

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Rigsarkivet

Erhvervshistorisk Årbog

2023:1-2

Politik og erhverv i Løgstør i 1960'erne

AF KIM ØRSTED IVERSEN

Vesthimmerland gennemgik i 1960'erne og 1970'erne store forandringer. Jernbanerne, der havde været en drivende kraft i udviklingen af området fra slutningen af 1800-tallet til midten af 1900-tallet, forsvandt eller blev reduceret til godsbaner med ganske få afgange. Landbruget blev efter 2. Verdenskrig mekaniseret og efterlod landbrugsmedhjælperne med få muligheder for beskæftigelse. Som hjælp indførte staten egnsudviklingsstøtten, så landkommunerne og de mindre byer kunne søge midler til udflytning af industrivirksomheder fra de større byer, hvor der var mangel på arbejdskraft. Hermed var det muligt at beholde arbejdskraften fordelt over hele landet i stedet for en endnu større centralisering rundt om de større byer.

Byrådet i Løgstør og Løgstør Erhvervsråd var succesfulde i bestræbelserne med at få del i egnsudviklingsstøtten i lighed med nabobyen Aars. Det lykkedes at opføre industrihuse til nye virksomheder og en københavnsk køkkenelementfabrik flyttede hele produktionen til Løgstør og kunne opføre en stor fabrik ved hjælp af støtten fra staten. Til gengæld var byrådet i Løgstør splittet i spørgsmålet om hvilken retning, byen skulle udvikle sig i, og en ellers visionær borgmester havde svært ved at realisere sine visioner på grund af interne stridigheder og modstand. På sundhedsområdet tabte man kampen om at bevare sit sygehus til Farsø, mens man måtte se ungdomsuddannelserne, så som gymnasium, teknisk skole og handelsskole blive placeret i nabobyerne Aars og Fjerritslev.

Købstaden Løgstør

Løgstør by begyndte 1900-tallet i en gunstig position. Udnævnelsen til købstad skete ved årsskiftet 1900, og hermed fik byen del i de særlige privilegier, der stadig var knyttet til købstæderne. Herredsfogeden havde til huse i ting- og arresthuset, og han fungerede som dommer, politimester og borgmester i byen. I 1892 havde byen fået egen kirke, mens man i 1894 kunne indvie et sygehus. Herudover havde byen både havn og jernbanestation, hvilket gjorde transport af varer og personer til og fra byen nem. Dette nød det omfattende handelsliv godt af, som netop omkring århundredeskiftet blomstrede og gjorde byen til et lokalt handelscenter. Havnen gav god beskæftigelse til arbejdere, og byen havde mange indbyggere, der arbejdede i de maritime erhverv. Flere skibsredere var også hjemhørende i byen, hvilket også bidrog positivt til byens økonomi, og det samme gjorde de lokale skibsværfter. Produktionsmæssigt havde byen Mathiasens Klædefabrik, der var en væsentlig arbejdsplads i første halvdel af 1900-tallet. Løgstør Andelssvineslagteri slagtede de første svin i 1900 og var ligeledes en stor arbejdsplads. Tilmed fik byen i 1902 glæde af gasværk, og elektricitetsværket kom til i 1914.

I forhold til de andre byer i Vesthimmerland var Løgstør det lokale centrum både i kraft af statussen som købstad og som bosted for herredsfogeden. Hertil kom at købstaden sorterede under indenrigsministeriet, hvilket gav direkte adgang til beslutningstagerne i staten. Til gengæld havde man ikke sæde i Aalborg Amtsråd, hvor medlemmerne blev valgt af sognerådene i amtet og fra 1960 i forbindelse med sognerådsvalgene. Amtsrådets hovedopgave var at føre tilsyn med sognekommunerne og foretage revision af deres regnskaber. Dertil kom de amtskommunale opgaver som først og fremmest omhandlede det offentlige sundhedssystem og amtsvejvæsenet. Det var derfor begrænset, hvilke muligheder Løgstør havde for at påvirke beslutningerne i amtsrådet, og dette satte Løgstør i en ugunstig position i forhold til amtets sogneråd.

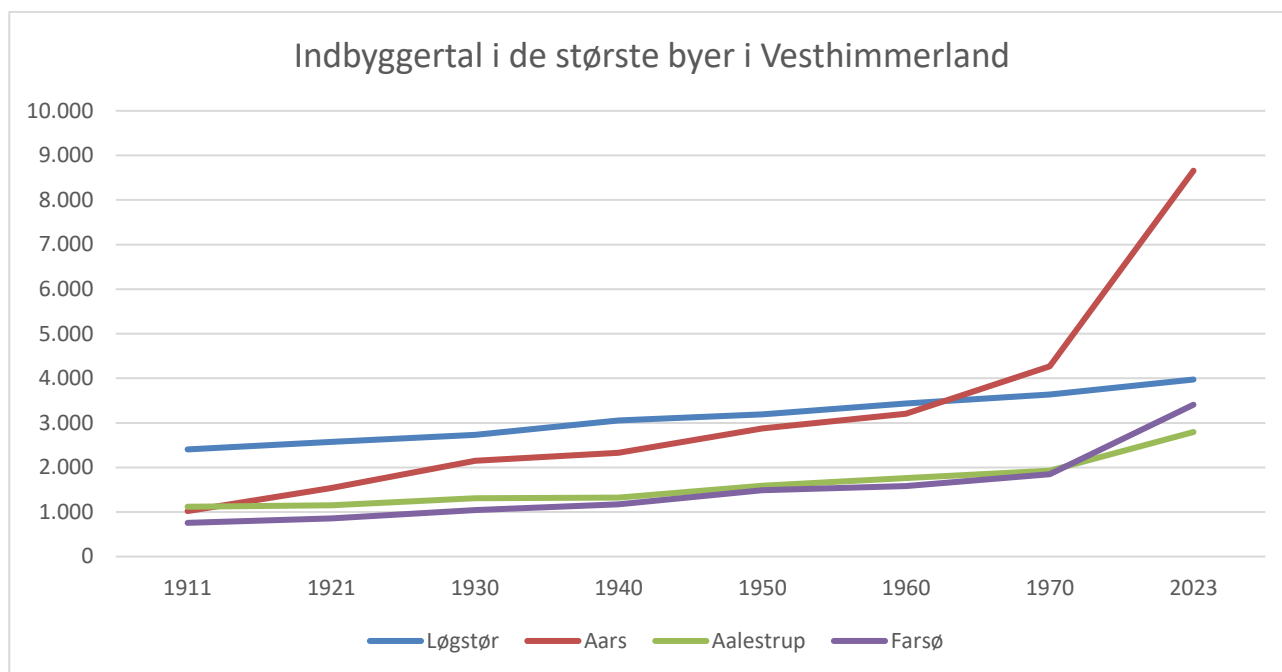

Løgstør rummede en blanding af landsby- og købstadsbebyggelse. Gadenavne som Østerbrogade, Bredgade og Jernbanegade antydede en vis storhed. Postkort i Erhvervsarkivets samling af topografiske fotos.

Løgstørs store betydning ses også på indbyggertallene for de største byer i tabel 1. Byen begyndte 1900-tallet med over dobbelt så mange indbyggere i forhold til de øvrige byer, men i løbet af århundredet halede især Aars og til dels også Farsø og Aalestrup ind på Løgstør. Disse byer nød særligt godt af jernbanens ankomst omkring århundredeskiftet, mens Løgstør derimod kunne se at jernbanen bragte udvikling til oplandet, og dermed reducerede deres behov for at søge mod købstaden. I midten af 1960'erne overtog Aars pladsen som byen med flest indbyggere, og alene i 1960'erne steg befolkningen her med 1.060 indbyggere, mens stigningen i Løgstør lå på 198 indbyggere.

Årsagen til Aars' store tilvækst i forhold til de omkringliggende byer skal dog ikke bare findes i jernbanernes betydning. Den var også en udløber af sognerådets fokus på opbygning af skolevæsenet og inddragelse af landbrugsjord til parcelhusbyggeri og industrikvarterer, der var med til at skaffe arbejdspladser og tiltrække arbejdskraft udefra. Løgstør tabte kampen om videregående uddannelser så som gymnasium, teknisk skole og handelsskole, der alle endte i Aars, men havde til gengæld stort held med at tiltrække forskellige industrier til byen. I begyndelsen af 1960'erne var det tekstilvirksomheder, der fik øje på Løgstør, mens man i slutningen af årtiet også fik en køkkenelementfabrik. Den største succes kom dog fra den lokale kobbersmedefamilie, der ved Ege Andersens opfindelse af præfabrikerede fjernvarmerør, skabte en virksomhed, som kunne producere rør til både ind- og udland.

Tilgangen af disse virksomheder skete ved hjælp af byrådet og ikke mindst den virksomme borgmester Vagn Bro, der var involveret i mange af de nye tiltag i byen. Hertil kom et aktivt erhvervsråd, der skabte kontakter til og opførte industrihuse til interesserede virksomhedsejere, der flyttede deres virksomheder til byen. Egnsudviklingsrådet bidrog med lån og egnsudviklingsstøtte

Tabel 1. Danmarks Statistik, Statistisk Årbøger.

til virksomheder, der ønskede at flytte produktionen fra de større byer til provinsen, som i 1950'erne og 1960'erne havde store udfordringer med at skabe arbejdspladser til de mange ufaglærte arbejdere, der blandt andet med mekaniseringen af landbruget søgte mod byerne for at arbejde.

Denne artikel vil belyse erhvervsudviklingen i Løgstør i 1960'erne, og i særlig grad byrådets sammensætning og rolle i forbindelse med udviklingen af Løgstør i perioden. Årtiet var præget af stor udvikling i Vesthimmerland, hvor de større byer konkurrerede om at gøre sig attraktive overfor virksomhedsejere og staten i håb om at tiltrække nye virksomheder eller statslige institutioner, ofte i konkurrence med, og på bekostning af, hinanden. Aars satsede stort på skoleområdet og med at tiltrække virksomheder til byens industrikvarter ved hjælp af egnsudviklingsstøtte. Farsø havde mindre held med at tiltrække nye virksomheder, men formåede at beholde og udvide byens sygehus på bekostning af sygehuset i Løgstør. Artiklen her er den tredje i rækken af artikler, der belyser erhvervsudviklingen i Vesthimmerland i 1960'erne, og ved at drage paralleller til udviklingen i Aars og Farsø, som er afdækket i 2018 og 2019, kan man finde en forklaring på, at Løgstør, trods mange fordele, ikke kunne opretholde sin status som egnens største by og naturlige center.

Metode og kilder

Løgstørs historie er blevet behandlet flere gange indenfor de seneste 30 år, blandt andet af lokalhistoriker og arkivleder N.H. Lindhard, der lavede den første samlede beskrivelse "Historien om Løgstør" i 1996. Han fulgte op med en mindre gennemgang af købstadens historie i forbindelse med 100-års jubilæet i 2000, og har bidraget med mange andre småartikler og jubilæumsskrifter, der alle er med til at fortælle byens historie. Anders Bløksgaard, museumsdirektør på Limfjordsmuseet, udgav i 2018 bogen "Løgstør Limfjordsby – gennem ild og vand", der fortæller historien om Løgstør gennem 500 år med de mange op- og nedgangstider, som kulminerede med

Løgstør Havn med Hotel du Nord i midten af billedet i 1956. Sylvest Jensen Luftfoto. Det Kgl. Bibliotek.

købstadsstatus i år 1900. Hermed er den overordnede historie om Løgstør velbeskrevet, men erhvervsudviklingen i 1960'erne er kun sparsomt blevet behandlet i ovennævnte udgivelser.

Denne artikel bygger primært på en gennemgang af Løgstør Byråds forhandlingsprotokoller fra 1955 til 1970. Da referaterne heri er udprægede beslutningsreferater, har det været nødvendigt at bruge avisernes referater af byrådsmøderne, hvor især Løgstør Avis brugte megen spalteplads på at referere møderne. Egnsudviklingsdirektoratets arkivalier er ligeledes blevet gennemset for at finde materiale, der kunne fortælle noget om egnsudviklingen i Løgstør og Vesthimmerland.

Egnsudviklingsloven fra 1958 var statens forsøg på at skabe arbejdspladser og vækst i de egne af landet, der var blevet ramt af mekaniseringen af landbruget, og hvor der var arbejdskraft til rådighed. Industrivirksomhederne var centreret omkring hovedstaden og ved de større byer, og den store konkurrence om arbejdskraften gjorde det attraktivt for virksomhederne at udflytte dele af produktionen til de mindre udviklede områder i landet, hvor arbejdsuddrevet var større, og lønudgifterne kunne formindskes. Med egnsudviklingsstøtten kunne nogle af udgifterne i forbindelse med udflytningen finansieres, blandt andet ved opførelsen af industrihuse, hvor kommunerne og staten stod bag opførelsen, og virksomhederne kunne leje sig ind for senere på fordelagtige vilkår at overtage bygningerne. Lokale håndværksmestre kunne også søge om

håndværkerlån til udvidelser af virksomhederne eller til nye maskiner. Egnsudviklingen satte skub i udflytningen af industriarbejdspladser, men effekten er siden blevet diskuteret, blandt andet i hvor høj grad støtten var udslagsgivende for udflytningen af produktionen til de mindre udviklede egne af landet. Peter Maskell og Sven Illeris har begge arbejdet med emnet, og de konkluderer, at støtten ikke var udslagsgivende for udflytningen, som formentlig var sket under alle omstændigheder. Illeris mener dog, at støtten var med til at fremme iværksættermentaliteten, der i høj grad var til stede i Jylland.¹ Dette er Peter Maskell enig i, da egnsudviklingen havde ”en vigtig indflydelse på forløbet gennem elimineringen af tidligere barrierer for industrialiseringen af landets udkantsområder. Denne indirekte og langsigtede effekt kan godt vise sig at være den vigtigste.”² Støtten var dermed en gulerod til at få kommunerne og virksomhederne til at forsøge sig med udflytningen af produktionen derhen, hvor arbejdskraften var til rådighed. Maskell og Illeris arbejder begge primært på det overordnede nationale plan, og hvis man ser på det regionale eller lokale niveau, er konklusionerne ikke så klare. Morten Karnøe Søndergaard har i sine studier arbejdet med Skagen, Hjørring og Esbjerg, hvor han har set på egnsudviklingens regionale variationer.³ Børge Møller har i sin artikel om Jetsmark Kommune i Vendsyssel vist, at selvom sognerådet agerede tøvende i forhold til at skaffe industriarbejdspladser, lykkedes det alligevel at få tiltrukket flere større virksomheder. Initiativet til udviklingen kom i stedet fra en kreds af borgere, der på eget initiativ fik skabt stor opmærksomhed om kommunen.⁴ Studiet af Farsø viser, at der var stor lighed mellem Jetsmark og Strandby-Farsø kommuner, især i forbindelse med mangel på initiativ fra sognerådene, når det kom til at søge egnsudviklingsstøtte. Sognerådet i Strandby-Farsø kommune prioriterede ikke egnsudviklingsstøtten, og da man forsøgte, var man blevet overhalet af både Aars og Løgstør.⁵

Studiet af Aars i 1960’erne viser, at de rigtige personer på vigtige poster kan gøre en stor forskel, da sognerådet her gik forrest i kampen om de udflyttede arbejdspladser, hvilket lagde grunden til byens position som industriby og hovedby i Vesthimmerlands Kommune i dag.⁶ Disse kildestudier funderet på regionalt eller lokalt plan kan være med til at belyse et områdes erhvervsudvikling som et samspil mellem de lokale aktører og de statslige myndigheder. Studierne på mikroniveau er med til at give et mere nuanceret billede af effekten af egnsudviklingsstøtten, og dens indflydelse på erhvervs- og byudviklingen i de tiltænkte områder. Ofte har sådanne studier været gemt væk i byhistorier eller årbøger, men de er værdifulde bidrag til den nationale fortælling om industriudviklingen i Danmark efter 2. Verdenskrig.

Løgstør Byråd

Byrådet i Løgstør har i sin sammensætning afvejet markant fra de omkringliggende sogneråd i Vesthimmerland. Allerede i 1785 blev der indført et bystyre, der mindede om købstædernes. Herredsfogeden var udpeget som borgmester, dommer og politimester, men der blev derudover udnævnt nogle eligerede borgere, som skulle hjælpe borgmesteren.⁷ Med Løgstørs udnævnelse til købstad i 1900 fik byen et byråd, bestående af syv valgbare medlemmer (der gradvis steg til 11 medlemmer i 1921), men det var stadig den kongeligt udnævnte herredsfoged, der sad som borgmester.⁸

Løgstørs første folkevalgte borgmester blev den radikale bankdirektør Th. Wermuth, som blev valgt i januar 1915.⁹ Baggrunden for valget var, at forholdet mellem byrådet og den kongeligt udvalgte borgmester Lehmann var brudt sammen, og derfor gav Indenrigsministeriet byen lov til at vælge sin egen borgmester.¹⁰ Der var dog ikke den store begejstring i forbindelse med valget, og kun omkring 38% af vælgerne afgav deres stemme. Th. Wermuth fik 265 stemmer, og overlærer Lavendt fik 92 stemmer. Fem vittige sjæle havde stemt på den afgående, borgmester Lehmann, der

slet ikke stillede op til valget, mens lærer Munch og skomager Sund hver fik en enkelt stemme.¹¹ Wermuth viste sig at være en populær borgmester, og han sad på posten indtil 1933.

En stor forskel fra resten af Vesthimmerland var, at bystyret kontrollerede byen Løgstør. Der var ikke et stort opland, som man så i de mange sognekommuner. Hermed havde man ikke den store andel af landboerne, der overvejende stemte på partiet Venstre og havde stor indflydelse på sammensætningerne af sognerådene i resten af Vesthimmerland. Dette kan tydeligt ses på sammensætningen af byrådet i perioden fra 1900 til 1970. Første gang Venstre stillede op som selvstændig liste i Løgstør var ved byrådsvalget i 1917. Her lykkedes det at få to pladser i byrådet, og de kommende årtier lå partiet stabilt på to eller tre medlemmer. Ved valgene i 1962 og 1966 fik Venstre dog kun et medlem.

Ved byrådsvalget i 1933 fik byen sin første socialdemokratiske borgmester, da Carl Grønning kunne samle et flertal bag sig. Socialdemokratiet havde ved valgene i 1921 og 1925 opnået fire pladser ud af 11 i byrådet, men i 1929 brød skræddermester Anker Smidt Kjergaard ud af partiet og dannede en upolitisk liste kaldet Kjergaard Listen. Hermed mistede Socialdemokratiet en plads, og Kjergaard Listen fik to pladser i byrådet. Ved byrådsvalget i 1933 fik Socialdemokratiet fire pladser, og Kjergaard Listen fik atter to pladser, hvormed de to lister kunne danne flertal, og hermed tippede magtbalancen fra borgerligt til socialdemokratisk flertal. Kjergaard var igen i 1937 opstillet for Socialdemokraterne, der med seks folkevalgte havde flertallet i byrådet. Carl Grønning sad som borgmester indtil 1943, hvor den borgerlige fløj, med den konservative grosserer Th. Mikkelsen i spidsen, tog magten. Han sad kun i en periode, og ved valget i 1946 fik Carl Grønning og socialdemokraterne igen flertallet. I 1950 fik Venstre sin første borgmester, da rutebilejer Jesper Nielsen kunne danne flertal med de konservative og Borgerlisten. Dette holdt også kun en periode, hvorefter Socialdemokratiet igen fik flertallet i 1954, og lærer Vagn Bro kunne sætte sig for bordenden.

Løgstør Byråd 1958-1962 fotograferet i byrådssalen. Fra venstre ses Vagn Bro (S), kontorchef Johs. Larsen, Anker Larsen (S), Gunhilda Jørgensen (S), Julius Nielsen (S), Tage Melsen (S), August Christensen (S), G. Antonsen (C), E. Quortrup (C), Asger Andersen (Borgerlisten), A. Møller Pedersen (V) og Jesper Nielsen (V). Løgstør Lokalarkiv.

Vagn Bro og socialdemokraterne beholdt borgmesterposten helt indtil kommunalreformen i 1970. Dette gav en vis stabilitet, da byen i en længere periode havde den samme borgmester, men der var kontroverser og uenighed med oppositionen. Forholdet mellem borgmester Vagn Bro og dyrlæge Eigil Quortrup, der var valgt for de konservative, var anstrengt, og det udmøntede sig i flere ophedede ordvekslinger i byrådssalen og aviserne. Det skulle dog vise sig at være fra egne rækker, at Vagn Bro løb ind i det største stormvejr, og problemerne skabte splittelse indenfor partiet.

Borgmester Vagn Bro

Vagn Christensen blev født den 31. marts 1915 i Løgstør som søn af arbejdsmand og senere jernbanevognmand Peder Christian Christensen og hustru Kirstine Christensen. I 1937 fik han kongelig bevilling til at bruge efternavnet Bro-Christensen, men i folkemunde var han bedst kendt som Vagn Bro. Han blev uddannet lærer på Ranum Seminarium i 1936 og efter at have undervist i Brønderslev og København kom han tilbage til Løgstør Skole. I 1960 tog han orlov for at koncentrere sig om en stilling som salgschef for Fyns Sækkekompagni, og i 1962 tog han sin afsked fra Løgstør Skole.

Vagn Bro engagerede sig i byens offentlige liv og var en overgang formand for Løgstør Idrætsforening og Løgstørs Forenede Sportsklubber. Han var en af initiativtagerne til at etablere Løgstør Fjernvarmeværk i 1956, og han sad som formand helt indtil 1982. I 1959 var han med til at genoplive Løgstør Erhvervsråd, hvor han i mange år var medlem af forretningsudvalget, og dermed spillede en stor rolle for mange af erhvervsfremstødene i Løgstør. I 1962 var han også med til at etablere Løgstør Industriselskab, der fra begyndelsen drev en kyllingefarm og senere blev aktive i opførelsen af villaer med salg for øje.

Bestyrelsen for Socialdemokratiet i Løgstør fotograferet i forbindelse med partiets 50-års jubilæum i 1951. Fra venstre ses Vagn Bro, Th. Højbjerg Pedersen, Tage Melsen, Anker Larsen (formand), Carl Nielsen, Martin Knudsen og M. Nøhr. Løgstør Lokalarkiv.

I forbindelse med sin 50-års fødselsdag i 1965 fik han spørgsmålet om hvorfor han var blevet socialdemokratisk byrådsmedlem. Hertil svarede han:¹²

Hele min politiske interesse blev vakt gennem min afdøde svigerfar, borgmester Grønning, der blev den direkte årsag til, at jeg kom ind i politik, og naar jeg søgte inden for Socialdemokratiets rækker, skyldes det, at Socialdemokratiet efter min opfattelse er det parti, der har gjort mest for de mennesker, der har trængt mest til det.

Den politiske karriere begyndte med, at han i 1946 blev udpeget til ligningskommissionsmedlem og i 1950 valgt til byrådet. Allerede i sin anden periode blev han valgt til borgmester i 1954, kun 39 år gammel og dermed landets yngste borgmester.¹³ Han sad som borgmester i fire perioder, hvoraf de tre var med et socialdemokratisk flertal, men i perioden 1962-1966 med borgerlige støtter. Han var en populær borgmester, der dog også delte vandene, hvilket ses ved uoverensstemmelserne i byrådet. Ved samtlige valg i perioden 1954-1970 var han den største stemmesluger. I 1970 fik han 723 stemmer, og næstflest fik sognerådsformanden fra Ranum, Chr. J. Christensen, med 381 stemmer.

Uro i Socialdemokratiet

I 1958 kunne Vagn Bro indlede sin anden periode som borgmester i Løgstør. Ved byrådsvalget i marts måned fik han et godt valg med 318 personlige stemmer, hvilket var næsten dobbelt så mange som nummer to, Asger Andersen fra Borgerlisten, der fik 163 stemmer. Socialdemokraterne fik flertallet med seks af byrådets 11 pladser og havde derfor mulighed for også at sætte sig på de vigtigste udvalgsposter. I det civile liv var Vagn Bro som nævnt lærer ved Løgstør Skole, og den 1. maj 1958 gik skoleinspektøren på Løgstør Skole, E. Kolstrup, på pension efter 30 år på posten. Dermed skulle der findes en afløser, og Vagn Bro ansøgte om at få stillingen. Det hørte dog under skolekommissionen at bestemme hvem, der skulle indstilles til posten, og her gik indstillingen til anden side. Den 14. juni kunne Løgstør Avis fortælle at undervisningsministeren havde udnævnt viceskoleinspektør ved Alléskolen i Aalborg, Jens Hanghøj Dalsgaard, til skoleinspektør i Løgstør.¹⁴

Kort tid efter brød sagen ud i lys lue, da Løgstør Avis den 4. juli 1958 kunne bringe en artikel under overskriften ”Røre indenfor Socialdemokratisk Forening i Løgstør. Skoleinspektør-Indstillingen har bragt to socialdemokratiske Byraads- og Skolekommissionsmedlemmer i Unaade”. Heri fremgik det, at det var kommet borgmesteren for øre, at hans partifæller, formanden for skolekommissionen Gunhilda Jørgensen, og Julius Nielsen ”skulde være rejst til København og overfor Undervisningsministeren havde ytret Ønske om, at Borgmesteren Vagn Bro ikke fik Embedet som Skoleinspektør”.¹⁵ Ifølge avisen havde borgmesterens reaktion været at indkalde ”Socialdemokratisk Forening til ”Storvask”, hvorunder Eksklusion af de to genstridige Skolekommissionsmedlemmer blev overvejet”. Hverken Gunhilda Jørgensen eller Julius Nielsen mødte op til mødet, der også havde deltagelse af en af partiets tillidsmænd fra København. Resultatet blev, at der udarbejdedes en rapport til behandling på højere sted.

Forholdt disse oplysninger udtalte Gunhilda Jørgensen sig til Løgstør Avis og følgende blev refereret:¹⁶

Julius Nielsen og jeg har haft en Samtale med Undervisningsministeren, men vi har ikke overfor ham fremført nogen Kritik af Vagn Bro. Vi har derimod fremhævet, at det vilde tjene Skolen og Byen bedst, om der blev ansat en udenbys Skolemand som Leder af vor Skole. Vor Fremgangsmaade er korrekt og uangribelig.

Der har været talt meget om Skolekommissionens Indstilling. Var det ikke paa sin Plads at oplyse Borgerne om, hvorledes denne Indstilling virkelig har været?

Løgstør Byråd tager imod kong Frederik den 9. og dronning Ingrid på Løgstør Havn i 1961. Gunhilda Jørgensen ses i midten mens hun trykker hånd med kongen. Løgstør Lokalarkiv.

Jo, det behøver ikke at være nogen Hemmelighed. Vagn Bros Indstilling skete med 4 Stemmer imod og 1 for.

Hvorfor deltog De og Julius Nielsen ikke i Mødet med Partitillidsmanden fra København?

Ud fra ovennævnte Grunde, nemlig at vi finder at have handlet helt korrekt, og fordi vi ikke ønskede at blive indkaldt til en Forhandling, som var blevet gennemtvunget, blot fordi en enkelt Mand – i dette Tilfælde altsaa Borgmesteren – ikke kunde faa sin Vilje.

Til slut i artiklen blev formanden for Socialdemokratisk Forening, Niels Knudsen, spurgt ind til sagen, som han betragtede som en storm i et glas vand og afviste, at der var overvejelser om at ekskludere de to byrådsmedlemmer. Den foreløbige ende på sagen blev, dog at Gunhilda Jørgensen blev udelukket fra byrådsgruppen, mens Julius Nielsen fik lov til at fortsætte.¹⁷

Op til byrådsvalget i 1962 brød striden mellem borgmesteren og Gunhilda Jørgensen endnu en gang ud. Under overskriften ”Borgmester Vagn Bro forlader Byraadet til Foraaret” kunne den borgerlige avis, Løgstør Avis, den 16. maj 1961 bringe en artikel om uro hos socialdemokraterne. Baggrunden var generalforsamlingen i Socialdemokratisk Forening, hvor hovedpunktet på dagsordenen lød: ”Skal Fru Gunhilda Jørgensen genopstilles til det kommende Byraadsvalg efter at have været udelukket fra Byraadsgruppen i indeværende Byraadsperiode?”¹⁸ Sagen blev sendt til afstemning blandt de 75 deltagere, og Gunhilda Jørgensen fik et overvældende flertal for at stille op. Til dette meddelte Vagn Bro, at ”han ikke agtede at fortsætte som Borgmester, idet han ikke ønskede at sidde i Byraadet sammen med Fru Jørgensen.”¹⁹

Vagn Bro ændrede dog mening og valgte at stille op til kommunalvalget, og han kunne regne med opbakning fra langt den overvejende del af byrådets socialdemokratiske repræsentanter. Men også fra oppositionen var der opbakning til borgmesteren, da en ”Række Medlemmer af den borgerlige Gruppe har tilsagt Vagn Bro Støtte i en given Situation”.²⁰ Løgstør Avis kunne også berette at:²¹

Kendsgerningen er, at et Par Medlemmer af den borgerlige Gruppe ogsaa har gjort Indsigelse mod Fru Gunhilda Jørgensens Tilstedeværelse ved Byraadsmøderne, idet man »beskylder« hende for med Forsæt at gaa imod alt, hvad der forelægges i Byraadet, baade ved de aabne Møder og ved de lukkede.

Striden var dermed også en udfordring for hele byrådet, og enden på stridighederne blev, at Gunhilda Jørgensen brød med Socialdemokratiet og stiftede sin egen liste til byrådsvalget i 1962. Listen fik navnet Invalide- og Folkepensionisternes upolitiske Liste, og det lykkedes at få to byrådspladser, da Gunhilda Jørgensen fik hele 292 personlige stemmer og kunne tage den 68-årige og politisk uprøvede Karen Marie Jensen med, der selv blot fik fem personlige stemmer. Karen Marie Jensen havde ikke tidligere erfaringer med byrådsarbejde, og hun betragtede sig selv som socialdemokrat, men havde valgt at følge Gunhilda Jørgensen ind i den nye liste.²² Vagn Bro fik også stor opbakning med 412 personlige stemmer, men Socialdemokraterne måtte afgive et byrådsmedlem og havde derfor ikke mere flertallet i byrådet. Vagn Bro beholdt dog borgmesterposten ved at indgå en alliance med de to byrådsmedlemmer fra Venstre og Borgerlisten samt det ene fra de konservative. Den sidste fra de konservative, dyrlæge Eigil Quortrup, var heller ikke på god fod med borgmesteren, og han dannede med Gunhilda Jørgensen og Karen Marie Jensen oppositionen. Bemærkelsesværdigt nok dannede de otte førstnævnte en ottemandsgruppe, hvilket ikke tidligere havde været set, men som meget godt opsummerer stridighederne i byrådet.

Byrådets første møde den 31. marts 1962 endte med en heftig diskussion mellem Vagn Bro på den ene side og dyrlæge Quortrup og Gunhilda Jørgensen på den anden. Essensen var Quortrups beskyldninger om, at Vagn Bro havde ladet de tre borgerlige få medindflydelse for til gengæld at få mere i borgmesterløn. Vagn Bro kaldte beskyldningerne for injurierende og afviste, at lønnen havde spillet nogen rolle. Dette fik Gunhilda Jørgensen til at udtale:²³

Man kan formentlig paa Grundlag af de faldne Udtalelser ikke forvente, at Vagn Bro vil ansøge om højere Løn.

Vagn Bro: Jeg har intet som helst nævnt noget om, at jeg ikke ønskede mere i Løn – tværtimod har jeg bebudet en Ansøgning herom, men det har intet som helst med Udvalgenes Sammensætning at gøre. Gunhilda Jørgensen: Der har været handlet og kreglet saa meget i denne Sag, at intet lyder urimeligt. Og nogen maa jo lyve i de fremsatte Udtalelser.

Vagn Bro: Polemik de borgerlige imellem vedrører ikke mig i denne Sag.

*Dyrlægekontrol på Løgstør
Andelsslagteri. Nummer to fra
højre er dyrlæge Eigil Quortrup.
Løgstør Lokalkiv.*

Herefter sluttede byrådsmødet, men man kan roligt sige, at fronterne var trukket op til den kommende byrådsperiode. Ved byrådsvalget i 1966 var tilstandene tilbage ved normalen, da Socialdemokraterne fik generobret flertallet med seks pladser i byrådet, mens de konservative fik to og Venstre, Borgerlisten og Samlingslisten (Gunhilda Jørgensens liste) hver fik en plads. Endnu en gang trak Gunhilda Jørgensen en lille overskrift, da hun til byrådsmødet i juni meddelte, at hun ikke ønskede at tiltræde de udvalgsposter, hun var blevet tildelt. Hun havde ikke deltaget i byrådsmødet den 31. marts 1966, hvor borgmesteren blev valgt og udvalgsposterne tildelt. Der var en socialdemokratisk gruppe på seks medlemmer og en borgerlig gruppe på fire medlemmer, hvilket betød at Gunhilda Jørgensen stod alene. Hun havde dog fået en plads i Børneværnsudvalget og udvalget for faste ejendomme, der begge blev udvidet med to pladser, samt til bestyrelsen for stiftelsen Fischersminde. Dette var sket på foranledning af den socialdemokratiske gruppe, men de havde tilsyneladende sørget for at bevare kontrollen med udvalgene ved at få en ekstra socialdemokrat valgt til begge udvalg.²⁴ På mødet i juni 1966 blev Gunhilda Jørgensens meddelelse om, at hun ikke ønskede at tiltræde de udvalgsposter, hun var blevet tildelt, accepteret af byrådet. Den konservative redaktør S.E. Jensen forespurgte om hvad skulle ske med de udvalg, der var udvidet for at skaffe socialdemokratisk flertal. Hertil ”oplyste borgmesteren, at disse vil blive ført tilbage til deres oprindelige størrelse.”²⁵

Ved byrådsvalget i 1970 skete der store forandringer med byrådet, da Løgstør blev sammenlagt med de seks sognekommuner: Aggersborg, Kornum-Løgsted, Næsborg-Skarpsalling-Oudrup, Overlade, Ranum-Malle og Vilsted-Vindblæs. Opstillingslisten var præget af ”sognerådspolitik” og ikke mindre end 11 lister skulle dele de nu 19 pladser i byrådet. De to socialdemokratiske lister fik syv pladser, og det var svært at finde den rigtige kandidat, der kunne samle et flertal. Vagn Bro var i spil i et stykke tid, men til slut var det venstremanden Henrik Worm Nielsen, der blev den første borgmester i Løgstør storkommune.

Byrådets arbejde

Det politiske arbejde i Løgstør Byråd var fra 1954 til 1970 præget af det socialdemokratiske flertal med borgmester Vagn Bro i spidsen. Det gav gode betingelser for at føre de socialdemokratiske ideer og planer ud i livet, men det skete i samarbejde med flere af de øvrige partier.

I hver valgperiode blev der udnævnt en 1. og 2. viceborgmester, hvor flertallet valgte 1. viceborgmesteren og mindretalsgruppen valgte 2. viceborgmester. Socialdemokraten Anker Larsen sad som 1. viceborgmester fra 1954 til 1970, mens 2. viceborgmesteren fra 1954-1962 var venstremanden Jesper Nielsen, og fra 1962 til 1970 O.H. Jeppesen, der ligeledes var fra Venstre. Hertil kom valg af medlemmer til kommunens mange udvalg, der havde repræsentanter fra både flertallets og mindretallets grupper. De vigtigste udvalg, så som socialudvalget, teknisk udvalg, skoleudvalget med flere, havde et flertal fra den socialdemokratiske liste, hvilket sikrede, at den socialdemokratiske politik kunne føres igennem.

Det klart vigtigste udvalg var Kasse- og Regnskabsudvalget, der blandt andet stod for at udarbejde det årlige budget, som blev præsenteret for byrådet, og som ofte var genstand for heftige diskussioner. Især når skatteprocenten måtte sættes op. Borgmesteren var fast medlem af udvalget, og hver gruppe udpegede et medlem. I perioderne 1954-1958, 1958-1962 og 1966-1970 havde socialdemokraterne to medlemmer af udvalget, og Venstre havde et medlem. I perioden 1962-1966 bestod sammensætningen af Vagn Bro, O.H. Jeppesen fra Venstre og Eigil Quortrup fra de konservative, hvilket gav anledning til mere samarbejde mellem socialdemokraterne og deres støtter.

*Løgstør Gasværk med
Frederik den 7.'s Kanal
til højre i 1935. Løgstør
Lokalarkiv.*

Gas og fjernvarme

Byrådet stod over for flere store opgaver i slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne. En af de meget presserende udfordringer var byens gasværk, Løgstør Gasværk, der var et kommunalt drevet gasværk. Det var etableret i 1902 som et kommunalt kulgasværk, der producerede den såkaldte bygas. Bygassen blev produceret ved, at kul blev opvarmet til 1.000-1.100 grader i lukkede retorter, hvorved gassen udskiltes og ved efterbehandling kunne gøres klar til at blive sendt ud i ledningsnettet til forbrugerne. Biprodukterne var koks og tjære, der gav en ekstra indtægt, og som i høj grad var med til at gøre gasværkerne rentable.²⁶

I begyndelsen af 1950'erne gennemgik gasværket en udvidelse og modernisering, og ved 50-års jubilæet i 1952 kunne Løgstør Avis give følgende beskrivelse af værket:²⁷

Værkets Kapacitet er nu saa stort, at man selv langt ud i Fremtiden vil være i Stand til at dække Efterspørgslen, og saavel Bygninger som Maskiner er af en saadan Beskaffenhed, at Løgstør i Jubilæumsaaret kan glæde sig over et tidssvarende, fuldt moderne Gasværk.

Efter jubilæumsåret skulle der dog kun gå fem år, inden de første meldinger om at stoppe for produktionen af bygas dukkede op. En af grundene hertil var det svigtende salg af biproduktet koks, og Aalborg Stiftstidende kunne berette følgende i 1957: ”Det øjeblikkelige kokslager anslåes til nogle tusinde hektoliter, og det vokser dag for dag, eftersom afsætningen er for ringe. Årsagen til, at koksene ikke kan sælges, er i første omgang, at mange har fået fjernvarme eller oliefyr.”²⁸

Der var også andre hensyn, der skulle tages, blandt andet vedrørende de kommunalt ansatte arbejdere, som kommunen i tilfælde af en nedlæggelse skulle finde nyt arbejde til. Beslutningen om at nedlægge gasværket blev diskuteret på flere byrådsmøder i løbet af 1958, hvor også en ny ovn blev afbestilt. På et ekstraordinært byrådsmøde den 4. august 1958 blev et cirkulære til forbrugerne godkendt, som også blev bragt i Løgstør Avis med meddelelse om, at driften stoppede den 1. december 1958. I cirkulæret stod blandt andet:²⁹

Løgstør Byraad har i Aftes vedtaget, at Løgstør Gasværk indstiller Driften den 1. December d. A., i hvilken Anledning de tilsluttede Gasforbrugere enten kan gaa over til at anvende Flaskegas eller Elektricitet til Kogebrug. I den Anledning vil Byraadet anbefale de af Forbrugerne, som vælger at gaa over til Flaskegas, at købe et af Fabrikaterne: Nordisk Flaskegas eller Dalsø Flaskegas, som begge har Filialer i Byen. Aarsagen til Kommunens Anbefaling af disse to Firmaer er, at de hver især har garanteret, at de for hver 225 Stk. Anlæg, der sælges i Løgstør, vil antage 1 Mand udpeget af Byraadet, hvilket direkte betyder en mindre Skatteudskrivning, idet Kommunen derved fritages for nogle af de Forpligtelser, der vil opstaa ved Nedlæggelse af Gasværket.

Det var med lokalhistorikeren N.H. Lindhards ord ”signalet til alle tiders gaskrig i Løgstør”³⁰, hvor også andre flaskegasfirmaer ville have del i markedet. Allerede samme dag som meddelelsen blev trykt i avisen, var der fire reklamer for flaskegas og flaskegasanlæg, hvilket fortsatte de følgende uger.

Nedlæggelsen af gasværket skabte også økonomiske udfordringer for kommunen. I regnskabsåret 1958-1959 kunne kommunen notere sig for et samlet underskud på 12.800 kr., der var opstået på grund af afviklingen af gasværket samt de faldende priser på koks. Selve gasværket gav et underskud på 131.090 kr., hvilket var 98.443 kr. mere end budgetteret.³¹ Efter at meddelelsen om nedlukningen var blevet sendt ud, havde flere og flere af gasværkets forbrugere fundet andre forsyningsmuligheder, og gasværksbestyrer Kai Thorsen opsummerede situationen på følgende måde:³²

Gasværkets Udgifter faldt ikke tilsvarende, og man var nødsaget til at holde Gasværket i Drift til 1. December, skønt Forbruget var omtrent svundet helt bort. Tabet i Ledningerne, der normalt var ca. 12.5 pCt., blev ved det mindre Forbrug procentvis større, da Trykket skulde holdes paa samtlige Ledninger, og var saaledes de sidste Maaneder helt op til 85 pCt.

Hermed sluttede gasværkets drift i Løgstør, men Løgstør Fjernvarmeværk og flaskegaselskaberne stod klar til at overtage kunderne, og især fjernvarmen kom til at spille en stor rolle. Fjernvarmeværket var blevet en realitet ved en stiftende generalforsamling på Mikkelsens Hotel den 19. juni 1956. I modsætning til det kommunale gasværk blev fjernvarmeværket et privat initiativ, hvor brugerne selv var ejere af selskabet. De tre initiativtagere, rutebilejer og tidligere borgmester Jesper Nielsen, bankkasserer Ove Jeppesen og borgmester Vagn Bro, blev valgt til bestyrelsen for fjernvarmeværket, der på dette tidspunkt havde tegnet ca. 20 forbrugere, hvoraf en del var kommunale bygninger. Allerede to år efter etableringen var det nødvendigt at opføre en ny kedelcentral på en grund i Østergade, og udbredelsen af fjernvarmen gik hurtigt. I 1959 nåede man op på ca. otte kilometer ledningsnet, og året efter var der 208 forbrugere, hvilket svarede til ca. 550 lejligheder, koblet på fjernvarmen. Fjernvarmen bredte sig op ad bakken mod syd, og da varmeværket skulle udvides blev det besluttet at opføre en ny kedelcentral på Tværvej i stedet for at udbygge centralen i Østergade. I 1966 kunne Vagn Bro meddele på generalforsamlingen, at der nu var 12,5 km. hovedledning, og at der var tilsluttet ca. 900 lejligheder.³³

Løgstør Kommune havde dermed fået et velfungerende alternativ til det kommunale gasværk, og man slap for besværet med at drive forsyningsvirksomhed. Helt fri for indflydelse blev byrådspolitikerne dog ikke, da kommunen gang på gang stillede kommunegarantier for fjernvarmeværkets lån i forbindelse med de mange udvidelser. Der blev også stillet kommunegarantier for enkeltpersoner, der kunne få lån i forbindelse med tilslutning til fjernvarmen. Borgmester Vagn Bro sad som formand indtil 1982, hvor han måtte gå af på grund af sygdom. Han blev afløst af sønnen Uffe Bro, der hermed kunne fortsætte familiens engagement i fjernvarmen.

*Løgstør Sygehus
fotograferet i 1945 med
Røde Kors symbolet
malet på tagene. Løgstør
Lokalarkiv.*

Løgstør Sygehus

En anden presserende opgave for byrådet var kampen for Løgstør Sygehus' fortsatte drift. Sygehuset var blevet etableret i 1894 og var sammen med Farsø Sygehus de to lokale sygehuse i Vesthimmerland. Sygehuse hørte under Aalborg Amtsråd, men Løgstør Kommune var med til at finansiere Løgstør Sygehus med omkring 1/6 af udgifterne. På et ekstraordinært byrådsmøde den 31. maj 1957 blev der nedsat et tremandsudvalg bestående af borgmester Vagn Bro, redaktør Anker Larsen (socialdemokratiet) og bankdirektør S.A. Jørgensen (Venstre), der skulle forhandle med Amtsrådet om en udvidelse af sygehuset.³⁴ Byrådet begyndte også at se på mulighederne for at købe jord ved siden af sygehuset til udvidelsen, og man tilbød endda at betale 1/3 af udgifterne og driften i stedet for de normale 1/6.³⁵

Forhandlingerne var ikke succesfulde, og i januar 1961 fremsendte byrådet et forslag om at bygge nye sygehuse i både Farsø og Løgstør til Aalborg Amtsråd. Begrundelsen for forslaget var ifølge Løgstør Avis:³⁶

Bag Løgstør Byrådsplan ligger et Ønske om at sikre sig, at der ikke i Farsø bygges et saa stort Sygehus, at Myndighederne om nogle faa Aar føler sig fristet til at nedlægge Løgstør Sygehus, fordi Sygehuset i Farsø er blevet saa stort, at der ikke er Patienter nok ogsaa til et moderne Sygehus i Løgstør.

Byrådet forsøgte også at arrangere et møde med Strandby-Farsø sogneråd om sygehusudfordringerne og mulighederne for at finde fælles fodslag, men Vagn Bro kunne på byrådsmøde den 23. marts 1961 oplyse, at sognerådet ikke var interesseret i at mødes med byrådet.³⁷ På samme måde som Løgstør kæmpede for sygehuset, gjorde Farsø det samme, og man har nok vurderet i Farsø, at man havde de bedste kort på hånden. Det skulle det afgørende møde i Aalborg Amtsråd også vise var tilfældet.

Den 18. april 1961 afholdt Aalborg Amtsråd et ekstraordinært møde, hvor planlægningsudvalgets indstilling om at bygge et nyt stort sygehus med 120 sengepladser i Farsø,

Optog mod nedlukningen af Løgstør Sygehus i 1961. Løgstør Lokalarkiv.

blev vedtaget. Det er en dato, der står lysende klart for mange løgstørianere, der levede på dette tidspunkt. Dette skyldes den store protestdemonstration, der blev sendt fra Løgstør, og som efterlod byen nærmest mennesketom. Man mener, at op mod 5.000 mennesker fra Løgstør og opland deltog, hvilket var meget imponerende når man tænker på, at der i 1960 var 3.435 indbyggere i Løgstør. Til transporten blev brugt 30 busser og over 500 personvogne.³⁸ Virksomheder og forretninger holdt lukket, og man måtte have politiet til at patruljere i byens gader for at forhindre uvedkommende i at udnytte den mennesketomme by.

Desværre var det for sent, og beslutningen var taget. Sygehuset fortsatte driften under overvågning og med bistand fra læger i Farsø. I 1971 førte en sygemelding hos en narkosesygeplejerske og efterfølgende vanskeligheder ved genbesættelse af stillingen til, at den kirurgiske virksomhed blev indstillet. Den 1. juni 1971 var det slut med akutbehandling på sygehuset, og overlæge P.K. Søgaard blev flyttet til Hobro. Herefter fungerede sygehuset som efterbehandlingssygehus for Farsø indtil 1990, hvor det blev endegyldigt lukket.³⁹

Gymnasium i Løgstør?

Den 27. januar 1959 blev der afholdt et ekstraordinært byrådsmøde i administrationsbygningen i Løgstør. Blandt de behandlede sager var en henvendelse fra et gymnasieudvalg nedsat af Løgstør

Rotary Klub, der ønskede repræsentanter fra byrådet i udvalget. Borgmester Vagn Bro blev valgt sammen med dyrlæge Quortrup fra den borgerlige gruppe. Allerede to dage senere var Vagn Bro, Quortrup og Asger Andersen i København, hvor de førte forhandlinger med undervisningsministeren Jørgen Jørgensen og herefter med formanden for Gymnasieudvalget, kontorchef fru E. Thorkild Hansen, om mulighederne for at få et gymnasium oprettet i Løgstør eller Ranum. Der blev lyttet til udvalgets argumenter, og ministeren lovede, at planen ville indgå i de øvrige gymnasieovervejelser.⁴⁰

Årsagen til dette hastværk med udpegning af byrådsmedlemmer til gymnasieudvalget med efterfølgende foretræde for undervisningsministeren kan findes i Løgstør Avis, der den 26. januar bragte en artikel med overskrifterne ”Gymnasieudvalget i Aars til Forhandling i Undervisningsministeriet. Stiftamtmand Lorch Madsen, som deltog i Mødet, erklærer, at Aars’ Argumenter lyder uhyre tiltalende”. Mødet fandt sted den 23. januar 1959, hvor en delegation fra Aars sammen med repræsentanter ”for alle de Landsdele, hvorfra der lyder Krav om Opførelse af Gymnasier”, havde møde med formanden for gymnasieudvalget, Fru Hansen. Avisen kunne berette at ”Som vægtigste Motiv fremførte Aars-Delegationens Talsmand, at et Gymnasium i Aars vilde faa et naturligt Opland med en Befolkning paa mellem 56.000 og 57.000”. Fru Thorkild Hansen ventedes at give sin indstilling om placeringsspørgsmålet videre til undervisningsministeren i den allernærmeste fremtid. Spørgsmålet om placering af et gymnasium i Løgstør eller Ranum blev ikke berørt under forhandlingerne.⁴¹

Hermed ser det ud til, at Aars allerede havde fået et afgørende forspring i forhold til at få et gymnasium til byen. Byrådet i Løgstør handlede dog hurtigt, og afholdt et ekstraordinært byrådsmøde dagen efter, at artiklen blev bragt, og den 29. januar 1959 var de i København, hvor de havde foretræde for de samme personer, som havde taget imod delegationen fra Aars. Forhandlingsprotokollerne for Aars Sogneråd viser, at man den 10. december 1958 havde nedsat et gymnasieudvalg, der tog til København og forhandlede med undervisningsministeren. Initiativtageren til udvalget var sognerådsformand Holger Mikkelsen, som også stod i spidsen for forhandlingerne med undervisningsministeriet.⁴²

Sagen blev relativt hurtigt afgjort, og i juli måned 1959 kom svaret fra Undervisningsministeriet om, at der skulle oprettes gymnasier i Aars og Hobro, og dermed virkede det tvivlsomt, at der kunne blive plads til et i Løgstør. Spørgsmålet er derfor, hvorfor Løgstør blev fravalgt til fordel for Aars? En af grundene kan nok findes i Aars’ by placering midt i Vesthimmerland med omkring 55.000 indbyggere indenfor en radius på 25 kilometer, hvorimod Løgstørs placering med vand mod nord og vest har gjort oplandet noget mindre. En anden årsag er, at Aars delegationen ser ud til at have været bedre forberedt. Ved afslaget i juli måned skriver Løgstør Avis i hvert fald:⁴³

Løgstør-Udvalget har ikke udarbejdet noget egentlig Skitseprojekt til et Gymnasium, men man regner skønsomt med, at det i givet Fald vil koste mellem 3 og 5 Mill. Kr. Løgstør vil næppe alene kunne rejse et saa dyrt Gymnasium, og derfor er det ønskeligt, om Byen kan faa et Statsgymnasium.

Aars kommune havde fået udarbejdet et skitseforslag hos arkitekt Henning Jørgensen, som var med til at overbevise udvalget om, at det kunne gøres for 3 millioner kr. Netop udgifterne til opførelsen af et gymnasium har formentlig også spillet ind på beslutningen. Løgstør gik efter et statsfinansieret gymnasium, mens Aars gik efter et kommunalt gymnasium, hvor kommunen selv skulle betale en stor del af udgifterne. Man havde allerede en passende grund til rådighed, da man i 1958 havde opkøbt præstegården med landbrugsjorden. Hertil kom at kommunen i budgettet for 1959 havde afsat 150.000 kr. til byggeriet, som var budgetteret til 3 millioner i alt.⁴⁴

Fra gymnasieudvalget i Løgstør havde der også været talt om, at et gymnasium kunne blive placeret i Ranum. Baggrunden for denne ide var, at der havde være ”Røster fremme om, at Statseminariet i Ranum skulle flyttes til Aalborg”.⁴⁵ Denne ide faldt til jorden, da Undervisningsministeriet gav besked til sognerådet i Ranum-Malle om, at seminariet skulle forblive i Ranum og tilmed udbygges, hvorved de eksisterende bygninger ikke kunne bruges til et nyt gymnasium.

Ideen om et gymnasium i Løgstør fortsatte i en årrække, og byrådet havde kontakt med omkringliggende kommuner. På byrådsmødet den 16. november 1961 kunne Fjerritslev Kommune meddele, ”at den senere melder tilbage vedrørende oprettelse af Gymnasium i Løgstør”. På samme byrådsmøde i forbindelse med behandlingen af regnskabet for 1960-1961 blev der oprettet en post til gymnasie og administrationsbyggeri.⁴⁶ Der var forskellige opfattelser i byrådet om, hvad der var vigtigst. Borgmester Vagn Bro mente, at kommunen både havde brug for et gymnasium men også en ny administrationsbygning, da den gamle var blevet for lille. Han udtalte at ”saa vil det have ikke saa lidt Betydning for Byen, om den fik et nyt Ansigt ogsaa paa dette Punkt. Med Henlæggelsen til Fordel for en Administrationsbygning har vi bevist, at vi gør noget for Sagen”. Hertil replicerede Eigil Quortrup: ”Det Ansigt, Borgmesteren taler om, bliver sikkert løftet paa en bedre Maade ved et nyt Gymnasium end ved en ny Administrationsbygning. Jeg mener ikke, vi har Raad til en ny Administrationsbygning”. Borgmester Vagn Bro sluttede debatten: ”Jeg mener ikke, vi har Raad til at lade være!”⁴⁷ Enden på diskussionen blev, at der blev oprettet én regnskabspost til opførelsen af et gymnasium eller en administrationsbygning, og så måtte man se, hvad der kunne realiseres først.

I 1962 blev der igen valgt medlemmer til gymnasieudvalget, men herefter optræder hverken udvalget eller tanker om et nyt gymnasium længere i byrådets forhandlingsprotokoller, indtil kommunalreformen den 1. april 1970. Enden på sagen blev, at det i 1978 blev besluttet i Nordjyllands Amtsråd, at der skulle oprettes et gymnasium i Fjerritslev, som kunne tage imod de første elever efter sommerferien i 1979. Hermed slukkedes Løgstørs drømme om et gymnasium, og eleverne fra byen kunne vælge at tage til enten Aars eller Fjerritslev som de nærmeste gymnasier.

Erhvervsudvikling

Løgstør var i 1950'erne ramt af høj arbejdsløshed, og dette ramte især de ufaglærte arbejdsmænd. Fra statens side forsøgte man at afhjælpe dette ved at støtte kommunale beskæftigelsesarbejder, og byrådet satte i 1957 gang i et sådan i forbindelse med renovering af det gamle stadion i byen.⁴⁸ I sommeren 1959 blev det besluttet at ”lade gade- og vejudvalget forsøge at få beskæftigelsesarbejdet på Højbovej m.fl. sat i gang snarest muligt, da der for tiden er en del arbejdsløse arbejdsmænd”.⁴⁹ På denne måde forsøgte man fra byrådets side at afhjælpe noget af arbejdsløsheden i byen, men man vidste godt, at der på sigt skulle gøres mere.

Et af initiativerne kom i sommeren 1957, hvor bankdirektør S. Jørgensen på den borgerlige gruppes vegne foreslog at oprette et erhvervsudvalg, hvis ”Opgave skal være at skaffe nye Virksomheder til Byen og dermed øget Beskæftigelse”.⁵⁰ Anker Larsen udtalte, at han ikke kunne se, at den socialdemokratiske gruppe kunne have noget imod forslaget, men at det var hans opfattelse ”at det samlede Byraad hidtil havde øvet de samme Funktioner, som det foreslaede Udvalg skulde paatage sig”.⁵¹ Vagn Bro fandt også at forslaget var en udmærket ide, og han foreslog at man i det lukkede møde udpegede medlemmer til udvalget. Byrådets forhandlingsprotokol viser, at man enedes om at nedsætte et tremandsudvalg, og begge grupper skulle vende tilbage med navne indenfor otte dage.⁵² Udvalget nævnes ikke efterfølgende i forhandlingsprotokollerne, så det er tvivlsomt, at der overhovedet blev udnævnt medlemmer til det.

Ideen var dog ikke død og begravet. I begyndelsen af 1960 var der kræfter i gang med at oprette et nyt erhvervsråd til erstatning for et tidligere, der var løbet ud i sandet i løbet af 1950'erne. Kickstarten til den endelige etablering var borgmester Vagn Bros arbejde med at få en skotøjsfabrik til byen i foråret 1960. Han havde erfaret, at en københavnsk driftsleder, Henry Jensen, havde ambitioner om at begynde en selvstændig produktion af sko, og Vagn Bro inviterede ham til Løgstør og fortalte om mulighederne. Henry Jensens interesse blev hurtigt vakt, og borgmesteren hjalp derefter med at bane vejen, blandt andet ved at kommunen købte Otto Mørchs store snedker- og tømrværksted ved Markedspladsen, der var blevet for småt for denne produktion, men som passede fint til skotøjsproduktion. Erhvervsrådets initiativtagere trådte med det samme til og garanterede for et lån i banken, der sikrede den nye fabrik, der fik navnet Løgstør Skotøjsfabrik.⁵³

Løgstør Erhvervsråd og Jermo

Erhvervsrådet i Løgstør kunne den 15. juni 1960 afholde det konstituerende møde på Hotel Du Nord. Rådet blev etableret med følgende formål:

Erhvervsraadets Formaal er at yde Støtte og/eller Vejledning med Henblik paa Opgaver, der tager Sigte paa Ophjælpning af Løgstørs Næringsliv og Beskæftigelse, herunder Oprettelsen af en Investeringsfond.

Erhvervsrådet bestod af et repræsentantskab på 25 medlemmer, der blev udpeget med to repræsentanter fra Løgstør Handelsstandsforening, Løgstør Håndværkerforening, Arbejdernes Fællesorganisation, Løgstør Byråd, Løgstør Turistforening og Løgstør Husmoderforening. Hertil kom en repræsentant fra hvert af pengeinstitutterne i byen, Andelsbanken, Diskontobanken, Landbosparekassen, Banken for Løgstør og Omegn og Løgstør Bys og Omegns Sparekasse samt stadsingeniøren og syv enkeltpersoner udpeget på bredt grundlag blandt byens borgere.⁵⁴

Der blev nedsat et forretningsudvalg på fem personer, der kom til at bestå af ekviperingshandler A.P. Henriksen (formand), redaktør Svend Ejnar Jensen (sekretær), borgmester Vagn Bro, savskærer Niels Christensen og arkitekt B. Gadegaard (kasserer).

Løgstør Erhvervsråd fik en meget stor rolle i forbindelse med erhvervsudviklingen i Løgstør i 1960'erne, da mange af initiativerne kom fra erhvervsrådet, som byrådet herefter kunne bakke op om. Byrådet havde også hånd i hanke med erhvervsrådet, da Vagn Bro gennem hele årtiet sad med i forretningsudvalget, og dermed var velinformeret om, hvad der rørte sig.

Oprettelsen af Løgstør Erhvervsråd gav næsten med det samme pote, da endnu en skofabrikant fik øjnene op for Løgstør. Erhvervsrådet og borgmesterkontoret havde igangsat en kampagne, der blandt andet slog på, at virksomheder, der benyttede ufaglært arbejdskraft, ikke kom til at gå forgæves i Løgstør. Dette reagerede skotøjsfabrikanten Børge Dencker-Eilert fra København på. Han flyttede hele sin skotøjsfabrik, Jermo, til Løgstør i januar 1961, hvor han overtog det gamle gasværks bygninger. Han oplevede med det samme, at der var rigeligt med arbejdskraft, da omstående avisannonce den 5. januar 1961 på én dag gav ca. 50 ansøgere til 21 stillinger.⁵⁵

I forbindelse med fabrikantens 50-års fødselsdag i november 1961 bragte Løgstør Avis en status på det første år i Løgstør:⁵⁶

Dencker-Eilert, der er Københavner, flyttede i Slutningen af 1960 sin Skotøjsfabrik til Løgstør, efter at han havde forhandlet med Erhvervsraadets om Grund og Bygninger. At han netop blev interesseret i Løgstør skyldes simpelthen en Fjernsynsudsendelse fra disse Kanter, og da Driftsomkostninger med mere blev større og større i København samtidig med, at det var saa godt som umuligt at foretage Udvidelse af den derværende Fabrik, flyttede Dencker-Eilert hele Fabrikken til Løgstør. Godt to

5. Januar.

Saa er det ved at ske!

Ombygningen af gasværket er ved at være en realitet, og derfor er vi begyndt at se os om efter arbejdskraft.

Damer med kendskab til syning

I første omgang søger vi:

- Damer med kendskab til syning,**
- unge piger til monteringsafdelingen, 14-16 år,**
- arbejdsdrengene til monteringsafdelingen, 14-16 år,**
- og enkelte voksne damer til finishafdelingen m. v.**

Der vil fortælle med og vi garanterer:

Der bliver ikke tale om nogen læretid. Arbejdet er nemt at blive fortrolig med, og vi garanterer gode arbejdsforhold.

Kig ned til os og lad os tale om tingene.

JERMO SKO

JERMO SKO

Saa er det ved at ske! Avisannoncen fra 5. januar 1961, hvor skotøjsfabrikken søgte medarbejdere.

Maaneder efter, at han havde set Fjernsynsudsendelsen, var han i Gang paa Fabrikken i Gasværksbygningerne. Der var selvfølgelig et Minus ved Flytningen. Hvorledes vilde det gaa med alle de københavnske og sjællandske Kunder? Vilde de falde fra? Det blev taget med i Overvejelserne før Flytningen. Men bagefter viser det sig, at ikke een eneste Kunde er faldet fra, og Dencker-Eilert har forstaaet til Fulde at udnytte det jyske Marked, som han ikke før havde været i nærmere Kontakt med.

Den 22. Januar i Aar leveredes det første Par Hjemmesko fra Fabrikken, og naar Aaret er omme, vil der være leveret mere end 180.000 Par, en Forøgelse paa 50 pCt. i Forhold til Aaret før. Men selv med den enorme Produktion af Hjemmesko er man bagefter med Ordreerne. Det meste af Dencker-Eilerts Tid gaar i disse Dage med at berolige utaalmodige Kunder. Pladsmangelen gør sig for Tiden gældende paa Fabrikken, men der er Mulighed for Udvidelser og dermed ogsaa for en Forøgelse af Produktionen — hvilket utvivlsomt vil ske.

Kort tid kom meddelelsen om, at Egnsudviklingsrådet havde bevilget et lån til Dencker-Eilert på 160.000 kr. der skulle bruges til en udvidelse af fabrikken med mere lagerplads, så der i hovedbygningen kunne frigøres mere plads til arbejdspladser.⁵⁷ Udvidelsen på 300 m² kunne tages i brug i sommeren 1962.

Skofabrikken Jermo blev en stor arbejdsplads i Løgstør som gennem 1960'erne beskæftigede op mod 100 medarbejdere. Indehaverens ambitioner og visioner var store, og han opkøbte og overtog andre virksomheder, og flyttede produktionen til Løgstør. Det drejede sig om en københavnsk fabrik, der producerede kamelhårssko, som blev flyttet til Løgstør i efteråret 1962⁵⁸ og en urremmefabrik fra Hobro, der blev opkøbt i foråret 1963.⁵⁹ Dette affødte mangel på plads, og i juli 1963 opkøbte Jermo Dansk Andels Ægeksports bygninger på Markedspladsen, hvor de nye virksomheder kunne flytte ind, og der blev frigivet plads i det gamle gasværk til hjemmeskoproduktionen.

Direktør Børge Dencker-Eilert i produktionen hvor hjemmeskoene blev lavet i 1961. Løgstør Lokalarliv.

Produktionen blev forøget, og i 1963 blev der på Jermo produceret 371.000 par hjemmesko, hvilket svarede til 33% af hele produktionen i Danmark. Det samme var tilfældet i 1964, hvor produktionen var øget til 532.000 par sko, hvoraf en tredjedel gik til eksport til Norge og Sverige. En af de store udfordringer var, at hjemmesko var en sæsonvare, der havde sin højsæson i efteråret og vinteren. Dette medførte at medarbejderstaben måtte tilpasses udenfor sæsonen, og Dencker-Eilert måtte holde nøje øje med produktionen. I 1965-1966 var det ved at gå galt, da varelageret var blevet for stort og købekraften hos kunderne mindre end hidtil. I november 1966 måtte direktøren gå ud i pressen for at afvise rygter om, at fabrikken var ved at lukke, da der var blevet opsagt en række medarbejdere. Begrundelsen herfor var ifølge ham, at ”skotøjsbranchen er inde i en meget alvorlig krise for tiden, dels foraarsaget af, at eksporten næsten er gaaet istaa og dels og ikke mindst, fordi der bliver importeret i læssevis af sko, og det har medført en lukning af mange fabrikker.”⁶⁰

Dencker-Eilert forsikrede, at der også i 1967 ville blive produceret hjemmesko i Løgstør, hvilket viste sig at holde stik. Produktionen blev opretholdt i Løgstør indtil 1974, hvor virksomheden blev overtaget af virksomhedens værkfører Axel Christensen, der flyttede den til Skarp-Salling.

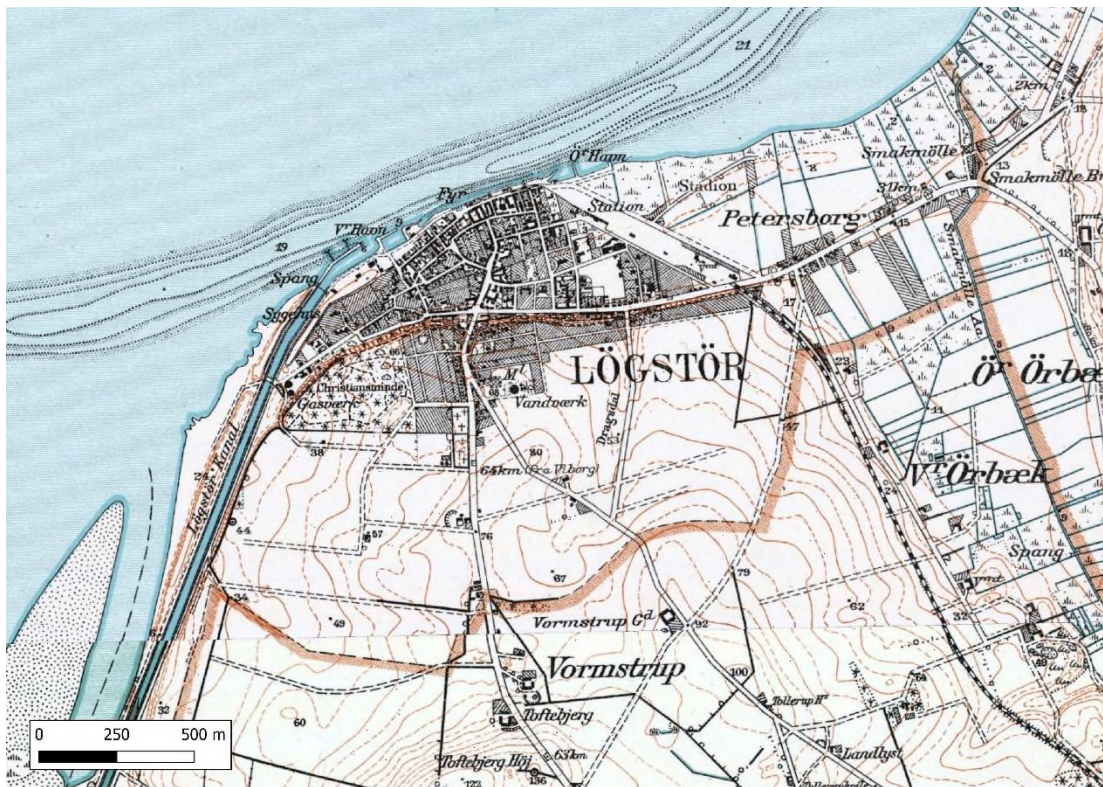
Byudvikling øst for Dragsdalvej og Løgstør Skjortefabrik

I foråret 1960 var der gang i mange vigtige initiativer, der de kommende år skulle definere industriudviklingen i Løgstør. Udover etableringen af Løgstør Erhvervsråd og tilgangen af Løgstør Skotøjsfabrik og lidt senere Jermo, foretog Løgstør Kommune også et stort opkøb af landbrugsjord, der de kommende år gav mulighed for udvidelse af byen mod sydøst.

På byrådsmødet den 24. marts 1960 gav byrådet gade- og vejudvalget mandat til at optage forhandlinger med vognmændene Carl E. Nielsen og Sønner om opkøb af deres landbrugsarealer øst for Dragsdalvej. Forhandlingerne gik hurtigt, og allerede på det næste byrådsmøde den 21. april 1960 var forhandlingerne afsluttet, og man afventede blot Landbrugsministeriets tilladelse til, at landbrugsjorden kunne anvendes til byudvikling. Prisen for de 36.000 m² blev fastsat til 75 øre pr. m², hvilket gav en pris på 27.000 kr.⁶¹

I første omgang skulle de nye arealer byggemodnes, og det var planen, at der skulle opføres en række parcelhuse på arealerne. Der skulle dog gå yderligere to år med planlægning, men på et ekstraordinært byrådsmøde den 28. maj 1962 kom der for alvor skred i sagerne. For det første blev det besluttet, at det store område skulle deles i to halvdele og adskilles af en forbindelsesvej, Danmarksvej. Den vestlige halvdel var forbeholdt parcelhuse og beboelse, men den østlige halvdel skulle huse et nyt industriområde. Hele området skulle byggemodnes, hvilket blev anslået til at løbe op i 451.000 kr., og udgjorde kommunens største byggemodningsprojekt til dato. Borgmester Vagn Bro pointerede, at det var vigtigt ”at komme i Gang med Projektet saa hurtigt som muligt, for at Løgstør ikke skulde standse i Udviklingen”.⁶²

Hastværket med indkaldelse til det ekstraordinære byrådsmøde skyldes, at kommunen stod med en mulighed for at få egnsudviklingsstøtte til en ny industrivirksomhed til byen, da skjortefabrikant Kjeld Erichsen fra København ønskede at få opført et industrihus i Løgstør. Kjeld Erichsen havde kort forinden etableret sig i Løgstør, da han i februar 1962 havde overtaget lejemålet af de bygninger som Løgstør Skotøjsfabrik indtil da havde haft. På grund af misligholdelse af lejemålet blev skotøjsfabrikken opsagt, og Løgstør Skjortefabrik kunne overtage bygningen.

Kort over Løgstør med udviklingen fra 1930 til omkring 1980. Udviklingen skete mod syd og øst, og det nye industri kvarter ses mod øst langs den nyanlagte vej, Danmarksvej. Kort: Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering.

Indvielse af Løgstør Skjortefabrik i 1962 med borgmester Vagn Bro stående til højre. Løgstør Lokalarkiv.

Kjeld Erichsen ønskede, at kommunen skulle stå som bygherre for opførelsen af en fabriksbygning på 2.140 m², der var projekteret til 600.000 kr., hvoraf man håbede at kunne søge 450.000 kr. hjem gennem Egnsudviklingsrådet. På samme møde havde Løgstør Erhvervsråd indsendt en ansøgning til byrådet om tilskud til opførelsen af et industrihus på 200 m², hvilket byrådet bevilgede, men ”man forventer at få at vide hvor meget man opnår i privat tilskud inden byrådets endelige tilskud”.⁶³ Erhvervsrådet indsendte ligeledes en ansøgning om egnsudviklingsstøtte til dette industrihus, men i oktober 1962 modtog kommunen og erhvervsrådet afslag fra Handelsministeriet angående støtte til projektet. Byrådet vedtog herefter at bevilge 6.000 kr. til erhvervsrådets industrihus.

Kjeld Erichsen havde oplevet en god start på erhvervseventyret i Løgstør, og den 8. november 1962 kunne Løgstør Avis berette om det første halve år: ”Fabrikanten har i øvrigt erklæret sig tilfreds med Produktionsforholdene i den midlertidige Systue paa Markedspladsen, idet man for Tiden er oppe paa omkring 450 Skjorter om dagen, og man saaledes inden længe skulle naa den ønskede Dagsproduktion paa 500 Skjorter”.⁶⁴

Dette havde fået fabrikanten til at drømme om mere i Løgstør. Han var en entreprenant forretningsmand og havde i forvejen en skjortefabrik på Amager, men udvidelsesmulighederne her var ved at være udtømte, og han ville meget gerne opføre en stor skjortefabrik i Løgstør. Kort tid efter ansøgningen om egnsudviklingsstøtte afholdt byrådet et ekstraordinært byrådsmøde om muligheden for salg af en byggemodnet industrigrund på 10.000-13.000 m² til Erichsens virksomhed, Løgstør Skjortefabrik.⁶⁵ Resten af 1962 gik med forhandlinger om størrelsen på den nye fabrik, mens man ventede på egnsudviklingsrådets beslutning.

Den 27. februar 1963 var Kjeld Erichsen i Løgstør i forbindelse med skjortefabrikens et års fødselsdag. Han benyttede lejligheden til at få de sidste aftaler på plads med advokat Bengtsson, arkitekt Gadegaard og borgmester Vagn Bro vedrørende den nye fabrik, og Løgstør Avis berettede den 1. marts følgende:⁶⁶

A/S Løgstør Skjortefabrik vil nu realisere Planerne om Storbyggeri
Opførelsen af en 450 Kvadratmeter stor Systue vil blive paabegyndt, saa snart Frosten er af Jorden –
Byggeriet, der omfatter en Fabrik paa 1200 Kvadratmeter, sker Etapevis”
Efter adskillige langvarige Forhandlinger lykkedes det i Gaar at faa alle Formaliteter klar vedrørende
Virkeliggørelsen af Planerne om A/S Løgstør Skjortefabriks Byggeri paa Dragsdal, Løgstørs hidtil
største Fabriksbyggeri.

Det var en stor chance for Løgstør, at Erichsen på denne måde satsede på byen. Det var især stort, fordi han selv ville stå for finansieringen af byggeriet, da ”den nye Egnsudviklingslovs udskudte Ikrafttræden”⁶⁷ havde bremset kommunens ansøgning om egnsudviklingsstøtte til projektet. Fabrikken ville blive på omkring 1.200 m² og fordoble den daglige produktion af skjorter fra 500 til 1.000. Dermed ville der også blive brug for flere medarbejdere til at hjælpe de 30 damer, der allerede var ansat i produktionen.⁶⁸

Planerne faldt dog fuldstændig sammen et par dage efter Kjeld Erichsens besøg i Løgstør. Lørdag morgen den 2. marts 1963 blev fabrikanten ramt af en blodprop og afgik ved døden kun 44 år gammel. Herefter var det fru Erichsen og direktør Valther Christoffersen fra Københavns Pyjamas- og Skjortefabrik, der ejede Løgstør Skjortefabrik, som fik opgaven med at føre fabrikken videre. Den nye ledelse var ikke interesseret i at foretage den store investering i forbindelse med nybyggeri, og der var indledt forhandlinger med Løgstør Erhvervsråd om, at fabrikken kunne overtage lejemålet af erhvervsrådets nye industrihus, der skulle stå klar til indflytning efter sommerferien. Desværre var man også i første omgang nødsaget til at fyre nogle medarbejdere og fortsætte med omkring 20 damer.⁶⁹ Nedsikringen blev kort tid efter fulgt op af et fuldstændigt produktionsstop og en fyringsseddel til alle ansatte. I løbet af sommeren blev det besluttet at genoptage produktionen, og direktøren Rita Bredahl kunne mandag den 12. august sammen med 10 damer og fem piger starte skjorteproduktionen op igen efter 14 ugers nedlukning. I første omgang i de gamle lokaler ved Markedspladsen, men fra den 23. september blev produktionen flyttet til erhvervsrådets industrihus. Erhvervsrådet havde udlejet industrihuset til Løgstør Skjortefabrik for en femårig periode og ”man har fra Erhvervsraadet Side opnaaet Garantier for, at Produktionen vil blive opretholdt i den Tid, Lejemaalet løber, saaledes at den Utryghed, der opstod efter Virksomhedens Lukning kort efter Direktør Kjeld Erichsens Død, nu er elimineret.”⁷⁰

*Produktionen på Løgstør
Skjortefabrik i 1965. Løgstør
Lokalarkiv.*

Egnsudviklingsstøtte til tekstilvirksomheder

Løgstør Kommune og Løgstør Erhvervsråd var efter skjortefabrikken indflytning i industrihuset blevet opmuntret i forhold til mulighederne for at tiltrække nye virksomheder til kommunen. Det var også tydeligt, at man måtte have fat i egnsudviklingsstøtten, hvis det skulle lykkes at få allerede etablerede virksomheder flyttet til byen. I august 1964 var der igen fremskridt, da man arbejdede på at få to virksomheder til byen, der begge var egnede kandidater til at modtage egnsudviklingsstøtte. Mest konkret var forhandlingerne med fabrikant Thorkild Pedersen fra Ikast, der ønskede at leje et industrihus til en filial af sin virksomhed, Bachs Tricotagefabrik, der fremstillede maskinstrikkede børnetrøjer. På det ekstraordinære byrådsmøde den 24. august kunne borgmester Vagn Bro oplyse ”at han ved besøg i egnsudviklingsrådet angående denne sag, havde fået oplyst, at der uden tvivl ville blive bevilget det ansøgte statslån, og at sagen ville gå i orden, når den blev forelagt på møde i rådet”.⁷¹ Med denne oplysning vedtog byrådet at lade opføre en fabriksbygning i industrikvarteret. Opførelsen gik hurtig og allerede i begyndelsen af januar 1965 kunne fabrikken tages i brug. På dette tidspunkt var der 11 arbejdere beskæftiget, som havde været i gang siden november i kommunens værkstedbygning ved Markedspladsen. Forventningen var at der i løbet af kort tid skulle ansættes yderligere 20 medarbejdere. Bachs Tricotagefabrik blev også den første virksomhed, der ved hjælp af egnsudviklingsstøtte flyttede til Vesthimmerland, og som blev inspirationskilde til lignende projekter i Løgstør og Aars.

Desværre blev Bachs Tricotagefabriks afdeling i Løgstør ikke den succes, som man håbede på. Allerede i februar måned 1966 modtog byrådet en skrivelse fra virksomheden om opsigelse af lejekontrakten og fraflytning fra fabrikken på Danmarksvej. Byrådet svarede at man ikke kunne anerkende opsigelsen⁷², men da der var andre virksomheder, der var interesseret i industrihuset, blev det accepteret. I løbet af efteråret 1966 åbnede pelsvarevirksomheden Philip Fraas på forsøgsbasis en systue i industrihuset, og fra den 1. august 1967 blev det udlejet til Løgstør Skjortefabrik.⁷³ Dette viste sig også at være en midlertidig løsning, da skjortefabrikken ud på efteråret nedlagde produktionen. Løgstør Avis kunne den 8. februar 1968 fortælle at Løgstør Skjortefabrik ønskede at udleje fabriksbygningen til en unavngiven konfektionsfabrik, men at Egnsudviklingsrådet skulle godkende lejemålet. Denne godkendelse kom den 15. februar 1968, og byrådet vedtog at udleje industrihuset til G. Thomsens Konfektionsfabrik i Horsens.⁷⁴ Løgstør Avis berettede, at konfektionsfabrikken, ”der fremstiller kitler og kjoler, skulle beskæftige omkring 30 damer under ledelse af direktrice Rita Bredal, der ogsaa var den daglige leder af skjortefabrikken, som siden fabrikant Kjeld Erichsens pludselige død har været et i høj grad skuffende bekendtskab for Løgstør.”⁷⁵

Mere held fik kommunen med pelsvirksomheden A/S Philip Fraas. Som nævnt åbnede den københavnskbaseerede virksomhed på forsøgsbasis en systue i kommunens industrihus i løbet af efteråret 1966. Dette gik så godt, at der blev sendt en ansøgning til Egnsudviklingsrådet om støtte til opførelse af en ny fabriksbygning i industrikvarteret. I april 1967 kom godkendelsen, og allerede den 31. juli samme år afleverede håndværkerne nøglerne til Løgstør Kommune, der endnu en gang var bygherre for et industrihus. Denne gang var bygningen på 487 m² til systue og en 100 m² stor kælder, hvor der var frokoststue, toiletter, lager og beskyttelsesrum.

Det viste sig at være en god ide at flytte pelsvareproduktionen til Løgstør, da der var arbejdskraft nok at tage af. Faktisk var der så gode muligheder, at direktøren for Philip Fraas i Løgstør, Eivind Forsberg, allerede i september måned 1967 fratrådte sin stilling og startede sin egen pelsvarefabrik i Løgstør. Han lejede Løgstør Erhvervsråds industrihus, der hidtil havde haft Bachs Tricotagefabrik som lejer, og herfra byggede han sin virksomhed op. Virksomheden fik navnet Forsberg Pels, og begge virksomheder nød godt af de mange minkfarme, der skød op rundt om Løgstør og i Vesthimmerland. Det samme gjorde minkfodervirksomheden Himmerland, der også lå

*Forsberg Pels fotograferet i
1975. Løgstør Lokalarkiv.*

i Løgstør, og disse tre virksomheder beskæftigede tilsammen over 50 medarbejdere. I 1974 kunne Løgstør Avis komme med følgende beskrivelse af minkindustrien i Løgstør:⁷⁶

Paa foderfabrikken Himmerland oplyser driftsleder Kr. Kirketerp, at man kører med den normale drift, der nu gennem de sidste tre aar har beskæftiget 11 mand. Minkavl har altid været noget svingende, og først ved skindauktionen i næste maaned ved man hvor god en forretning det har været at have minke, men vor afsætning har gennem aarene været ret konstant. Medens vi er ved minke er det naturligt at tale med pelsfabrikkeme. Hos Philip Fraas pelsfabrik kører man fint med 26 beskæftigede, og hos Forsberg Pels oplyser fabrikant E. Forsberg, at man heller ikke ser for sort paa det. Der er fuld beskæftigelse til 16 ansatte.

Køkkenelementfabrikken Befas

Med både succes og fiasko i forbindelse med bestræbelserne på at tiltrække tekstilvirksomheder til Løgstør, var det naturligt, at man også forsøgte sig med andre industrier. I august 1964 var kommunen i dialog med den københavnske køkkenelementfabrik, Befas, der var en veletableret fabrik med 43 år på bagen, som ønskede at flytte produktionen til Løgstør. Fabrikken var ejet af fabrikant P. Kirschner Hansen, og den nye fabrik i Løgstør skulle være på hele 2.800 m² med en forventet arbejdsstyrke på 70 medarbejdere. Det lykkedes at få støtte efter egnsudviklingslovens kapitel 4, hvor kommunen stod for opførelsen af fabrikken til en million kr., som herefter blev udlejet til fabrikanten, der i årlig leje skulle betale forretningen i form af afdrag og renter. Hvis han herefter gjorde brug af forkøbsretten, skulle den indbetalte leje fratrækkes købsprisen.⁷⁷

Befas flyttede hele produktionen til Løgstør, mens tegnestuen, administrationen og salgsorganisationen forblev i København. I løbet af september måned 1965 blev de første 16 mand antaget og begyndte oplæringen, der blev foretaget af fire mand fra fabrikken i København.⁷⁸ Ved årsskiftet var arbejdsstyrken oppe på 40 mand, men kort tid efter opstod der usikkerhed om fabrikant Kirschner Hansens ejerskab af fabrikken, og Løgstør Avis kunne den 5. marts 1966 fortælle, at fabrikanten havde forsikret, at han fortsatte driften og i øvrigt genansatte de 11 medarbejdere, der var blevet afskediget forinden.⁷⁹ Allerede i januar 1966 havde Løgstør Byråd modtaget en skrivelse fra Kirschner Hansen, hvori han søgte byrådets og Egnsudviklingsrådet tilladelse til at lade produktionen overgå til et andet selskab. Han skrev blandt andet følgende:

”at han har måttet indse, at investeringen i maskinanlæg og varelager har været betydelig mere kapitalkrævende, end han havde regnet med, og mere end kreditmarkedet har kunnet yde ham tilstrækkelig hjælp til.”⁸⁰

Overdragelsen til anden side blev i første omgang aflyst, og, som Løgstør Avis skrev, fortsatte han selv driften af virksomheden sommeren over. På byrådsmødet den 13. oktober 1966 godkendte byrådet, at grossist M. Smits overtog lejemålet af fabrikken, og Løgstør Avis kunne den 25. november 1966 fortælle at Egnsudviklingsrådet havde godkendt dannelsen af et nyt produktionsselskab, hvori de to køkkenelementfabrikker A/S Nordia-Dan, København, og Befas, København og Løgstør, indgik. Hermed fik Befas et solidt økonomisk fundament, og den nye bestyrelsesformand for selskabet, skibsreder M. Smits fra København havde store planer for fabrikken. Han ville fordoble maskinparken, hvilket ville medføre at medarbejderstaben i løbet af foråret 1967 ville komme op på 50. På sigt skulle der også investeres i udvidelse af lager- og forsendelsesafdelingen.

Skibsreder og grossisten Marinus Smits var på dette tidspunkt 41 år. Han blev født i Holland og kom til Danmark efter 2. Verdenskrig, hvorfra han drev en stor del af sine virksomheder. Han ejede ”15 moderne dansk og hollandsk indregistrerede coastere, køleskibe med videre. Desuden er han landets største private kreaturkøbsmand, indehaver af en maskinfabrik, importør af sydfrugter m.m.”⁸¹

Med den nye ejerkreds på plads var der bedre forudsætninger for, at Befas kunne udvikle sig til en sund virksomhed i Løgstør. Ejeren M. Smits havde udnyttet sine gode forbindelse til Holland og havde indgået et samarbejde med den største køkkenkoncern i Europa, det hollandske Bruynzeel-Keukens, som skulle levere det tekniske know-how til produktionen, mens Nordia-Dan/Befas stod for det kommercielle.⁸² Allerede i februar 1967 modtog kommunen en henvendelse om en tilbygning på 2.400m², der skulle opføres ved hjælp af egnsudviklingsstøtte. I maj blev ansøgningen til Egnsudviklingsrådet godkendt, hvilket sikrede dækning af 75% af byggeprisen. Kommunens andel beløb sig til 364.500 kr. ud af et budget på 1.458.000 kr.⁸³ Tilbygningen, der skulle bruges til montering af køkkenelementerne samt lagerplads, stod allerede klar i slutningen af juli, og kunne tages fuldt i brug i løbet af efteråret.

*Marinus Smits
modtager
Andelsbankens
erhvervspris i 1986.
Fra venstre ses Finn
Andersen, Kaj Larsen,
bankdirektør Finn
Jensen, Marinus Smits
og Preben Andersen.
Løgstør Lokalkiv.*

Udviklingen stoppede dog ikke her. På byrådsmødet den 14. marts 1968 godkendte byrådet salg af to byggegrunde ved fabrikken samt forkøbsret på yderligere tre grunde. Herefter kunne Befas gå i gang med at bygge en ny fabriksshal, hvorved fabrikken kom op på 7.000 m². Ved indvielsen den 21. juni 1968 var hele byrådet med ægtefæller inviteret, og Løgstør Avis kunne berette følgende:⁸⁴

Minister og ambassadør talte ved aabningen af Befas-Nordia Dan I overværelse af bl. a. den hollandske ambassadør i Danmark, K. E. van de Mandele, direktør S. A. Windelin, Philips A/S, direktør J. A. de Bie, regnskabschef A. Schipper og direktionsskretær G. Udemá, alle Bruynzeel-Keukeuns, direktør Richard Larsen, egnsudviklingskontoret, fabrikant Kirchner Hansen, København, samt medlemmer af Løgstør byraad med borgmester Vagn Bro i spidsen, alle med fruer, foretog handelsminister Knud Thomsen i gaar eftermiddag den officielle indvielse af Befas-Nordia Dan køkkenelementfabrikken i Løgstør.

Både handelsministeren og den hollandske ambassadør talte om det gode samarbejde mellem Danmark og Holland, som Befas fabrikken i Løgstør var et godt eksempel på. Handelsminister Knud Thomsen udtalte:

Som minister kan det kun glæde mig, at det dansk-hollandske samarbejde har skabt en betydelig virksomhed i den nordjydske region, der i ledighedsmæssig henseende har en urimelig stilling i forhold til det øvrige land.

Staten er med i billedet i form af egnsudviklingsstøtte; men jeg er ganske overbevist om, at der ikke er grund til at nære bekymringer i dette tilfælde, idet det er mit absolutte indtryk, at ledelsen er lagt i hænderne paa folk, der forstaar at forvalte den godt.

Luffoto af køkkenelementfabrikken Befas på Danmarksvej i 1975. Løgstør Lokalarkiv.

Det var dermed lykkedes for Befas at få en stor arbejdsplads stablet på benene i Løgstør. Hele ideen bag egnsudviklingen var netop at skabe arbejde til den ufaglærte arbejdskraft, der var til stede uden for de store byer. Her ramte man plet med fabrikken i Løgstør, der var blevet automatiseret mest muligt, og havde 70 mand ansat. Fra ledelsens side havde man en forventning om, at produktionen skulle forøges, og dette krævede en fordobling af arbejdsstyrken.

I 1971 fik Befas og Løgstør Kommune endnu en gang en ansøgning igennem hos Egnsudviklingsrådet og en ny stor hal blev opført i 1972, hvormed fabrikken kunne fortsætte den gode udvikling. I 1970 havde Befas også fået en erfaren mand ansat, da tidligere borgmester Vagn Bro med virkning fra den 1. august var tiltrådt som salgsdirektør i virksomheden, som han var med til at få til byen.

Løgstør Rør

Det er en smule paradoksalt, at på trods af de mange tiltag på at skaffe virksomheder og arbejdspladser til byen, så var det en lokalt forankret virksomhed, der for alvor satte Løgstør på danmarkskortet som en by, der kunne mere end tekstilindustri. Ofte skal der blot en god ide og den rette person til at skabe noget helt usædvanligt. Dette skete hos den lokale blikkenslager Ege Andersen, Kobbersmeden i folkemunde, da han fik ideen om at lave præisolerede fjernvarmerør i slutningen af 1950'erne. Timingen i forhold til udrulningen af de mange tusinde kilometer rør i forbindelse med oprettelse af fjernvarmeværker, var selvfølgelig en ubetalelig bonus. (B3911)

Familievirksomheden tog sin begyndelse i 1847, hvor kobbersmeden Lars Andersen kom til Løgstør. Han kunne i 1864 etablere egen kobbersmedeforretning, som han drev indtil 1884, hvor den yngste søn, Andreas Vallentin Conradsen Andersen, som kun 19-årig, overtog den. I 1905 døde Andreas Andersen og hustruen Else Marie Andersen stod alene tilbage med otte børn, hvoraf den ældste, Johannes Tværgaard Andersen, blot var 14 år gammel, og en virksomhed, der skulle drives videre. Johannes Andersen fulgte traditionen og blev udlært i familiefaget, og sammen med moderen førte han forretningen videre under navnet A. Andersens Enke. Johannes Andersens søn, Ege Andersen, blev uddannet blikkenslager og arbejdede en periode på Grønland som blikkenslager, rørlægger og formand og han overtog forretningen efter faderens død i 1955. I 1956 blev Løgstør Fjernvarmeværk etableret, og det gav arbejde til Ege Andersens forretning i forbindelse med udrulning af fjernvarmenettet, og de løsninger, det krævede at få eksisterende centralvarmeanlæg til at fungere med fjernvarmen. Han begyndte også at interessere sig for vægisolering med flamingomaterialer, og eksperimenterede med isolering på forskellige måder. Blandt andet blev der etableret en virksomhed for skibsisolering, men ”dette projekt kunne ikke indfri forventningerne – man var med dette produkt forud for sin tid”.⁸⁵

Ege Andersen fotograferet med et isoleret fjernvarmerør i slutningen af 1960'erne. Løgstør Lokalarkiv.

Forsøgene med isoleringsmaterialerne bragte helt naturligt også tankerne hen på isolering af varmerør, og det var her, Ege Andersen fik sit gennembrud, som førte til etableringen af Løgstør Rørindustri. Han havde selv oplevet udfordringerne ved at lave fjernvarmekanaler på lavt terræn. Hvor grundvandet trængte ind, var der hurtigt ødelagte rør, der skulle udskiftes. Ege Andersen fik ideen til det præfabrikerede fjernvarmerør, der kan lægges direkte i jorden, og som kunne holde fugten ude og varmen inde. I 1964 fik Ege Andersens muligheden for at teste fjernvarmerørene, da Løgstør Fjernvarmeværk skulle have lagt rør i Strandstræde. Betingelsen for at få opgaven var, at hvis rørene ikke levede op til forventningerne, skulle Ege Andersen for egen regning udskifte dem efter det gamle system.⁸⁶ Rørene virkede efter hensigten og hermed var verdens første præfabrikerede fjernvarmerør blevet lagt i jorden, og vejen var åben for at udbrede fjernvarmerørene til resten af Danmark og Europa. De første ordrer blev herefter afgivet af Aalborg, Aalestrup og Odense kommuner, mens den første rigtig store udenlandske ordre var til det tyske olieselskab Elwerath på 25 tons fjernvarmerør, hvilket var en milepæl i virksomhedens historie.⁸⁷

Produktion og testfaciliteter krævede mere plads, end man havde til rådighed på Rådhusgade. Man lejede sig derfor ind flere forskellige steder, blandt andet i det gamle gasværk, i Fischersgade, i Skolegade og havde forsøgslaboratoriet Laboremus, som var et gammelt cementstøberi. Hertil kom, at Løgstør Rør lejede sig ind i ”kyllingehusene” på Danmarksvej, der var ejet af Løgstør Industriselskab med borgmester Vagn Bro i ejerkredsen. I 1968 opkøbte Ege Andersen

Fjernvarmerør klar til at blive sendt ud til kunderne omkring 1980. Løgstør Lokalarkiv.

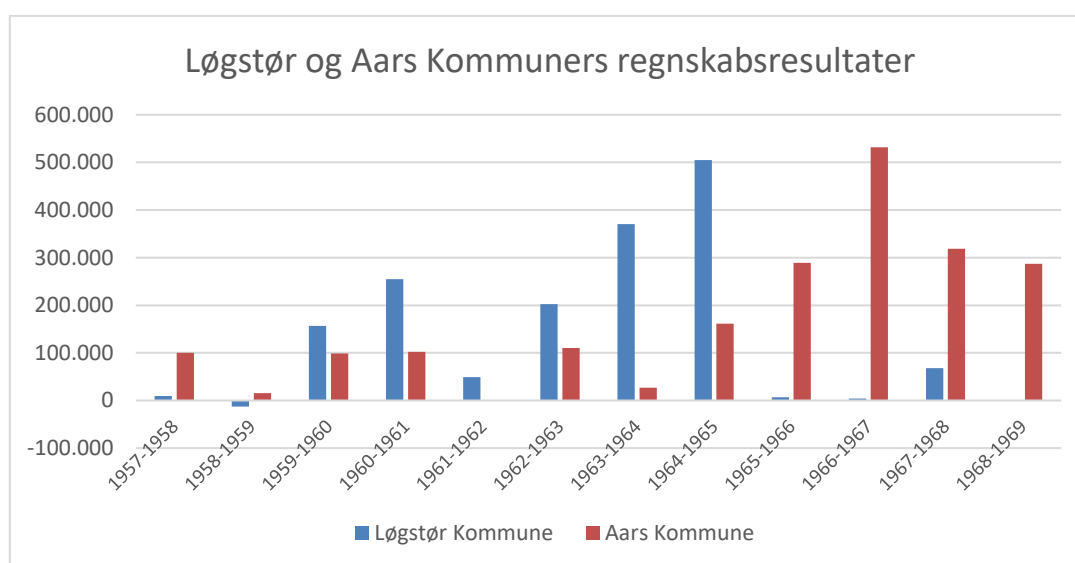
kyllingehusene og medfølgende arealer, og her blev der i 1969 opført en produktionshal og administrationsbygning på 4.000 m², hvormed hele produktionen kunne samles på et samlet område på 17.000 m². Vagn Bro udtalte i sin status over 1960'erne følgende om Løgstør Rør: "Dette firma har i øvrigt udviklet sig med kometagtig fart og er ved at være kendt over det meste af Europa".⁸⁸ På ganske kort tid var Løgstør Rør blevet en af de største arbejdspladser i Løgstør. I 1969 havde virksomheden sammen med Befas og Løgstør Andelssvineslagteri hver ca. 75 medarbejdere. Herefter kom Jermo-Sko med omkring 70, pelsfabrikkerne med omkring 50, og minkfoderfabrikken og Løgstør Skibsværft med hver 15 medarbejdere.⁸⁹

Byrådets arbejde med udviklingen af Løgstør

Der skete meget på erhvervsudviklingsområdet i 1960'ernes Løgstør. Erhvervsrådet og byrådet fik etableret industrihuse, der kunne huse flere af de virksomheder, der flyttede til Løgstør, og det lykkedes kommunen at få egnsudviklingsstøtte til Bachs Trikotagefabrik, Philip Fraas og Befas. Herudover havde byrådet travlt med byudvikling i form af etablering af industriområdet ved Danmarksvej, forhandlinger om en ny folkeskole, samt forhandlinger med ministerierne i København om etablering af flere statslige institutioner i Løgstør. Kendetegnende ved disse forhandlinger var, at man fra byrådets side gik med livrem og seler, og forhandlingerne trak ud i flere år.

Gennemgang af byrådets forhandlingsprotokoller og avisomtalerne af byrådsmøderne, der danner grundlaget for denne artikel, giver indtryk af, at perioden 1955 til 1970 var præget af uenighed i byrådet om hvilken retning, kommunen skulle bevæge sig i. Et tilbagevendende stridspunkt var økonomien og især skatteprocenten, hvor den borgerlige opposition var imod skattestigninger, mens det socialdemokratiske flertal så det som en mulighed for at skaffe midler til udvikling. Gennem det meste af perioden blev økonomien beskrevet som dårlig, og Løgstør fik i 1959, 1960 og 1962 henholdsvis 50.000 kr., 100.000 kr. og 80.000 kr. i tilskud fra staten som "vanskeligt stillet kommune".

En gennemgang af de offentliggjorte årlige regnskaber for Løgstør og Aars kommuner viser dog, at det økonomiske overskud i første halvdel af 1960'erne var størst i Løgstør, men at kommunen ser ud til at miste pusten i anden halvdel af årtiet, hvor Aars til gengæld fik større overskud.

Figur 1. Resultaterne af Løgstør og Aars Kommuners regnskaber, offentliggjort i Løgstør Avis og Aars Avis.

En grundlæggende forskel på Løgstør og Aars var holdningen til optagelse af lån til at finansiere nye tiltag i kommunerne. Sognerådet i Aars med sognerådsformanden Holger Mikkelsen i spidsen, brugte aktivt lån til at gennemføre større projekter, så som med opførelsen af Vesthimmerlands Gymnasium, hvor kommunen optog lån for 2,8 millioner kroner. Denne egenfinansiering var blandt andet med til at sikre, at gymnasiet kom til Aars i stedet for Løgstør.⁹⁰

I Løgstør blev mange af diskussionerne i byrådet præget af synet på økonomien. I 1959 var arbejdet med at etablere en hal kommet så langt, at en ansøgning blev indsendt til byrådet. Det var et visionært projekt i Vesthimmerland, som gav anledning til lignende projekter i Aars, Farsø og Gedsted de kommende år. Haludvalget havde indsendt en ansøgning om kommunegaranti for et statslån, et tilskud på 25.000 kr. til erhvervelse af kommunens grund ved Markedspladsen samt 6.000 kr. årligt til drift. Det store diskussionspunkt i byrådet blev det årlige tilskud på 6.000 kr., som var tænkt som et ekstra tillæg på skolens budget, selvom den ikke ville komme til at bruge hallen i det daglige. Løgstør Avis kunne bringe følgende beskrivelse af diskussionen:⁹¹

Skal Tilskuddet gives i 100 Aar?

Gunhilda Jørgensen (selvst. Soc.) og Jesper Nielsen (V) var ogsaa Modstandere af, at Tilskuddet skal gives over Skolens Budget. Jesper Nielsen sagde videre: Vi er ikke begejstret for at skulde give dette Tilskud. Er det noget, der skal vare i Hundrede Aar?

Borgmesteren: Det vilde være skønt, om Hallen kunde staa saa længe.

Asgar Andersen (Borgerlisten) sagde, at det er af Betydning for Byen at faa Hallen. Han anbefalede, at Byraadet gav de Tilskud, Hal-Selskabet søgte om, og han foreslog, at det aarlige Tilskuds Beløb anføres paa en eller anden Konto.

Møller Pedersen (V) var ikke stemt for, at Byraadet forpligtiger sig til Aar efter Aar at tage 6000 Kr. ud af Borgernes Lommer til Hallen. Pengene kunde bruges andre Steder, sagde han, og han mente, at man burde stryge Tilskuddet, hvis Hallen kommer til at klare sig selv. Han pointerede, at han ikke var Modstander af Hallen.

*Unge på gaden
for at få flere
private bidrag til
Løgstør Hallen i
1960. Løgstør
Lokalarkiv*

Den konservative E. Quortrup foreslog, at der blev indført en klausul om at hallen ikke skulle have tilskud fra kommunen i de år, hvor den gav overskud. Til dette svarede socialdemokraten Anker Larsen:⁹²

at han havde regnet med at møde Skepsis i Byrådet, og at det overraskede ham, at man nu beskæftigede sig med Hallens eventuelle Overskud. Han saa gerne, at Hallen gav Overskud, og at Overskuddet, deri medregnet Kommunens Tilskud, i givet Fald benyttes til at sætte Taksterne for Hallens Brug ned. Det vil være en Støtte til Byens Ungdom.

A. G. Antonsen (Kons.) paapegede, at eventuelt Overskud kunde anvendes til nogle store kulturelle Arrangementer, om hvilke man vidste, at de vilde give Underskud, f. Eks. Gæstespil fra Det kgl. Teater.

Borgmesteren sluttede Debatten med disse Ord:

Det er ikke første Gang, der her i Byen drøftes Bygning af en Løgstør-Hal. Mon nogen tidligere har troet, at Kommunen kunde slippe med at give saa smaa Tilskud, som Hal-Selskabet nu søger om? Jeg er ikke nervøs for, hvad Borgerne vil sige til et Tilskud paa 6000 Kr. aarlig til Hallen, naar man tager i Betragtning, at vi endnu ikke har hørt nogen Kritik af, at Byen Aar efter Aar har givet 8000 Kr. til en Badebro, som vi næsten ingen Glæde har af.

Efter denne Udtalelse blev Hal-Selskabets Ansøgning anbefalet og de ønskede Tilskud givet.

Med denne beslutning skulle man tro at sagen var afgjort, og haludvalget kunne komme i gang med at opføre en hal til glæde for byens unge og motionister. Dette var ikke tilfældet, selvom byrådet allerede på et tidligere møde havde fået forelagt tegninger og budget for opførelsen. Der skulle gå hele seks år, inden Løgstør Hallen blev opført ved siden af Christiansmindepavillonen, og kunne indvies den 18. august 1965. På dette tidspunkt var hallerne i Gedsted og Aars allerede blevet indviet, mens Ranum, Aalestrup og Farsø alle havde tilsvarende på vej.

Postkort med fire af byens stoltheder, Løgstør Kirke, anlægget, Løgstør Hallen og Christiansminde Pavillonen. Løgstør Lokalarkiv

Denne nølen var meget karakteristisk i forhold til de kommunale projekter i 1960'ernes Løgstør. Det var også tilfældet i forbindelse med kommunens opkøb af industriområdet ved Danmarksvej, og at der skulle gå to år, før man begyndte at byggemodne arealet. Et andet eksempel er de langstrakte forhandlinger med staten om etablering af en ungdomsskole for unge piger under Statens Åndssvageforsorg. Forhandlingerne begyndte i begyndelsen af 1962, hvor Løgstør Avis med overskriften "Placering af Forsorgsskole i Løgstør er nu en Realitet" kunne fortælle at Åndssvageforsorgens Nordjyske Center i Vodskov ville placere en husholdningsskole for unge piger i Løgstør. Kommunen havde tilbudt en grund mellem Viborgvej og Frederik den VII's kanal, som den i 1960 havde købt af landmand Søren Hansen, og Landbrugsministeriet havde godkendt at landbrugspligten blev ophævet.⁹³ Hermed synes vejen banet for at få husholdningsskolen opført og taget i brug, og i byrådsmødet den 25. september 1963 foreslog borgmesteren, at kommunen skulle bruge 50.000 kr. på at udarbejde et totalforslag på ungdomsskolen, som husholdningsskolen nu blev kaldt. Det blev besluttet at godkende forslaget, hvis forsorgen godkendte leje af skolen. Herefter gik der yderligere tre år, inden kommunen fik besked om, at boligministeriet havde oversendt projektet til socialministeriet. Vagn Bro udtalte på byrådsmødet den 16. september 1966 "at dette maatte tages som udtryk for, at tidspunktet for en igangsætningstilladelse rykkede nærmere."⁹⁴

I december 1967 vedtog byrådet at optage et lån på 4.000.000 kr. til opførelsen af ungdomsskolen for unge piger under Statens Åndssvageforsorg. Kommunen påtog sig ikke nogen risiko ved lånet, da staten skulle betale renterne, indtil Åndssvageforsorgen overtog ungdomsskolen og betalte lånet ud.⁹⁵

På byrådsmødet den 18. januar 1968 besluttede byrådet, at der til aftalen med Statens Åndssvageforsorg, skulle tilføjes "en formuleringsændring, så det sikres, at kommunen ikke lider noget tab."⁹⁶ Herefter gik det forholdsvis hurtigt med at få opført ungdomsskolen, der fik navnet Limfjordsskolen. Skolen blev taget i brug 1. oktober 1969 med syv lærere, herunder forstander Leo H. Jensen, og 35 elever.⁹⁷

*Rejsegilde på
Limfjordsskolen
i 1969. Løgstør
Lokalarkiv*

Forløbet, der strakte sig over hele syv år, var karakteristisk for den måde som byrådet arbejdede på. Man var meget forsigtige i forhold til nye investeringer, og som skildret, så sørgede byrådet for, at kommunen ikke løb nogen økonomisk risiko. Tilgangen af en ny statslig skole med syv lærere plus en administrativ medarbejder var ellers en god mulighed for kommunen, og det kan undre, at man ikke hurtigere fik lukket handlen. Til sammenligning kan anføres etableringen af en eksternatskole i Aars i begyndelsen af 1960'erne. Forhandlingerne mellem Åndssvageforsorgen og sognerådet begyndte i 1959, og der blev på sognerådsmødet den 26. maj 1959 stillet en grund vederlagsfrit til rådighed til formålet. Året efter kom meddelelsen om, at Aars var udpeget som én af 20 byer, der fik en ny skole eller moderniseret en eksisterende, og allerede i 1961 kunne undervisningen påbegyndes i en lejet barak ved Aars Skole. Her kunne skolen være, indtil den nye stod færdig i 1965.⁹⁸ På denne måde sørgede sognerådet i Aars for at gribe de muligheder, der opstod, og et enigt sogneråd var forudsætningen for, at man kunne reagere hurtigt.

Opførelsen af en ny synshal i Løgstør er endnu et eksempel på, at det tog lang tid at få nye tiltag igennem byrådet. I august 1964 behandlede byrådet en henvendelse fra justitsministeriet, der havde anmodet kommunen om tilbud på en grund til opførelse af en synshal. Byrådet besluttede at tilbyde en grund ved Danmarksvej på 4.000m².⁹⁹ Året efter modtog byrådet en skrivelse fra justitsministeriet, der sagde god for placeringen. Desværre havde ministeriet ikke midler til opkøb af grunden i 1965, men man ville søge om en rammebevilling til 1966/1967.¹⁰⁰ Herefter fulgte flere skrivelser frem og tilbage indtil byrådet den 16. januar 1969 besluttede at lade et skitseprojekt udarbejde, der skulle realiseres på kommunal basis, mens staten dækkede de økonomiske aspekter. Hermed opnåede man en aftale på samme vilkår som ved opførelsen af Limfjordsskolen.¹⁰¹ Den nye synshal ved Vindblæsvej stod færdig og blev indviet den 1. oktober 1970, og den erstattede de eksisterende synslokaler i Nibe og Løgstør.¹⁰²

Købstadsmentalitet og samarbejdsproblemer

Spørgsmålet er så, hvorfor byrådet agerede på denne måde i forhold til udviklingen af Løgstør? En årsag kan findes i byrådets sammensætning og samarbejdsvilje. Til trods for at Vagn Bro som borgmester gennem 16 år havde flertallet bag sig, kunne han ikke uden videre gennemtrumfe den socialdemokratiske gruppes visioner og ønsker. Byens og oplandets største avis, Løgstør Avis, var borgerligt drevet og kommenterede og gengav byrådets forhandlinger. Ofte blev der i avisen beklaget, at for mange sager blev behandlet for lukkede døre, og den mente også at andre aviser blev begunstiget. Især blev der sat fokus på at Aalborg Stiftstidende og Ny Tid Vesthimmerland havde bedre adgang, da to byrådsmedlemmer, S.E. Jensen og Anker Larsen var redaktører på de pågældende aviser, og dermed havde eksklusiv adgang til information. Avisen var heller ikke bleg for at komme med stikpiller til socialdemokraterne og Det Radikale Venstre. I forbindelse med byrådsvalget i 1950 blev valgresultatet beskrevet på følgende måde:¹⁰³

Byrådsvalget i Løgstør blev et stort Nederlag for Socialisterne, idet de mistede Flertallet i Byraadet. Ikke alene mistede de Flertallet, men satte adskillige Stemmer over Styr. Ved Valget i 1946, da Antallet af afgivne Stemmer var oppe paa 1659, fik de 840 Stemmer; men i Gaar, da Antallet af de afgivne Stemmer naaede op paa 1752, fik de blot 821. For Venstres Vedkommende blev det et ualmindelig flot Resultat. Det lykkedes at sikre 2 Mandater, eet mere end beregnet, mens de Radikale, »Intelligenspartiet«, gled ud af Byraadet, og der er næppe mange, der beklager dette.

Sjovt nok blev Venstre fremhævet med to vundne mandater (256 stemmer), men det var i høj grad Borgerlistens tre mandater og 380 stemmer, og de konservatives ene mandat, der lagde grunden til, at den borgerlige fløj fik borgmesterposten for en enkelt periode.

I forbindelse med budgetforhandlinger og gennemgang af de årlige regnskaber var der i avisen fyldige referater af diskussionerne, hvor borgmesteren og den socialdemokratiske gruppe måtte forsvare regnskabet og eventuelle overskridelser. Som beskrevet tidligere blev hver sten vendt i forbindelse med udgifter til nye initiativer, og der var høj fokus på skatteprocenten. Dette har helt sikkert påvirket ledelsen af byen, da borgmesteren og socialdemokraterne også gerne ville genvælges ved næste valg, og kraftige forhøjelser af skatten var formentlig ikke den bedste strategi i forhold til genvalg, når oppositionen prædikede det modsatte.

En anden årsag kan findes i mentaliteten i Løgstør som fra slutningen af 1800-tallet og langt ind i 1900-tallet var præget af købstadsmentalitet. Anders Bloksgaard kommer ind på emnet i sin bog om Løgstør gennem 500 år. Ophøjelsen til købstad satte Løgstør over alle de andre byer i Vesthimmerland, og der er ingen tvivl om, at byen på dette tidspunkt var mere udviklet og havde et etableret borgerskab. I forbindelse med opnåelsen af købstadsstatus blev der nytårsaften afholdt festligheder og på Hotel du Nord var der taler af borgmester Haxthausen og flere andre prominente personligheder. Sagfører Jespersen kom ind på de juridiske forandringer, som ville gøre Løgstør til den førende by i området.¹⁰⁴

Idet det før har heddet Aars og Slet Herreder samt Løgstør Birk, og Løgstør kom saaledes i anden Række, naar Jurisdiktionen omtales. Nu er Løgstør i første Række, nu er Rækkefølgen Løgstør Kjøbstad samt Aars og Slet Herreder. Denne forandring siger ikke saa lidt. Man har før benævnt Løgstør som Himmerlands Hovedstad, skjönt det var lidt fattigt, at en stor og vigtig Landsdel som Himmerland maatte nøjes med en Handelsplads som Hovedstad. Lad os udbringe et Leve for, at Løgstør som Kjøbstad i Sandhed maa blive ikke alene Himmerlands, men ogsaa Hanherredernes Hovedstad.

Der var stor optimisme at spore i Jespersens tale, og købstadsstatusen gav også byen et ordentlig skub i de første årtier af 1900-tallet. Man havde opnået en særstatus i forhold til de øvrige byer i Vesthimmerland, og på trods af at købstadsprivilegierne var blevet kraftigt beskåret, var dette med til, at man kunne læne sig lidt tilbage, og alligevel forløb tingene stadig planmæssigt. Forretningerne havde åbent seks dage om ugen, men det var primært de ansatte, der mærkede de lange arbejdsdage, mens ejerne kunne tage sig nogle friheder. Om ekviperingshandler P. Nørgaard-Frandsen fortælles, at han om morgenen kunne stille sig i butiksdøren, kigge op og ned ad gaden og sige: ”Det ser ikke ud til, at der bliver travlt i dag, så jeg går i haven.”¹⁰⁵ Hertil kom, at de forretningsdrivende godt kunne mødes om formiddagen til en dram på Hotel du Nord og en snak om stort og småt. Det samme var tilfældet med byens velstillede borgere, der også mødtes på hotellet om eftermiddagen, mens fruene havde kaffeselskaber derhjemme.¹⁰⁶

Denne tilbagelænedede holdning og tro på, at købstaden nok skulle klare sig fungerede fint i den første halvdel af århundredet, men efter 2. Verdenskrig var flere af de omkringliggende byer vokset ud af landsbystadiet. Den største konkurrent til købstaden var stationsbyen Aars. Byen var vokset fra at være en meget lille landsby i 1870 til at have næsten samme indbyggertal som Løgstør i 1960. Der var en initiativrighed blandt indbyggerne, der havde været nødsaget til at klare tingene selv. Her var ingen privilegier, der kunne hjælpe tingene lidt på vej, og man var klar over, at man måtte kæmpe for at få tingene til at lykkes. Derudover var byen heldig med at Holger Mikkelsen blev sognerådsformand på det helt rigtige tidspunkt. Han var visionær, og han formåede at samle sognerådet bag sig i arbejdet med udviklingen af Aars.

Løgstør på den anden side havde også en dygtig borgmester i Vagn Bro, som også var visionær og arbejdede for byens udvikling. Han formåede dog ikke at samle byrådet bag sig, og det kom til at skade byens muligheder for at handle på nye muligheder. På det personlige plan stødte Vagn Bro også sammen med flere byrådsmedlemmer, så som Gunhilda Jørgensen og Eigil Quortrup, hvilket skabte unødvendig uro i byrådet og skadede samarbejdet. På trods af dette

opnåede Vagn Bro sammen med byrådet og erhvervsrådet mange succeser, især på det erhvervsmæssige område med nye virksomheder.

Løgstør opnåede i løbet af 1960'erne at tiltrække en lang række virksomheder, der sørgede for tiltrængte arbejdspladser til byen. Medarbejderne kom både fra Løgstør og oplandet, hvilket var til glæde for den nordlige del af Vesthimmerland. Indbyggermæssigt gav det ikke samme tilvækst som i Aars, der løbende udvidede parcelhuskvartererne rundt om byen for at kunne huse de nye tilflytterne. Det lykkedes også for byrådet og erhvervsrådet at få hul igennem til Egnsudviklingsrådet, der kvitterede med egnsudviklingslån og egnsudviklingsstøtte til flere af virksomhederne, der flyttede produktionen til Løgstør. På trods af de langstrakte forhandlinger med staten fik byrådet også tiltrukket statslige institutioner som Limfjordsskolen og en ny synshal, hvilket også var med til at skabe udvikling i byen.

Det er til gengæld også tydeligt at 1960'erne var det årti, hvor Aars indhentede Løgstør som Vesthimmerlands største by og overtog pladsen som den førende by. Dette skyldes i høj grad den koncentration af skolevæsenet, der i løbet af 1960'erne blev placeret i Aars. Det begyndte med gymnasiet og fortsatte med udvidelsen af teknisk skole, der i 1969 blev lagt sammen med handelsskolen til Erhvervsskolerne. Hermed var de videregående skoler samlet i Aars, hvilket gjorde byen særdeles attraktiv for nye virksomheder, der prioriterede infrastrukturen, når der skulle findes en egnet by til en udflytning af produktionen. Et veletableret skolevæsen gjorde det nemmere at få medarbejdere til at flytte med virksomheden, og nye medarbejdere kunne også se fordelene i at flytte til byen.

Løgstørs vanskeligheder skal findes i samarbejdsproblemerne i byrådet og uviljen mod at satse på initiativer, der her og nu kostede kommunen penge, men som på den lange bane kunne skabe momentum og udvikling. Vagn Bro havde svært ved at få gennemført sine planer og visioner, men lykkedes dog med at få tiltrukket flere nye virksomheder. Man sidder dog tilbage med tanken om, hvad der kunne være sket, hvis Vagn Bro havde haft samme muligheder for at folde sig ud, som konkurrenten i Aars havde.

Tak for hjælpen

I arbejdet med artiklen om Løgstør i 1960'erne mødte jeg en stor interesse for emnet, og jeg var heldig at få hjælp af mange forskellige personer med tilknytning til området. En stor tak skal lyde til Finn Jensen på Løgstør Lokalkarkiv for hjælp med billeder og samtale om Løgstør i 1960'erne. Ligeledes skal der rettes en stor tak til Anders Bloksgaard, Jacob Jørgen Jørgensen og Niels Clement Hagstrup for kommentarer og diskussioner af manuskriptet, mens Knud Henriksen var behjælpelig med sine erindringer om tiden på Løgstør Rør. Sidst men ikke mindst en stor tak til min gode kollega, Maria Clement Hagstrup, der altid stod klar med sin viden om Løgstør.

Litteratur

Bloksgaard, Anders: Løgstør Limfjordsby – gennem ild og vand. Limfjordsmuseet, 2018.

Danmarks Statistik, Statistisk Årbøger.

Gasteknikeren, nr. 17, 1957.

Illeris, Sven: Egnsudvikling – egnsudviklingens historie i Danmark. Byplanhistoriske Noter 54. Dansk Byplanlaboratorium, 2005.

Illeris, Sven: Centraladministration og byplanlægning 1938- ca. 1975. Byplanhistoriske skrift nr. 73. Dansk Byplanlaboratorium, 2014.

Iversen, Kim Ørsted: "Egnsudviklingens aktører i 1960'ernes Aars" i "Viljen til Velfærd, Velstand og Vækst, Iværksættere, Entreprenører og Industriherrer i Provinsen". 2018.

Iversen, Kim Ørsted: "Erhvervsudviklingen i 1960'ernes Farsø – en analyse af sognerådet rolle" i Erhvervshistorisk Årbog, 2019,2.

Iversen, Kim Ørsted: "Gasværker i Vesthimmerland" i Vesthimmerlands Museum Årbog, 2014.

Larsen, Anker: Håndværk og Industri gennem 112 ½ år. Løgstør, 1977.

Lindhard, N.H.: Historien om Løgstør. Forlaget Krejl, 1996.

Lindhard, N.H.: "Løgstør Fjernvarmeværks historie" i Løgstør Fjernvarmeværk 40 år. Løgstør, 1996.

Lindhard, N.H.: Løgstør i 100 år – Købstad og storkommune. Forlaget Krejl, 1999.

Maskell, Peter: Egnsudviklingsstøttens betydning 1972-80. Publikation 25, Institut for Trafik-, Turist- og Regionaløkonomi, Handelshøjskolen i København. 1981.

Maskell, Peter: Egnsudviklingsstøttens effekt - en kompleks størrelse. Byplan, 35, 6, 1983.

Maskell, Peter: Industriens flugt fra storbyen. Skrifter fra Institut for Trafik-, Turist- og Regionaløkonomi, Handelshøjskolen i København. 1986.

Maskell, Peter: Nyetableringer i industrien. København: Handelshøjskolens Forlag. 1992.

Møller, Børge: "Erhvervsfremme i en nordjysk arbejdsløshedssø" i "Erhvervshistorisk Årbog 2017,2". 2017.

Søndergaard, Morten Karnø: Egnsudviklingens regionale variationer. Træk af udviklingen i udkantsområdernes Danmark, ca. 1960-2005". *Sjæklen* 2009, Årbog for Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet i Esbjerg. 2010.

Aviser

Aars Avis

Løgstør Avis

Kilder

Direktoratet for Egnsudvikling: Mødereferater vedr. håndværkerlån (1967-1984) 58: 1962 8 24 220 - 1966 6 7 274. Rigsarkivet.

Direktoratet for Egnsudvikling: Mødereferater vedr. håndværkerlån (1967-1984) 59: 1966 7 5 275 - 1970 3 19 324. Rigsarkivet.

Løgstør Kommune, Kommunalbestyrelsen: Forhandlingsprotokol (1955-1970) 101-1: 1955-1962. Rigsarkivet.

Løgstør Kommune, Kommunalbestyrelsen: Forhandlingsprotokol (1955-1970) 101-2: 1962-1968. Rigsarkivet.

Løgstør Kommune, Kommunalbestyrelsen: Forhandlingsprotokol (1955-1970) 101-3: 1968-1970. Rigsarkivet.

Års Kommune, Sognerådet: Forhandlingsprotokol (1919-1970) 101-4: 1955-1963. Rigsarkivet.

Noter

- ¹ Illeris, 2005, s. 22-23.
- ² Maskell, 1983, s. 186.
- ³ Søndergaard, 2009
- ⁴ Møller, 2017, s. 74-135.
- ⁵ Iversen, 2019, s. 71.
- ⁶ Iversen, 2018, s. 166-215.
- ⁷ Lindhard, 1999, s. 8.
- ⁸ Lindhard, 1999, s. 12.
- ⁹ Løgstør Avis, den 13. januar 1915.
- ¹⁰ Løgstør Avis, den 3. december 1914.
- ¹¹ Løgstør Avis, den 13. januar 1915.
- ¹² Løgstør Avis, den 27. marts 1965.
- ¹³ Løgstør Avis, den 27. marts 1965.
- ¹⁴ Løgstør Avis, den 14. juni 1958.
- ¹⁵ Løgstør Avis, den 4. juli 1958.
- ¹⁶ Løgstør Avis, den 4. juli 1958.
- ¹⁷ Løgstør Avis, den 16. maj 1961.
- ¹⁸ Løgstør Avis, den 16. maj 1961.
- ¹⁹ Løgstør Avis, den 16. maj 1961.
- ²⁰ Løgstør Avis, den 19. maj 1961.
- ²¹ Løgstør Avis, den 19. maj 1961.
- ²² Løgstør Avis, den 8. marts 1962.
- ²³ Løgstør Avis, den 2. april 1962.
- ²⁴ Løgstør Avis, den 1. april 1966.
- ²⁵ Løgstør Avis, den 17. juni 1966.
- ²⁶ Iversen, 2014, s. 93-94.
- ²⁷ Løgstør Avis, den 24. maj 1952.
- ²⁸ Gasteknikeren, nr. 17, 1957, s. 289-290.
- ²⁹ Løgstør Avis, den 5. august 1958.
- ³⁰ Lindhard, 1996, s. 178
- ³¹ Løgstør Avis, den 18. december 1959.
- ³² Løgstør Avis, den 18. december 1959.
- ³³ Lindhard, 1996.
- ³⁴ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 31. maj 1957.
- ³⁵ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 16. juni 1960.
- ³⁶ Løgstør Avis, den 12. januar 1961.
- ³⁷ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 23. marts 1961.
- ³⁸ Løgstør Avis, den 19. april 1961.
- ³⁹ Lindhard, 1996, s. 151-152.
- ⁴⁰ Løgstør Avis, den 30. januar 1959.
- ⁴¹ Løgstør Avis, den 26. januar 1959.
- ⁴² Aars Sogneråd, forhandlingsprotokol, 10. december 1958.
- ⁴³ Løgstør Avis, den 18. juli 1959.
- ⁴⁴ Aars Avis, den 17. juli 1959.
- ⁴⁵ Løgstør Avis, den 18. juli 1959
- ⁴⁶ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 16. november 1961.
- ⁴⁷ Løgstør Avis, den 17. november 1961.
- ⁴⁸ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 24. juli 1957.
- ⁴⁹ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 13. august 1959.
- ⁵⁰ Løgstør Avis, den 14. juni 1957.

-
- ⁵¹ Løgstør Avis, den 14. juni 1957.
⁵² Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 13. juni 1957.
⁵³ Løgstør Avis, den 16. juni 1960.
⁵⁴ Løgstør Avis, den 16. juni 1960.
⁵⁵ Løgstør Avis, den 5. januar 1961.
⁵⁶ Løgstør Avis, den 28. november 1961
⁵⁷ Løgstør Avis, den 18. december 1961.
⁵⁸ Løgstør Avis, den 28. august 1962.
⁵⁹ Løgstør Avis, den 30. april 1963.
⁶⁰ Løgstør Avis, den 18. november 1966.
⁶¹ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 21. april 1960 og Løgstør Avis, den 16. maj 1960.
⁶² Løgstør Avis, den 29. maj 1962.
⁶³ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 28. maj 1962.
⁶⁴ Løgstør Avis, den 8. november 1962.
⁶⁵ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 14. juli 1962.
⁶⁶ Løgstør Avis, den 1. marts 1963.
⁶⁷ Løgstør Avis, den 1. marts 1963.
⁶⁸ Løgstør Avis, den 1. marts 1963.
⁶⁹ Løgstør Avis, den 19. marts 1963.
⁷⁰ Løgstør Avis, den 21. september 1963.
⁷¹ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 24. august 1964.
⁷² Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 17. februar 1966.
⁷³ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 16. september 1966.
⁷⁴ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 15. februar 1968.
⁷⁵ Løgstør Avis, den 8. februar 1968.
⁷⁶ Løgstør Avis, den 30. november 1974.
⁷⁷ Løgstør Avis, den 17. marts 1965.
⁷⁸ Løgstør Avis, den 4. september 1965.
⁷⁹ Løgstør Avis, den 5. marts 1966.
⁸⁰ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 27. januar 1966.
⁸¹ Løgstør Avis, den 25. november 1966.
⁸² Løgstør Avis, den 17. juni 1968.
⁸³ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 11. maj 1967.
⁸⁴ Løgstør Avis, den 22. juni 1968.
⁸⁵ Løgstør Rørindustri, 1977, s. 15
⁸⁶ Lindhard, 1996.
⁸⁷ Løgstør Rørindustri, 1977, s. 21-22.
⁸⁸ Løgstør Avis, den 16. januar 1970.
⁸⁹ Løgstør Avis, den 17. januar 1969.
⁹⁰ Aars Sogneråd, forhandlingsprotokol, 14. marts 1962.
⁹¹ Løgstør Avis, den 17. april 1959.
⁹² Løgstør Avis, den 17. april 1959.
⁹³ Løgstør Avis, den 8. januar 1962.
⁹⁴ Løgstør Avis, den 17. september 1966.
⁹⁵ Løgstør Avis, den 29. november 1967.
⁹⁶ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 18. januar 1968.
⁹⁷ Løgstør Avis, den 19. september 1969.
⁹⁸ Iversen, 2018, s. 182.
⁹⁹ Løgstør Byråd, forhandlingsprotokol, 13. august 1964 og Løgstør Avis, den 15. august 1964.
¹⁰⁰ Løgstør Avis, den 13. august 1965.
¹⁰¹ Løgstør Avis, den 17. januar 1969.
¹⁰² Løgstør Avis, den 30. september 1970.
¹⁰³ Løgstør Avis, den 15. marts 1950.

¹⁰⁴ Bloksgaard, 2018, s. 242-243.

¹⁰⁵ Bloksgaard, 2018, s. 277.

¹⁰⁶ Bloksgaard, 2018, s. 277.

Maskinarbejder – fra arbejdsdreng til driftschef

Erindringer fra et arbejdsliv som mellemlider på østjyske maskinfabrikker 1947-2002

AF PREBEN EMIL OLSEN †

I årene fra 1998 til 2004 nedskrev Preben Emil Olsen sine erindringer, som han herefter afleverede sammen med fotoalbums til Erhvervsarkivet. Han var uddannet maskinarbejder og arbejdede som værkfører, arbejdsstudietekniker, driftschef, projektleder, montagechef og produktionschef på østjyske maskinfabrikker, især hos Thomas Ths. Sabroe & Co. og Kosan Crisplant A/S i Aarhus. Det var mellemliderstillinger, som gav ham et indgående kendskab til ledelsen og andre forhold i disse virksomheder, ligesom de førte ham rundt omkring i verden til virksomhedernes mange projekter. Preben Emil Olsen lagde ikke skjul på sine holdninger og beskrev mange forhold og personer kontant og uden omsvøb, så beskrivelserne går visse steder tæt på. Hans personbeskrivelser må anses for partsindlæg, og publiceringen er således ikke udtryk for holdninger hos redaktionen af Erhvervshistorisk Årbog, som imidlertid har anset hans erindringer for et så vigtigt bidrag til de store virksomheders historie, at de ikke bør tilbageholdes. Det gælder f.eks. vedrørende arbejdspladskulturen og samarbejdsrelationer, men også ved at give et indblik i de globale aktiviteter, der netop prægede Thomas Ths. Sabroe & Co. og Kosan Crisplant A/S i 1900-tallets sidste halvdel.

Erindringerne rummer også en del personligt stof, især familieforhold og private ferierejser. Dette er enten udeladt i nedenstående version eller er kort sammenfattet af redaktøren. Erindringerne er opdelt i to hoveddele; først en kronologisk gennemgang af Olsens arbejdspladser, dernæst en gennemgang af rejser, sorteret alfabetisk efter lande.

Preben Emil Olsen døde i 2022, og publiceringen sker efter aftale med hans søn, Mogens Olsen.

Indledning

Mit navn er Preben Emil Olsen. Jeg blev født 23. februar 1933 i et hus på Klostertorv i Aarhus. Mine forældre var Emil og Victoria Olsen, der blev gift 25. november 1933 og fra 15. december 1933 fik en lejlighed i Fynsgade 29. Jeg gik i Samsøgades Skole indtil 1947. Fra 1943 til 1947 havde jeg forskellige eftermiddagspladser som bud eller medhjælper: Bakkegaardens Blad Central i Fynsgade, Bladcentralen i Reginakrydset, Materialisten i Guldsmedgade/Klostergade, Damprenseriet i Ryesgade, Møbelpolsterværkstedet Josef Carlsen i Ole Rømersgade og Peter Kock & Co., manufaktur i Søndergade.

I efteråret 1948 mødte jeg min senere kone, Aase Søgaard Jørgensen. I 1950 fik vi unge vort første barn John, vores økonomi var meget stram, men vore krav til gengæld små. Den 19. juni 1952 blev Aase og jeg gift på Aarhus Rådhus. Aase mor stod for bryllupsmiddagen, hun var meget dygtig til madlavning og hovedretten bestod af karbonader med grønærter og gulerødder.

Preben Emil Olsen som endt folkeskoleelev og på tærsklen til en vordende karriere i århusianske maskinfabrikker. Foto 1948 i privateje.

1947-1952

Thomas Ths. Sabroe & Co, Sønder Allé 43 og Østboulevarden 9, Aarhus

Jeg havde forladt Samsøgades Skole til sommerferien i 1947 fra II f. m. Den fri mellemskole blev ikke regnet for noget og fik også kun en kort levetid, før den igen blev afskaffet. Når man ingen anerkendt eksamen havde, skulle man hos Sabroe arbejde i mindst et halvt år som arbejdsdreng, før man kunne gøre sig håb om en læreplads. I mit tilfælde begyndte jeg som arbejdsdreng hos Sabroe på lageret for halvfabrikata i begyndelsen af august måned 1947.

Værkmester på lageret var Tscherning Christensen, som type lille, lettere korpulent og meget kolerisk, og altid højt talende, hans stillingsbetegnelse var lidt speciel. På lagerets kontor var endvidere ansat Henry Jensen og en ældre pensioneret tjenestemand ved navn Hebbestrup. Henry Jensen var manden, som virkelig kendte sin opgave. I hovedet havde han de 5.000 lagernumre, og han vidste, hvor emnerne havde deres plads i Sabroes leveringsprogram. Henry var formidabelt hurtig på sin skrivemaskine, og burde i øvrigt have været lagerets formelle chef. Hebbestrup opfattede jeg som en meget flink og hyggelig mand som udførte forefaldende opgaver. Udover førnævnte på lagerkontoret var der på selve lageret en ufaglært ekspedient, som hed Nielsen. Han havde efter 2. Verdenskrig været frivillig i den engelske hær og som sådan været udstationeret i Palæstina i et par år. Vi var to arbejdsdreng, Aksel Frandsen og mig selv, vort arbejde var at modtage komponenter fra produktionsafdelingerne til opbevaring indtil vi igen skulle udlevere dem til de grupper, som skulle montere, alternativt pakke og forsende reservedelsordrer.

Min tid på reservedelslageret betød, at jeg fik et godt kendskab til navne på både værktøj, produktionsprogram samt til øvrige medarbejdere i både kontorer og fabrik. Firmaets rejsemontører havde i hjemmeperioder deres opholdssted på lageret og tilhørte organisatorisk værkmesterens område. Henvendelser vedrørende montørassistance rettedes til værkmesteren som styrede montørernes aktiviteter i forbindelse med udrejse til kunder i ind- og udland.

Den 1. oktober 1948 påbegyndte jeg sammen med otte andre den fireårige uddannelse som maskinarbejder, vi var således i alt ni som begyndte læretiden samme dag. Vore skolemæssige baggrunde var ret forskellige og spændte fra præliminær eksamen over realeksamen til den såkaldte

fri mellemskole eksamen. Holdets navne var: Jens Boeskov, Henning Fosgrau, Hakon Hansen, Georg Jørgensen, Peter Madsen, Jørgen Schmidt Nielsen, Preben Olsen, Arne Riisager, og Henning Sørensen.

Firmaet antog helt fortrinsvis lærlinge som havde en realeksamen. Undtagelsesvis kunne enkelte uden eksamen "slippe ind", såfremt de havde gode forbindelser internt, f. eks. en forælder, som arbejdede i virksomheden. Det gjorde sig gældende i mit tilfælde, idet min far arbejdede som rigger på fabrikken.

Det hørte med til ansættelsesrutinen at komme til samtale hos den administrerende direktør som på tidspunktet var Axel Gruhn. Jeg husker tydeligt at min far og jeg blev kaldt til mødet af en kontorfunktionær ved navn Olaf Jensen, som tog sig af lærekontrakter. Jensen var i ulastelig sort habit og havde hvid skjorte og slips på, hvorimod min far og jeg naturligt var i almindeligt arbejdstøj. Tidspunktet var efteråret 1948 kort før læretiden skulle begynde. Olaf Jensen virkede nervøs, før han bankede på døren til Axel Gruhns kontor. Min far, som normalt bar en sort baskerhue, havde denne i hånden, da vi blev vist ind.

Axel Gruhn var ikke en person, som de ansatte normalt så noget til og langt mindre talte med. Man kunne være ansat i årevis, uden nogensinde at veksle et ord med ham. Gruhn var ikke en mand som havde megen kontakt nedad i medarbejderstaben, så vort besøg på kontoret blev den eneste gang, jeg personligt mødte firmaets administrerende direktør. Samtalen blev yderst kort, jeg husker ikke alt, hvad der blev sagt, kun at Gruhn henvendt til min far sagde: "Nå, Olsen, De vil altså gerne have Deres søn i lære", hvilket min far bekræftede. Gruhn fortsatte: "Ja, han har jo også klaret sig pænt på lageret hos Tscherning Christensen og når han fortsat hænger i, bliver han sikkert også en dygtig maskinarbejder". Samtalen var slut, min far takkede for Gruhns velvilje, og Olaf Jensen fulgte os ud af kontoret med den underskrevne lærekontrakt.

Læretiden var tilrettelagt sådan, at man hvert halve år blev flyttet fra en svend til en anden, eller til selvstændigt arbejde i en afdeling. Læretiden begyndte altid på rør- og beholderfabrikken, som lå på Østboulevarden 9 i Aarhus, Driftslederen var Johannes Bjørnkjær, som havde sin tro hjælper, Gunner Larsen, der blandt meget andet også tog sig af det ny lærlingeholds fordeling hos svendene.

For mit vedkommende blev jeg placeret hos Peter Wrønding, som var en dygtig og ihærdig smed. Peter Laursen, som var valgt tillidsmand for de faglærte, AIA-fodboldspilleren Bent Gammelgård og Poul Hornbech tilhørte også sjakket.

Så vidt jeg husker, arbejdede der i 1948 omkring 100 mand på Østboulevard-afdelingen, som i byen var kendt som et godt arbejdssted. Selv husker jeg mange af dem som arbejdede i afdelingen. Det var markante personer, som kendte og accepterede hinanden, og som var bevidste om de arbejdsmæssige forhold, de var undergivet. De forskellige værksteder havde navne, Rørhallen, Nygade, Sibirien, Svejseriet, Rørlageret, Flammeskæreriet, Kedelsmedien og Drejeværkstedet.

Den politiske interesse blandt især de faglærte var stor. Dominerende var kommunister og socialdemokrater, og i diskussionerne kunne bølgerne undertiden gå højt. Peter Wrønding, som var overbevist kommunist, men et særdeles stille gemyt, kunne med argumenter i den grad hidse socialdemokraten og kollegaen Peter Laursen op. Diskussionerne førte aldrig til uvenskab, kun uenighed om, hvilken politisk kurs, der ville være bedst for arbejderne.

Peter Wrønding var en slider, hans faglige dygtighed og rutine var stor, fysisk var han stærk. I timevis kunne han svinge den langskaftede og tunge trækølle, når de enkelte lag i store kølere skulle rettes ind før sammenspænding med gennemgående stagbolte. Wrønding var onkel til Bent Gammelgård, som ikke var smed, men havde lært som automekaniker hos Triangel, som lå på havnearealet ved Nørreport i Aarhus.

I et af hjørnerne bagest i Rørhallen stod en ret stor dampkedel. Fyrbøder var Ribbe Svend, som havde faet sit øgenavn på grund af sit job med fremstilling af løse ribber, som dengang blev trukket på rør, strammet op og hæftesvejst til røret og herefter indgik i kølerblokke som

varmgalvaniseredes. Svend var en lidt hysterisk type, som havde flere forskellige job. Udover ribbespinding og fyrbøderiet udførte Svend også stuksvejsning af rør i det man kaldte Rørgraven i Rørhallen. Afdelingen, som populært kaldtes ØB, kunne være en farlig arbejdsplads. Kort før jeg startede min læretid, var to smede blevet dræbt ved en ulykke i Rørhallen. Ofte gik flere tilskadekomne af gangen sygemeldte. Selv fik jeg i foråret 1949 et fodrodsben brækket, da banen tabte nogle rørspiraler.

Efter de nævnte dødsulykker var min far blevet ansat, for som rigger at sørge for at alt løftegrej blev holdt i orden. Aksel Gruhn havde som administrerende direktør et stort ansvar, og han udrustede min far med en skrivelse, hvoraf fremgik at rigger Emil Olsen var bemyndiget til at stoppe ethvert arbejde, som han anså for sikkerhedsmæssigt uforsvarligt. Det var før de lovmæssige tiltag om sikkerhedsarbejdet på virksomhederne blev gennemført.

På ØB var jeg i en god skole hos Peter Wrønding, hvis politiske overbevisning bestemt ikke havde nogen som helst negativ indflydelse på den arbejdsindsats, han præsterede og i øvrigt krævede at jeg som lærling også skulle leve op til. Peter var formentlig medlem af Danmarks Kommunistiske Parti (DKP), ikke sådan at forstå, at han agiterede i tide og utide, men han havde sine kontakter i partiet, som jævnligt arrangerede filmforestillinger i Regina Teatret i Aarhus. Repertoiret var altid sovjetiske film. Peter gav mig af og til en gratis billet til nogle af forestillingerne, han forsøgte aldrig at få mig som deltager i det politiske arbejde, men hans holdninger påvirkede mine synspunkter. De fleste havde kaffe med på arbejde, som oftest i sodavandsfiasker med patentlukke. Det var mit job hver dag i en dertil fremstillet spand, hvor sjakkets flasker stod i vand støttet i holdere for ikke at vælte, at varme kaffevandet med damp fra kedlen. Man skulle huske at åbne patentproppen for ellers kunne flasken sprænges. Kaffen skulle være klar til den korte frokostpause 09.00-09.10, hvor sjakket spiste den medbragte mad i værkstedet ved det selvfremstillede bord. Det var i disse frokostpauser at diskussionerne kunne tage fart, men aldrig udartede sig.

De ansattes holdninger til firmaet og ledelsen var overvejende positive, kollegerne gjorde meget for at få arbejdet lavet i en god kvalitet og til den tid som var ønsket, humøret var som oftest i top. Johannes Bjørnkjær havde sørget for at have gode folk på alle nøglejob, han var en dygtig leder, som sørgede for en smidig arbejdsgang, herunder at nye folk meget hurtigt blev sat ind i arbejdet af kolleger uden at det krævede stor ledelsesmæssig indsats.

I foråret 1949 blev jeg i henhold til den lagte turnusplan for lærlingeholdet flyttet til hovedfabrikken i Sønder Allé. Arbejdets karakter, forholdene og de personlige holdninger var anderledes end på ØB. Jeg blev placeret hos Egon Rasmussen, en af de dygtige og særdeles arbejdsomme svende, som lavede montagearbejde i høj kvalitet. Værkfører i afdelingen var Peder Jensen, han var omkring 60 år og en fremragende arbejdsleder, som selv kendte arbejdet indgående. Peder Jensen var meget respekteret og afholdt for sin personlige væremåde og sin faglige indsigt.

I sommeren 1949 lærte jeg Aase at kende, hun boede i Falstersgade 36 sammen med sine forældre og to lidt ældre brødre. Aases far som var redder ved Zone-Redningskorpset, havde lige været ude for en meget alvorlig ulykke under en ambulanceudrykning, men overlevede og var hospitalsindlagt i over et år. I juli 1950 fødte Aase vort første barn som vi gav navnet John, vi var begge meget unge, men alt gik godt og den lille John blev vores og begge vore familiers gave. Især var John bedstefars dreng, Aases far var både stolt og lykkelig over ham. På grund af vores unge alder kunne vi ikke gifte os, det skete først i juni 1952. Vore midler var små, men det gik ved vore forældres hjælp.

Driftsingeniør Sylvest Nielsen var der ingen i værkstederne, der kunne lide, selv fik jeg gennem årene flere dårlige indtryk af hans handlemåde. De fleste lærlinge lavede fra tid til anden småting i det som populært kaldtes fusk. En gang havde jeg lavet en kagekniv i rustfrit stål og stod i min

*Preben og Aase fotograferet i 1952.
Privatfoto.*

middagspause og pudsede på kniven, da Nielsen kom forbi. Han så kniven, og krævede, at jeg klippede den i småstykker på håndsaksen, som stod i klejnsmedjen. Derefter slentrede han med sit skæve fløjt videre op i sit kontor, hvorfra han havde udsigt over en stor del af værkstederne.

En anden episode oplevede jeg, da Nielsen spurgte, om jeg kunne hjælpe med at klippe brugbare pladestykker af nogle kasserede store afskærmninger, arbejdet skulle udføres i nogle fridage mellem jul og nytår. Jeg ville gerne tjene nogle penge ekstra og sagde tak til opgaven. Uheldigvis glemte jeg i de to dage at stemple mit komme- og gå-kort. Jeg kontaktede Nielsen, som jeg hver af dagene havde talt med, men han svarede: Når du ikke har stemplet, så har du ikke været her. Jeg fik, trods involvering af fællestillidsmanden Borgen Christiansen, aldrig penge for de to dage. Vi havde ellers hårdt brug for dem.

I løbet af læretiden kom jeg i henhold til turnusplanen til flere dygtige og flinke svende, en af dem var Richard Lund, som monterede de legendariske tocylindrede FWA kompressorer. Lund var en fremragende håndværker og en god samarbejder. I en periode var jeg i Klejnsmedjen, hvor der var seks svende hvoraf en fungerede som sjakbejds, det var Carl Christensen. De øvrige var Holm, Klitgaard, Jensen, Schmidt, og Saul, som var flygtning fra Estland. Udover svendene var der tre til fire lærlinge på forskellige trin i smedjen. Sjakbejdsen drak en hel del i perioder, oftest sammen

med Klitgaard, som var den eneste el-svejsjer på fabrikken i Sønder Allè. De øvrige svende drak også, men i langt mere begrænset omfang. Saul udvandrede til USA og Schmidt til Canada.

I klejnsmedjen lærte jeg en hel del ved samarbejdet med den stille Jensen, som kunne lave alt i pladearbejde. Smedjen var placeret i stueetagen ud mod Dynkarken, på det sted, hvor Aarhus Politigård nu har indgang til paskontoret.

I en periode var jeg hos en ældre svend ved navn Nielsen. Han havde været tillidsmand og var nu formand for Hjælpekassen, hvorfra beløb kunne udbetales i forbindelse med sygdom, som betød timelønnedes bortfald af lønindtægt. Nielsen var en lidt ubehagelig type, udførte fortrinsvis skruestiksarbejde på stopventiler, lavede kun meget lidt selv og egnede sig egentlig ikke til at have med lærlinge at gøre. Nielsen var, da jeg arbejdede hos ham, en mand sidst i tresserne og han havde været hos Sabroe i en menneskealder og som før nævnt haft og havde stadig en tillidspost. Nielsen blev fældet i forbindelse med sin svindel med hjælpekassens midler. Forretningsgangen ved udbetalinger var, at han udfyldte en formular med den sygdomsramtes navn og arbejdsnummer samt det antal kroner den pågældende kunne få udbetalt. Det var altid den lærling, som Nielsen havde, som ved firmaets kasserer Svendsen afhentede pengene mod aflevering af det udfyldte og underskrevne papir. Ved et tilfælde mødte kasserer Svendsen en dag i gården en ansat som havde fået penge fra hjælpefonden, Svendsen spurgte vedkommende om han da ikke var, eller lige havde været syg, idet Svendsen huskede udbetalinger til vedkommende. Det viste sig, at manden ikke havde været syg, men at Nielsen selv havde beholdt pengene. Kollegerne holdt møde om sagen og krævede Nielsen fyret. Det var en noget kedelig afslutning på et langt ansættelsesforhold og arbejdsliv.

Værkfører i afdelingen var Julius Pedersen, en ældre flink mand, som led af en begyndende Parkinsons sygdom. Afdelingen lå på første sal ud mod Dynkarken, der arbejdede otte til ti lidt ældre lærlinge selvstændigt ved nogle gamle udrangerede drejebænke, endvidere var der fem til seks svende, som var beskæftiget med skruestiksarbejde. Da jeg selv begyndte på det sidste læreår aftalte jeg med Julius Pedersen, at jeg fik lov at arbejde ved en drejebænk, som var placeret nede i maskinhallen, hvor jeg var eneste lærling. Det var en cadeau til mig, at blive placeret mellem ældre rutinerede drejere, som jeg lærte en masse af. I fabrikken var ansat kontrollør Clausen, hvis opgave var at udføre kontrolmåling af udførte bearbejdningsopgaver. Selve jobbet krævede udover de faglige kvalifikationer, stor personlig smidighed. Clausen havde begge dele og han var yderst værdifuld i sikringen af et højt kvalitetsniveau.

I et værkstedskontor var fabrikkens lønningskontor placeret. Her sad en ubehagelig, ældre og meget sur mand, kendt som regnskabschefen, og en assistent som hed Peder Jensen Mai, og endvidere arbejdede i kontoret en pige ved navn Aase. I fabrikken var der i aftalte perioder på dagen musik til arbejdet fra store højtalere ophængt strategisk i hallerne. Musikken var fra grammofonplader og anlægget var placeret i lønningskontoret, det blev passet af Jensen Mai og Aase, som punktligt overholdt de aftalte spilletider, overvåget af regnskabschefen.

I efteråret 1952 lavede jeg mit svendestykke, som var en opgave bestående af tre komponenter, der fordrede brug af de forekommende værktøjsmaskiner samt håndarbejde. For opgaven fik jeg karakteren: vel udført. Umiddelbart efter at jeg havde afsluttet svendestykket ville føromtalt værkerfører Peder Jensen gerne have mig til at arbejde i klejnsmedjen, hvilket jeg ikke havde noget imod.

Faktisk arbejdede jeg den sidste måned af læretiden som svend i smedjen, kun lønnen var stadig den lave lærlingeløn, men jeg var stillet i udsigt, at jeg kunne få arbejde som svend pr. 1. oktober 1952. Efter godt fem år dels som arbejdsdreng, dels som maskinlærling, glædede jeg mig til at kunne tjene en acceptabel ugeløn. Om firmaet Sabroe har jeg fra perioden fortrinsvis rigtig gode minder selv om jeg gerne havde undværet mødet med enkelte personer.

1952-1953

Thomas Ths. Sabroe & Co, Sønder Allé 43, Aarhus

Den 1. oktober 1952 blev jeg som nyudlært maskinarbejder hos Sabroe ansat i firmaets klejnsmedje, som var beliggende i en værkstedshal, som lå der, hvor Aarhus Politigård nu ligger. Selv om jeg ikke var uddannet klejnsmed, havde jeg dog lært så meget, at firmaet ikke havde betænkeligheder ved at ansætte mig som sådan. I læretiden havde jeg i forskellige perioder arbejdet med smedearbejde og kendte den produktion, som fremstilledes i smedjen.

Efter læretidens lange lavtlønsperiode havde vi et stort behov for at tjene en god ugeløn som pt. lå på et niveau, som var ca. seks gange højere end lærlingelønnen. Det var en helt ny situation, når ugelønnen på 240 kr. blev udbetalt. Det foregik i øvrigt ved, at en lærling bar en specielt fremstillet bakke rundt i værkstederne i en læderrem over skuldrene. På bakken stod alle lønningsposerne, som en betroet kontorfunktionær ved navn Heine Petersen fordelte til rette vedkommende. HP kendte næsten alle ansatte af udseende og kunne på baggrund heraf udlevere den rigtige lønningspose, hvor kun vedkommendes arbejdsnummer var påskrevet, nummeret havde HP i hovedet, han havde en god hukommelse.

I smedjen lavede jeg pladebeklædninger til både opretstående og liggende skælismaskiner, som der i disse år solgtes en hel del af. Alfred Jensen, som var smed i sjakket, var både en god kollega og lærer, når faglige detaljer skulle klares af en ung svend som mig. I sjakket blev jeg rigtig godt modtaget som nyudlært. Vi arbejdede i såkaldt fællesakkord og sjakbejdsen Carl Christensen klarede akkordregnskabet, han roste min præstation og tilføjede spøgefuldt, at det jo ikke var så svært, at jeg klarede mig godt med den skole jeg havde gået i, da jeg var lærling!

Hele sommeren havde Aase, lille John og jeg boet i Trillegårdens Havekoloni, have nr. 112 i Hasle. Træhuset havde min far bygget det meste af og vi klarede os fint, men kunne ikke være der om vinteren. At finde en lejlighed var som at vinde i lotteriet, men heldet var med os. Ejeren af et taxafirma som kaldtes Bilparken og lå i Høegh-Guldbergs Gade ejede også den lille ejendom nr.31b. Ejeren kone, fru Fisker passede firmaets kontor, hende kontaktede vi, da vi havde "opdaget" en lille ledig kvistlejlighed i nr.31b. John var med os, ham kunne Fru Fisker ikke stå for, vi fik lejligheden. Den var lille, med skrå vægge og kakkellovn, toilettet var i gadeniveau inde i porten. Vi var meget glade og flyttede ind en af de første dage i oktober 1952.

Travlheden i klejnsmedjen aftog i løbet af efteråret og jeg flyttede til et andet job ved en såkaldt revolverbænk i drejeværkstedet. Det var skifteholdsarbejde, værkføreren hed Sørensen, populært kaldet Store Søren. Min makker hed Jørgensen. I fællesakkord fremstillede vi i serier på 100 – 1.000 stk. mindre drejede emner som indgik i Sabroes produktionsprogram. Maskinen, vi betjente, var ikke i den bedste mekaniske stand, så det kunne knibe med at holde akkorderne, men Store Søren interesserede sig ikke meget for at få maskinen repareret.

Fra militæret modtog jeg indkaldelsesordre med besked om at give møde den 10. april 1953 på Holmen i København. Jeg måtte opgive mit job og opgive min frihed for at deltage i den såkaldte værnepligt, noget jeg absolut ikke havde nogen lyst til eller interesse i. Det værste var, at jeg til et fuldstændigt nytteløst formål skulle forlade Aase og John i de 18 lange måneder, som tjenestetiden var. Før jeg kunne rejse henvendte jeg mig til de sociale myndigheder, for at få den nødvendige økonomiske hjælp. Det lykkedes da også at få etableret en lille månedlig udbetaling fra kommunen til Aase og John, men der var absolut intet at råbe hurra for.

Den 9. april 1953 fulgte Aase og min søster Inga mig til færgen "Hans Broge", som afgik fra Aarhus ved 23-tiden med ankomst til København næste morgen. [Afsnit om militærtjeneste er udeladt, red.]

1954-1959

Thomas Ths. Sabroe & Co. Østboulevarden 9, Aarhus og Sønder Allé 43, Aarhus

Den 16. september 1954 vendte jeg efter afsluttet militærtjeneste tilbage til civilt arbejde til civilt arbejde, jeg havde under en orlov kort forinden søgt arbejde som drejer hos driftsleder Johannes Bjørnkjær hos Sabroe på Østboulevarden i Aarhus. Bjørnkjær kunne huske mig fra min læretid, hvor jeg i turnus havde arbejdet et halvt år i afdelingen.

Jeg var to dage før blevet hjemsendt fra Stevnfortet, hvor jeg havde spildt næste halvandet år, og jeg havde både stor lyst til og behov for igen at tjene en god ugeløn. På tidspunktet var Sabroe en af de relativt få virksomheder, som havde ordrebogen nogenlunde fyldt op. Især var der store ordrer på fryseanlæg til Sovjetunionen, anlæggene blev leveret til Burmeister & Wain i København, som havde opnået kontrakter på bygning af et større antal fabriksskibe med stor fryse- og kølekapacitet.

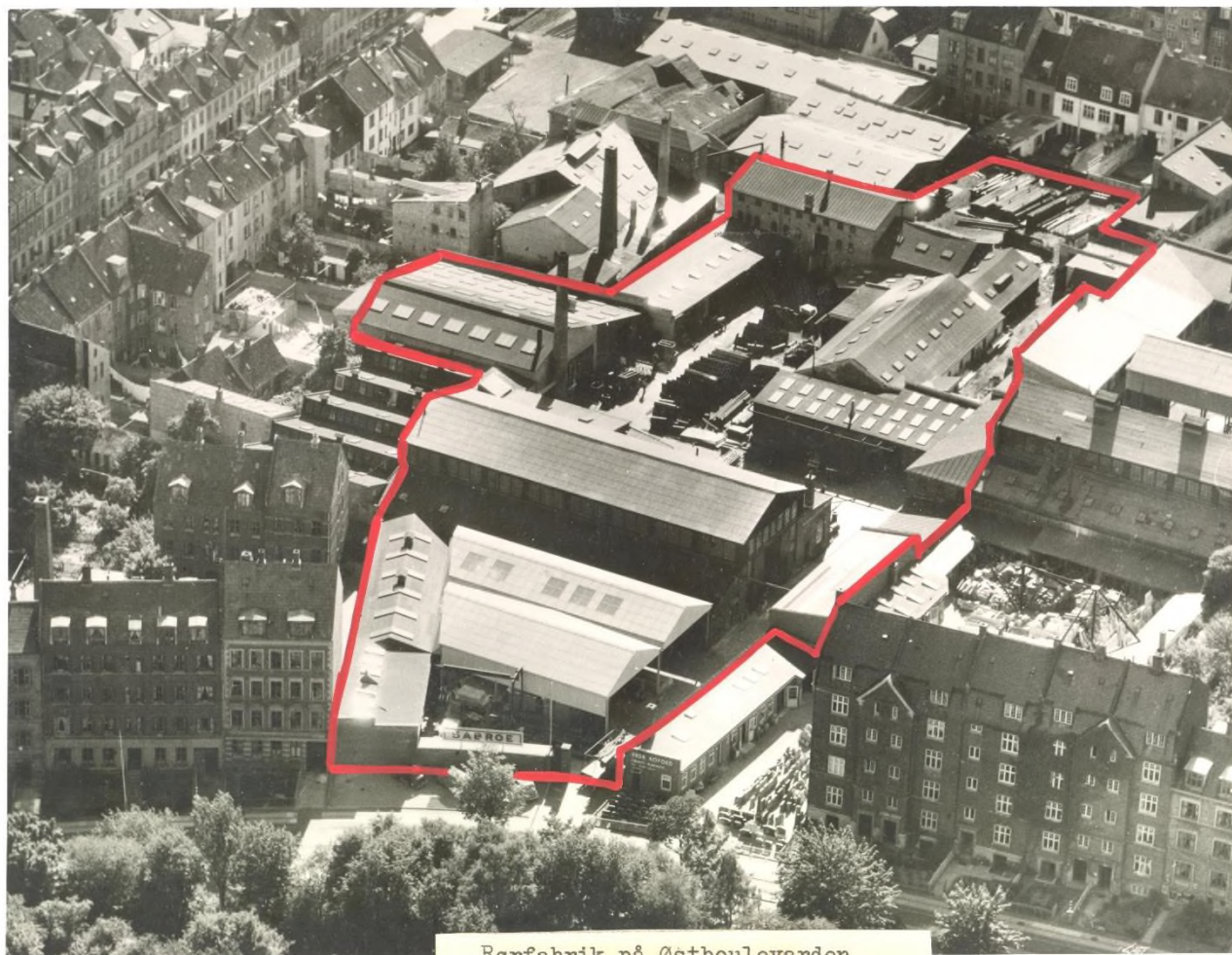
Vi boede dengang i Høegh Guldbergs Gade 31b i den lille kvistlejlighed og havde af børn kun John, som nu var godt 4 år. Der var ikke langt til arbejde, jeg kunne gå til Østboulevarden på mindre end 10 minutter. Mit arbejde bestod i drejning af diverse større emner som jeg fik i flammeskåret stål og som efter bearbejdning indgik som komponenter i konstruktioner og beholdere af forskellig art.

Værkstedet, jeg arbejdede i, var en mindre sidebygning på ca. 120 m², hvori var anbragt den drejebænk jeg betjente, en radialboremaskine samt en stor ældre horisontalfræsemaskine som var flyttet fra det, man kaldte hovedfabrikken i Sønder Allé.

På Østboulevarden arbejdede dengang ca. 100 mand, fordelt i det nedlagte jernstøberis lokaliteter, som nu bar følgende navne: Rørhallen var den største enkeltlokalitet, den havde for en stor del krandsækning af en gammel 10 tons kran, som kun måtte betjenes af kranføreren. Kedelsmedjen var den næststørste lokalitet, her var der en stor gammel esse, to valser og én knæledspresse samt et par små mobile flammeskæremaskiner. En lavloftet gren af værkstederne havde navnet Nygade, opkaldt efter gaden af samme navn i Aarhus centrum og kendt for sit noget lyssky miljø.

Sibirien var en lidt fjernere kold hal, som blev anvendt som lagerplads. I Flammeskæreriet arbejdede dengang en ældre smed som blev kaldt "Flamme-Pedersen" – han klarede udskæring af flanger etc. I Svejseriet som var en selvstændig hal, hvor der var indrettet et antal svejsekabiner fremstilledes de mere seriebetonede opgaver. I kedelsmedjen fremstilledes beholdersvøb i alle størrelser, store bundrammer og store ende bunde for beholdere. I smedjen arbejde de to gamle kedelsmede, brødrene Jacobsen, af alder var de i tresserne, den ene noget ældre end den anden, begge var høreskadede efter mange års ubeskyttet arbejde i det larmende miljø hvor trykluftmejslerne knaldede som maskingeværer. Brødrene lavede altid de beholdersvøb, som skulle anvendes til de store tunge skælismaskiner som Sabroe producerede i ret store antal dengang. Svøbene skulle være cirkulære med en ret snæver målmæssig tolerance idet, især maskinernes inderste svøb som skulle bearbejdes ved udboring på horisontalfræsemaskine skulle være meget nøjagtigt udført. Det var store tunge emner, fremstillet i beholderplade i 8-20 mm i tykkelsen. Cylinderens færdige diameter var for de største skælismaskiner i 100 mm og længden tæt på 2 meter.

I Rørhallen arbejdede stadig mange af de svende som var der, da jeg i 1948 var i lære. Tillidsmanden og socialdemokraten Peter Laursen, den meget dygtige og yderst flittige smed

Rørfabrik på Østboulevarden

Sabroes afdeling på Østboulevarden i midten af 1950'erne. De Forenede Jernstøberier solgte efter en brand området til Sabroe i 1940. Øverst til venstre ses ejendommene i Knudrisgade, og øverst til højre baghuse til de nyligt nedrevne bygninger i Nørrebrogade. I forgrunden ses træerne fra den sydlige del af Nordre Kirkegård. Som det fremgår af Preben Olsens erindringer havde de enkelte bygninger på fabriksområdet navne som Rørhallen, Nygade, Sibirien, Svejsieriet, Rørlageret, Flammeskæreriet, Kedelsmedjen og Drejeværkstedet. Arealet blev afhændet til kommunen i 1977. Luftfoto fra midten af 1950'erne, ukendt fotograf. Rød indtegnning af virksomheden. Thomas Ths. Sabroe & Co.s arkiv, Rigsarkivet.

kommunisten Peter Wrønding var stadig i fuld vigør. Hos dem var jeg i de første seks måneder af min læretid. Jeg lærte af dem begge meget af smedefaget og dets faglige og politiske traditioner.

Nu var jeg så tilbage som maskinarbejder i drejeværkstedet, på mange måder var det ligesom at vende hjem. Af alle som jeg kendte fik jeg en særlig god modtagelse, og jeg lærte mange nye kolleger at kende. De arbejdsopgaver som jeg skulle udføre fik jeg for de flestes vedkommende af Bjørnkjær selv i form af arbejdstegninger eller skitser. Opgaverne blev udført i henhold til aftalte priser i kr/stk. Meddelelssystemet var, hvad angik lønregnskab meget simpelt, hver uge afleveredes til Bjørnkjær en håndskrevet liste over opgaver udført i den pågældende uge. Gunner Larsen, som var den betroede mand på driftskontoret, beregnede hvor meget indtjeningen var pr.time og forelagde resultatet for Bjørnkjær til godkendelse. Hvis indtjeningen pr. time, efter Bjørnkjærs opfattelse var for høj, nedskrev han simpelthen til det, han syntes man skulle tjene. En gang imellem kom Bjørnkjær på sine runder i værkstederne sådan lidt tilfældigt forbi og kiggede på

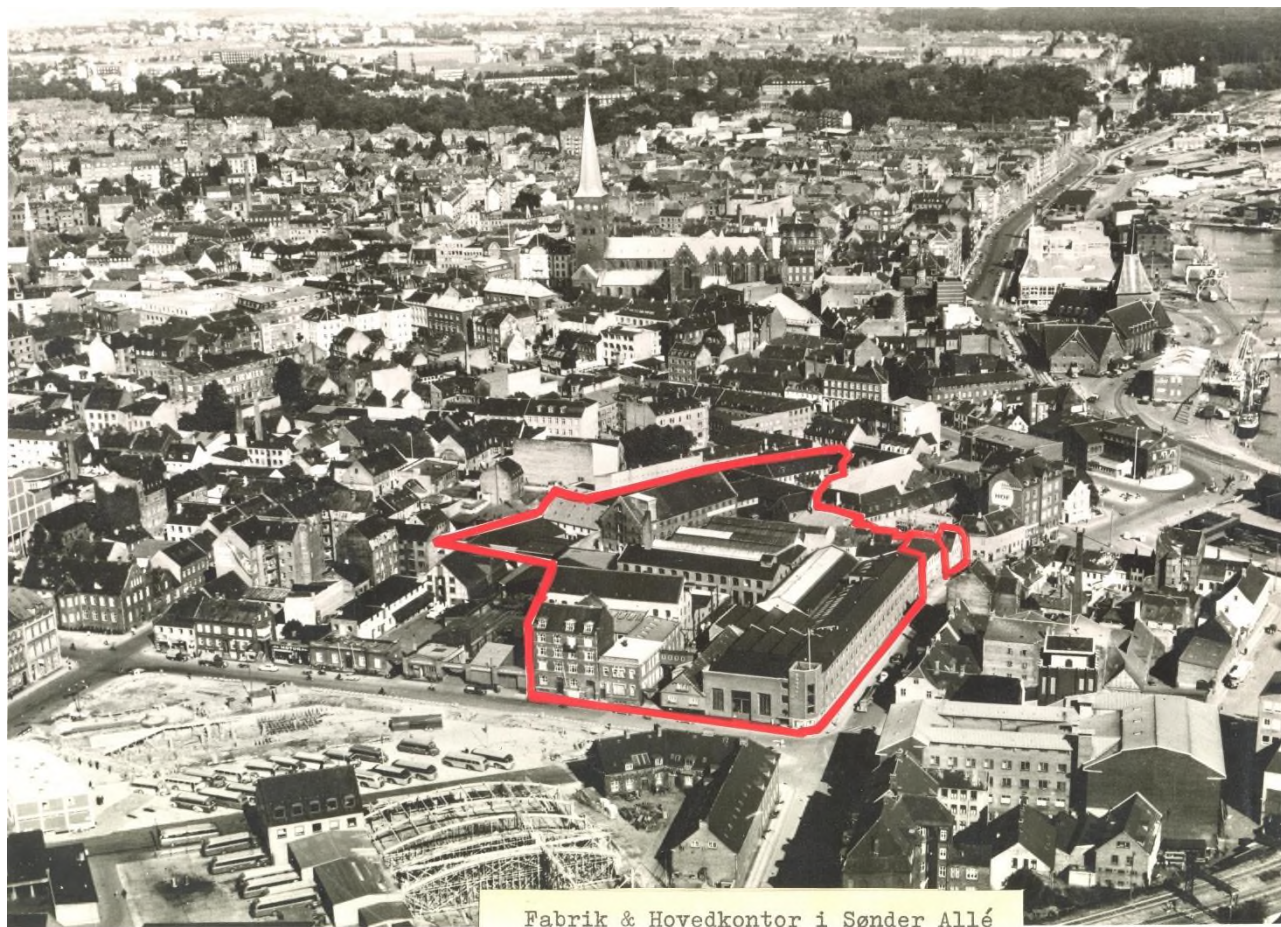
det arbejde, man var i gang med, af og til havde han en kommentar, men som regel havde han en konkret baggrund for sin visit, f.eks. kunne han med blikket ned i gulvet gøre opmærksom på at man jo måtte være klar over kun at have løst arbejde. En sådan besked dæmpede jo lidt på den timeindtjening man afleverede på sin næste ugeseddel. På denne måde holdt Bjørnkjær lønudviklingen lidt i ave, men han kunne dog ikke afværge, at der var skred i timefortjenesterne.

Efter at jeg havde arbejdet et årstid i drejeværkstedet, kom Bjørnkjær en dag med sit store smil på, lidt fortroligt sagde han til mig at han havde bemærket min gode faglige udvikling og at han nu havde et helt nyt job til mig! ”Du kan jo sagtens svejse elektrisk”, fortsatte Bjørnkjær, ”lad os lige gå over i svejseværkstedet.” Stedet viste sig at være det tidligere omtalte ”Nygade” og problemet var, at Bjørnkjær manglede en mand, som omgående kunne indgå i holddrift ved svejsning af de store skælimaskiner. ”Nielsen, prøv lige at gøre klar med en 6 mm. elektrode”, sagde Bjørnkjær henvendt til en af svendene i det sjak som lavede skælimaskiner. ”Vi skal lige se at få denne dygtige unge mand sat ind i arbejdet.” Et svært stykke vinkeljern blev spændt op i skruestikken med v-formen opad og svejsetransformereren indstillet så strømmen passede til elektroden. ”Nå lad os så lige se en fin svejsning”, fortsatte Bjørnkjær. Efter at jeg havde svejset ca. 10 cm. råbte Bjørnkjær stop og slog slaggen af den varme svejsning. ”Flot, flot”, sagde han, ”så kan du møde i morgen kl. 14.00, det skal du sagtens finde ud af”.

Sådan begyndte en periode på ca. 4 år, hvor jeg arbejdede med fremstilling af trykbeholdere af mange forskellige slags. Bjørnkjær forlod på et tidspunkt sit job hos Sabroe og blev kompagnon med Lindholst, som ejede firmaet af samme navn. Afløseren som driftsleder på ØB var en midaldrende sønderjyde ved navn Møller, som stort set intet havde til fælles med sin forgænger. Organiseringen af arbejdet i værkstederne blev i høj grad udført af sjakbejdse, d.v.s. en slags uformel leder af en gruppe, som kunne bestå af 5-8 mand. Det sjak, som jeg kom til at arbejde i, blev ledet af en dygtig smed ved navn Kaj Petersen, i sjakket arbejdede fast Henry Nielsen, Angelo Hansen, Ejgil Levisen, Knud Bigum, Richard Nykjær, Harry Mortensen, og så nu mig selv.

Principielt arbejdede vi på akkord, priserne var aftalte med ledelsen og der var officielt ikke lagt noget loft over indtjeningen. I praksis pressede vi uafbrudt indtjeningen pr. time opad, men vi passede også på ikke at ødelægge de prisaftaler, vi havde opnået, således at ledelsen ikke blev givet umiddelbar anledning til nyforhandling i nedadgående retning. Prisforhandlingerne blev varetaget af sjakbejdsen, men før en aftale blev indgået med ledelsen, var det konkrete job drøftet i sjakket. Det hørte til sjældenhederne, at der opstod uoverensstemmelser mellem sjakbejds og ledelse med hensyn til prisen for et stykke arbejde. Ledelsen lagde stor vægt på at kunne regne med, at et aftalt færdigtidspunkt altid blev overholdt. Dette var af stor betydning for lederens eget omdømme på hovedkontoret i Sønder Allé.

I en periode var Poul Hornbech værkfører sammen med den noget ældre Uthermøhl. Poul havde tidligere været svend i Peter Laursens sjak i Rørhallen, samarbejdet med Poul gav ingen vanskeligheder for os svende. Uthermøhl manglede helt de faglige erfaringer som kunne gøre ham respekteret af folkene i værkstederne, han blev aldrig andet end stik-i-rend-dreng for driftsleder/driftsingeniør. Hvis der f.eks. var besøg af en af direktørerne fra hovedfabrikken i Sønderalle, så kom Uthermøhl rundt til de forskellige sjak, hvor han nærmest krybende bad os om nu ikke at vaske hænder før arbejdstiden var slut, ”de høje herrer skulle jo nødtigt få et dårligt indtryk” var ordene, hvormed han understregede appellen. Uthermøhl havde som fortrolige to snedkersvende, som havde værksted i en bygning som lå bagest på grunden tæt mod bagsiden af Nørrebrogade. De tre tog sig i løbet af dagen i hinandens selskab en øl eller to. Kom nogen udenforstående uheldigvis på besøg, så plejede Uthermøhl med påtaget stemmeføring at afslutte en fingeret ordre til snedkerne for ligesom at legalisere sit eget besøg i værkstedet. Alle på ØB vidste naturligvis udmærket hvad der foregik. På ØB var der i perioden stor politisk aktivitet, flere af de ældre svende havde i årtier tilhørt enten DKP eller socialdemokratiet, bølgerne kunne i diskussioner

Sabroes administration og hovedfabrik i Sønder Allé i midten af 1950'erne. Udvidelsesmulighederne var udtømt og Sabroe var på med samlet udflytning til Holme. Kommunen overtog grunden i Dynkarken og efter en årrække som parkeringspladser blev området fra 1983 hjemsted for Aarhus Politigård. Luftfoto fra midten af 1950'erne, ukendt fotograf. Rød indtegnning af virksomheden. Thomas Ths. Sabroe & Co.s arkiv, Rigsarkivet.

godt gå højt, men jeg oplevede aldrig uvenskaber på grund af forskellig politisk opfattelse. I Rørhallen arbejdede "kommunist Ras", en yngre meget aktiv DKP'er, som hver dag i middagspausen var henne på Land & Folks kontor i Mejlgade med mappen under armen. Ras bragte i årenes løb en hel del agitationsmateriale til omdeling på arbejdspladsen. Ras tog sig også af de hyppige indsamlinger til DKPs blad Land & Folk – det var uden tvivl ret store beløb som indsamledes.

I en periode var Bjørn Hald værkfører, det var før han rejste til Lindholst & Co hvor ØBs tidligere driftsleder Johannes Bjørnkjær var blevet kompagnon. Bjørn var en meget speciel person, han var en dygtig fagmand, men havde svært ved at begå sig i værkstederne på grund af sine meget stive meninger om, hvordan arbejdet bedst skulle udføres. Da jeg i 1956 påbegyndte den 3½-årige VF-skole på Jysk Teknologisk Institut, blev Bjørn min sidekammerat. Efterhånden lærte jeg Bjørn at kende, men han forblev som menneske anonym. Bjørn brød sig ikke om andres meninger, stolede blindt på sin egen viden og opfattelser af hvordan verden så ud. Bjørn deltog aldrig i nogen form for festivitas på VF-skolen eller i andre sammenhænge, jeg erindrer. Han var en absolut ener som i sin isolation måske havde det værst med sig selv. I tiden på skolen var jeg en af de få som Bjørn anså

for relevant i forbindelse med et senere job som leder i industrien og han anbefalede mig på et tidspunkt til et job hos Højers Maskinfabrik i Finlandsgade.

I en anden periode var det den lille korpulente sønderjyde ved navn Møller, som havde sine kronede dage som leder af ØB-afdelingen. Fagligt var han ikke noget særligt, men han var mere pågående og fræk i sin væremåde. På kontoret huserede han med kontormanden Gunner Larsen og underværkføreren Uthermøhl.

I min tid som sjakbejds i den afdeling, som blev kaldt Nygade, havde jeg det for så vidt udmærket med Møller. Han respekterede, og havde også brug for, at have nogle gode samarbejdsfolk. Sjakket blev "forkælet" med mange fagligt gode opgaver, hvilket vi naturligvis satte stor pris på. Med hensyn til prisen for de opgaver, vi udførte, var der sjældent problemer med at opnå Møllers accept.

Tillidsmanden Peter Laursen stod for salg af sodavand og øl på arbejdspladsen. Tiden var jo før arbejderne fik råd til biler – på ØB havde kun Aage Juultoft og svogeren Harry Mortensen bil. Ellers var det klart cyklen, som var det daglige transportmiddel til og fra arbejde. Torsdag var lønningsdag, det var før 14 dages lønnens indførelse. Sidst på dagen sendte vi som regel bud efter nogle gode stykker smørrebrød og hos Peter Laursen blev der købt godt ind af drikkevarer, helt fortrinsvis øl. Når situationen af og til udartede sig, så stoppede Peter for ølsalget og lagde således låg på udskejelserne. Det var dog ikke sjældent, at der fortsattes på restaurant "Harmonien" på hjørnet af Østbanetorvet og Kystvejen. I perioden blev der arbejdet også om lørdagen til kl. 14, det var især her, hvor nogle kolleger, både ældre og yngre, lige mødtes efter arbejdstid på "Harmonien". Der var også andre som bestemt ikke kunne drømme om at spille en lørdag eftermiddag med øldrikning og snak. Det var jo længe før man opfandt betegnelsen "Happy Hour", men det må også indrømmes at sådan en lørdag godt kunne trække ud, til ud på de små timer, hvis rækken af cafeer langs med havnen skulle besøges.

På et tidspunkt var der stor travlhed på hovedfabrikken i Sønder Allé, denne travlhed kom til at berøre mig personligt, idet der en dag kom besked om, at "man" gerne ville have mig ind som makker til to af de meget dygtige maskinarbejdere som betjente Sabroes på dette tidspunkt dyreste enkeltmaskine, et nyt tjekkisk horisontalboreværk af fabrikat "Plauert". Den ældste af kollegerne ved denne maskine hed Dalby, han havde i årevis haft et privilegeret job og var mere eller mindre accepteret som den eneste der var i stand til at udføre de komplicerede og ofte tunge kompressorstativer, skælimaskiner, m.v. Selv huskede jeg Dalby fra min læretid, hvor han blev betragtet som en konge i fabrikken. Den anden og noget yngre kollega ved maskinen var en utrolig flink og dygtig fyr, som kom fra Aalborg og havde fået tilnavnet "Aalborg Sørensen", han var junior, idet også hans far arbejdede i fabrikken, han betjente den store krumtapbænk og lavede de imponerende store stål krumtappe til de store 524-kompressorer. Også senior bar tilnavnet "Aalborg Sørensen". Værkfører i afdelingen var Holger Eliassen, en meget flink og dygtig mand, som på sin rolige facon forstod at få opgaverne udført til tiden og i topkvalitet.

På ØB fik jeg besked på at melde mig hos Holger Eliassen, det var så planen, at der skulle etableres treholdsdrift ved horisontalboreværket, og at jeg skulle ind som tredje mand. Jeg erindrer tydeligt den eftermiddag, hvor jeg kom ind til Eliassen. Han bød mig velkommen med sit forsigtige smil, idet han sagde: "Nå, er det dig". Eliassen kunne åbenbart kende mig fra min læretid.

Eliassen sagde, at vi sammen kunne gå hen til Dalby, som var i gang med at fremstille et kompressorstativ til en SMC 8-100. Eliassen præsenterede mig for Dalby, som modtog os meget uvenligt. Han var vred over, at skulle køre treholdsdrift. Eliassen sagde til Dalby, at han skulle vise mig til rette, så jeg snarest muligt kunne indtage min plads – derefter forlod Eliassen os. Så snart Eliassen var ude af syne, begyndte Dalby på sin meget negative facon at kværulere over, at jeg havde sagt ja til jobbet. Dalby fortsatte: "Jeg har jo hørt, at du skulle være så dygtig, så nu kan du jo selv lave stativet færdigt, så går jeg mig en tur". Her stod jeg så, alene med Sabroes dyreste maskine

med spindelen i fulde omdrejninger og uden nogen form for instruktion i betjeningen. Jeg stoppede maskinen, og forsøgte at tage situationen så roligt som det nu var muligt. Jeg kiggede mig lidt omkring ved maskinen, så lidt på, hvad der befandt sig af værktøj i skabene og afventede Dalbys tilbagekomst. Da han igen viste sig var det med et meget surt fjæs, " Nå, kan du finde ud af det?", sagde han, og fortsatte" Det skulle jo ikke være noget problem for sådan en som dig?" Situationen var rigtig trykket, der stod jeg i mit smedeantræk med min brune fløjlskasket på hovedet, medens Dalby som en anden jonglør betjente maskinens mange forskellige håndtag. Dalby gjorde absolut ingen tegn til hverken at vise eller fortælle mig noget om det arbejde, jeg skulle i gang med. På baggrund af Dalbys "velkomst" var jeg klar over at det ville være nødvendigt for mig at markere mine synspunkter for ham. Jeg sagde til ham, at jeg helt sikkert ville klare jobbet også uden hans hjælp, det ville blot vare lidt længere, end hvis han på god kollegial vis viste mig til rette. Min første dag som makker til Dalby var således en dårlig oplevelse.

Mit møde næste dag med min anden makker, Aalborg Sørensen forløb helt anderledes, han var venlig, positiv og systematisk i sine informationer til mig. Helt roligt sagde han, at jeg desværre ikke kunne forlade mig på Dalbys informationer. Aalborg Sørensen advarede om, at Dalby kunne finde på at løsne fastspændingsboltene på emner, som var under bearbejdning. Det var ikke nogen rar oplysning at få som ny ved maskinen, men på den anden side var informationen absolut vigtig, jeg var ikke et øjeblik i tvivl om sandfærdigheden i meldingen. Advarslen gjaldt især når jeg skulle afløse Dalby ved skift. En gang, hvor vi bearbejdede en af de store cylindre til skælismaskiner, bemærkede jeg at fastspændingsboltene i den ene ende ikke var spændt fast. Da jeg dagen efter igen afløste Dalby gik jeg helt tæt på ham, og i en truende position fortalte jeg ham om gårsdagens oplevelse, jeg gjorde ham klart, hvad jeg mente om ham og lovede at gentagelse ikke ville blive tålt. Der forekom herefter ingen provokationer fra Dalbys side og vort samarbejde forløb uden problemer, indtil skifteholdet blev nedlagt. Min tid ved horisontalfræsemaskinen forløb i øvrigt udmærket, jeg indhøstede ny faglige erfaringer og husker at akkordprisen for bearbejdning af et 8 cylindret SMC kompressor stativ var 83 kr. Jeg erindrer også, at det tog ca.9 timer at køre en spån i den store indvendige cylinder på skælismaskinerne.

I en periode, hvor jeg arbejdede i Sønder Allé, var jeg makker med en kollega, som hed Jørgensen, vi kørte i fællesakkord ved en Pittler revolverbænk. Værkfører var en ret stor mand som gik under navnet Store Søren, hans borgerlige navn var Sørensen. Maskinen, vi betjente, var af ældre dato og ret ustabil, f.eks. kunne en tung stang materiale ikke fastholdes i position, stangen flyttede sig frem og tilbage i længderetningen, hvilket betød ekstra stor påpasselighed og mange justeringer. Jeg klagede over maskinens dårlige mekaniske tilstand til Store Søren, fordi det faktisk var noget af en umulighed at tjene penge på akkorden. Store Sørens svar var blot: "Hvem har lovet, at du skal tjene mere?"

Da jeg jo gik på VF skolen om aftenen, havde jeg den aftale med hensyn til skifteholdsarbejde, at jeg kun var involveret i morgen- og nathold. Det føltes af og til lidt hårdt. at skulle passe både arbejde, skole og lektier inden for døgnets timer, men det gik! I slutningen af februar 1959 opsagde jeg mit job hos Sabroe, idet jeg havde fået tilbudt et nyt som værkfører hos Højers Maskinfabrik, Finlandsgade i Aarhus, fra 1. marts samme år.

1959 -1960

O.G. Højer, Maskinfabrik, Finlandsgade – Aarhus.

Siden 1956 havde jeg været på VF-skolen hos Jysk Teknologisk Institut og nærmede mig nu det sidste års undervisning på skolen, som i alt var af 3½ års varighed. VF-skolen var en mellemuddannelse, som var åben for yngre faglærte, der havde energi til at gennemføre et studium, som afvikledes om aftenen 5 dage om ugen. Det var en forudsætning, at man havde sit almindelige

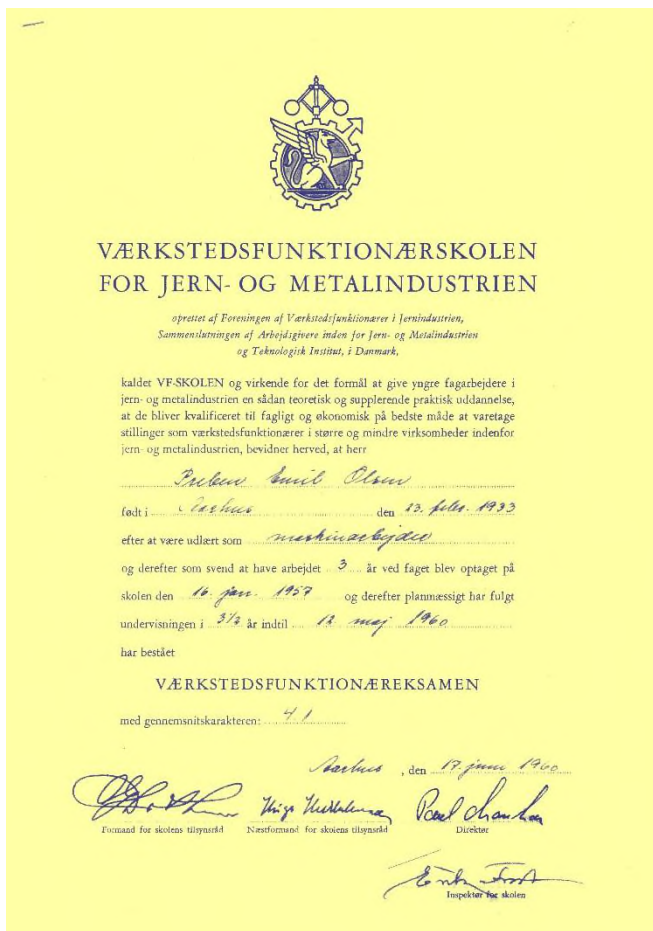
arbejde i dagtimerne, så det var lange dage og ikke ret megen tid til at dyrke familielivet, når hjemmearbejdet også skulle gøres. Jeg var blevet opfordret til at søge et job som værkfører i maskinafdelingen hos Højer. Jobbet var natholdsarbejde og jeg søgte som nævnt efter opfordring, den kom fra min sidekammerat på VF-skolen, Bjørn Hald, der var ansat som driftsleder hos Lindholst & Co i Aarhus. Kompagnon hos Lindholst var Johannes Bjørnkjær, som havde været driftsleder hos Sabroe på Østboulevard-afdelingen, både da jeg i slutningen af 1940'erne var i lære og i turnus et halvt år i afdelingen, og da jeg efter endt militærtjeneste i begyndelsen af 1950'erne igen arbejdede på Østboulevard afdelingen.

Arbejdet hos Højer passede mig i faglig henseende godt, jeg havde selv rimelig god erfaring fra udførelse af mange af de bearbejdningsopgaver, som forekom. Højer producerede komplicerede anlæg til fremstilling af ispinde, den største del af produktionen blev solgt til Tyskland, men man havde også et godt salg på hjemmemarkedet. Driftsleder var Jens Kronenberg, som også tidligere havde været ansat hos Sabroe i Sønder Allé. Kronenberg var min foresatte, han var københavner og VF uddannet på Teknologisk Institut i København. I montageafdelingen var ansat værkfører Sørensen, som på tidspunktet nok har været midt i halvtredserne, Søren, som han til daglig blev kaldt, brød sig ikke om mig. Jeg tror, at han så en konkurrent i min person; en af de her nye VF ere, som nu rykkede ind på arbejdspladserne i Aarhus-området. I montageafdelingen var der yderligere en værkfører, hans navn var Jørgen Christensen, og han var i slutningen af trediverne. Jørgen og Kronenberg kom en del sammen privat og arbejdede som en mini-klike blandt de øvrige ansatte. Søren var medlem af Oxford-bevægelsens gren Moralsk Oprustning, og han var derfor på vagt overfor enhver tanke eller udtalelse, der kunne tydes som forklædt kommunisme.

Kvalitetskontrol af de udførte bearbejdningsopgaver blev varetaget af Erik Møller Pedersen, som også tilhørte gruppen af værkstedsfunktionærer. Tillidsmand for maskinarbejderne var min skolekammerat John Vinkle. I maskinværkstedet, som var mit arbejdsområde, var der flere ældre, dygtige og rutinerede folk, men også flere yngre, som kunne deres ting. Enkelte af de ældre tog sig til tider en tår over tørsten, ind imellem i en sådan grad at jeg ikke ville lade dem betjene maskinerne på grund af risiko for ulykker. Ikke altid gik det helt stille af, når jeg afviste en for påvirket drejer/fræser. Tillidsmanden havde oftest en anden mening om forholdene og syntes, at jeg taklede problemerne forkert, men jeg var ikke indstillet på alt for mange kompromisser, når jeg mente, at min håndtering af opståede problemer var ok. I firmaets ledelse var O.G.Højer selv som administrerende direktør, så vidt jeg lærte Højer at kende var hans interesse koncentreret om konstruktion og udvikling af de komplicerede iskrem og ispindefrysere. De økonomiske og administrative opgaver i firmaet havde ikke hans store interesse. Virksomhedens økonomi og finanser blev varetaget af den altid piberygende Langendorf, som var sønderjyde og utrolig stædig.

På tidspunktet var jeg 26 år gammel og havde hos Sabroe arbejdet som drejer, svejser, horisontalfræser, klejnsmed og skruestiksarbejder og var godt fagligt funderet. Dette var anerkendt af de ansatte i maskinafdelingen, men kunne også give anledning til utilfredshed, hvis jeg blandede mig i arbejdets udførelse. Til job som drejere i maskinafdelingen havde jeg antaget Henry Mogensen, Børge Hald og Freddy Madsen. De tre var kendte i faglige kredse som meget dygtige drejere. Henry kendte jeg fra min tid som lærling hos Sabroe i Sønder Allé, Børge og Freddy kendte jeg gennem kolleger. Uvæsentligt var det ikke, at de tre nævnte maskinarbejdere var kendte som kommunister og som sådanne fagligt aktive. Det var også almindeligt kendt at folk med venstreorienterede synspunkter i årevis blev boykottet af virksomhederne i Aarhus.

Situationen med hensyn til at skaffe ledige kvalificerede drejere i Aarhus var, at der ikke var ledige på markedet, udover de som af den ene eller anden grund var boykottet. Det må desværre understreges at grunden til boykot oftest var rent politisk. Før jeg ansatte nogen af de tre havde jeg naturligvis en samtale med hver enkelt, hvor jeg gjorde det klart, at politisk agitation og anstiftelse af uro i fabrikken ikke ville blive accepteret.

VF-skolen var betegnelsen for Værkstedsfunktionærskolen for Jern- og Metalindustrien, der var oprettet i et samarbejde mellem brancheorganisationer og Teknologisk Institut. Til venstre forfatterens eksamensbevis fra 1960 (tonet af red.). Preben Emil Olsens arkiv, Rigsarkivet.

Preben Emil Olsen og holdkammeraterne på VF-skolen. Fra venstre på bageste række af de stående ses Preben som nr. 3. Foto i privateje

Jeg følte at de tre accepterede de krav, jeg havde stillet og de påbegyndte arbejdet. Imidlertid havde jeg ikke taget mig i agt for tillidsmandens og min værkførerkollega Søren Sørensens interne aktiviteter. Uafhængigt af hinanden rendte de med sladder til henholdsvis Højer selv og til Kronenberg, Sladdereren fortalte at jeg havde ansat tre fagligt aktive og store farlige kommunister som drejere i maskinafdelingen. Jeg tog for så vidt den interne opstandelse ret roligt. Højer som var et meget stille gemyt nævnte intet til mig personligt, men jeg formoder at han drøftede de modtagne informationer med Kronenberg. Jeg fornemmede at hele funktionærsiden i huset på det nærmeste var i oprør over de tres ansættelse. Man må jo huske på at vi befandt os midt i den kolde krigs værste periode, hvor venstreorienterede med ethvert middel blev søgt pacificeret. Et af de vigtigste våben som også i rigt mål blev brugt i Danmark var at fratage folk mulighed for arbejde, uanset kvalifikationer. Personligt sympatiserede jeg ikke med den politiske forfølgelse, som fandt sted godt hjulpet også af de tillidsmænd, som var valgt til at varetage faglige kollegers rettigheder på arbejdspladserne.

Hos Højer var der altid travlhed, og fagligt var perioden meget lærerig. I konstruktionerne forekom mange detaljer, som krævede både dygtighed og erfaring i fremstillingen, mange emner blev af veterinære grunde fremstillet i rustfrit stål eller i nikkel-bronze. Højer kom til tider en tur forbi i maskinværkstedet om aftenen, han interesserede sig for fremstillingen af kurveskiver, hvis faconer, han selv havde udtænkt og beregnet, han syntes at det var interessant selv at se, hvordan f. eks. en fræseoperation forløb. Højer var en særdeles hyggelig person at tale med, jeg er ikke i tvivl om at han var en meget dygtig tekniker, men også et stort menneske, som ønskede det bedste for sine ansatte.

Vi brugte flere forskellige underleverandører, som leverede alle former for maskinarbejde. Disse leverandører havde jeg en del kontakt med rent fagligt, medens det som oftest var Kronenberg som aftalte priser med underleverandørerne. Jeg erfarede ved min kontakt med flere af underleverandørerne at vi, dvs. firmaet Højer, var kendte for at gerne at skulle have f.eks. en kasse cigarer eller nogle pakker cigaretter som tak for de ordrer, der blev placeret hos den pågældende underleverandør. Jeg kendte ikke selv til nævnte forventninger og sympatiserede absolut ikke med tanken om gaverne overhovedet. Det fremgik at idéen med at bede underleverandørerne om nævnte gaver var Kronenbergs, og at det også var ham som ved besøg eller opringning forelagde ønskerne for giverne. Det blev som regel oplyst, at værkstedsfunktionærene hos Højer enten var ved at arrangere en fest, eller et møde og at man gerne så en erkendtlig fra den pågældende underleverandør. Jeg syntes, at situationen var pinlig og drøftede spørgsmålet med Kronenberg, men han afviste fuldstændigt, at der var noget som helst forkert ved fremgangsmåden. Vi blev derfor ikke enige om en ændring af forholdet. Kronenberg syntes ikke om, at jeg havde givet udtryk for min mening, dette erfarede jeg også ved udtalelser fra Jørgen Christensen, som var Kronenbergs betroede.

I virksomheden arbejdede en tidligere Sabroe-rejsemontør, som hed Kjeld Jacobsen, en dygtig og af kunderne meget vellidt mand. Kjeld var stort set altid på opgave et eller andet sted i Tyskland, hvortil rigtig meget udstyr blev solgt. Privat kom Aase og jeg sammen med Kjeld og hans kone Lilian, som var ansat ved Jydsk Telefon. Kjeld og Lilian var interesserede i kunst, en interesse vi havde fælles med dem og som påvirkede vore køb af malerier i perioden, hvor jeg var hos Højer.

På et tidspunkt i foråret 1960 spidsede situationen til med hensyn til de tre tidligere nævnte drejere, som jeg havde antaget og som i øvrigt passede deres arbejde upåklageligt. Kronenberg gav udtryk for, at jeg skulle afskedige de tre nævnte i løbet af en kortere periode, da han ikke ønskede at beskæftige ballademagere, som han udtrykte det. Videre gav han udtryk for, at det var helt forkert af mig overhovedet at have ansat de nævnte. Jeg henviste til at den ene, Henry Mogensen, havde været ansat som drejer hos Sabroe oven i købet i samme periode som Kronenberg selv havde været i firmaet som værkstedsfunktionær. Kronenberg indrømmede da også, at Henry var anset som en

yderst dygtig drejer, og kunne også huske, at Henry var en god amatør fotograf, som havde leveret mange fine sort/hvide fotos til udsmykning af kantinen hos Sabroe i Sønder Allé. Det lå i luften at jeg skulle presses til at afskedige de tre, men i stedet valgte jeg at søge tilbage til Sabroe, som gerne ville ansætte mig igen. Jeg opsagde mit job hos Højer og forlod firmaet ved udgangen af maj 1960.

1960-1964

Thomas Ths. Sabroe & Co, Østboulevarden 9, Aarhus og Chr.X's Vej 201, Højbjerg.

I april måned 1960 søgte jeg et job hos Sabroe som arbejdsstudietekniker, det var umiddelbart før afslutningen af VF-skolen i maj samme år, efter 3½ års aftenskole på Jysk Teknologisk Institut. Jeg var ansat hos O.G. Højer i Finlandsgade som værkfører i maskinafdelingen, men ønskede af flere grunde et jobskifte. I disse år var hovedemnet i danske industrivirksomheder rationalisering og mange blev ansat i nyoprettede metode- og tidsstudieafdelinger i de større firmaer. Den 27. april 1960 blev jeg indkaldt til samtale med driftsingeniør Laurits Gottwald på Sabroes kontor i Sønder Allé. Det job, som var ledigt, drejede sig om udførelse af metode- og tidsstudier i Sabroes beholder- og rørafdeling, som var indrettet i et nedlagt jernstøberi på Østboulevarden. Af min ansøgning fremgik det, at jeg indgående kendte arbejdsprocesserne, både fra min tid som maskinlærling og især fra de år, jeg efter militærtjenesten havde arbejdet som både maskinarbejder og smed i afdelingen. Gottwald kunne godt huske mig af udseende og havde uden tvivl før vort møde forhørt sig i huset om mine faglige og øvrige kvalifikationer. Gottwald stillede ingen spørgsmål til mig ud over, at han ønskede at høre mine lønmæssige forestillinger. Jeg gjorde opmærksom på, at jeg i maj ville have bestået VF eksamen og at jeg indgående kendte de forekommende opgaver i afdelingen og derfor mente mig kvalificeret, mit lønkrav angav jeg til 1.500 kr. pr. måned. Gottwald sad på den modsatte side af det bord, vi sad ved, foran sig havde han en protokollignende bog, som han åbnede ganske lidt, medens han skævede til notaterne i bogen. Gottwald sagde at han absolut ikke kunne imødekomme mit lønkrav, han henviste til funktionærer, som havde været mange år i firmaet og ikke oppebar en løn som den jeg forestillede mig. På tidspunktet for jobsamtalen var netop de kvalifikationer, jeg kunne dokumentere i en rimelig høj kurs hos arbejdsgivere i Aarhus, hvorfor jeg roligt fastholdt mit lønkrav. Gottwald argumenterede for en lavere begyndelsesløn, men jeg fornemmede at han allerede før vort møde havde bestemt sig for min ansættelse, så jeg fastholdt min forventning til startlønnens størrelse. Gottwald accepterede efter lidt bladen i protokollen, men understregede at lønnen hos Sabroe var en strengt personligt aftale og derfor ikke måtte oplyses eller drøftes med andre ansatte.

Allerede 29. april 1960 modtog jeg brev fra Sabroe med bekræftelse af min ansættelse 1. juni 1960. Brevet var behørigt underskrevet af kontorchef Vagn Jepsen samt afdelingsingeniør A.C. Levinsen. Min ansættelse var i metode- og tidsstudieafdelingen, som på tidspunktet var bemandet med 8 funktionærer. G. Schuppli var afdelingens utroligt energiske chef, han var schweizer af fødsel, men var gift dansk. Afdelingen havde som en af sine mange opgaver ansvar for anskaffelse af nye maskiner overalt i produktionen. Schuppli var en meget magtfuld person, som stort set på egen hånd besluttede hvad og hvor der skulle købes, han havde sin daglige gang i direktionskontorerne og var misundt og i det skjulte uretfærdigt bagtalt af mange, som følte sig tilsidesat og forbigået af ledelsen.

Schuppli var som nævnt meget energisk og besad et stort arbejdsmæssigt potentiale, han var en meget dygtig bearbejdningstekniker og han havde et yderst detaljeret kendskab til, hvad der kunne købes af moderne produktionsudstyr. Ingen i huset kom op på siden af Schuppli og den attention han havde fra direktionshold var helt berettiget. Som det fornemmes af min karakteristik kom jeg godt ud af det med Schuppli, som delegerede afdelingens arbejde på Østboulevarden 9 til Poul

Ahlmann Olesen og mig. Poul og jeg havde tidligere som maskinarbejdere arbejdet sammen på Østboulevard-afdelingen og udførte nu i et fortsat godt samarbejde de opgaver som forelå.

Vor hovedopgave var gennemførelse af tidsstudier som basis for fastsættelse af akkordpriser på alt beholder- og rørarbejde. Vi kendte begge selv i detaljer de krav som stilledes til arbejdets udførelse idet vi begge havde personlig erfaring med de fleste arbejdsoperationer. Dette betød, at vi var i stand til også at give praktisk instruktion til de som skulle udføre de forekommende arbejdsopgaver. Blandt de ansatte smede og maskinarbejdere var både Poul og jeg selv almindeligt anerkendte som habile håndværkere som selv kunne vore ting, dette gjorde den ikke populære akkordsætningsopgave lidt lettere. En stor del af de ansatte i værkstederne kendte jeg dels helt tilbage fra min læretid i slutningen af 1940'erne, og dels fra de år, hvor jeg arbejdede som maskinarbejder på ØB.

Driftsingeniør på ØB var Anders Hansen, en særdeles flink og omgængelig person, som ikke personligt kendte til det praktiske arbejde i værkstederne, men som i relation til den stærke Schuppli havde valgt den lave profil. Til sin assistance havde Anders Hansen tre kontorfolk, hvoraf den ene, Gunner Larsen, havde været på stedet siden midten af 1940'erne, Larsen udførte uden tvivl et stort administrativt arbejde, idet han kendte både folk og produktion godt. Udover dette kendte Larsen også alle nøglepersoner som sad i kontorerne på hovedfabrikken, som stadig lå i Sønder Allé. Larsen var en for ledelsen yderst loyal og værdifuld medarbejder. En anden af kontorfolkene hed Jacobsen, han beskæftigede sig med lønningsregnskab, han var som regel søvngig og uoplagt og præsterede at sove ved sit skrivebord. Den tredje af kontorfolkene hed Rasmussen, han var pligtopfyldende og utvivlsomt den, som klarede de fleste af kontorets rutineopgaver. Min chef var som nævnt Schuppli, på tidspunktet havde han kontor både i Sønder Allé og i Holme. En gang om ugen kom han på ØB, vi havde kontorer på øverste etage i en nybygget kontorbygning som var placeret ud mod Østboulevarden.

Schuppli blandede sig ikke i den praktiske del af vort arbejde, men interesserede sig især for tallene i den månedsrapport, vi afleverede og som dokumenterede prisen for de udførte smedeopgaver før og efter akkordsætning. Opgaven med tidsstudier var ikke populær, men vi undgik enhver form for nidkærhed i udførelsen af vores arbejde som bestemt krævede at ingen skulle føle sig generet af os. Vores arbejde var baseret på aftaler truffet mellem Metalarbejderforbundet og Arbejdsgiverforeningen, disse aftaler var igen udmøntet i en intern arbejdsstudieaftale, hvori indgik aftale om betalingsfaktoren pr. arbejdstime. I 1960'erne var arbejdsugen på 6 dage, idet der også arbejdedes på lørdage.

I arbejdsstudieafdelingen, som havde kontorer i det nye byggeri på Axel Gruhnsvej i Holme, var de ansatte teknikere samlet til fællesmøde et par timer hver lørdag formiddag. Der gennemførtes også øvelser i den såkaldte arbejdstaktvurdering, som i praksis anvendtes ved enhver akkordsætning og som kunne give anledning til diskussioner mellem parterne idet vurderingen var afgørende for den akkordpris, som blev forelagt som forslag til godkendelse af de involverede faglærte. Min kollega Poul A Olesen havde i sin tid som svend på ØB arbejdet som værktøjsmager og som reparatør, han fungerede stadig som den kyndige, når specialværktøjet til fremstilling af ribberør skulle nyfremstilles eller repareres. Ribberør var et vigtigt produkt som fremstilledes i tusindvis af meter og indgik i den store produktion af luftkølere. Poul var en meget iderig og omsorgsfuld kollega, som det var en fornøjelse at samarbejde med.

I 1960'erne havde Sabroe ved ingeniør Carl Jeding udviklet en serie ny stopventiler i svejset udførelse, fremstillingen skulle foregå i den nye fabrik i Holme, hvortil jeg blev overført. I disse år afgik fra landbruget i tusindvis af især smålandbrugere, mange af disse folk søgte nu arbejde ved industrierne i byerne, dette gjaldt også for Sabroes vedkommende som ansatte mange tidligere landmænd som ufaglærte arbejdere. Af Schuppli fik jeg som opgave i Holme at tilrettelægge i halvautomatiseret form alt svejsearbejde på den ny stopventil serie. Jeding havde lavet et stort og

*Den nye fabrik i Holme
prydede i august 1963
forsiden af Sabroe News.
Thomas Ths. Sabroe & Co.s
arkiv, Rigsarkivet.*

SABROE news
AUGUST 1963 NO. 55

77708

dygtigt stykke udviklingsarbejde med hensyn til konstruktion, herunder fastlæggelse af fremstillings tolerancer. Til udførelse af de mange svejseoperationer blev der fremstillet en speciel Co2 svejsemaskine. Maskinen var halvautomatisk, dvs. at kun tre deloperationer blev manuelt udført, disse var opspænding, start af svejsning og nedtagning af emne. Operatør ved maskinen var en tidligere landmand ved navn Martin, han udførte et rigtigt godt stykke arbejde og var meget interesseret i alt, hvad der foregik, jeg tror han oplevede fabrikslivet langt mere spændende end arbejdet på sit eget lille husmandssted.

Maskinen var konstrueret af Ludwig B. Hansen som også hørte til i metodeafdelingen, Ludwig var en rigtig god samarbejder og yderst kreativ når det gjaldt om at finde på. Ludwig og Schuppli var ikke altid enige om enhver detalje i en konstruktion, dette gav jævnligt anledning til helt unødige diskussioner mellem dem. Oftest var det Schuppli, som på et velment, men ikke

gennemtænkt grundlag, ville presse Ludwig til at lave ændringer i sin konstruktion. Ludwig gav sig ikke uden videre, da han altid havde sine argumenter klar, når diskussioner opstod. Ludwig var sønderjyde og var under Anden Verdenskrig blevet tvunget ind i den tyske hær, han var i slutningen af krigen blevet taget til fange af canadiske soldater i Frankrig, det var han lykkelig for. Svejning af de ny stopventiltyper blev i løbet af få måneder overflyttet til udførelse på den ny maskine som var designet til netop disse opgaver, kvaliteten var fin, efterhånden som bearbejdningstolerancerne blev korrigeret så svejsevolumen var ens, når der var tale om ens diameter.

Arbejdet i afdelingen var ikke kedeligt, de tekniske og beregningsmæssige sammenhænge som blev afdækket ved udførelse af metode- og tidsstudierne kunne anvendes til konstruktion af syntetiske systemer, hvorefter tidsforbrug kunne beregnes ud fra en tegning af emnet. Dette betød at man i stort omfang kunne minimere anvendelsen af direkte urstudier som forståeligt nok aldrig blev populære. Det var på flere måder belastende at være ansat i tidsstudieafdelingen, arbejdets art gjorde, at jobbet set fra de værkstedsansattes synspunkter var upopulært, efterhånden som man i forbindelse med akkordsætning af arbejdsoperationer f.eks. kunne konstatere de hårde fysiske belastninger ansatte kunne komme ud for, så aftog lysten til fortsat at beskæftige sig med dette specielle område.

Det var især udførelse af arbejdsoperationer, hvor operatørens involverede muskelarbejde i forbindelse med løft op og ned af de emner, som skulle bearbejdes kunne være særdeles belastende. Der kunne f.eks. være tale om manuelt løftarbejde på 3 tons/meter på en dag. Jeg drøftede nogle gange disse forhold med Schuppli, men hans opfattelse var, at der i de lokale aftaler om akkordarbejde var indeholdt såkaldte træthedstillæg som kompensation for problemet med de tunge løft. Jeg drøftede også problematikken med andre kolleger i afdelingen, men holdningerne til sagen var overvejende som Schuppli gav udtryk for. Det var ikke sådan at jeg på nogen måde skændtes med Schuppli om nævnte aspekter ved gennemførelse af akkordarbejdet, men jeg besluttede mig til at søge over i et andet job indenfor maskinindustrien, når lejlighed bød sig.

Fagligt beskæftigede jeg mig i disse år en del med flammeskæring af emner i ret svær jernplade, der var især tale om firkantede og runde flanger i pladetykkelse op til 30-35 mm. Flangerne fremstilledes på årsbasis i tusindvis og totalt var 6-8 mand fuldtidsbeskæftiget med fremstillingen, som også indeholdt dreje- og boreoperationer. I en periode arbejdede jeg med forbedring af skæredyserne, som anvendtes i flammeskæremaskinerne. Ved at lave oxygendysernes gennemboringer koniske i stedet for cylindriske kunne udstrømningshastigheden øges til over lydets hastighed, og skærehastigheden øges væsentligt. I forbindelse med mit arbejde deltog jeg i et kursus som blev holdt af det svenske ingeniørforbund i Gøteborg, kurset var udmærket og drejede sig om moderne svejse- og skæreteknik. Kurset, samt rejse og hotelophold blev betalt af Sabroe. Man havde dengang den regel at såfremt man rejste fra firmaet før der var gået ét år efter kursusafslutning så skulle man selv betale, reglen var ikke helt lovlig og blev da også afskaffet. Da jeg kom hjem efter kurset skulle jeg aflægge regnskab hos Svendsen som var kasserer og havde kasse i hovedkontoret i Sønder Allé. Svendsen var absolut af den gamle skole, han anvendte altid en usædvanlig høj stemmeføring så enhver i det store lokale uden vanskelighed kunne følge med i hvad i hvem der i øjeblikket var til ekspedition. Svendsen bemærkede, at det af mine bilag fremgik, at jeg i Gøteborg havde boet på Hotel Kong Carl, det påtalte han omgående og alle de nedadbøjede hoveder i kontoret rejste sig og kiggede over til skranken for at se hvem det nu var der stod til tur hos Svendsen. Jeg mente ikke, at Svendsen havde noget som helst ansvar for, hvor jeg havde boet eller for hvad jeg havde brugt af penge, mit regnskab var godkendt og underskrevet af min afdelingschef, den besked gav jeg Svendsen over disken og fortalte ham desuden at mit hotelværelse var blevet reserveret af direktionssekretær Hjortkær. Svendsen, som åbenbart var helt bevidst om hvem der var hvem i huset, mente nu pludselig at alt naturligvis var i orden. Jeg var dog ikke i tvivl om at Svendsen syntes at hotelvalget i Gøteborg var for ekstravagant.

I tidsstudieafdelingen arbejdede blandt andre også mine to klassekammerater fra VF-skolen. Det var Allan Jepsen og Henning Sørensen som begge var dygtige teknikere med store personlige erfaringer. Jeg følte altid at være på bølgelængde med Allan og Henning, når vi drøftede vore opgaver og de faglige forhold i virksomheden. Den faggruppe, jeg tilhørte hos Sabroe var værkstedsfunktionærerne, hvor den gamle snedkermester S.A. Sørensen nu fungerede som formand. Sørensen skulle blandt andet have medlemmernes løn oplysninger til statistik formål, han gav udtryk for den opfattelse at min månedsløn, i forhold til andre med længere anciennitet, var høj. Min kollegiale situation hos Sabroe var lidt speciel, idet mange af de ældre kolleger havde været funktionærer, da jeg var i lære, mange af disse huskede mig udmærket og syntes lige som formanden, at jeg job- og lønmæssigt var fløjet forbi dem. Sagen var, at firmaerne på tidspunktet måtte betale de unge med VF-eksamen en højere løn, der var blot tale om udbud ogefterspørgsel.

Efter ca. 3½ års ansættelse i tidsstudieafdelingen havde jeg lyst og mulighed for at prøve et andet firma og helst også noget andet arbejde, i december 1963 opsagde jeg til Schuppli mit job til fratrædelse 31. januar 1964, efter at jeg havde søgt og fået nyt job hos Crisplant på Bryggervej 21 i Risskov fra 1. februar. 1964. Jeg skiltes fra Sabroe i god forståelse og bestemt ikke i utilfredshed.

1964-1979

Crisplant A/S, Bryggervej 21, Risskov – og Kosan Crisplant A/S, P.O. Pedersensvej 2, Aarhus N

I perioden fra februar 1964 til udgangen af november 1979 var jeg ansat hos Crisplant i Aarhus. Jeg blev antaget af firmaets stifter Svend Christensen, der ligesom jeg selv, havde lært som maskinarbejder hos Sabroe i Århus, for SCs vedkommende havde maskinfaget været grundlaget for hans senere uddannelse som maskiningeniør.

Baggrunden for min ansættelse hos Crisplant var jobbet hos Sabroe i Holme, hvor jeg som nævnt havde været ansat i metode og tidsstudieafdelingen i omkring ved 3½ år. I disse år var tidens løsen i industrien rationalisering og denne strømning var nu nået til Crisplant, hvor ledelsen mente, at man af konkurrencemæssige grunde skulle forlade det hidtidigt anvendte lønningssystem i fabrikken som var ren timeløn. Til gennemførelse af skiftet fra timeløn til akkordløn skulle Crisplant så bruge en person som havde erfaring med dette arbejde.

Crisplant var en ingeniør og produktionsvirksomhed, som i 1964 projekterede, fremstillede og leverede nøglefærdige fyldeanlæg til flaskegas, herunder maskiner til vedligeholdelse af gasflasker dvs. trykprøvning og maling. Crisplant anvendte som underleverandør Århus Vægtfabrik, der leverede samtlige fyldevægte, som indgik i alle leverede anlæg. Firmaet "Meneta" ved Odense leverede halvfabrikata for en stål-transportkæde, som var selve transportøren i flaskefyldeanlæggene. Firma Carstensen & Larsen i Randers leverede nitter til transportkæden medens kædens svejse og samleoperation udførtes af Crisplant. Produktionen var ca. 12.000 meter transportkæde pr. år.

I 1964 bestod Crisplants direktion og ledelse af følgende personer:

Svend Christensen, administrerende Direktør

Olau Eriksen, underdirektør

Ledende medarbejdere:

Poul Storkehave, regnskabschef

Villy Ingemann, indkøbschef

Sven Bringsjord, salgschef

Poul Hansen, salgschef

Poul Tryk, projektingeniør/konstruktion

Erik Rasmussen, projektingeniør/konstruktion
Jacob Nielsen, udviklingsingeniør
Fabriksledelse:
Erik Andersen, driftsingeniør
Morten Nyboe Jensen, værkfører Udviklingsopgaver
Leif Uldahl, værkfører Maskinværkstedet
Hans Snorgård, værkfører Smedeværkstedet
Knud Ferm Olsen, værkfører Montage

På tidspunktet for min ansættelse var der i Crisplants værksteder beskæftiget i alt ca. 25 timelønnede medarbejdere fordelt på 3 grupper bestående af 18 faglærte, 7 ufaglærte samt 5-6 kontorfolk

SC, der som før nævnt havde startet firmaet og fungerede som firmaets eneste idemand, arbejdede tæt sammen med Jacob Nielsen og Morten Nyboe Jensen på at skabe en helt ny produktion, som kunne supplere og evt. senere erstatte salget af gasfyldeanlæg. SC så et stort behov på verdensmarkedet for maskinel emnesortering, f.eks. bagage- og pakkesortering. Uden tvivl følte SC, at medarbejderne generelt var optaget af de daglige individuelle opgaver og ikke havde tid eller interesse i at beskæftige sig med nytænkning. Denne situation førte til, at SC til tider blev borte fra arbejdet i frustration over at ingen forstod ham, når han f.eks. gav udtryk for: "Det skulle vi måske se på." SC blev dog ved med at presse på med sine ideer, som dannede baggrund for de forsøg, som blev udført især med sorteringsmaskiner.

Crisplant var i 1964 for størstedelen ejet af Kosan A/S, som var ejet af Tholstrup familien, hvor Knud Tholstrup var den som gennem bestyrelsesarbejdet engagerede sig mest i Crisplants aktiviteter. Kosan A/S fungerede i visse situationer som "pengetank" for Crisplant. SC var som antydning Crisplants dynamo i de fleste sammenhænge, først og fremmest optog den tekniske udvikling af idéer til helt ny produkter ham meget. SC mente, at Crisplant ikke kunne sikres en fortsat eksistens og udvikling som baserede sig udelukkende på udstyr til flaskegasbranchen. Crisplant havde med sine produkter skabt sig en næsten monopoliseret position på verdensmarkedet, og især havde Crisplant gjort en meget stor salgsindsats i Frankrig, hvor man havde etableret eget selskab, Crisplant Francaise, som havde adresse i Det Danske Hus på 142 Champs Elysee i Paris, en i øvrigt fornem adresse, som overfor potentielle franske kunder understregede Crisplant navnet.

I årene 1964-1966 arbejdede jeg med etablering af en såkaldt arbejdsstudieaftale, hvis indhold baserede sig på de erfaringer, jeg havde medbragt fra Sabroe i Holme. Opgaven var ikke let, idet urstudier og akkordarbejde absolut ikke var populære foreteelser hos nogen faggruppe hos Crisplant, inklusive funktionærerne, som ikke selv var omfattet af aftalen. Dansk Metal og SiD var forhandlingspartnerne med hensyn til arbejdsstudieaftalen, som blev underskrevet af tillidsmændene Ole Laursen og Chr. Philipsen. For Crisplant blev aftalen underskrevet af den nyansatte tekniske chef, Vagn Malling Jensen. Imidlertid blev tidsstudier og akkordsætning aldrig af nogen stor betydning, idet især SCs holdning til ide og fremgangsmåde ikke var helhjertet, da han inderst inde var overbevist om at hvis blot firmaet behandlede de ansatte i værkstederne ordentligt så ville enhver også yde sit bedste.

Efter jeg hos Sabroe at havde beskæftiget mig med tidsstudier og akkordsætning ønskede jeg egentlig ikke at fortsætte dette arbejde og benyttede derfor SCs velvilje til at neddrøle aktiviteterne med akkordarbejde hos Crisplant.

I værkstederne var der til trods for firmaets generelt positive holdning til medarbejderne en del samarbejdsproblemer. Dette skyldtes for en del, at medarbejderstaben holdningsmæssigt var delt i to, "de gamle" og "de ny". En gruppe af medarbejdere, som havde arbejdet sammen med SC, da

denne havde en lille virksomhed følte uden tvivl at den udvikling som var i gang, medførte alt for store og hyppige forandringer hen imod en større organisation. Flere følte sikkert, at ”de ny” helt havde overtaget den daglige ledelse i firmaet, og denne følelse havde man ikke med urette. I efteråret 1965 blev jeg af SC udnævnt til overværkerfører i fabrikken; ikke alle syntes at det var en god ide, og de så sig selv sat tilbage med hensyn til placering i organisationen. Mit samarbejde med SC var godt, jeg fik meget frie hænder i arbejdet og en del nyt moderne produktionsudstyr blev anskaffet, især Co2 svejsemaskiner.

Orly-lufthavnen i Paris

I Crisplants franske firma i Paris havde den franske direktør, som SC uforvarende havde givet titel af PDG (President Directeur General), accepteret en efter firmaets størrelse meget stor ordre på et automatisk bagagetransport og sorteringsanlæg til lufthavnen Orly i Paris. Anlægget var Crisplants første i sin art og meget avanceret i ideen. SC havde frarådet, men ikke forbudt den franske direktør at acceptere ordren, som SC anså for en alt for stor og kompliceret opgave specielt i forhold til Crisplants økonomiske formåen. Ordregiveren var Compagnie Air France i Paris. I Frankrig havde Crisplant Francaise ikke selv produktionsfaciliteter, men samarbejdede med et mindre smedefirma i den lille nordfranske by Marquise. Dette firma var grundlagt af M. Lenglet og havde gennemgået en udvikling fra det absolut beskedne til i 1966 at beskæftige omkring ved 40 mand. M. Lenglet, som kun talte fransk, var så absolut en person som SC syntes godt om, både som menneske og forretningsforbindelse. Lenglet havde som underleverandør til Crisplant leveret mere end 30 små og større fyldestationer for flaskegas. Stationerne var monteret og igangsat overalt i Frankrig af Crisplant Francaise.

I Crisplant Francaise havde SC placeret Peter Grabow Petersen som Directeur Technique. Han var uddannet som civilingeniør, og han var ansvarlig for både konstruktioner, valg og styring af underleverandører, samt montageaktiviteter hos kunderne.

I januar 1966 fortalte SC mig detaljeret om Orly-projektet som på grund af mangelfuld opfølgning var ved at udvikle sig til en katastrofe ikke blot for Crisplant Francaise, men også for Crisplant i Danmark, såvel som for Kosangas. SC spurgte om jeg ville påtage mig i en periode at lede den igangværende montage i Paris Orly-lufthavnen, jeg accepterede ønsket og rejste i begyndelsen af januar 1966 til Paris. Mine kontaktpersoner på kontoret i Det Danske Hus blev Peter Grabow Petersen og M. Pulin, sidstnævnte tog sig af indkøb til igangværende opgaver.

I Orly havde Crisplant Francaise placeret en fransk tekniker M. Charmey som montageleder, han havde tidligere i projektet været beskæftiget med konstruktion og tegning af de enheder som indgik i det store anlæg. M. Charmey blev min gode og dygtige samarbejdspartner, han talte et ret godt engelsk, i hvert fald bedre end det. jeg selv kunne præstere, men vi havde ingen vanskeligheder i vor kommunikation.

Hos Lenglet i Marquise var der lejet et montagehold på ca. 10 mand, herudover arbejdede 2 montører som var ansat hos Crisplant Francaise og normalt beskæftiget med montage af gas fyldeudstyr hos kunder i Frankrig og Nordafrika, deres navne var M. Leroy & M. Ciceron. Air France havde som kontrollant af den igangværende anlægsmontage i Orly placeret en tidligere krigspilot ved navn M. Labard, han opholdt sig på montagepladsen hver dag i den fulde arbejdstid. M. Labard var engelsktalende og jeg havde til trods for Crisplants mange tekniske og leveringsmæssige problemer et godt samarbejde med ham. Situationen for Air France i den ny og prestigefyldte lufthavn var meget vanskelig på grund af problemerne med at få den ny bagageinstallation gjort brugsklar. I Crisplants leverance indgik 30 indregistreringsbænke anbragt i hesteskofacon i den ny afgangshal. På en stor rejsedag kunne afgangstrafikken fra lufthavnen være fuldstændig kaotisk på grund af tekniske problemer med det ny anlæg.

Min arbejdsmæssige situation i Orly var især i de første måneder ret vanskelig bl.a. på grund af, at jeg ikke forstod eller talte fransk. Snart blev jeg klar over vanskelighedernes komplicerede natur. Fra mange sider var presset på min person direkte og hårdt, ret hurtigt var jeg tvunget til at anvende en præcis og meget kontant arbejdsform overfor omgivelserne, ikke mindst de involverede ansatte på Crisplant Francaise kontoret i Paris.

Det lykkedes mig at etablere og vedligeholde et samarbejde med Air France-repræsentanterne som for fleres vedkommende udtrykte sympati for det engagement jeg viste i løsning af Crisplants opgave. I juli måned i 1966 ventede vi vort tredje barn Alex, det var en svær tid at komme igennem, ikke mindst for Aase som var i vores nye lejlighed på Nordre Ringgade 81 i Aarhus sammen med vore to store drenge på 6 og 11 år. Ledelsen i Crisplant var naturligvis informeret om dette meget personlige aspekt og ville gerne tage hensyn, men samtidig insisterede Air France på, at der i Orly skulle være en repræsentant fra Crisplant i Danmark. Dette betød, at jeg i hele 1966 rejste adskillige gange mellem Aarhus og Paris fortrinsvis i weekender. Da Alex blev født den 14. juli 1966 opholdt jeg mig i Paris; beskeden om hans fødsel fik jeg pr. telefon af vores mellemste søn, Mogens. Først 14 dage senere så jeg Alex første gang.

I Paris boede jeg på Hotel Grand du Palais i 35 Rue Latour Maubourg, som er forbundet med en bro over Seinen og i gåafstand til kontoret i Det Danske Hus på Champs Elysee. Hver morgen tog jeg Air France bussen fra Gare Invalides til Orly lufthavn, ofte havde jeg arbejde eller møde på kontoret efter en lang arbejdsdag i Orly. Crisplant Francaise betalte mit hotelværelset som kostede 42 franc, herudover fik jeg 50 franc pr. dag til kost og transport. Hele 1966 gik med arbejde og rejser til og fra Paris, på et tidspunkt blev den franske montørstyrke suppleret med et udvalgt montørhold fra Crisplant i Århus. De fra Danmark udsendtes opførsel og generelle forkælede holdninger til arbejdet medførte for mig personligt en hel del ekstraarbejde i form af diskussioner om alle mulige detaljer. Faktisk var samarbejdet med det franske montørhold fra Lenglet i Marquise meget lettere, dette skyldtes for en stor del at folkene derfra var klar over at de ikke var på udflugt til Paris og at deres personlige ansvarsfølelse var betydeligt større end den, som de udsendte danskere udviste. På et tidspunkt blev situationen med danskerne så uacceptabel, at jeg kaldte holdet sammen og fortalte dem, at de som ikke mente at kunne acceptere arbejds- og opholdsforholdene i Paris blot skulle meddele dette; jeg ville så booke deres hjemrejse den følgende dag. Folkene fik en times tid til at overveje deres stilling, ingen ønskede hjemrejse og samarbejdsforholdene blev herefter det man kalder normaliserede.

Med selve installationen, som efterhånden var monteret i Orly, var der mange funktionsmæssige problemer. Air Frances Paris-ledelse modtog daglige rapporter fra M. Labard og det forholdsvis store vedligeholdelsesteam, man havde været nødt til at sætte ind for overhovedet at holde installationen kørende. Ved møder i Paris med Svend Christensen kunne jeg berette om detaljer i installationens mekaniske tilstand og for dårlige konstruktion. SC var ikke overrasket over mine informationer og han var også klar over at afhjælpning af problemerne ville være langsigtede og sikkert ikke ville tilfredsstille Air France.

Under et af SCs mange besøg i Paris, medens jeg arbejdede i Orly, udspillede sig følgende episode. SC havde inviteret PGP og mig samt én mere til at spise på restauranten i Det Danske Hus. Under middagen fremsatte SC pludselig til mig følgende uventede og usædvanlige spørgsmål: ”Preben Olsen, du er vel kommunist? Det har jeg i hvert fald hørt i Aarhus.” Noget overrasket, men dog uden at tabe fatningen, svarede jeg SC, at jeg ikke var og aldrig havde været medlem af noget parti, men at jeg naturligvis, som han selv, havde mine private synspunkter. Jeg foreslog SC, at han kunne melde mit svar tilbage til sin kilde. SC forsøgte lidt udglatning ved at give udtryk for den opfattelse at kommunister jo var folk man kunne stole på.

SC besluttede på et tidspunkt at delegere Olau Eriksen til opgaven i Paris, idet SC mente at OE skulle tage sig af at ”inddrive” a conto-betalinger fra Air France. OEs placering i Paris kunne også

ses i lyset af de intriger som foregik Crisplant og Kosangas ledelserne imellem. OE ankom til Paris og blev indlogeret på Hotel Vernet, som lå tæt på Triumfbuen og Crisplant-kontoret. OE var en beleven person, som i en hel del år havde haft et godt job som underdirektør og som i økonomiske og arbejdsmæssige henseender, havde kunnet leve ret ubekymret, kunne nu føle sin stjerne dale. Det personlige forhold mellem SC og OE var på den polerede overflade godt, men blot lidt under overfladen var især SCs knivskarp.

Også Vagn Malling Jensen fra Crisplant i Danmark kom på korte gæsteoptrædener i Paris. VMJ havde en fortid i Japan, hvor han havde været i nogle år, hvad han konkret havde lavet, véd jeg ikke, men han var en pæn og dannet mand med bølget hår og nogle iøjnefaldende fingerringe. Peter Grabow Petersen var som tidligere nævnt teknisk direktør i Crisplant Francaise, PGP fungerede altid som tolk under vore møder med Air France. PGP var som type en flink fyr, men i samarbejdet med de veluddannede franske ingeniører fra Ecole Militaire var han alt for overfladisk. Internt i Crisplant Francaise havde PGP tilnavnet Monsieur Rapid (Hr. Hurtig). Arbejdsmæssigt havde jeg ikke megen støtte i PGP, vore franske samtalepartnere brød sig ikke om ham, mest på grund af overfladiskheden og totale mangel på tekniske løsninger af de konstaterede mangler ved installationen.

PGP og hans engelske kone inviterede mig ofte til frokost om søndagen i deres hjem, som var en god stueejlighed i 2 Rue Gabrielle i Versailles. Det hændte også, at vi i PGPs bil med familien kørte en tur ud til Etretat ved Atlanterhavet og sluttede af med aftensmad i Versailles. Flere gange var PGP og jeg på besøg hos underleverandøren Lenglet i Marquise. M. Lenglet var "konge" i Marquise og beboede en stor nybygget villa som lå på en meget stor parklignende grund. M. Lenglet havde uden tvivl tjent en formue på sit årelange samarbejde med Crisplant Francaise. Når PGP og jeg var på besøg hos Lenglet overnattede vi på det lille hotel i Boulogne, som var en fiskerby med stor aktivitet på havnen. M. Lenglet havde altid arrangeret en overdådig frokost på hotellet, som var et excellent spisested.

For Air France Paris-ledelsen var jeg den Crisplant-repræsentant man ønskede at drøfte de mange tekniske problemer med, OE og VMJ blev naturligvis accepteret ved de mange møder, som blev afholdt i Orly, men ingen tillagde deres bidrag under møderne nogen værdi. På et tidspunkt sendte SC en ingeniør Børge Iversen til Paris, han skulle sammen med mig forsøge at afhjælpe de mange tekniske problemer, således at Air France kunne motiveres til at modtage og ikke mindst betale for installationen.

Børge Iversen og jeg arbejdede sammen i nogle måneder i Orly, vi var meget enige om, hvordan situationen faktisk var for Crisplant, anstrengt og op ad bakke. Børge var en dygtig tekniker, han løste en hel del konstruktive problemer som medførte synlige forbedringer med hensyn til driftssikkerheden af installationen. Da vi nærmede os midten af 1967, var jeg klar over at det ville blive meget vanskeligt at få Air France til at overtage installationen som den var. SC gav ved vore møder i Orly udtryk for nervøsitet for, at Air France skulle anlægge en retssag mod Crisplant. På et tidspunkt kom en af de gamle Tholstrup-brødre, Henrik, til Orly, hvor han opsøgte mig i vores lokale i kælderetagen. Henrik Tholstrup var en mand i halvfjerdserne, ligefrem i sine spørgsmål til mig, som gik på, hvad jeg mente om den generelle kvalitet af bagageanlægget leveret af Crisplant. Uden omsvøb fortalte jeg HT, hvad jeg mente om de stillede spørgsmål og ikke mindst, hvad jeg personligt mente, der burde gøres for at Crisplant kunne komme ud af sagen. HT ville gerne vide, om jeg mente at en aftale med Air France var mulig samt om hvor meget jeg troede, at en aftale ville koste Crisplant. Jeg sagde til HT, at han måtte forstå at svarene på de spørgsmål han stillede ikke kunne besvares af mig, selvom jeg naturligvis havde mine meninger. Jeg sagde til HT, at Crisplant måske risikerede at tabe 4 millioner kroner. Jeg henviste HT til Olau Eriksen, som på dette tidspunkt opholdt sig på Crisplant Francaise-kontoret i Paris. HT tog direkte fra Orly til kontoret og fortalte, at han havde talt med den unge mand i Orly, som havde oplyst, at Crisplant

formentlig ville tabe 4 millioner kroner. Hvad OE, som personligt var helt uden nogen form for ansvar for sagens opståen, drøftede med HT ved jeg ikke, kun at OE senere gav udtryk for, at jeg ikke burde have udtalt mig til HT.

Under mit relativt lange ophold i Paris stod det mig efterhånden klart, at skulle en aftale mellem Air France og Crisplant/Kosangas om bagageinstallationen i Orly træffes, så måtte jeg selv forsøge at sætte gang i forhandlinger. Jeg var klar over, at et initiativ fra min side kunne medføre at jeg mistede mit job hos Crisplant, men jeg ønskede en løsning nu, og som ikke permanent fordrede min tilstedeværelse i Paris. Uden at informere nogen tog jeg kontakt med Air France gennem min daglige kontaktperson som var M. Labard, der hver dag havde som job at rapportere til Air France direktøren som var ansvarlig for passagerfunktionerne i Orly. M. Labard arrangerede et møde i Orly med Air France direktøren, jeg fremlagde som forslag, at Air France og Crisplant Francaise indledte forhandlinger om konditionerne for Air Frances snarlige overtagelse og accept af bagageinstallationen som den aktuelt forefandtes. Air France direktøren gav udtryk for sin interesse i positivt at drøfte forslaget med Crisplants ledelse. Det viste sig relativt hurtigt at mit initiativ førte til at Crisplant fik en aftale med Air France, som herefter overtog bagageinstallationen i Orly.

Retur til Risskov

I slutningen af 1967 var jeg tilbage i Aarhus i mit job som overværkfører på Crisplants fabrik på Bryggervej 21 i Risskov. Perioden frem til 1976 blev arbejdsmæssigt for mig personligt både utrolig travl samt fysisk og ikke mindst psykisk belastende. Forretnings og udviklingsmæssigt var der fremgang for Crisplant, dette medførte blandt meget andet en ret stor personaleudvidelse som SC havde givet mig stor indflydelse på, min status i firmaet var under stadig ændring, dette medførte at flere følte sig direkte forbigået eller helt overset med hensyn til advancement i organisationen. På et tidspunkt blev jeg af firmaets bestyrelse udnævnt som driftsleder for fabrikken. Erik Andersen, som var driftsingeniør, valgte forståeligt nok at forlade firmaet, han startede sin egen virksomhed, som beskæftigede sig med reovering af motorblokke, krumtappe etc. fortrinsvis til bilmotorer. SC ansatte Peter Raymond Jensen, i begyndelsen med funktions- og stillingsbetegnelsen salg. Det viste sig ret hurtigt, at Raymond, som han valgte at kalde sig, var et udpræget magtmenneske med en dårlig karakter. SC fik utvivlsomt mange tilbagemeldinger om Raymonds meriter og fra flere forskellige medarbejdere på ledelsesplan. SC foretog sig dog intet. Dette faktum opfattede Raymond givet som grønt lys til fortsat at mishandle enhver, som ikke straks signalerede at være underhund. Raymond optrådte i det daglige som firmaets suveræne eneheriker, enhver medarbejder kunne forvente hans verbale overfald og tilsvining, dette gjaldt i særlig grad min person.

I forbindelse med bestyrelsesmøder i Crisplant inviterede SC mig nogle gange med til frokosten, der ligesom selve mødet blev holdt i SCs villa Vinkelvej 3 i Risskov. Svend Tholstrup, søn af Knud Tholstrup, deltog i bestyrelsesmøderne, han var i min bevidsthed en aparte person uden personligt initiativ, han var bare med. Olau Eriksen (OE) blev mobbet ud af firmaet af Raymond og SC i forening. Medens Raymond dagligt "torterede" medarbejderne i kontor- og salgsafsnittene, lykkedes det mig at holde hans indflydelse i fabrik, indkøb og produktionsplanlægning på et meget lavt niveau. Den tekniske chef Vagn Malling Jensen blev fyret, det samme overgik indkøbschefen Villy Ingemann Jensen. Tilkommet var ingeniør Peder Lorenzen som konstruktions og udviklingschef. PL var en dygtig ingeniør, rolig og altid velafbalanceret, han var uvant med at samarbejde med typer som Raymond og mig selv og havde vanskeligheder med at præsentere tekniske løsninger, som kunne imødekomme de utroligt hårde fysiske krav, der stilledes til Crisplants materiel, især på fyldestationerne i de arabiske lande.

Arne Idskou, civilingeniør, Torben Skriver Frandsen (TSF) cand.oecon, Poul Esmark, akademiingeniør, Bent Risom Jensen, ingeniør, Bjerno Petersen, ingeniør og Søren Nordahl Jensen,

ingeniør, var iblandt en hel del andre som også blev tilknyttet Crisplant i 1970'erne. Dette betød at den daglige ledelse nu blev varetaget af et antal funktionschefer som op til efteråret 1979 var følgende:

Peter Raymond Jensen, underdirektør (stedfortræder for Svend Christensen, adm.dir.)
Poul Storkehave, regnskabschef
Aage Bjerno Petersen, teknisk chef
Poul Erik Hansen, administration, kontor & korrespondance
Arne Idskou, salgschef, Sorteringsanlæg
Poul Esmark, salgschef, Sorteringsanlæg
Søren Nordahl Jensen, konstruktionschef, Sorteringsanlæg
Peter Lorenzen, konstruktionschef, Gasfyldestyr
Preben Emil Olsen, driftsleder, fabrik, udlandsmontage, indkøb samt produktionsplanlægning.

Personerne i funktionschefgruppen var hver for sig travlt optagne med den daglige opgaveløsning på virksomheden, der var herudover i gruppen en ret stor rejseaktivitet i forbindelse med salgs og montageopgaver i udlandet.

Med magtmennesket Peter Raymond Jensen placeret som firmaets daglige leder begik SC formentlig sin største fejltagelse som virksomhedsleder, sekunderet af Torben Skriver Frandsen, der viste sig som en person, der intet ønske havde om samarbejde med nogen overhovedet, en udpræget intrigemager.

Hver dag kl. 09.00 samledes funktionscheferne til morgenmøde under Raymonds ledelse. Næsten obligatorisk var der personlige, lange og helt nyttesløse diskussioner mellem Raymond og mig. Diskussionerne var begrundet i to forhold, det primære som bestod i Raymonds formodning om, at SC måske ville foretrække mig til et job i direktionen, det andet at jeg normalt ikke lod mig sætte til vægs i de helt ikke-underbyggede og uansvarlige personlige angreb fra Raymonds side. I årenes løb sled den måde de daglige morgenmøder afvikledes på meget på samarbejdet i gruppen af funktionschefer, de fleste opfattede møderne som tidsspilde og søgte at løse opgaverne ved direkte kollegiale kontakter. I 1975 igangsatte SC igennem et konsulentfirma søgning efter en teknisk chef, anstrengelserne førte til ansættelse af Bjerno Petersen, som tidligere havde været ansat hos Nielsen & Holst i Aarhus samt hos et firma i Esbjerg. Raymond fik i BP et nyt offer for sine sygelige angreb, heri fik han stor støtte af den intrigante TSF. Et af SCs formål med ansættelsen var planerne om at bygge både ny fabrik og kontorer. Til varetagelse af byggesagen var der ingen ledig kapacitet. BP skulle således være Crisplants repræsentant overfor entreprenørerne, som skulle forestå byggeriet. På et møde med førnævnte funktionschefer ønskede SC at høre vore meninger og ideer til bygning af en ny fabrik, især om grundstørrelse, størrelser af fabrik, henholdsvis kontorer. SC spurgte bordet rundt hver enkelt deltager om de tre spørgsmål, jeg foreslog en grund på ikke mindre end 5 Ha, en fabriksdal på 7000 m² og kontorer på 850 m². Raymond, som ikke havde present hvor meget en Ha var, søgte med sine kommentarer at latterliggøre mine forslag, men stoppede dog da SC gav udtryk for sympati for forslagene. I tiden herefter blev der på P.O. Pedersensvej 2 i Aarhus Nord efter forhandlinger med Århus Kommune indkøbt to matrikler på tilsammen ca.5.Ha. Byggeopgaven blev i totalentreprise placeret hos firmaet Højgaard & Schultz og udflytningen fra Bryggervej i Risskov blev gennemført i 1976.

Indretningen af den ny fabrik medførte for mig personligt et stort arbejde, ikke mindst krævede mange ny miljøkrav at man selv var klar over lovgivningen. Ved en meget stor arbejdsmæssig indsats fra mange sider kom den ny fabrik hurtigt til at fungere som planlagt. Især var samarbejdet med indretningsarkitekterne Harbo Sølvsteen og Lilian Bøje virkningsfuldt, ikke mindst på grund af

Lilians farvevalg. Det store arbejde som indretningsarkitekterne gjorde, blev desværre generet groft og ved enhver lejlighed af den nu helt dominerende underdirektør Peter Raymond.

I 1970'erne var min personlige rejseaktivitet meget stor med besøg i Iran, Irak, Spanien, England, Frankrig, Tyskland og ikke mindst i Algeriet, hvortil jeg havde utallige rejser i forbindelse med montageopgaver af gasfyldestationer.

Efterhånden var antallet af medarbejdere fordelt på faglærte, ufaglærte og funktionærer i mit ansvarsområde oppe på over 150 personer, dette betød at jeg i høj grad måtte handle gennem en eller flere medarbejdere, f.eks. indkøbschef, værkfører, eller produktionsplanlægger. Arbejdet på montagepladserne i udlandet optog en hel del af min tid, også når jeg ikke var på rejse. I staben af værkstedsfunktionærer havde der været nogen udskiftning som dels var begrundet i at nogle søgte bort til andre job eller startede eget firma. I årenes løb havde jeg ansat Ole Nielsen som værkfører i smedeafdelingerne, Ole og jeg havde arbejdet sammen som smede hos Sabroe i afdelingen på Østboulevarden i Aarhus, hvorfra jeg kendte Ole som en meget dygtig håndværker. I produktionsplanlægningen havde jeg ansat Vagn Bjørn Nielsen, som tidligere havde været ansat hos Danish Machine Co i Åbyhøj. Bjørn var ligeledes en meget dygtig håndværker. I maskinværkstedet havde jeg ansat Preben Petersen som værkfører, Preben havde tidligere arbejdet sammen med Bjørn hos Danish i Åbyhøj, men havde i en længere periode været ansat som flymekaniker ved forsvaret. Preben var en dygtig værkfører som løste en række ret vanskelige opgaver med hensyn til maskinbearbejdning. Som typer var Ole, Bjørn og Preben meget forskellige, de havde hver for sig hænderne fulde og selv havde jeg ikke den fornødne tid til at involvere mig i detaljer i de enkelte afdelinger, dette faktum frustrerede de nævnte som til tider følte sig svigtede af mig. Til at tage sig af de større og større udlandsmontager havde jeg ansat Børge Sjeltoft og Niels Aalund. Begge var midt i halvtredserne og yderst professionelle og erfarne både til personaleledelse og teknisk indsigt. Samtidig var begge i stand til selvstændigt og sikkert at udtrykke sig skriftligt, hvilket var en uvurderlig kvalifikation.

I forbindelse med store montageopgaver i Irak aftalte jeg med Niels Aalund at han for en periode af to år skulle være udstationeret med station i Bagdad. Niels var en god samarbejder som fra sin tid hos Danfoss i Nordborg kendte konditionerne på industriens bonede gulve. I Irak, hvor jeg aflagde Niels besøg, var han særdeles vellidt for sin personlige fremtræden og effektivitet i beslutningerne. Børge Sjeltoft var en værdifuld administrator med perfekt orden i alt hvad han foretog sig, han var Crisplant og mig personligt en uvurderlig samarbejder.

I slutningen af 1970'erne ansatte jeg en værkfører til et montageafsnit, hans navn var Henning Jacobsen, jeg havde fået Henning anbefalet af en VF-skolekammerat som kendte ham fra Kirks Telefonfabrik i Århus. Henning havde også været ansat hos Novo, hvor han med familie var udstationeret i ca. tre år i Syd Afrika. Henning var en dygtig organisator og en udpræget ordensmand som hurtigt fik sin afdeling til at fungere optimalt. Hennings far var ansat hos politiet og havde tilsyneladende mulighed for at trække på personlige arkivoplysninger, når blot han havde et personnummer. Henning tilbød i forbindelse med ansøgere at få checket om den pågældende var noteret i myndighedernes arkiver, jeg afviste at gøre brug af den foreslåede mulighed.

Henning og den fornævnte cand.oecon Torben Skriver Frandsen var som personer samme typer, de to støbte uden tvivl mange kugler som i det skjulte var rettet mod mig og Bjerno Petersen. I vinteren 1978 /79 døde Peter Raymond pludseligt umiddelbart efter hjemkomst fra en rejse til Moskva. En tidlig morgen i en weekend var jeg på fabrikken, her mødte jeg Torben Skriver Frandsen som storsmilende fortalte, at nu var Raymond da endelig ude af billedet.

Regnskabschefen Poul Storkehave var på vej ud af Crisplant til et job som direktør for Iran Gas i Teheran, som ejedes af Kosangas. Torben Skriver Frandsen var nu den i Crisplant, som havde daglig kontakt til SC som var i en tragisk personlig situation, han havde lige mistet sin yngste søn Peter som var død afkræft, og selv var SC angrebet af sygdom i begge øjne. Torben Skriver

Frandsen havde i kraft af situationen nu personligt kontakt til Crisplants bestyrelse, herunder den svage Svend Tholstrup, søn af Kosangas-stifter Knud Tholstrup.

Regnskabsmæssigt var situationen i Crisplant i 1979 dårlig, dette skyldtes svigtende ordreindgang i årets første halvdel. Ordreindgangen bedredes væsentligt i årets anden halvdel, men fabrik og især levering af indkøbte dele muliggjorde ikke indhentning af det tabte. Torben Skriver Frandsen gav udtryk for, at mandskabsstyrken blot skulle forøges og han fik hos den syge SC gennemtrumfet at Crisplant af Dansk Supermarked lejede en fabrikshal på P.O. Pedersensvej. Jeg var meget imod beslutningerne om kapacitetsudvidelserne, som jeg ikke mente kunne nå at få positiv regnskabsmæssig effekt i 1979, tværtimod.

Torben Skriver Frandsen, som havde en fortid i Det Konservative Folkeparti, arbejdede nu på at få fjernet "kommunisten" dvs. mig som driftsleder, Bjerno Petersen, teknisk chef og Søren Nordahl Jensen, ingeniør. I sit forehavende fik han støtte af Henning Jacobsen med forbindelserne, jeg tidligere har beskrevet. SC var i sin personligt svage situation et let offer for Torben Skriver Frandsens undergravende virksomhed. Internt fik Frandsen, støttet af SC og Svend Tholstrup, gjort klar til et ledelsesskift. De to medarbejdervalgte bestyrelsesmedlemmer, Bitten Heftye og Johansen, reagerede ikke imod de forelagte planer om et drastisk ledelsesskift. Den 30. november 1979 afskedigede SC førnævnte tre personer, sekunderet af TSF der optrådte som håndlanger. For mit vedkommende var ca. 16 års ansættelse hos Crisplant slut, og jeg tog fat på et nyt kapitel af mit arbejdsliv.

1980, 1.februar - 30 juni

Randers Møbelfabrik, Odder

I 1980 var Olau Eriksen, som tidligere havde været underdirektør i Crisplant A/S, blevet tilknyttet møbelfirmaet Randers i Odder. OE og jeg kendte hinanden fra vor fælles tid som ansatte i Crisplant. OE havde åbenbart hørt, at jeg søgte nyt job, efter at jeg den 30. november 1979 var blevet afskediget fra Crisplant. OE ringede mig op en aften og spurgte om jeg var interesseret i et job hos møbelfirmaet Randers i Odder, dette bekræftede jeg naturligvis. OE havde et godt forhold til Regnar Randers, som i sin tid havde grundlagt firmaet, men som nu mest arbejdede med fra det man kunne kalde sidelinjen. OE oplyste, at et nyetableret job som produktionschef i firmaet skulle besættes og lovede at ville anbefale mig til Regnar Randers, hvis jeg søgte stillingen, og dette blev aftalt.

OE havde sit kendskab til mig fra projektet hos Air France i Orly-lufthavnen i Paris for Crisplants franske datterselskab Crisplant Francaise. OE var som nævnt selv i en periode i 1967 beskæftiget i Paris på kontoret i Det Danske Hus på Champs Elysee. OE og jeg havde i perioden et godt samarbejde om opgaven i Orly, der som skildret i det forudgående var et kompliceret transportanlæg til bagage. OE så måske en personlig fordel i at formidle jobbet hos Randers til en person, som han selv kendte? Efter en samtale med Regnar Randers på fabrikken på Århusvej i Odder blev vi enige om min ansættelse med tiltrædelse den 1. februar 1980.

Jeg erfarede meget hurtigt efter ansættelsen, at firmaet var patriarkalsk ledet hvor Regnar Randers selv var patriarken, uden direkte at være involveret i dagligdagen på virksomheden. Direktør i firmaet var sønnen Erik Randers, en meget flink person, som ikke havde andre erfaringer end dem, han havde erhvervet i Odder som ansat i sin fars firma. Erik var efter min opfattelse absolut ikke nogen ledertype eller idémand, som kunne udvikle firmaet.

Jes Nonby, svigersøn til Regnar Randers og gift med Inger, den yngste af de to Randers døtre, fungerede som driftsleder i fabrikken. Jes var en positiv samarbejder og vellidt blandt de ansatte og kendt for sin ligefremme facon og det faktum, at han var medlem af Randers familien.

Den ældste Randers datter, Else var også ansat i firmaet, hun arbejdede halvdags på kontoret sammen med sin søster som var fuldtidsansat. Udover sit job hos Randers drev Else en

garnforretning i Odder. OE var af Regnar Randers blevet ansat for at sætte gang i eksport af de i Danmark så velkendte Friis & Moltke-stålmøbler som kun produceredes på fabrikken i Odder og solgtes til skoler og kontorer. OE skulle især forsøge at bearbejde det tyske marked, hvorvidt dette lykkedes ved jeg ikke. Regnar Randers var stadig en kendt og indflydelsesrig mand i Odder, han var klar over at skulle firmaet Randers Møbler overleve så måtte der tilføres nye kræfter, som ikke tilhørte familien Randers.

Regnar vidste utvivlsomt, at Erik Randers var uden væsentlige initiativer og kun havde meget ringe gennemslagskraft overfor sine intrigerende søstre. Erik led af epileptiske anfald og var utvivlsomt svækket heraf. De to søstre accepterede ikke broderens position som firmaets direktør, medens Jes tilsyneladende levede med ledelsesforholdene, som de nu var. Elses mand så jeg kun en enkelt gang på fabrikken, det var mit indtryk, at han ikke var i beskæftigelse.

Odder oplevede jeg som en rigtig lilleby, hvor de fleste kendte hinanden og hvor sladder løb hurtigere en lynet. En fabrik i Odder, som havde specialiseret sig i produktion af bordplader og stolesæder af træ var underleverandør til Randers og havde ikke andre betydende kunder, hvilket var et farligt liv for ejeren.

Det var for mig en stor arbejdsmæssig forandring i forhold til mit foregående deciderede lederjob at overtage personlige rutineopgaver. En af de rutiner jeg arbejdede med var igangsætning af produktionsordrer i fabrikken samt indkøb af diverse materialer og komponenter. Alt var baseret på databehandling af indkomne ordrer. Input til systemet varetoges af en telefonsælger, som var eneste person med direkte kundekontakt. Den helt væsentlige andel af produktionen blev således købt af kunder som selv henvendte sig, aktivt salgsarbejde var der ikke meget af.

Personligt befandt jeg mig ikke godt i familievirksomheden, jeg var et fremmedlegeme som især de to Randers søstre ikke syntes, at der var brug for. Jeg forestillede mig ikke en fremtid i virksomheden og søgte derfor et job hos Sabroe i Århus, hvor jeg jo tidligere havde været ansat i flere omgange. Da jeg havde opsagt mit job til Erik Randers blev jeg kontaktet af Regnar Randers som spurgte om årsagen til min beslutning. Jeg sagde som det var, at jeg ikke mente at der for mig ville være et tilfredsstillende fremtidsjob i firmaet som i for høj grad, efter min opfattelse, var præget af de medarbejdende familiemedlemmers interne uenigheder. Regnar Randers gav udtryk for skuffelse over min beslutning, men sagde at han egentlig godt kunne forstå mit valg. Randers mente ikke, at kunne overtale mig til at blive idet han kunne fornemme min tilfredshed over igen at have faet arbejde hos Sabroe i Århus. OE, som havde formidlet mit job hos Randers, var frustreret over at erfare om min opsigelse, og opfattede utvivlsomt situationen som et personligt prestigetab i relation til sin egen position hos Randers.

Efter den sidste arbejdsdag i juni 1980 at have sagt pænt farvel til alle, forlod jeg firmaet som kun blev en kort bemærkning i min erhvervskarriere.

1980-2002

Thomas Ths. Sabroe & Co / York Refrigeration, Chr.X's Vej i Højbjerg.

Den 1. august 1980 vendte jeg tilbage til Sabroe, som jeg havde forladt i 1964. Denne gang blev jeg ansat af Poul Bertelsen, som var teknisk direktør for divisionen for landanlæg. Jeg havde haft nogle indledende samtaler med Jørgen Kirk, personalechef om et annonceret job som afdelingsleder for divisionens montage og serviceafdeling, Kirk var stemt for at tilbyde mig det ledige job, men afventede at Holger Kristensen, afdelingschef skulle returnere fra en rejse til Sabroes datterselskab i Japan, HK var på grund af et ildebefindende blevet forsinket under sin hjemrejse. Ansættelsesproceduren var lidt omstændelig, idet flere personer skulle være enige om at jobbet skulle tilbydes netop mig.

Efter ca. en uges ventetid blev jeg tilkaldt til samtale med Holger Kristensen og Elmer Egholm, sidstnævnte fungerede som tegnestuechef for landafdelingen under Holger. I forlængelse af nævnte samtale var der arrangeret et møde med Poul Bertelsen, som bekræftede min ansættelse. Poul gav udtryk for at Sabroe, som i denne forbindelse var Holger og Elmer, ville uddanne mig til en første classes køletekniker. Poul Bertelsen fik jeg aldrig noget samarbejde med, idet han efter nogle svigtede kontraktforhandlinger i Polen, fratrådte sit job i Sabroe.

Ved min tilbagevenden til Sabroe var Nils Skibsted Hansen administrerende direktør, omsætning og overskudsmål fulgte ikke budgetterne og en del ansatte var blevet afskediget. Skibsted var ikke en virksomhedsleder, der som person gik i folk med træsko på, han talte meget om internationaliseringen, som han anså for meget vigtig for et firma som Sabroe. I 1984 fratrådte Skibsted og afløstes af Ole Brøkner på direktørposten.

I montage og serviceafdelingen var ved min tiltræden i 1980 ansat som daglige ledere tidligere værkfører Elof Elhøj og tidligere servicemontør Erik Hansen. Der var i afdelingen beskæftiget ca. 10 montører som udførte opgaver i både ind- og udland. Frans Madsen var ansat som overmontør, han havde i den største del af sine yngre år været Sabroe en god medarbejder på de store og længerevarende udlandsmontager, Frans havde ikke fulgt med de allerseneeste års udvikling af el-styringer til kompressorinstallationerne og ønskede ikke at deltage i hverken service- eller montageopgaver, hvilket faktisk var noget problematisk. Frans følte, at jeg var efter ham og klagede sin nød til Holger Kristensen, som udmærket kendte problematikken med hensyn til Frans manglende lyst til de opgaver der faktisk forefandt. HK lod mig vide, at han gerne så at jeg "administrerede" mig ud af problemerne med Frans, som jeg herefter undlod at tildele opgaver. Frans brugte nu al sin arbejdstid på snak med hjemmeværende montører, kaffedrikning og rygning. Frans kom og gik punktligt til tiden.

På grund af pladsproblemer på fabrikken i Holme havde man lejet nogle værksteds- og kontorfaciliteter hos en tømrervirksomhed på Katrinebjergvej i Århus, her placeredes montage- og serviceafdelingen. Sabroe, som jeg fra min læretid og andre tidligere ansættelser kendte godt, havde i arbejds- og ledelsesmæssige henseender ikke ændret sig væsentligt i de ca. 16 år, jeg havde været borte fra firmaet. HK var trods sit avancement til divisionschef fortrinsvis optaget af detaljer, f.eks. var størrelsen af montørernes timelønninger et emne, der blev ofret megen energi på. EE var ligesom HK i køleteknisk henseende særdeles kompetent og især på hjemmebane, i Danmark og ret aktiv hos kunder i Jylland.

Dette gav nogle skærmydsler mellem EE og mig idet jeg mente, at han først og fremmest skulle varetage ledelsen af tegnestuen, medens jeg tog mig af montageafdelingen. EE følte sig i relation til udlandsopgaverne underlegen, idet han ikke talte fremmedsprog overhovedet, EE var ikke glad ved, at jeg sprogmæssigt klarede mig på engelsk, fransk og tysk, uden dog i min egen bevidsthed at være bare tilnærmelsesvis perfekt på nogle af sprogene.

En del af de lejede lokaliteter på Katrinebjergvej bestod af et ca. 100 m² stort værksted. Oprindeligt var det HKs plan at flytte nogle montageopgaver fra Sabroe i Holme til montørstationen, som HK yndede at kalde de lejede faciliteter. Imidlertid forpurrede disse planer på grund af, at montørernes timelønninger var mindre end de lønninger faglærte værkstedsmedarbejdere havde i Holme. Af denne relevante grund modsatte tillidsmændene i Holme sig overflytning af montagearbejde til værkstedet. Baggrunden for ideen med overflytning af opgaver var at udnytte den tomgangstid der uvægerligt forekom i montørgruppen.

I begyndelsen af 1980'erne blev transportproblemet i forbindelse med udførelse af afdelingens service- og montageopgaver i Jylland løst ved, at montørerne anvendte deres egne private biler. Betalingen for at lægge bil til var kilometertakst efter statens regler. Uden varsel, men begrundet i nogle banale uoverensstemmelser med enkelte af montørerne, afviste man en morgen at stille de private biler til rådighed i forbindelse med udførelse af servicejobbene. Problemet løstes ved i første

omgang at leje biler og i forlængelse heraf at indkøbe fire ny kassevogne afmærket Renault. Disse vogne blev i flere henseender en god investering, idet der kom en fast montør på hver vogn som permanent var udrustet med reservedele og nødvendigt serviceværktøj. I denne periode betjente afdelingen både land- og marinedivisionens kunder. Opgaveplanlægningen var i omfang betydningsløs, idet især marinedivisionen helt uvarslet kunne lægge beslag på op til 11 montører i samme tidsperiode. Især var chefen for marinedivisionen, A.C. Pedersen, helt uden nogen forståelse for de vanskeligheder som opstod, når den samlede montørstyrke var mindre end maksimumkravet om mandskab til marinedivisionen. Når problemet forekom, rendte de enkelte sagsbehandlere i marinedivisionen straks til ACP og klagede deres nød. ACP betragtede situationen som ren obstruktion og dårlig planlægning fra min side, hvilket især i begyndelsen virkede frustrerende. Senere gjorde jeg det klart for de to divisionschefer, HK og ACP, at problemet kun kunne løses ved at have en vis overkapacitet i form af servicefolk, eller at acceptere en vis ventetid i pressede situationer. Begge chefer var naturligvis klar over at mit forslag var rigtigt, ingen af dem foretog sig dog det mindste for at medvirke til løsning af problemet.

I konsekvens af, at de lejede faciliteter på Katrinebjergvej ikke kunne udnyttes, og at Erik Hansen desværre var afgået ved døden, samt at Elof Elhøj var fratruddet (med fortjenstmedalje efter 50 år i Sabroes tjeneste), besluttedes det at flytte afdelingen tilbage til Holme. Afdelingen fik kontorer i en servicebygning som var placeret ved siden af varmecentralen på fabriksområdet. Frans Madsen, overmontør, som havde været ansat hos Sabroe i ca. 40 år, fulgte med og fungerede som telefonpasser, han deltog dog på ingen måde aktivt i beslutninger, forslag eller anden form for involvering, han kom og gik punktligt til tiden, indtil sin fratræden efter 43 års ansættelse. Frans følte efter min ankomst i 1980 at han ligefrem blev forfulgt ved at jeg, især i begyndelsen, forsøgte at placere nogle opgaver hos ham, hvilket jeg opgav som tidligere nævnt, tilskyndet af HK. Ved min tilbagevenden til Sabroe var jeg 47 år og havde bestemt mod på at gøre mig gældende jobmæssigt.

Sabroes servicekontor på Katrinebjergvej i Aarhus. På billedet til højre ses med ryggen til overmontør Frans Verner Madsen. Til venstre ses overmontør Erik Hansen. Begge arbejder i mere end 40 år for Sabroe. Foto i Preben Emil Olsens arkiv i Rigsarkivet.

Efterhånden fik jeg lært en del om den teknik, som anvendtes i de store industrielle køleinstallationer, jeg besøgte til at begynde med kunder og nyanlæg i Jylland, og jeg forsøgte ved de montører, som havde årelang erfaring at lære om funktionen af de komponenter, der indgik i anlæggene. EE, som var tegnestuechef, brød sig ikke om, at jeg kom på montagepladserne, i årevis havde han været fuldstændig enerådende hvad angik anlæggenes udformning og installation i Jylland. EE vidste udmærket, at jeg i tidligere job havde rejst over store dele af verden og han tog ingen initiativer vedrørende min adgang til viden om de store køleanlæg.

I 1983 opstod der hos en stor kunde på Philippinerne et problem, som skyldtes at montører fra Sabroe og fra Lindholst & Co i Trige, på montagestedet i nærheden af Manila havde udvist kritisabel optræden. Kunden som var et konsortium, hvoriblandt andre deltog Manila Bank, krævede af Sabroe at en anden montør overtog den store anlægsmontage. Efter aftale med HK rejste jeg sammen med montør Bent Zinner til Philippinerne, Bent kendte jeg fra mange opgaver i Jylland. Både Sabroe og kunderne havde haft stor fordel af at have Bent som samarbejdspartner på de store køleanlæg. Det var ikke let at overtale Bent til at deltage i opgaven på Philippinerne, men det lykkedes dog. I ca. en måned arbejdede Bent og jeg sammen på kølehuset, som lå i et jungleområde omkring ved en times kørsel fra Metro Manila. For mig var det en meget lærerig opgave, idet Bent forklarede mig alle de køletekniske detaljer i både ammoniak- og freonanlæggene, som indgik i leverancen.

Fra Linco i Trige var udsendt Ib Kristensen som supervisor, Ib havde sin kone Bente med. Vi boede alle på Zulu Hotel i Quezon City, der som by er totalt sammensmeltet med Manila. Takket være især Bent og Ibs indsats fik jeg afleveret anlægget til kunden. Da Bent og jeg rejste hjem fra Manila fik vi begge pæne gaver af kunden. Selve hjemrejsen blev "krydret" med problemer hos politiet i Manila lufthavn, vi havde ikke været opmærksomme på at vore opholdstilladelser kun var gældende i 21 dage fra indrejsen. Betjenten, som sad i paskontrollen, ville ikke stemple vore pas, men krævede, at vi skulle tage ind til et kontor i Manila og få ordnet problemet. Da jeg var den mest rejsevante og sprogkyndige overtalte jeg betjenten til mod kontanter at stemple vore pas, hvilket han gjorde med et stort smil.

Hjemrejsen foregik via Bangkok i Thailand, hvor vi på grund af tekniske problemer med flyet fik en stopover på to døgn. Vi blev indlogeret på et helt nyt og flot hotel i Bangkoks centrum og regningen blev betalt af flyselskabet. Den følgende dag tog vi på rundtur på Menam floden, som passerer gennem Bangkok. Båden, vi sejlede i, var af den specielle meget lange og smalle thailandske type, som af fingernemme folk er forsynet med en stor udrangeret bilmotor som drivkraft. Bådens hastighed var imponerende, vi sejlede forbi ØKs gamle kontorbygning, tværs over floden og videre frem ad kanaler og bifloder, en ret spændende tur. Vi gjorde sammen med vor guide, som vi havde lejet sammen med båden, et stop ved en slangefarm, hvor to dristige unge thailændere gav opvisning for de besøgende turister ved at tirre og derefter slås med en stor kvælerslange. På en måde blev stoppet i Bangkok en god afslutning på vor månedlange arbejdsrejse til Manila.

I Holme fortsatte jeg mit arbejde som afdelingsleder, mange organisatoriske forandringer fandt sted i løbet af 1980'erne. I 1987 fratrådte Ole Brøkner som adm. direktør, han efterfulgtes på posten af Kjeld Ranum, som kom fra et job som direktør hos Firma Gerni i Randers. I en periode pågik der mange drøftelser på direktionsplan mellem de gamle konkurrenter Atlas og Sabroe. Kontaktpersonen for Sabroe var HK som absolut ikke var nogen smidig forhandler.

Drøftelserne førte i en overgangsperiode til, at de to selskaber markedsførte deres produkter under navnet Sabroe-Atlas. Imidlertid var forbrødringen ingen succes og konstruktionen blev opgivet. Atlas på Baltorpevej i København blev lukket og de tilbageværende medarbejdere i køleafdelingen, ca. 80 personer, blev overflyttet til Sabroe. Kun ganske få tidligere Atlas-medarbejdere blev tilbudt ansættelse i Holme. I en kort overgangsperiode var ingeniør Jørgen Vind

Andersen leder af landafdelingen, men holdt ikke længe i det jyske, han blev grundigt modarbejdet af flere på såkaldt lederplan i Holme.

Selv havde jeg et rimeligt samarbejde med JVA, sammen var vi på en rejse til Iran hvor vi havde møder med Sabroes agent Mr. Zamani og embedsmænd fra Ministry of Jihad, som var overordnet alle andre ministerier. På rejsen besøgte jeg også et colabryggeri i Hamadan. Her havde man et antal Sabroe-stempelkompressorer, som trængte til reparation. Jeg udarbejdede reservedelslister, som blev grundlag for en senere god reservedelsordre.

De mange organisatoriske ændringer i Sabroe medførte på et tidspunkt i slutningen af 1980'erne en fra ledelsesside helt unødigt skarp divisionsopdeling. På dette tidspunkt var ACP divisionschef i landafdelingen, og han var i sandhed absolut fuldstændig uinspirerende som leder. ACP var ligesom HK udpræget detaljeorienteret, mange ansatte var bange for ham, når han med sit altid sure kontrafej kom på besøg i afdelingen eller deltog i interne møder. Personligt lod jeg være med at opsøge ACP og HK i størst muligt omfang, men i 1987 var min afdeling ved at afslutte nogle ret store projekter i Kina, nærmere betegnet i byerne Harbin og Dalian.

Flere gange havde jeg været i Kina i forbindelse med projekterne og havde talt med madame Li Yang Ping på det statslige indkøbskontor i Beijing og med hende aftalt den kommende af leveringsprocedure for projekterne. Nu skulle der så være aflevering i Harbin og jeg sagde til ACP at jeg havde tænkt mig at tage min kone med, idet hun kendte de kinesiske teknikere, som havde været på besøg i Danmark og været vore private gæster. Faktisk havde jeg i en meget lang periode arbejdet langt flere timer end man med rimelighed kunne forvente og min rejseaktivitet var på et meget højt niveau. På denne baggrund orienterede jeg ACP om mit forhavende i forbindelse med afleveringsrejsen.

ACP var negativ som sædvanligt, han belærte mig om, at han i sine mere end 30 år i firmaet aldrig havde inviteret nogen kunde hjem privat, og tilføjede, at det burde jeg heller ikke have nødig at gøre. Kun mine argumenter og vedholdenhed resulterede i, at ACP surmulende gav sin accept af at jeg tog Aase med på rejsen til Kina, han tilføjede dog, at det ikke måtte koste firmaet noget.

Vi havde en lang og god rejse og besøgte byerne Beijing, Harbin og Guangzhou. Jeg fik afleveret anlægsleverancer til en salgspris af over 25 millioner kroner. Det hører med til historien at salget var sket i et samarbejde mellem Hoyer & Sabroe Atlas og der var til formålet etableret et aktieselskab til netop denne sag, hvor firmaerne hver havde sin leveranceandel.

I Sabroes ledelse var der ingen som overhovedet kerede sig om sagen, som jeg personligt hentede til Århus, da afdelingen i Rødovre blev lukket. Afvikling og til sidst lukning af Sabroes køleaktiviteter i Rødovre fik et utroligt dårligt ledet forløb. Først lukkede man det store gamle Atlas hovedkvarter på Baltorpevej i Ballerup, derefter lejede man sig ind i en helt ny bygning i Rødovre. I denne bygning indrettedes kontorer til 80 medarbejdere. Hvad dette kostede ved jeg ikke, men der var tale om millionbeløb. Der blev behørigt holdt indvielse af de flotte faciliteter med taler af ACP m.fl. Dagen efter meddelte Sabroes direktion, at man havde besluttet at lukke alt i Rødovre og samle alle aktiviteter i Holme. Mange var chokerede over meddelelsen, andre var vrede, idet man følte sig holdt helt for nar, ikke mindst med flot indvielse fulgt af lukningen, som naturligvis var besluttet allerede den dag den famøse indvielse blev holdt.

Årene gik, utallige organisatoriske ændringer blev iværksat, medarbejdere blev ansat og afskediget, og fysiske omplaceringer af kontorer i Holme fulgte i en uendelighed. Tusindvis af arbejdstimer og materialer for millioner af kroner blev i årenes løb spildt på omflytninger og ombygninger.

I en kort periode, hvor Mikael Hyldgaard var chef i industridivisionen, spurgte han mig, om jeg kunne tænke mig at arbejde som projektleder. Jeg accepterede med tilfredshed tilbuddet, da jeg arbejdsmæssigt gerne ville af med det stressende job som montagechef. MH var åben og ukompliceret, han foreslog at Frede B. Hansen skulle tilbydes jobbet som ny leder af

montageafdelingen, hvilket jeg støttede fuldt ud. FBH som jeg kendte særdeles godt, havde i mere end i fem år med mig som afdelingsleder, arbejdet som montør og supervisor på jobs overalt i verden. FBH var klart det bedste bud på en ny afdelingsleder.

Da Sabroe i midten af 1990'erne nærmede sig sit 100-års jubilæum blev firmaet solgt til investeringsgruppen Scandinavian Equity Partners Ltd. Omsætningen af direktører accelererede, Kjeld Ranum fratrådte i oktober 1997 og afløstes af Ole Andersen, som kom fra det tyske firma GEA i Bochum. Med det store gennemtræk på direktionsgangen var der nu ingen tilbage som havde erfaring fra kølebranchen, hvilket tydeligt kunne spores i de dispositioner som forekom.

Knud Andersen, som under Ranum havde haft titel af vicedirektør, blev flyttet til et job som direktør for fabrikken i Holme. I sin tid havde han på tegnestuen beskæftiget sig med udvikling af et såkaldt vacuum-is anlæg, som i samarbejde med et israelsk firma blev leveret til fjernvarmecentralen i Augustenborg. Knud færdiggjorde aldrig dette arbejde, som blev efterladt til Elmer Egholm som arbejdede meget med anlægget, der gav store problemer rent driftsmæssigt.

Sabroes interesse var udvikling af denne anlægstype, som kunne producere meget store mængder løs is til brug f.eks. ved minekøling. Det var især et tilbud til Harmony Gold Mine i Syd Afrika som satte gang i nævnte projekt. I mere end et år arbejdede montør Laurits Skaftø med modifikationer af anlægget, det var helt klart Laurits, der både konstruktivt og i den udførende fase løste de mange problemer, som forekom. Det vil føre for vidt her, mere detaljeret at beskrive forløbet at denne leverance.

I arbejdet som projektleder steg min i forvejen ret store rejseaktivitet. Især blev opgaver i Rusland og Ukraine delegeret til mig. Jeg befandt mig godt med opgaverne og etablerede omfattende samarbejde med et ukrainsk montagefirma i Kiev, som var ejet og ledet af Vasiliy Ivanovitch Karban som jeg første gang traf i Moskva i forbindelse med en stor opgave til det amerikanske Baskin Robbins Ice Cream Company.

I divisionerings-dillen organiseredes Sabroe nu som tre selvstændige firmaer med hver sin direktion. I industridivisionen, hvor jeg var ansat, blev Thomas Karst ansat som direktør, han kom fra et job som udstationeret i Singapore. TK medbragte ingen viden om køleteknik overhovedet. TKs nærmeste hjælper blev en anden nyansat ved navn Per Meldgaard. Han havde tidligere været ansat hos Union i Fredericia, efter eget udsagn havde han bl.a. været udstationeret i Shanghai i Kina.

TK og PM søgte ved stærkt udvidet anvendelse af IT og selvopfundne projektstyringssystemer at strømline divisionens opgavestyring. Personligt havde jeg meget lidt at gøre med TK, i det daglige lignede han til forveksling de englændere, jeg havde stiftet bekendtskab med ved opgaver i Singapore. For mig var TK blot en ung dansker, som forsøgte at efterligne en engelsk aristokrat, både i påklædning og i sin personlige omgangsform, som var noget tillukket. TK blandede sit kontors dørruder af, anbragte en sekretær i forkontoret og havde ikke megen personlig kontakt med andre end PM.

Jeg valgte fra TK og PMs ankomst punktligt via intranettet at levere de projektoplysninger som de løbende ønskede. Jeg havde intet behov for personlig kontakt med TK og PM, og opsøgte dem derfor ikke medmindre det af forretningsmæssige grunde var nødvendigt. Normalt søgte jeg kun deres svar af ja/nej typen. En dag i begyndelsen af det, man kan kalde TK/PM-perioden i industridivisionen gik PM i gang med personlige samtaler med divisionens ingeniører og projektledere. Jeg var den ældste i gruppen, lige fyldt 64 år, havde ikke i den aktuelle ansættelsesperiode, som tog sin begyndelse, da jeg var 47 år, haft en fraværsdag på grund af sygdom. PM påbegyndte sit interview ved at spørge, om jeg havde planer om at fratræde for at gå på pension? Jeg fortalte PM, at jeg ikke havde aktuelle planer i den retning, men at jeg var åben for at drøfte spørgsmålet, såfremt firmaet havde ønske herom. PM afsluttede vort møde med at sige, at han måske ville vende tilbage til spørgsmålet i løbet af den kommende halve år. Mest

bemærkelsesværdigt var det, at PM under samtalen kraftigt understregede, at man som projektleder absolut ikke havde noget behov for at vide noget om køleteknik eller om firmaets leveringsprogram. Jeg vurderede synspunktet som nonsens og at det måtte skyldes PMs helt personlige synspunkt. Jeg fortalte PM, at jeg var absolut uenig i de synspunkter, han havde med hensyn til den vidensbase, man som projektleder burde have om faglige aspekter.

I forbindelse med en opgave, jeg havde på et stort bryggeri i byen Zaporozhye i Ukraine, foreslog TK, at PM rejste med mig på et planlagt besøg. Besøgsforløbet påvirkede i høj grad PMs hidtidige opfattelse af, hvad kunderne forventede med hensyn til projektlederens detaljerede anlægskendskab. Jeg formoder at PM og TK på baggrund af bl.a. det før omtalte besøg i Ukraine, indså, at de opfattelser begge tidligere havde givet udtryk for, absolut ikke holdt i praksis.

Jeg fortsatte arbejdet med mine projekter og søgte at efterkomme ledelsens ønsker om orientering angående opgavernes stade, dette blev gjort via de omsiggribende mængder af interne mails som udveksledes via intranettet. Efter midten af 1990'erne foregik udvekslingen af oplysninger og informationer mellem administrative medarbejdere i et stærkt stigende omfang via personlige computere.

Det blev i 1997-1998 ret almindeligt, at en stor del arbejdsdagen blev anvendt til besvarelse af indkomne mails samt formulering og afsendelse af egne meddelelser. Hertil kom den store eksterne postmængde til og fra kunderne, som også forventedes udført af projektlederne personligt.

Jeg valgte nu at arbejde med opgaverne, som om at firmaet var mit eget, TK og PM blandede sig ikke i mine dispositioner, og jeg sørgede for, at de modtog de informationer, de gav udtryk for at have brug for. PMs opgave bestod i opgavefordeling til projektlederne, jeg sagde kun ja til opgaver som indholdsmæssigt og geografisk havde min personlige interesse. I den sidste del af 90'erne arbejdede jeg tæt sammen med firmaet Orion - Service i Kiev. Jeg var kommet til at kende ejeren VI. Karban rigtig godt, jeg traf alle aftaler med firmaet og sørgede for at Karban kom på besøg hos Sabroe. Mit formål med besøgene var at TK og PM kunne få et personligt indtryk af den person, jeg lavede millionforretninger med. I Rusland engagerede jeg Orion-Service til for Sabroe at montere et stort køleanlæg på en ny engelsk chokoladefabrik som var beliggende i byen Chudovo mellem Skt. Petersburg og Moskva. Leverancen var til det gamle firma Cadbury. Orion-Service udførte en lang række opgaver for Sabroe i Rusland og i de tidligere Sovjetrepublikker. I 1997-1998 var mine personlige rejseaktiviteter af væsentligt omfang, opgaverne var fortrinsvis i det tidligere Sovjet, men også opgaver i Kuwait og Indonesien, havde jeg som projektleder.

Mit forhold til ledelsen, som i praksis var TK og PM, var på den måde, jeg arbejdede uden større problemer, PM var den jeg havde mest kontakt med og da vi efterhånden havde lært hinanden at kende, gav PM udtryk for, at det var hans opfattelse, at jeg til trods for at være den ældste projektleder havde et godt greb om opgaverne.

I slutningen af juli 1998 syntes jeg at det samlede arbejdspress trods alt var blevet for stort, jeg besluttede at opsiges mit job til fratrædelse ved udgangen af september 1998. Tilsyneladende chokerede det PM noget, da jeg afleverede min skriftlige opsigelse til ham, han gav udtryk for den opfattelse at vi arbejdede rigtig godt sammen og at han var ked af, at jeg havde valgt at gå på efterløn. På min opsigelse skrev han: Modtaget med beklagelse.

Nyheden om min fratræden blev hurtigt kendt både af kunder og kolleger, for mig selv var det lidt en mærkelig periode at vide, at man fra en bestemt dato ikke mere skulle møde på arbejde. Kolleger i afdelingen samlede pr. tradition penge ind til en afskedsgave som blev overrakt til mig af Steen Hansen, ingeniør. Gaven var en meget stor keramikfrø som Steen sagde skulle symbolisere, at jeg jo havde hoppet meget rundt i mit arbejdsliv.

Efter min fratræden bevarede jeg en vis kontakt til Orion-Service i Kiev. Førnævnte Vasiliy Ivanovitch Karban arbejdede aktivt med at opnå ordre til bryggeriet "Rogan" i Kharkiv. Sabroe

havde eget salgskontor i Kiev, men kontorets effektivitet og evner med hensyn til kundekontakt var på et uacceptabelt niveau, men Sabroes ledelse foretog sig intet.

Efter min fratræden blev Sabroe igen solgt, nu til det amerikanske firma York International som herefter placerede hovedkvarteret for sine køleaktiviteter under navnet York Refrigeration i Holme. På et tidspunkt i efteråret 2000 kontaktede jeg en nyankommet leder hos York, hans navn var Per Jonasson, svensk ingeniør fra kølefirmaet Stall i Norrkøping, som efter Sabroes opkøb nu også hørte til York.

Min henvendelse drejede sig om bryggeriet "Rogan" i Ukraine som arbejdede med en stor anlægsudvidelse hvor køleanlægget alene udgjorde ca. 20 millioner danske kroner. Per Jonasson engagerede mig 13. oktober 2000 til at følge op på projektet hos "Rogan" i Kharkiv, Ukraine. Vi aftalte en dagspris på USD 450.00, plus rejser og ophold for min assistance.

Hos Sabroe arbejdede jeg sammen med Jens Hansen, ingeniør som da var ansvarlig for salget i Ukraine, vi arbejdede gennem Orion-Service, som havde kontakten til "Rogans" ledelse. Sammen med Jens Hansen gennemførte jeg to rejser til Ukraine, hvor vi sammen med Vasiliy Ivanovitch Karban og hans sekretær, som samtidig var vores tolk, besøgte "Rogan" i Kharkiv. Bryggeriets tekniske direktør fortalte os, at man havde besluttet sig for at anskaffe det af Sabroe tilbudte udstyr og at Orion-Service skulle stå for montagen. Der var dog det problem at hele bryggeriet aktuelt var sat til salg og muligvis ville blive opkøbt af en belgisk koncern. I Ukraine endte det med at "Rogan" blev solgt til den belgiske koncern Interbrew, som udsatte alle investeringer i nyt køleudstyr på ubestemt tid. I efteråret 2001 blev jeg kontaktet af min tidligere kollega Mogens Bonde Pedersen som arbejdede for York Refrigeration, Mogens foreslog at jeg i en periode lod mig genansætte som projektleder. Årsagen var, at York havde meget travlt samt at flere ansatte havde forladt firmaet, og man var således havnet i en akut situation med stor mangel på projektledere.

Den 17. december 2001 blev jeg så genansat som projektleder i York Project Management. Arbejdstiden blev aftalt til 20 timer pr. uge, og betalingen svarede til en fuldtidsløn på 35.000 kr. om måneden. Varigheden af ansættelsen blev aftalt til at skulle vare indtil 31. marts 2002. I optakten til genansættelsen havde jeg et par samtaler med den fratrædende projektleder, som oplyste at arbejde med 7-8 projekter, som alle var fulgt op til dato. Oplysningerne bekræftedes af den afgående projektleders nærmeste foresatte Mikael Brahe.

Jeg startede omgående arbejdet med at udarbejde en konkret oversigt over de uafsluttede projekter som den afgående projektleder faktisk var i besiddelse af. Resultatet af mit grundige registreringsarbejde resulterede i en projektoversigt, som omfattede ikke 7-8 projekter, men i alt 31 uafsluttede opgaver. Straks efter at have skabt mig det korrekte billede af situationen stod det mig naturligvis helt klart, at jeg ikke havde nogen mulighed for at klare det store arbejde på den aftalte 20 timers uge. Jeg blev klar over, at projektarbejdet ledelsesmæssigt var i værst tænkelige tilstand, afdelingslederen Mikael Brahe havde intet overblik på situationen og jeg erfarede ved møder at divisionens økonomi som skulle have haft oversigt på projekternes økonomiske sider ikke anede noget præcist om den særdeles alvorlige situation. For første gang under mit mangeårige arbejde på funktionschefniveau oplevede jeg en højt centralt placeret økonomi, som gav udtryk for at ville skjule situationens alvor for Yorks direktion. Forehavendet skulle klares ved intet at oplyse om de store omkostninger, som jeg havde oplyst, at man måtte forvente på flere af de millionprojekter, jeg havde overtaget. På baggrund af det overblik, jeg havde skabt mig, og ikke mindst de reaktioner jeg mødte, tog jeg kontakt med Mogens Bonde Pedersen, og meddelte, at jeg ønskede at fratræde idet jeg ikke mente, at opgavemængde og karakteren heraf svarede bare tilnærmelsesvis til de oplysninger, jeg havde modtaget, da vi drøftede min genansættelse. Vi skiltes i god forståelse, men meget var sket i firmaet siden jeg gik på efterløn i efteråret 1998.

Arbejdsrejser rundt i verden

Redaktionel bemærkning: Ovenfor har Preben Emil Olsen nævnt en lang række rejser under de enkelte ansættelser. Hans manuskript er fortsat med en anden del med beskrivelser af besøgte lande i nogenlunde alfabetisk rækkefølge og altså på tværs af tid og arbejdssteder. Disse er sammenblandede med oplysninger om private ferierejser, og herunder råd til børn og børnebørn, samt evt. omtale af korte mellemlandinger i lufthavne. Sådanne omtaler er ikke medtaget her, men alene de arbejdsmæssige rejser, der er suppleret med udvalgte fotos fra Preben Emil Olsens fotoalbums i arkivet.

Algeriet

Det store ørkenland i Afrika, er næsten 50 gange større end Danmark. Prøv på jeres computer at finde nogle af byerne, som jeg for firmaet Crisplant i Århus mange gange besøgte i perioden 1968-1978 i forbindelse med installation af gasfyldeanlæg til flaskegas. Prøv at søge efter stednavne som Ain Beida, Alger, Annaba, Arzew, Bejaia, Constantine, Hassi Messaoud, Mostaganem, Oran, Ouargla, Saida, Sidi Bel Abbes og Skikda, alle sammen steder hvor jeg arbejdede.

I den nævnte periode var Algeriet mit andet fædreland. Rejserne var utroligt krævende både fysisk og mentalt. Klarest i erindringen står rejserne til byer i Saharaørkenen og i Atlasbjergene. Landskaberne var fremmedartede og jeg stiftede bekendtskab med islam, der som religion dækker blandt andre de arabisktalende lande.

I det vidtstrakte land foregik transporten med fly eller bil, også ret så lange fodture kunne forekomme. Opholdsstederne på rejserne i Algeriet var, med undtagelse af gode hoteller i hovedstaden Alger, et kapitel helt for sig. Overnatningsstederne var generelt af næsten ubeskrivelig dårlig kvalitet, jeg mødte aldrig senere noget sted i verden hoteller, som var dårligere. På en måde var det en god erfaring jeg fik, der skulle senere virkeligt noget til for at overraske mig, hvad rejse og opholdsforhold angik.

I min hukommelse er der om Algeriet og dets folk stof til at jeg kunne skrive en hel bog, måske vil den en dag blive en realitet, hvem ved? Men jeg ved at nu haster det.

*Algeriet – 1975.
For Crisplant i
Århus var jeg på
utallige rejser i
Algeriet. Her i
Hassi Messaoud
i Sahara. På
billedet ses jeg
og Marco
Koolen, der som
fransktalende
var udstation-
eret og havde
base i Alger by.
Ukendt fotograf.*

Angola

I 1988 var jeg i Angola i næsten en måned på en opgave for det danske udenrigsministerium, udlånt fra mit job som montagechef hos Sabroe. Rejsen blev foretaget sammen med ingeniør Benny Refbjerg fra København. Endvidere deltog en i Angola udstationeret Danida medarbejder ved navn Erik Heilmann. Formålet var at undersøge tekniske og finansielle forhold i forbindelse med to Danida projekter, et i Luanda og et i Benguela. Vores rapport skulle afleveres til den danske udenrigsminister Uffe Ellemann Jensen, som på det tidspunkt ønskede at stoppe førnævnte projekter, som omfattede drift og vedligeholdelse af et antal kølehuse og isværker.

Rejse og ophold var ret dramatisk, idet der var borgerkrig i Angola som blev understøttet af Sydafrika og Cuba, hver på sin side i konflikten. For at komme fra Luanda til Benguela lejede Danida et lille 2-motorers fly, vi var fem ombord inklusiv piloten. Eriks kone var med for at besøge Danida venner i Benguela. For at undgå beskydning fra jorden måtte piloten slå et stort sving ud over Atlanterhavet for til sidst at flyve lavt ind til Benguela.

Vi var også i Lobito, hvor det danske firma som Benny arbejdede for, selv havde et projekt. Et af de utroligt mange indtryk jeg fik på denne rejse var de tusindvis af unge mænd som humpede rundt på et ben, det andet var mistet ved landmineeksplosion. Jeg tænkte, at her var en virkelig opgave for Danmark, kunstige ben og fødder til de ulykkelige. Først mange år senere er der rejst debat om den forbryderiske brug af landminer, som også Danmark producerer og lader andre anvende. Endnu medens disse linjer revideres, er der efter 30 års krig endnu ikke endelig fred i Angola.

Angola – 1988. Kølehuset i Baia Farta, kaldet "Cuba Angola", som jeg besøgte sammen med ingeniør Benny Refberg fra København. Foto: Preben Emil Olsen.

Arabiske Emirater

I midten af 1980'erne var jeg i Emiratet Sharjah for Sabroe, vi installerede køleanlæg i to ens, men spejlvendte kølehuse til militæret. Site manager på stedet var Svend Erik Jensen fra Horsens og supervisor var Frede Berthold Hansen fra Århus.

På dette tidspunkt havde pengestærke firmaer ladet bygge hele gader af store bankejendomme i Sharjah, som man mente ville overtage føringen efter israelernes ødelæggelse af Beirut i Libanon. Imidlertid var ingen af de store internationale banker interesserede i at flytte deres aktiviteter til Sharjah. De store betonkomplekser lå derfor tomme hen i noget som mest lignede en spøgelsesby, hvor kun ørkenvinden blæste og nogle løsgående køer forsøgte at opretholde livet ved at æde tomme papkasser som lå smidt mange steder. I Sharjah så jeg det gamle træskibsværft, hvor man stadig byggede de store flotte arabiske Dhows i fin håndværksmæssig udførelse.

På rejsen skulle jeg også besøge en kunde oppe i Abu Dhabi, jeg ville leje en bil, men måtte først have et Emirat kørekort i form af en skrivelse fra biludlejeren og behørigt stemplet. En morgen tidlig begav jeg mig afsted ad vejen mellem Sharjah og Abu Dhabi; det blev en forrygende sandstorm, sigtbarheden var nede på kun et par meter. Vinden blæste fra ørkenen Rub al Khali, men jeg kom dog til Abu Dhabi og holdt et hvil på Strands Hotel, før jeg tog ned til kunden. Da jeg ankom til isværket var den engelske leder meget forbavset over, at jeg havde begivet mig af sted, men jeg havde jo ikke haft nogen informationer om stormvarsel.

Inden jeg returnerede til Sharjah, var jeg i Al Ain, hvor vi også havde bygget et kølehus. Bilen, jeg kørte i, var en ny Mazda 323 som af det blæsende sand var blevet meget beskadiget på lakken, men udlejeren belastede ikke mig for skaden, der havde jo været sandstorm sagde han. Det blæsende sand var så fint, at bilen indvendig lignede en hel sandkasse, selv om vinduerne selvfølgelig havde været lukkede under turen. God lille vogn den Mazda.

Bangladesh

I oktober 1986 var jeg i Bangladesh for Sabroe; jeg var med fly til Dhaka som er hovedstaden og medbragte en hel del materialer, både dele som var glemt af Sabroe; men også en ret stor pakke for Hoyers Maskinfabrik i Århus. Opgaven, vi arbejdede på i Dhaka, var en iskremfabrik med tilhørende fryserum. Investoren var en lokal forretningsmand, som i forvejen havde en soft drink-fabrik hvor der fremstilledes to forskellige slags læskedrik; Miranda & Canada Dry. Den installation, vi var i gang med, var ret stor, i maskinrummet var der 8 stempelkompressorer. Niels Pedersen fra Slagelse var supervisor på opgaven, han lavede et fint stykke arbejde.

Min hovedopgave var hos Sabroes agent Mr. Choudhury at skaffe mandskab og værktøj. Opgaven var ikke let, idet Sabroe ikke ville betale agenten noget for ydelsen, idet man hævdede, at han ikke havde været involveret i salgsarbejdet. Imidlertid havde Sabroe med agenten en aftale som skulle sikre provision til agenten for alt udstyr leveret til Bangladesh. Uden hensyn til de ordrer, jeg havde hjemmefra, så var det nødvendigt at betale agenten for det mandskab m.v. som vi skulle bruge. Det blev gjort og Mr.Choudhury som jeg i øvrigt kom fint ud af det med, levede fint op til aftalen. Pengene, han skulle have, udbetalte jeg som leje af svejsemaskiner m.v.

Under opholdet var jeg på en tur i landet sammen med en lokal ingeniør; vi besøgte bl.a. et kartoffelkølehus, som i sin tid var leveret af Atlas i København. Turen i landet var interessant, landskabet er smukt; befolkningen var på ca. 120 mill. mennesker og landet er ikke større end Jylland. Der var trængsel de fleste steder. I Dhaka prægedes gadebilledet af de tusindvis af f cykeltaxier. Befolkningen levede på et eksistensminimum, med en lille brovtende rig overklasse på samfundets top. I dette fattige land boede jeg på et af de mest luksuriøse hoteller jeg har set, navnet var Sonargaon, omgivet af riffelbevæbnede vagter. Man ser og oplever en del på rejse.

Barbados

En lille ø på 43 km², eller ca. 1000 gange mindre end Danmark, beliggende 500 km fra den sydamerikanske kyst (Venezuela). I 1990 besøgte jeg Banks Bryggeri i Bridgetown for Sabroe i Århus. Øen er for blege nordboere et solrigt sted med dejlige strande og gode hoteller, men udover et præsteskademi midt på øen var der ikke mange seværdigheder. Jeg boede i en dejlig strandlejlighed og tog i fritiden bad i det dejligt varme havvand.

Øen hjemsøges af kraftige storme kaldt hurricanes, jeg lærte at selv tonstungt udstyr skulle gøres fast til ankre for ikke at blæse væk eller at vælte. Et dejligt sted for afslapning med sæson for europæere i vores vintertid. Størstedelen af den lokale sorte befolkning bor i træhuse, hvoraf de bedste kan sammenlignes med danske kolonihavehuse. En del hvide arbejder i ledende stillinger på øen. Deres boliger er af bedste standard.

Belgien

I 1970'erne var jeg for Crisplant i Bruxelles, det var før EU rigtig tog fart og det stadigvæk var hyggeligt at gå en tur i bycentret og besøge de gode steder, hvor godt øl solgtes. Det var også dengang at "Atomium"-bygningen stadig var lidt af et tilløbsstykke og som alle besøgende simpelthen måtte se. Jeg husker, at den specielle skulpturagtige bygning allerede var godt brugt og dårligt vedligeholdt; så vidt jeg ved, blev "Atomium" bygget til Verdensudstillingen i 1958.

En anden gang var jeg i Belgien sammen med Mogens, vi var dog kun på gennemfart på vej til Paris. Vi kørte i en ret ny Mercedes som tilhørte Crisplant; jeg tror at vi stadig ligger inde med en rekord i at køre hurtigt gennem Belgien. I Bruxelles' lufthavn løb jeg på en dengang kendt dansker; det var Gunnar Nu Hansen, den gamle sportsjournalist, som de fleste i Danmark kendte af navn.

Bulgarien

I 1993 og 1994 var jeg flere gange i Bulgarien for Sabroe; opgaverne var besøg i forbindelse med levering af et meget stort kølehus i Plovdiv samt en ordre på ca. 25 store kompressorer, som skulle installeres i flere forskellige byer, bl.a. Pleven, Shumen, Targoviste og Varna.

Jeg fløj hver gang til Sofia, hvor der normalt var møde med kunden, som var et statsselskab under afvikling, navnet var Rodopaimpex. Sabroe havde modtaget den største del af betalingerne, men det kneb rigtigt meget at få de sidste afdrag samt garantisummen som Rodopaimpex ikke var meget for at frigive. Den tidligere så store organisation hos Rodopaimpex var skrumpet ind til 3-4 medarbejdere, som styrede afviklingen. Det lykkedes til sidst at få alle betalinger, men hvad angik montage og opstart af de leverede anlæg blev dette ikke udført af Sabroe, da Bulgarien ikke var i stand til at betale. Sammenlagt var det ordre på ca. 25 mill. kr.

I Sofia lufthavn lejede jeg gerne en bil, i den kørte jeg bl.a. til Plovdiv, en by, hvor jeg fik et rigtigt godt indtryk af de nye tider, der så småt var på vej; små privatejede restauranter og tøjforretninger dukkede op her og der.

Jeg kom også en del rundt i Sofia, som også er en pæn by med mange kirker og store pladser. Sikkerheden i Bulgarien var i perioden ret lav, man skulle virkelig se sig godt for, tyveri og røverier hørte til dagens orden. Jeg kom til at kende flere bulgarere godt i forbindelse med arbejdet, de fleste var flinke mennesker, som havde set meget bedre tider under den kommunistiske periode.

Cabo Verde

I 1995 besøgte jeg for Sabroe nogle gange den lille ø-republik som ligger ca. 600 km fra den afrikanske kyst udfor Senegal mellem den 10' og 20' sydlige breddegrad. Arbejdet var i forbindelse med levering og installation af et mindre kølehus samt et isanlæg på havnen i hovedstaden Santiago.

I Santiago mødte jeg en lokal maskinmester, som havde sejlet i 20 år med danske Mercandia-skibe, nu arbejdede han på landets eneste bryggeri "Ceris", som var etableret af "Ceres" i Århus. Manden talte fint dansk og jeg fik en del hjælp af ham når jeg skulle købe materialer til det projekt, jeg arbejdede med.

Jeg besøgte også øen Sao Vicente med byen Mendelo for at træffe aftale med et lokalt firma, som kunne levere værktøj og arbejdskraft. I Mendelo boede jeg på et lille hotel med udsigt til bjerget som de lokale kaldte "Old mans face". Ø-riget består af omkring 10 beboede øer, nogle stadig med kraftig vulkansk aktivitet – et spændende sted langt fra alfarvej, man kommer ikke sådan lige forbi.

Vand er en stor mangelvare og et af republikkens største problemer. I Santiago boede jeg på et lille godt hotel, som var opført af en lokal mand, gift med en hollandsk dame. Manden havde personligt håndlavet alt inventar og bygget huset, det var et rigtig godt sted. Om aftenen stegte manden små fisk som vi spiste som snacks; vi sad så og snakkede en time eller to, det var ret hyggeligt.

I det lille ø-samfund kender man hinanden godt, især på det plan som forudsætter en eller anden form for uddannelse.

CSSR

Den Tjekkoslovakiske Folkerepublik besøgte jeg flere gange i 1970'erne og 1980'erne, dels for Crisplant, dels for Sabroe.

En gang var jeg i Bratislava, hvor Crisplant havde leveret et gasfyldeanlæg, det var dengang, at alle udlændinge blev indlogeret på et bevogtet, men godt hotel i byens udkant. Det var lidt af en oplevelse af det dengang herskende bureaukrati, alt endte dog fint med afskedsmiddag og masser af tjekkisk champagne.

En anden rejse var for Sabroe, hvor jeg i bil alene kørte fra Århus til byen Prezov, som ligger tæt ved grænsen mellem CSSR og Rusland. Jeg medbragte en skruekompressor på 1000 kg som i en hast skulle bringes til et stort kølehus fyldt med frostvarer, en af virksomhedens store kompressorer var havareret. Ved denne lejlighed mødte jeg efter fyraften et sjak af kølehusfolkene på deres stamcafe, det var heller ikke kedeligt.

DDR

Den Tyske Demokratiske Republik besøgte vi første gang i 1965. Vi kørte over grænsen fra Vesttyskland til DDR og overnattede i telt på en campingplads ved Silbersee i Berlin. Vi så bycentret på østsiden omkring Brandenburger Tor, meget var stadig mærket efter Anden Verdenskrig. Dengang var et besøg i DDR noget særligt, alle talte om DDR, men kun ganske få havde været der.

Selv har jeg for Sabroe besøgt DDR i 1988 kort før landet politisk brød sammen. DDR, som blev kaldt Østtyskland. er nu genforenet med Vesttyskland under navnet Deutsche Bundesrepublik.

Egypten

En gammel og forfinet kultur, templerne, sfinxens og pyramidernes land, besøgt af forskere og turister fra hele verden. Der har jeg arbejdet for Sabroe i 1980'erne, fra Alexandria i nord til Aswan i syd, roet på Nilen, set den store Aswan dæmning og Cheops pyramiden.

Finland

Første rejse til Finland havde jeg i slutningen af 1980'erne for Sabroe, jeg var i Helsinki og kørte derfra til et sted i skovene 80 km fra byen, hvortil det danske firma Wavin havde flyttet en produktion. Selv om besøget kun varede en uges tid, fik jeg et godt indtryk af landet.

Senere, i 1990'erne har jeg flere gange været i Helsinki i transit, på rejse til eller fra Kina og Rusland.

Finland er et stort smukt område, man kalder det "De tusind søers land". Hvad angår det finske sprog, så ligger det sådan, at man absolut intet kan gætte, sproget hører til den finskungeiske sprogstamme og er efter min opfattelse vanskeligt tilgængeligt.

England

Dér besøgte jeg sidst i 1970'erne en gasfyldestation i Teeside i forbindelse med arbejde for Crisplant. Flere gange har jeg passeret Londons lufthavne på vej til eller fra opgaver i andre lande.

Frankrig

I årene 1966 og 1967 arbejdede jeg for Crisplant med en opgave i Orly-lufthavnen syd for Paris, i denne periode var jeg ikke ret længe i Danmark afgang, utallige gange rejste jeg til og fra Frankrig. Det var for så vidt en god tid, men også med store afsavn. Jeg var ikke en gang i Danmark, da Aase fødte Alex i 1966. Mange gange har jeg fortrudt min alt for høje prioritering af arbejdet, men tiden var en anden dengang.

Indien

I september 1992 var jeg i Indien for Sabroe; jeg landede i Bombay hvor jeg overnattede på et mindre hotel i nærheden af lufthavnen. Den følgende dag, det var den 26. september. fortsatte jeg med fly til Madras i den delstat som kaldes Tamil Nadu. Jeg boede på et rimeligt godt hotel ved navn Connemare; allerede næste dag fortsatte jeg med tog fra Madras til Nellore, som ligger ca. 300 km nord for Madras. I Nellore var vi i gang med at montere et kølehus som skulle fungere som lager for et kompleks af nye rejefarme, der var udgravet nogle kilometer fra kystlinien.

Min gode ven Helge Johansen var i Nellore og havde været der i nogle måneder som supervisor, det var ikke nogen let opgave. Da jeg ankom til stationen i Nellore, som lå et godt stykke fra "hotellet" som lå midt i Nellore; var eneste transportmulighed en cykeltaxa. Da jeg lige var steget på taxaen kørte en bil op på siden og en dame spurgte, om jeg skulle møde Helge som arbejdede på rejefarmen; det kunne jeg bekræfte, og hun tilbød mig køreledighed til hotellet, undervejs modtog jeg en invitation til sammen med Helge at besøge damen som var viste sig at være i familie med ejeren af rejefarmen. Imidlertid blev besøget aldrig til noget, da jeg faktisk havde en del at se til under opholdet.

Mødet med Helge chokerede mig på en måde, han havde tabt sig utroligt meget siden jeg sidst havde set ham. Nellore ligger i delstaten Andra Pradesh; befolkningen er vegetarer og det havde sat sine tydelige spor på Helges almene helbredsstand. Ved besøg på kundens kontor fik jeg gjort det klart, at forplejning og indkvarteringsforholdene for Helge omgående skulle forbedres. Jeg meddelte kunden, at Helge skulle rejse med mig til Madras og der gennemgå et helbredscheck, inden arbejdet kunne fortsætte i Nellore. For at menneskeliggøre Helges ophold i Indien aftalte vi, at han kunne forsøge at få sin gode veninde Sukhon fra Thailand til Nellore i en månedstid. Vi aftalte at møde Sukhon på hotel Connemare i Madras. Vi besluttede at køre fra Nellore til Madras i den bil, Helge havde til rådighed med chauffør. Undervejs på den absolut farlige landevej var vi millimeter fra at blive torpederet af en lastvogn i rasende fart. Chaufføren havde mistet herredømmet over vognen, som med et brag kørte af vejen ind i en skovtykning, alle i lastvognen blev dræbt på stedet; Helge og jeg slap med skrækken, disse sekunder sidder fast i min erindring.

Sabroe havde et kontor i Madras, her havde jeg nogle møder med Ingolf Sørensen som var udstationeret afdelingsleder og skulle tage sig af de opgaver vi havde i området. For en gang skyld tog jeg en dag fri og tog på en biludflugt til Marmallapuram syd for Madras. Det var lige midt i Hewalli højtiden, så stemningen var god, da jeg til fods vandrede rundt i byen og så alle de

arbejdende kunstnere i stenhuggerværkstederne. Jeg så også templerne, de store udhuggede elefanter og fyrtårnet. Transporten til og fra Marmallapuram blev gjort i Sabroes bil med chaufføren som guide. Om aftenen var jeg inviteret til middag i den mondæne Madras Club fra 1832. Jeg blev indskrevet som gæst i den gamle kæmpeprotokol, så lige efter hvis I kommer forbi, det var sidste eller næstsidste dag i september 1992. Vært var Ingolf Sørensen.

Indien – 1992. Kølehus til rejefarm i Nellore i deltagen Andra Pradesh. Billedet viser indiske arbejdere i gang med betonblanding. Foto: Preben Emil Olsen.

Indonesien

I 1996 og 1997 besøgte jeg øen Java i Indonesien 2 gange for Sabroe, på begge rejser var målet en stor iskremfabrik i Bekasi, som ligger 2 timers bilkørsel fra hovedstaden Djakarta. I forbindelse med den sidste rejse besøgte jeg også en anden fabrik i byen Bandung som ligger midt på Java i nogen højde over havet, klimaet på dette sted er meget fint og temperaturen fin for blege europæere.

Indonesien er et spændende land med tusindvis af øer beboet af ca. 200 millioner mennesker. I vores del af verden kendes landet af mange for turiststederne på Bali og Lombok, men landet og dets historie er meget mere; det bør i læse mere om siden hen, ikke mindst om perioden, hvor hollænderne var koloniherrer i landet.

Iran

I 1976 besøgte jeg for Crisplant Iran første gang, det var i forbindelse med et gasanlæg i Rey som ligger tæt ved Teheran. Senere har jeg været i landet flere gange for Sabroe og har i den forbindelse besøgt blandt andre byer, Teheran, Bandar Lengeh, Shiraz, Hamadan, og Qum.

Iran er det moderne navn for Persien, et land med imponerende islamiske bygninger, som f.eks. Den store Moske i Shiraz og Ayatollah Khomeinis mausoleum i Teheran. Iran er et flot bjergrigt land, beboet af flinke mennesker, som lever med deres religion Islam, men Iran er også et land med store moderne virksomheder.

Under mit sidste besøg i Iran i 1990'erne oplevede jeg det store jordskælv, som dræbte mere end 70.000 mennesker i den nordlige del af landet. Den dag var jeg i bil på vej fra Bandar Lengeh, som ligger ved Golfen, til Shiraz, i radioen hørte vi de første meldinger om jordskælvet og med hver ny melding steg antallet af dræbte med tusinder, i bilen var jeg sammen med en iransk ingeniør og chaufføren, begge fra ministeriet i Teheran som vi var på vej tilbage til. Det var imponerende at opleve iranernes organisering af hjælpearbejdet samt indsamlingen af tæpper, kogegej, møbler m.v. Uskadede borgeres hjælpsomhed var stor, det var bestemt ikke kassable ting, man gav bort på indsamlingsstederne i Teheran.

Efter Irans revolution og etablering som Islamisk Republik har ikke mange udlændinge været på besøg i Ministry of Jihad i Teheran, men der var jeg sammen med Sabroes iranske agent, min gode ven Nematollah Zamani. Et interessant besøg i kontorerne smykket med fotostater af Hellig Krig kæmpere i fuld størrelse, møde med teknikere og ayatollaher efter min rundrejse i den Iranske Golf Region. Set lidt på afstand, så var det på mange måder spændende besøg i fjerne egne.

Sporene efter den lange krig mellem Iran og Irak sås også, i Shiraz området havde irakiske raketter forårsaget store ødelæggelser, en iransk ingeniør, som jeg kom til at kende og rejse rundt med til kølehusene langs Golfen, havde været med i krigen i 8 år i frontlinien, stolt fortalte han at Allah havde skånet ham, han havde ikke fået en skramme. Han overholdt på vores rejse alle bedetiderne, i sin aftenbøn bad han også for mig, sagde han, han var i øvrigt en munter type med stor humor, f.eks. da jeg spurgte ham om, hvor de gode iranske vine var blevet af, svarede han: Vi eksporterer vores vine til Saudi Arabien! Begge lande er som bekendt strenge muslimske lande.

En gang, jeg var i Teheran, blev agenten kontaktet af direktøren for en læskedrikfabrik. Han ville gerne, at jeg aflagde et servicebesøg på fabrikkens køleinstallation. Det blev en lang arbejdsdag da fabrikken lå i Hamadan ca. 400 km fra Teheran. Vi kørte fra Teheran om morgenen i hans store amerikanske bil gennem det storslåede bjergrige landskab. Efter besøget blev jeg kørt tilbage til Teheran af firmaets chauffør, jeg boede på hotel Lahieh, det tidligere Continental.

Iran – 1976. Rejse for Crisplant i Iran, hvor en ny tank til LPG-gas. Her ses flytningen af den 23 meter lange og ca. 50 tons tunge tank blive flyttet op et fundament. Fotos: Preben Olsen.

Irak

I foråret i 1975 var jeg for Crisplant i Irak sammen med Peder Lorenzen, som var konstruktionschef, vi var ikke enige om de mange komplicerede PL-konstruktioner, som krævede megen vedligeholdelse. Et krav som mange ulande slet ikke havde mulighed for at imødekomme, idet man kun havde meget få uddannede håndværkere og teknikere.

Trods vor uenighed havde vi et godt udbytte af rejsen rent teknisk og forretningsmæssigt. Jeg valgte at tage diskussionerne om materiellets udformning, da vi var tilbage i Danmark.

Vi besøgte et olieraffinaderi i Taji ikke langt fra Baghdad hvortil vi havde leveret en hel del fyldeudstyr for flaskegasfyldning. Vi var også i Samarra, hvor vi havde lejlighed til at besøge Ziguraten, det koniske tårn med en udvendig snoet opgang. Vi så også den nærliggende store rektangulære borg.

Ved en senere lejlighed var jeg igen i Irak på en rundrejse til flere gasinstallationer, på dette tidspunkt var Niels Aalund udstationeret i Baghdad for Crisplant på en 2 års kontrakt. Udover Baghdad var vi også i Kirkuk i nord samt i Hilla syd for Baghdad. Ved sidstnævnte lejlighed besøgte vi også oldtidsbyen Babylon, det var meget interessant.

På begge rejser blev jeg meget venligt modtaget af vores irakiske kontaktpersoner, især huskes invitationen til spisning på en af de mange restauranter som lå langs med floden Tigris i Baghdad. Vi spiste på "Al Hamra" (den røde), en stor grillet fisk, som var fanget i floden; Irakerne kaldte retten for "Mazgouf", vi sad ude, på rabatten lige ned til floden, vi havde en uforglemmelig aften sammen med vores irakiske venner.

Her i foråret 2003 har USA gennemført deres længe planlagte angreb på Irak, officielt for at fjerne Iraks diktator Saddam Hussein, men i virkeligheden for med krig at sikre sig adgang til Iraks olieforekomster. Vor egen regering med venstremanden Fogh Rasmussen som statsminister har sendt danske soldater til Irak for deltagelse i USAs krig mod det irakiske folk. Eftertiden vil dømmen vore følgagtige politikere hårdt.

Irland

Den grønne ø i Atlanterhavet med dejlige steder som Dunmore East, Galway, Castletownbere, Tullamore og ikke at forglemme Dublin, hovedstaden. Vi var alle stederne. Aase og jeg besøgte i sommeren 1994 Irland, det var i forbindelse med arbejdet for Sabroe, og det blev en både god og spændende tur, hvor vi i bil kørte tværs over landet fra Dublin til Castletownbere, en fiskerflække på Irlands vestkyst, hvor vi byggede et stort automatisk isanlæg til et irsk statsfirma.

Nord for Dublin besøgte vi Newgrange, en oldtidshøj over 100 meter i diameter og 10 meter høj, vi var inde i bygningens gravkammer som er stort. 7 meter højt og kun kan nås gennem en 19 meter lang og meget smal gang, det var et utroligt bygningsværk, 5000 år ældre end pyramiderne i Egypten. Kun en gang om året, på den korteste dag 21 december, når solens stråler ind i gravkammeret i 17 minutter fra kl. 8.58 - 9.15. Det var et spændende besøg. Ierne er hyggelige mennesker med en fin pub kultur som dyrkes over hele landet.

Jordan

I 1993 var jeg nogle gange i Jordan for Sabroe, besøgene angik store køleinstallationer i Amman området. Jordanerne er flinke og arbejdsomme folk, mange har en god uddannelse. Personligt har jeg gode palæstinensiske venner i Jordan, de har måttet forlade hus og hjem i Palæstina på grund af konflikten med de israelske okkuperanter.

Amman er en dejlig by at besøge om efteråret hvor temperaturen ikke når over 25 C grader. Der er en del at se på, meget flotte villakvarterer med rigtig store villaer bygget i sten og murene

beklædt med tofarvede natursten i rosa og hvidt. I byen er der store flotte moskeer, en med en lav kæmpekuppel beklædt med grøn mosaik. Desværre tog jeg mig ikke tid til at besøge byen Petra som ligger syd for Amman. Adgangen til Petra foregår til fods gennem en meget snæver passage i bjergene. En ting, som jeg var meget harm over at se, var den kæmpestore amerikanske ambassade i Amman; den dækker et areal på mange hektarer og er fyldt op med mange bygninger som huser en af Mellemøstens største lytteposter og spioncentral. Amerikanerne er bestemt ikke populære blandt befolkningerne i de arabiske lande, og med god grund.

Jugoslavien

For Sabroe var jeg flere gange i Jugoslavien i perioden fra 1983 til 1991. En ven af tidligere præsident Tito var Sabroes agent, det var mr. Muscatello i Split, han havde importeret rigtig mange og store kompressorer, som var placeret i store køle- og frysehuse, fortrinsvis i mindre byer over hele landet. Det var før landet blev delt op i flere selvstændige stater som Serbien, Slovenien, Kroatien, Bosnien-Herzegovina, og Makedonien.

I begyndelsen af 1990'erne var Aase og jeg på en lang rejse for Sabroe, vi kørte i bil, det var en blå VW Golf. Vi besøgte en række af Sabroes kunder, fra Kikinda i Nord til Kosovo Polje i Syd, det var en fin tur gennem det smukke land.

Da Jugoslavien var et samlet land var det et af de helt store rejsemål for turister fra hele verden. Vestens aggressive økonomiske og ikke mindst militære foretagsomhed har ødelagt landet. På det seneste har også den danske USA-lakaj, statsminister Poul Nyrup Rasmussen fra Socialdemokratiet ført Danmark i åben krig med Jugoslavien, de som stemte for den danske deltagelse i USAs aggression vil senere få historiens hårde dom.

Kina

Fra 1985 til 1995 var jeg flere gange i Kina for Sabroe. Især de første rejser var spændende, det var pludseligt muligt med egne øjne at se et land som for mange fra vores del af verden stod i et særligt historisk og kulturelt lys.

Især var en af rejserne noget særligt, fordi Aase var med på en af de længste og bedste rejser, vi indtil dato har gjort i fællesskab. Rejsens mål var den kinesiske by Harbin, som ligger højt oppe i det nordlige Kina i Heilongjiang-provinsen. Rejsen foregik i november og december 1987, arbejdsmæssigt fik vi klaret aflevering af køleanlæg for 25 millioner kr., men også for os selv var det en oplevelse sammen at gennemrejse landet.

I Harbin var der om efteråret utroligt koldt med temperaturer ned til minus 30 grader celsius. Den store flod Songhua var tilfrosset og byen indbød ikke ligefrem til store turistudfoldelser. Den morgen, vi fløj fra Harbin til Guangzhou, blev den dag vi oplevede den største forskel i temperaturen samme dag. Da vi fløj fra Harbin om morgenen var der minus 30 grader C. Ved landingen i Guangzhou om aftenen var der plus 32 grader, en forskel på 62 grader!

Vi besøgte også den portugisiske besiddelse Macau på Kinakysten, ca. 1½ times sejlads fra Hong Kong, Det var 8. december 1987. Vi gjorde turen med en kinesisk hurtigfærge, fin tur. I forbindelse med rejsen besøgte vi også Peking & Guangzhou samt en ø i Pearl River floden, som sandt at sige ikke er en perleflod men stærkt forurennet. Sabroe havde leveret anlæg til en stor fabrik (Danbaoli) for tørgær, flere gange tidligere havde jeg arbejdet på fabrikken med både installation og anlægsopstart. Arbejdet på gærfabrikken blev udført sammen med Leif Petersen, som var på stedet i hele den månedlange montageperiode. Fabrikken var ejet af Dongguan Sugar Factory.

Leif fortalte vores kok, at jeg gerne ville spise hundekød og kokken skaffede omgående en slagtet hund fra landsbyen Dongguan. Jeg blev rigtig dårlig i maven, om det faktisk var af hundekødet eller af noget andet blev aldrig opklaret, men syg var jeg. Fra Leifs side var der tale om en spøg som jeg gerne ville have været foruden.

Kina – 1987. Nyt frysehus med kompressorer TSMC 180 fra Sabroe, leveret til Dalian Fishery Industry Corporation. På billedet som nr. 1 til højre køleingeniør Madame Gao Gun. Nr. 3 er forfatteren, nr. 4 maskinmester og supervisor Helge Weinreich Johansen og nr. 5 ass. supervisor Kennet Gadeberg, alle fra Sabroe. Fotograf ukendt.

En aften havde den kinesiske senioringeniør mr. Peng Zheng Lu inviteret til rigtig stor middag i kantinen, jeg kunne intet spise, kun nogle skiver frisk mandarin, men heldigvis spiste Aase og Leif rigtig godt, vor vært var meget glad fordi Aase spiste både krabber, slange, og flere andre for os ikke helt almindelige retter, hertil Zhu Jiang øl i store flasker, jeg selv havde det utroligt dårligt.

I slutningen af 1990'erne var jeg for Sabroe i Shanghai og Suchow, det var en stor oplevelse efter års fravær at opleve de store industrielle fremskridt Kina havde gjort. Jeg bemærkede også, at kineserne havde opnået store forbedringer i levestandarden.

Sydkorea

I oktober 1988 var jeg af Sabroe udlånt til firmaet Nestlè i Schweiz for at foretage en rundrejse i Sydkorea. Jeg skulle lave en rapport vedrørende nogle koreanske firmaer som Nestlè planlagde at indkøbe maskiner og udstyr hos. Hvad opgaven angik blev tingene klaret, Nestlè fik deres rapport og Sabroe fik ordre på levering af store køleanlæg til Nestlès nye kaffefabrik i Chongju, hvor jeg også var på denne rejse.

Korea er et flot land i det vi kalder fjernøsten. Jeg kørte med bus fra Chongju til Seoul, en tur på ca. 2 timer. Fra bussen så jeg landsbyerne og husene med tage af fine grønne glaserede tagsten. Der er stor forskel på livet i de store byer og i landsbyerne.

Olympiaden i Seoul var lige afsluttet, da jeg var i Korea, alt skinnede stadig nypudset. Efter snart 50 års deling i to lande, Nordkorea og Sydkorea, er der her i år 2002 sket en vis tilnærmelse mellem de to lande. Måske vil Korea igen i fremtiden blive forenet som et land. Sabroe solgte i perioden mange store anlæg i Korea, især til bryggerier og petrokemiske anlæg. Sabroe havde store vanskeligheder med hensyn til at levere den kvalitet som også de koreanske kunder forventede. Især mærkede Sabroe konkurrencen fra det japanske firma Mycom.

Kuwait

I 1996 og i 1997 besøgte jeg i forbindelse med etableringen af et nyt kølehus den lille ørken- og oliestat, nærmere betegnet bydelen Safat. Mange kuwaitere er rige, en hel del endda *meget* rige. Næsten alt arbejde i landet udføres af folk fra andre lande. Husarbejdet hos familierne udføres af tjenestefolk fra Philippinerne og Pakistan. Det samme gælder alle former for servicearbejder. Mere komplicerede tekniske installationer ledes af folk udefra, fortrinsvis fra Vesteuropa. Mange egyptere og indere har mere betroede livslange ansættelser i de lidt større lokale firmaer. Under de nævnte besøg boede jeg på to forskellige hoteller, det ene var et lille hotel ved navn "Second Home", det andet var "SAS Hotel", som var absolut luksuspræget og dyrt. Arbejdet bestod konkret i etablering af en samarbejdskontrakt med et lokalt firma, gående ud på udførelse af en stor montage under vor supervision. Sabroes agent i Kuwait var hverken kapabel eller villig til at yde nogen form for assistance, men direktøren mente dog at han skulle have agentprovision, det blev der dog ikke noget af.

Jeg fik kontakt med et lille lokalt firma, som var ledet af mr. Samadder, en udstationeret inder, som var uddannet køleingeniør. Jeg lavede en kontrakt med ham og det lykkedes da også at få det nye kølehus monteret og afleveret til kunden. Ib Kristensen fra Sabroe var supervisor under hele opgavens varighed. Ib kendte jeg særdeles godt fra mange job i Egypten, Rusland, Mellem- og Fjernøsten. Ib havde tidligere været ansat hos Lindholst & Co., som leverede udstyr til kyllingeslagterier. Første gang jeg traf Ib var i Manila, hvor han var supervisor for Lindholst. Der opstod nogle samarbejdsproblemer mellem Ib og Lindholst-kontoret i Danmark, hvor tyskeren Karl-Heinz Kroeger var teknisk chef. Ib forlod Lindholst og på et tidspunkt ansatte jeg ham hos Sabroe som supervisor. Ib var en slider som i den største del af sit voksenliv havde turneret rundt over det meste af verden som supervisor, fraværende fra Danmark i 300 dage om året. Ib var gift med Bente, som jeg selv kom til at kende under et månedlangt ophold i Manila, hvor hun var med Ib på job. Om Ibs liv kunne der skrives en ikke uinteressant beretning, det får dog ligge i denne sammenhæng.

Mozambique

I 1980'erne var jeg to gange for Sabroe i Mozambique. Første rejse gik til hovedstaden Maputo, hvor et gammelt portugisisk kølehus skulle renoveres. I Maputo boede jeg på hotel "Polana", det eneste hotel som på dette tidspunkt var i brug og som blev anset som sikkert i landet, hvor borgerkrigen rasede.

Indtrykkene står stadig klart i erindringen, telefonsamtaler til og fra hotellet blev aflyttet af den lokale sikkerhedstjeneste med assistance (sagde man) fra danske og svenske ulandsfrivillige. Mad var der ikke meget af. Om morgenen en hård bolle og en kop te, i løbet af dagen ingenting, om aftenen suppe kogt på lidt benstumper. Man må huske, at det på dette tidspunkt var meget småt med forsyningerne til befolkningen og at der hver dag døde mange af sult efter længere tids underernæring.

På hotellet var personalet i gammelt lappet, men rent tøj, man fastholdt en høj standard. I restauranten blev gæster i shorts eller korte bukser afvist. Ved en anden lejlighed var jeg i byen Beira, her boede jeg på hotel "Embaixador". Byen og omegnen var absolut farlig, der var daglige træfninger mellem borgerkrigens stridende parter, soldater i store russiske pansrede vogne

sås hver dag i by og omegn. Situationen i Beira, som er en vigtig havneby, var meget spændt på grund af borgerkrigen, det var absolut farligt at begive sig udenfor byen, kun byområdet ansås for sikkert. Set i "bakspejlet" var det helt uforsvarligt, blot for at sælge køleanlæg, overhovedet at opholde sig i et land i krigstilstand.

Opgaven for Sabroe gik ud på at undersøge mulighederne for reovering af nogle gamle køleanlæg for fisk. På returrejsen fra Beira til Maputo ventede jeg i 3 dage på at få flyvejlighed, det lykkedes kun fordi mine papirer angav at jeg blev anset som værende VIP (very important person). Jeg var meget glad, da jeg nogle dage senere slap ud af landet med fly til Johannesburg i Sydafrika.

Oman

Under en rejse i fjernøsten i december 1991 blev jeg fra Sabroe i Århus, bedt om at besøge en kunde i Oman i forbindelse med min hjemrejse. Kunden viste sig at være en stenrig diamanthandler, der som en slags hobby ejede et blokisværk, som leverede is til lokale fiskere. Oman er et sultanat med en enehersker, som tilsyneladende også lader landets rigdomme komme befolkningen til gode.

Jeg var i Muscat indlogeret på Hotel Intercontinental, et både flot og godt sted at opholde sig. Diamanthandleren, som i øvrigt var en meget flink fyr, havde klaret alle formaliteter med hensyn til mit indrejsevisa, som lå klar hos politiet ved min ankomst til Muscat. I kundens store hvide Mercedes kørte vi dagen efter sammen ud til isværket, som lå nordpå ca. 200 km fra Muscat, tæt på kysten til Gulf of Oman. Senere købte kunden alt, hvad jeg havde anbefalet, så også den side af sagen blev i orden.

Under opholdet i Oman fik jeg snakket en hel del med kunden (junior 40 år); han havde været i USA i fire år for at lære noget. Perioden stod for ham som noget af det værste, han havde oplevet; bl.a. havde han opdaget, at amerikanerne hadede alle arabere og kun talte om slå alle ihjel "in the middle east". Jeg mødte også senior, som kom kørende i bil oppe fra Abu Dhabi blot for at give sin søn de penge, som jeg skulle have for besøget. Jeg modtog pengene i en lukket kuvert, talte ikke efter, men puttede kuverten ned i min taske. Senere fortalte både senior og junior mig, at min handlemåde med pengene i kuverten i den grad havde imponeret dem, og viste at jeg havde tillid til dem. Det havde de aldrig før oplevet i deres mangeårige kontakt med europæere og amerikanere.

Philippinerne

I januar 1983 besøgte jeg første gang Philippinerne, det var i forbindelse med etablering af et stort fjerkræslageri, som lå i et jungleområde ca. én times bilkørsel fra hovedstaden Manila. Opholdet var af ca. én måneds varighed, jeg boede på Zulu Hotel i Queson City som er vokset sammen med Manila og sammen danner storbyen Metro Manila.

Baggrunden for min opgave var, at Sabroes udsendte unge montør Arne Amstrup var kommet for skade med sin opførsel, at have fornærmet kundens direktør for slagteriet. I opgaven deltog foruden Sabroe to andre danske firmaer, Preco fra Vejle og Lindholst & Co fra Århus. Preco leverede bygningerne til slagteriet, supervisor var Konrad Nymann, som selv var medejer af Preco. En englænder ved navn Bishop var også supervisor, ansat hos Lindholst. Endvidere var Ib Kristensen på projektet, også ansat hos Lindholst, men han holdt sig helt for sig selv, både arbejdsmæssigt og socialt.

Nyman og Bishop var to gamle "rotter", som havde fået Arne Amstrup med, da man en dag fejrede den philippinske direktørs fødselsdag. Da festen var slut havde de tre "lånt" direktørens ny japanske landrover. På vej til Manila var de kørt af vejen og med bilen styrtet ned af en skrænt. Alle var blevet kastet ud af vognen, men var sluppet med hårde knubs. Derimod var vognen styrtet videre ned, ca. 75 meter og var blevet knust. Denne hændelse var blevet meddelt til Sabroe og man havde bedt om, at Arne Amstrup blev hjemkaldt og erstattet af en lidt ældre supervisor. Kravet var

den egentlige baggrund for at Sabroe bad mig om sammen med Bent Zinner at rejse til Manila for at tage hånd om sagen. Philippinerne er et af de lande som jeg har befundet mig bedst i, især hvad angår folk og klima. Manila, som ligger på øen Luzon, er en virkelig storby på godt og ondt, men når man bevidst undgår at opsøge problemer går alt som regel godt.

Senere har jeg flere gange været på Philippinerne og hver gang befundet mig godt selv om det arbejde, jeg hver gang var involveret i, ikke altid ligefrem var ønskejobs. En speciel oplevelse havde jeg på en af rejserne, så vidt jeg husker var det i 1991, da vulkanen Pinatubo ca. 100 km fra Manila efter 6000 års dvale pludselig kom i et voldsomt udbrud. Om aftenen, da jeg sammen med et par kolleger var i Manila for at spise aftensmad, blev vi overrasket af nedfaldende hvid aske i store mængder. Vulkanudbruddet med dets store røgskyer gjorde det nødvendigt at lukke lufthavnen i Manila i ca. en uge, ophobningen af rejsende som skulle have forladt Manila gjorde at min egen hjemrejse til Danmark blev forsinket med to uger. Dengang oplyste myndighederne at kun ganske få mennesker var berørt af udbruddet; senere, da sandheden ikke længere kunne skjules, viste det sig, at i hundredvis af fattige landsbyboere døde under udbruddet. På den nærliggende amerikanske Clark Air Force Base, som måtte forlades i største hast af alt personel med familier, gjorde man intet for at hjælpe nødstedte philippinere, som måtte klare sig som de bedst kunne.

Polen

Aase og jeg var i slutningen af 1980'erne sammen på en arbejdsrejse til Polen hvor jeg havde et job på en fabrik i byen Stregom, vi boede på hotel "Granat" midt i byen og konstaterede, at ikke meget havde ændret sig for befolkningen, siden vi sammen var i Polen første gang [ferierejse i 1965].

Mange gange i 1990'erne har jeg været i Polen, specielt området Gdansk, Sopot og Gdynia, som er et sammenvokset byområde. Også Warszawa har jeg besøgt flere gange og fået et fint indtryk. Årsagerne til de mange Polensbesøg har været store opgaver med køleanlæg til bryggerier samt renovering af et slagteri i det nordlige Polen.

Rusland

I 1990'erne var jeg på mere end 15 rejser i Rusland, opgaverne jeg arbejdede med var alle for Sabroe. Moskva kom jeg til at kende ret godt, i virkeligheden meget bedre end jeg kender København, også Skt. Petersburg fik jeg et rimeligt kendskab til. En speciel opgave havde jeg i Sibirien i byen Noyabrsk som ligger nogle timers flyvning nordøst for Moskva, positionen er ca. 70 grader nordlig bredde nord for floden Ob. Det blev i forbindelse med opgaven i Noyabrsk også til en afstikker til Muravlenko ca. 120 km fra Noyabrsk. Selv om temperaturen i Noyabrsk området i mere end 9 måneder om året ligger langt under frysepunktet, så er der i den ekstremt korte sommerperiode brug for køleanlæg.

Byen Noyabrsk er anlagt efter 1985, nu bor der mere end 150.000 mennesker på stedet. I området er der en stor olieproduktion som foregår under de vanskelige arktiske forhold. Selv oplevede jeg temperaturer ned til minus 40 grader celsius, men det kunne blive koldere. En dag havde jeg en hyggelig snak med vor tolk i Muravlenko, byen som var meget spredt var omgivet af grantræer på 1-2 meters højde, jeg spurgte tolken om skovens størrelse. Svaret var overraskende, tolken sagde at træerne var mere end 100 år gamle trods den noget beskedne højde, skoven var på størrelse med Frankrig? Svaret fortæller en del om tid og størrelser i det sibiriske område.

Rusland i det hele taget er geografisk et mægtigt område som er meget interessant, men også besværligt at rejse i. Det sidste ikke så meget på grund af transportmulighederne, som er gode og velfungerende for det meste, når man altså kender systemet. Besværlighederne er mere knyttet til den omfattende kontrol, der udøves fra myndighedernes side, når man rejser. Kontrollen som jeg

Rusland – 1993. Kølehus i Muravlenko i Sibirien ca. 120 km. fra Noyabrsk. Her renoverede Sabro køleanlæggene, som oprindeligt var leveret fra DDR. Foto: Preben Emil Olsen.

har mødt den foregik overalt, i lufthavne, på landeveje og på hoteller samt ved enhver anden forbindelse med myndighederne.

Store byer i Rusland er anlagte med gode kollektive transportsystemer i form af busser, både almindelig motordrevne samt elektriske, mange større byer har metro, man har ikke planlagt med hensyn til privatbilismen, som nu er stærkt stigende. Moskva og Skt. Petersburg er begge byer med stort anlagte pladser, boulevarder og gader, mange store flotte bygninger er bygget før Sovjetunionens sammenbrud.

Novgorod, som ligger ca. 200 km syd for Skt. Petersburg, er en pæn by med gode faciliteter, jeg har mange gange været i Novgorod på Hotel Beresta, det var da jeg arbejdede i Chudovo, som er en lille provinsby ca. 70 km nord for Novgorod. Rusland er efter kommunismens kollaps i 1989 et land med utroligt store problemer, det vil uden tvivl vare årtier, inden den almindelige befolkning opnår en i øvrigt meget fortjent bedre levelfod.

Saudi Arabien

I slutningen af 1970'erne besøgte jeg Saudi Arabien første gang, det var i forbindelse med en opgave for Crisplant og angik bygning af en gasfyldestation i nærheden af Medina, Saudi Arabiens pilgrimsby nr. 2 efter Mekka. Ved denne lejlighed tog kunden mig med på en biltur til området udenfor Medina, hvortil man som ikke-muslim er forment adgang. Jeg husker, at vi var ret tæt på byen, hvor meterhøje tavler med tekst på adskillige sprog advarer ikke muslimer, om ikke at komme nærmere.

Flere gange siden, sidst i slutningen af 1995, har jeg i arbejdsmedfør besøgt Saudi Arabien. Hovedstaden Al Riyadh samt Jeddah er nu begge store moderne byer, hvor flertallet af folk lever materielt godt.

Bedst syntes jeg om området ved den persiske havbugt, hvor jeg for Sabroe medvirkede ved opførelsen af en meget stor og moderne iskremfabrik, beliggende ca. 25 km fra Dahrán. Det meget varme og tørre klima på den arabiske halvø er et kapitel for sig, at arbejde ude i temperaturer op til 47 grader celsius er fysisk krævende og man lærer at sætte sit tempo lidt ned. Saudiernes udfører generelt ikke fysisk arbejde, det hårdeste en saudier klarer, er at køre bil som taxachauffør, Saudiernes tilsyneladende behagelige liv opretholdes kun ved hjælp af en hundred tusindtallig styrke af importeret udenlandsk arbejdskraft. Kun landets store olieforekomster muliggør befolkningens relativt høje levestandard. Saudi Arabien er et strengt muslimsk land, som regeres af en utroligt stor kongefamilie med hundredvis af prinser og prinsesser

Schweiz

I årene 1968-1978 passerede jeg, på vej til og fra Algeriet, rigtig mange gange lufthavne i Zurich og Geneve. I perioden forekom mange terrorhandlinger i nævnte lufthavne, handlingerne var led i palæstinenserens nødvendige kamp for frihed for Israels besættelse af Palæstina. Det var ikke spor rart som passager i fly kommende fra Algeriet at blive parkeret i det yderste hjørne af lufthavnen og derefter under militær eskorte blive bragt til terminalen. Når rejsen fra Schweiz skulle fortsætte blev der især holdt kontrol med passagerer som kom fra arabiske lande, og det gjorde jeg altid på vej hjemover. Mange helt uskyldige mennesker mistede i disse år livet i Schweiz eller i Swissairs fly, der blev bombesprængt i luften.

Senere i 1979 og i 1980'erne har jeg besøgt Schweiz i forbindelse med arbejde for både Crisplant og Sabroe. I forbindelse med opgave for Crisplant blev jeg inviteret på en tur op i de smukke schweiziske bjerge, hvor vi med svævebane blev bragt op til en af tinderne, det var om sommeren, så det var en særlig oplevelse at sidde indendørs og spise emmentalerost og se ud på snebygerne på bjergene udenfor vinduerne.

En anden gang besøgte jeg for Sabroe det store firma Nestlé i Vivey, som ligger lige ud til Genevesøen. Nestlé er en af de meget store multinationale koncerner i verden og hovedkontoret i Vivey er stort og flot, firmaets forretningsmetoder på det internationale marked er derimod ikke så "fine", man har f.eks. altid lige 1000 tons tørmælk på lager til hurtig levering, når Røde Kors skal hjælpe i en katastrofesituation et eller andet sted i verden. Nestlé bestemmer prisen, som altid er skyhøj. Af Sabroe var jeg som allerede nævnt udlånt til Nestlé for at checke nogle underleverandører i Sydkorea. Opgaven viste sig at være lidt pudsigt, jeg kom jo som repræsentant for den store magtfulde Nestlé-organisation, men de firmaer, hvis kapabilitet jeg skulle checke, var hver for sig kæmpe store organisationer med tusindvis af ansatte. I min rapport til Nestlé kunne jeg med sindsro skrive at jeg kunne godkende alle de besøgte firmaer.

Singapore

I 1991 var jeg nogle gange i Singapore for Sabroe i forbindelse med levering af udstyr til en ny fødevarer virksomhed ved navn Tenneco, som lå på Defu Lane og ejedes af tre kinesiske brødre. For Sabroe blev montageopgaven forestået af Helge W. Johansen, som var vant til arbejdet i Fjernøsten. Min opgave var at finde en lokal underleverandør, der var erfaren med hensyn til installation af både køleanlæg og maskiner til fødevarer virksomheder. Jeg lavede kontrakt med firmaet VSD Engineering Enterprises Ltd., som var ejet og ledet af mr. L.S.Lee. På tidspunktet ejede Sabroe det danske firma Carmtech, som også var leverandør til projektet. Vi fik den samlede opgave løst og lærte at myndighedskravene i Singapore er strenge og at de håndhæves med stor nidkærhed.

Selve området Singapore er et godt sted at opholde sig, klimaet er konstant året rundt og både området som sådan og selve byen virket meget velordnet. Kontakten med lokale virksomheder og personer hører til blandt mine gode erindringer sammen med oplevelsen af det kinesiske nytår, hvor byen var pyntet fint.

Spanien

I begyndelsen af 1970'erne var jeg i Spanien for Crisplant, sammen med Peder Lorenzen som på dette tidspunkt var konstruktionschef i firmaet, besøgte vi en gasfyldestation ikke langt fra Malaga. Vi boede på "Pensionat Lis", som lå midt i byen og havde en rigtig god fiskerestaurant i underetagen. Kunden, vi besøgte, var "Butano", som Crisplant havde leveret flere gasfyldstationer til og som var en meget betydende kunde. Vort ærinde var at indsamle og drøfte kundens driftserfaringer med leveret udstyr; hensigten var at gennemføre konstruktive forbedringer. På denne rejse modtog Peder Lorenzen desværre pr. telefon en trist meddelelse om, at hans far var afgået ved døden. Meddelelsen bevirkede naturligvis at vort humør faldt til et absolut nulpunkt. Vi afbrød rejsen og skaffede billet hjem via London.

En anden gang, også i Franco-tiden, var jeg i Madrid dog kun på en mellemlanding, jeg husker at det virkede underligt at se de store bannere med teksten "Cuba Libre", dvs. man ønskede at Cubas Fidel Castro snart ville forsvinde.

Sudan

For Sabroe var jeg i september 1982 på en opgave i Sudan. Det drejede sig om levering og montage af et blokisværk med en kapacitet på 50 ton is pr. døgn. Isværket var beliggende i Omdurman, som ligger lidt nordvest for hovedstaden Khartoum.

Køberen var en rig sudanesiser Kamal Hamza, bosat i de Arabiske Emirater. Det specielle ved opgaven var, at køberen ikke selv opholdt sig i Sudan, men havde M.A. Elfaki, som var aktiv general i hæren som sin kontaktperson. Elfaki havde sit kæmpekontor i Friendship Hall i Khartoum, jeg havde flere møder med ham angående det nye isværk, og jeg erfarede, at han var en særdeles magtfuld person som kunne skaffe materialer af enhver art med dags varsel.

Friendship Hall er et flot kompleks doneret og bygget af kineserne i 1970'erne. Elfakis kontor lå dør om dør med Sudans præsidentkontor. Der var altid bevæbnede vagter både udenfor og inde i selve kontorerne, ret usædvanligt for mig på dette tidspunkt, senere mødte jeg vagter i kontorerne flere andre steder i verden.

På min returrejse med Sudan Air til Europa mellemlandede vi i Port Sudan som ligger ved Rødehavet lidt syd for den 20' sydlige breddegrad, det så ikke ud til at være det mest behagelige sted på jorden.

Sydafrika

I slutningen af 1980'erne var jeg i Johannesburg, hvortil jeg kom fra en opgave for Sabroe i Mozambique. Det var på et tidspunkt, hvor det hvide sydafrikanske apartheidstyre stod foran overgivelse af magten i landet til den sorte afrikanske majoritet. Myndighederne i Johannesburg lufthavn var meget grundige med check af mine rejsepapirer, som dansk var man ikke populær, det var på grund af den danske officielle holdning til det brutale styre.

Sydafrika er et flot og rigt land, Kruger Nationalpark er internationalt kendt som et enestående fredet naturområde. Længe efter at jeg besøgte Sydafrika blev den sorte sagfører Nelson Mandela landets første præsident efter at have siddet fængslet på Robbin Island i 26 år.

Syrien

I midten af 1990'erne var jeg nogle gange i Damaskus, hvor Atlas i Ballerup havde solgt et komplet kølehusprojekt til det syriske militær. Ordren indeholdt både en stålbygning og kølekompressorer. Der var således tale om en komplet materialeleverance, men montagen skulle udføres af kunden. Ordren var leveret til en organisation Military Works i Damaskus, der resterede en ret stor post af betalingerne. Der havde været forhandlinger i Århus med repræsentanter for det syriske militær for om muligt at udvirke restbetaling af kontraktbeløbet, møderne havde ikke ført til betaling og min mission ved besøgene i Damaskus var at motivere kunden til at betale. Sammen med en Major Monem besøgte jeg kølehuset som lå ca. 25 km øst for Damaskus. Montagen var udført under ledelse af to palæstinensiske ingeniører som havde lavet et fornemt stykke arbejde uden nogen form for assistance fra Danmark. Kun opstart af installationen resterede.

Den økonomiske situation i Military Works var på tidspunktet meget stram på grund af de meget anspændte forhold til Israel. I MW havde der været 90.000 ansatte, dette var reduceret til omkring 40.000 og man havde simpelt hen ingen penge at betale med. Major Monem og andre endnu højere placerede officerer i forsyningstropperne var meget aktive med at få leveret såkaldte vareprøver og helst af containerstørrelse.

Ingen officersfamilie med tilknytning til staben manglede således gratis importvarer af enhver art. Til kølehuset manglede man nogle få, men vigtige el-komponenter, jeg aftalte med repræsentanterne for Military Works, at nævnte komponenter ville blive leveret når restbetalingen var indgået til Sabroes bank i Århus. Efter nogle måneder indbetaltes restbeløbet, delene blev sendt og sagen blev afsluttet i forbindelse med major Monems og en kaptajns besøg i Århus. Som et kuriosum huskes, at majoren insisterede på at ville bo på Hotel Royal, medens kaptajnen boede på Hotel Atlantic.

Thailand

Mange gange i 1980'erne og 1990'erne har jeg været i Thailand, både på gennemrejse og på arbejdsopgaver i landet. Når man meget tidligt om morgenen flyver langs med Laos på vej til Bangkok og ser solen stå op, så er man allerede motiveret for det dejlige fjernøstlige miljø man skal møde ved 6-tiden om morgenen i Bangkok.

Man må lære at abstrahere fra bytrafikkens kvaler, som oftest tog jeg min første overnatning på Airport Hotel, som ligger i umiddelbar forbindelse med den ny lufthavnsbygning. Hotellet er en oase, hvor man kan slappe af efter en trods alt anstrengende rejse fra Danmark.

Af opgaver i Thailand var der tale om to store Carlsberg-bryggerier, hvortil Sabroe leverede køleanlæggene, det foregik ikke uden tekniske problemer, som var begrundet i en mangelfuld kvalitet af flere store rørkølere, der var lavet hos firmaet Retech i Århus.

At sejle på floden i Bangkok, hen forbi det gamle kontor for den førhen så store danske koncern Østasiatisk Kompagni (ØK), videre op ad de mindre flodarme og kanaler for at se på det liv, som udfolder sig, både på floden og til lands er en stor oplevelse.

Ukraine

I perioden fra maj 1996 til august 1998 var jeg flere gange i Ukraine for Sabroe, arbejdet var for det meste etablering af kølesystemer på lagertanke til et stort bryggeri i byen Zaporozhye, som ligger ca 700 km syd for den ukrainske hovedstad Kiev. Begge de nævnte byer ligger ud til den store flod Dnjepr som gennemløber Ukraine fra nord til udløbet i Sortehavet.

I Ukraine og Rusland arbejdede jeg sammen med et ukrainsk firma, som hed Orion Service. Firmaet havde hjemsted i Kiev. Vores samarbejde begyndte i Moskva, hvor jeg traf flere aftaler med Orions ejer Vasilij Ivanovitch Karban om assistance til Sabroes projekter i de to nævnte lande.

Ukraine er et meget stort landbrugsland, men har også sværindustrien og industri i almindelighed har en stor plads i landets økonomi.

Rejser og ophold i Ukraine mindes jeg med stor glæde på grund af de utroligt flinke folk, som jeg arbejdede sammen med og for. Når man kører ad landevejene fra Kiev til Zaporozhye oplever man et kæmpestort landbrugsland med sort frugtbar jord, landsbyerne ser ud som landsbyerne i Østeuropa, forfaldne og triste, men uden tvivl også med deres individuelle liv. Når man kommer ad landevejen til de større byer ser man mange steder store portaler ved bygrænsen med portrætter af Lenin samt afbildning af de medaljer den pågældende by har modtaget enten for kampen mod nazisterne under 2. Verdenskrig, eller for opfyldelse af de mange 5-årsplaner under sovjetstyret. Mange større og store byer har brede og flotte hovedstrøg med flotte bygninger, statuer og parkanlæg.

Majoriteten af folk i Ukraine lever yderst spartansk i disse år, hvor økonomien på det nærmeste er brudt sammen. Det man lægger mærke til er at de store internationale koncerner har fået øje på det kommende marked og derfor er i gang med etablering af især produktion men også salg af de produkter vi kender så godt men som ikke er nødvendige, cigaretter, Coca Cola, McDonalds, parfume m.v. Ukraine som i mange år var en del af Sovjetunionen vil blive en kommende stormagt i den sydlige del af Østeuropa, men vejen vil være lang og slidsom for masserne som skal genopbygge landets økonomi. Hovedstaden Kiev er en flot by, dejlig at opholde sig i især om sommeren, mit sidste besøg var for York Refrigeration i 2002.

Ukraine – 1997. På salgsrejse for Sabroe tog vi os også tid til at se det store krigsmuseum i Kiev. På billedet fra venstre: Projektleder Preben Olsen og ingeniør Jørgen Hartmann Thomsen. Ukendt fotograf.

Et arbejdsliv delt mellem to interesser

Erindringer fra shipping på Aarhus havn og hos Falcks vagtcentral i Aarhus, 1970-2011

AF OLE RYOLF

Med en ét-årig sproglig handelseksamen i bagagen blev forfatteren fra 1970 udlært hos shippingfirmaet Wendelbo Nielsen & Co./Lehmann Junior på Aarhus havn, hvor han arbejdede frem til 1987. Herefter skiftede han job til Falcks vagtcentral i Aarhus, og efter endnu en afstikker til havnen, nemlig hos Århus Stevedore Kompagni fra 1991 til 1996, vendte han tilbage til Falck, hvor han rundede arbejdslivet af, da han gik på efterløn i 2011.

Ole Ryolf har således delt sit arbejdsliv mellem sine to store interesser, som blev grundlagt allerede i barndommen: skibsfarten og Falcks Redningskorps. I disse erindringer fortæller han løst og fast fra disse virksomheder, om arbejdsfunktioner, arbejdskulturen, om festligheder og dertil en række mindeværdige oplevelser. I erindringerne møder vi blandt meget andet synet på indførelse af EDB. Et kamera har altid været Ole Ryolfs trofaste følgesvend, hvilket afspejles i artiklen.

Opvækst og skolegang

Jeg er født den 7. september 1951 i en lille 2. sals lejlighed i Vestergade i Århus. Min far var Falck-redder, mor dengang hjemmegående. Den 30. september samme år blev jeg i Vor Frue Kirke døbt Ole Ryolf Rasmussen – mellemnavnet er min fars fornavn. Få dage senere blev jeg indlagt på Aarhus Kommunehospital på grund af spisevægtring. Det er gået over nu.

I 1953 fik jeg en lillesøster, Bente. Den 28. april 1956 flyttede vi til en 4. sals lejlighed på 62 m² på Skovvejen, tæt på Klintegaarden, med fælles lokum på bagtrappen sammen med naboen. Efter et par år blev der indlagt oliefyrr, kakkelovnen blev fjernet, og vi fik fælles baderum i kælderen til ti familier. Lejligheden var trang, men udsigten – den fejlede bestemt ikke noget.

Udsigten har helt sikkert været årsagen til, at jeg tidligt begyndte at interessere mig for skibene – hvad sejlede de med? Hvor kom de fra? Hvilke rederier tilhørte de?

I 1964 fik vi en lillebror, Per. Det år fik jeg mit første kamera, og siden har et kamera (ikke det samme) trofast fulgt mig. Indtil da havde jeg af og til lånt min fars kamera, men dette var mit! Det var et Kodak Instamatic, og et af de første ofre for mit kamera var ØK-nybygningen "Andorra", som anløb Århus på jomfrurejsen i maj 1964. Skibet var intet mindre end verdens mest moderne fragtskib (jeg skal spare jer for de tekniske detaljer), så det måtte jeg ubetinget se. Problemet var blot, at mine forældre mente, det var en dårlig ide, at jeg skulle færdes alene på havnen. Jeg tror ikke så meget, at det var på grund af risikoen for at falde i vandet, men mere med tanke på de grumme havnearbejdere og personer, som kunne have skumle hensigter med en dreng på 12 år.

Resultatet blev, at Mor og jeg fulgtes på havnen, betragtede skibet på afstand og tog et billede af det. Mor må dog have vurderet farerne på havnen til at være få og små, for siden fik jeg lov at gå alene på havnen og gjorde det efterfølgende flere gange om ugen, altid med kameraet ved hånden.

Instamatic'et blev skiftet ud til et Canon, og i tidens løb har jeg haft flere kameraer, men i dag er det stadig sådan, at uanset hvor jeg færdes, så er indholdet i min ene jakkelomme et kamera.

Udsigten fra vores 4.sals lejlighed, mens havnen blev udvidet midt i tresserne. Foto: Ole Ryolf.

På mine ture på havnen fulgte jeg med i, hvilke skibe der anløb. Dengang var der dagligt i aviserne en oversigt over ventede skibe.

I august 1959 startede jeg i 1.C i Finsensgades Skole i Århus. Jeg var næsten otte, da jeg startede i skolen. Grunden var, at jeg ved en skolemodenhedsprøve blev erklæret ”måske egnet” til skolegang, så min mor syntes, at jeg skulle vente et år. Sådan blev det.

Efter de første syv år kom jeg i realklassen. Jeg har altid holdt af at skrive, og min drøm var dengang at blive journalist. Dengang var det sådan, at kun de almene elever kunne komme i erhvervspraktik. Det var jeg utilfreds med, men min far – der i mellemtiden var blevet vagtmester hos Falck – fik lavet en aftale om, at jeg nogle aftener kunne følge et par journalister på Jyllands-Posten. Det var spændende, og der fik jeg kontakt til bladets søfartsmedarbejder, Per Rungholm. Ham hjalp jeg med at klippe billeder fra diverse blade samt registrere dem. Det gav en lille lommeskilling, som kunne være med til at finansiere mit forbrug af film til kameraet.

Jeg skrev ofte til rederier i både Danmark og udlandet efter billedmateriale. Mange rederier var rigtig flinke til at sende billeder, postkort og brochurer og i et enkelt tilfælde endog en bog. I dag vil de formentlig henvise til at besøge deres hjemmesider?

I ottende skoleår tilbød rederiet DFDS, at et antal skoleelever kunne komme med et af rederiets skibe som praktikant (også kaldet opvasker) i nogle uger. Jeg søgte, men kom ikke i betragtning. Jeg nåede at få udstedt en søfartsbog samt komme til lungetjek. En af mine klassekammerater blev udtrykket og var nogle uger med en af landbrugsbådene til England.

Selvom skolen mente, at jeg burde vælge gymnasiet efter 3. real, valgte jeg dog handelsskolen. I august 1969 startede jeg på den et-årige handelseksamens sproglige linje på handelsskolen i Hans Broges Gade og afsluttede min eksamen i juni 1970. Jeg havde nu besluttet, at jeg ville have noget med skibene at gøre.

HAVNE NYT

VENTEDE SKIBE

MS Charlotte fra Norge med kalksalpeter.
MS Sougueta for lastning af stykgods til Vestindien.
MS Iris Jørg fra Hamburg med stykgods.
MS Draco fra Holland med stykgods.
MS Frej og MS Alli fra Finland med stykgods.
MS Gulvor fra Sverige med råjern.
MS Tingö for lastning af ost til Rusland.
MS Symery fra Rusland med mælkepulver.
MS Marion fra Rusland med trælast.
MS Vatnajökull for lastning af foderstoffer til Island.
MS Warfleth fra Stettin med jern.
MS Francisca fra og til England med containerstykgods.
MS Bremer Reeder fra Bremen med stykgods.
MT Border Lass fra England med olie.
MS Rio De Janeiro fra Pacific med stykgods.

MS Casana fra Holland/Belgien m. stykgods.
MS Antje Mahler for lastning af rapsfrø til Hamburg.
MS Ulla Rask, MS Petula, MS Cito og MS Sybille, alle for lastning af soyaskrå til Gdansk.
MS Breim fra USA med soyabønner.
MS Magnolia, MS Freesia, MS Kirkham Abbey og MS Seefalke for lastning af landbrugsprodukter og stykgods til England.
MS Banka og MS Keld Stærke fra Vestengland med stykgods.
MS Hoheweg fra Antwerpen med stykgods.

**SKIBE I ARHUS HAVN
SØNDAG OG MANDAG**

Nordhavnen:
Pier 3: Rutebådene til Hundested og Oslo. Odensholm, stykg. til Pacific. Dziwozona, stykg. fra Polen. Trælastkaj: Fegge, talkum fra Norge.
Pier 2: Frej og Ali, finer fra Finland. Arösa, stykg. fra Østen. Cyklades, stykg. til Middelhavet. Pakhuskaj: Jylland, korn fra Helsingør.
Pier 1: Djursland, drænrør til Norge. Tatra, stykg. til Indien. Anna Lis, stykg. fra Bremen.
Færgepier: Færgerne til Kalundborg og Samsø.
Københavnskaj: Rutebåden til København.
Sdr. mole: Vostock VI, træ fra Sovjet.

Sydhavnen:
10 m kaj: Symeri, mælkepulver fra Sovjet.
Kornpier: Nauta, korn fra Korsør. Haka, foderst. fra Stege. Charlotte, salpeter fra Norge. Grethe Witting, fosfat fra Helsingborg.
Kulkajen: Uwe, kul fra Polen. Me Tholstrup, gas fra Kalundborg.
Flydedok: Mercandan, Kosangas og Hermann Sif.

I aviserne kunne man dagligt se listen over ventede skibe næste dag, om søndagen for den kommende uge. Udsnit af udklip i egen samling.

"Andorra" skudt med Instamatic'et. Foto: Ole Ryolf.

Første skoledag august 1959.
Foto: Knud Jensen.

Søfartsbogen skal medbringes når den værnepligtige fremstiller sig for sessionen eller møder hos udskrivningschefen, lægdsforstanderen eller lægdsmanden eller møder til tjeneste i forsvaret.

Advarsel!
Enhver ensidig, privat ændring i eller tilføjelse til bogens indhold, specielt de på siderne 13—44 givne bevidnelser angående fartens varighed og karakter m. v., vil kunne pådrage straf for dokumentfalsk.

Boghaverens adresse i land.
Det anbefales, at boghaveren i egen interesse udfylder denne rubrik og også retter det indførte i tilfælde af adresseforandring.
Skovvej 40, Brabrand
Bentesvej 51, Brabrand

Udstedt den **18. MAJ 1967** 19__ af **Mønstringskontoret** *[Signature]*
Århus

167557
Søfartsbog
for
RASMUSSEN
(Efternavn; med BLOKBOGSTAVER).
Ole Ryolf
(Fornavn).
Fødselsdato: *7. september* 19__ *51.*
Fødested *): *Århus, Friis*

18. MAJ 1967
Mønstringskontoret
Århus
Ole Rasmussen
(Boghaverens egenhændige underskrift).
Signalement **):
Håret: *blond* Øjnene: *grøn*
Legemsbygning: *almindelig*
Særlige kendetegn: _____
Tatoveringer: _____

*) Angives for Københavns og købstædernes vedkommende ved by og sogn, for landkommunernes vedkommende ved sogn og amt, evt. tillige by.
** Tages af den udstedende myndighed.

Min søfartsbog, aldrig brugt.

Kort tid før vi skulle have læseferie, var jeg en aften på besøg hos en klassekammerat, som boede på Kystvejen overfor Falck-stationen. Min far havde været på vagt den aften, og næste morgen kunne han fortælle mig, at han havde haft besøg af en medarbejder, Svend-Aage Holmberg, fra shippingfirmaet Wendelbo Nielsen & Co. Han havde brug for at leje nogle presenninger. Far spurgte ind til, om firmaet tog elever, og Holmberg kunne fortælle, at de netop den dag havde annonce i avisen, hvor de søgte to elever. Aftalen blev, at jeg skulle møde hos Holmberg i Havnegade efter skoletid. Så havde jeg en læreplads.

Wendelbo Nielsen & Co. / Lehmann Junior 1970-1987

Efter eksamen og afslutning havde jeg to fridage, inden jeg den 1. juli 1970 klokken otte mødte i Havnegade 2B. Ud over at starte job var dagen yderligere anderledes end så mange andre, for netop den dag flyttede vi fra den lille lejlighed på Skovvejen til en splinterny lejlighed på Bentesvej i Gellerup Planen i Brabrand. Så jeg gik på arbejde fra Skovvejen om morgenen og tog bussen fra rutebilstationen til Brabrand om aftenen. Man kan roligt sige, at den dag begyndte en helt ny tilværelse for mig.

Firmaet Wendelbo Nielsen & Co. blev etableret i juni 1956 som et interessentskab mellem Henrik Lehmann (indehaver af firmaet Lehmann Junior) og Hans Erik Wendelbo Nielsen, som indtil da med titlen forretningsfører havde repræsenteret Lehmann Junior i et kontor sammen med speditonsfirmaet Paul Lehmann (senere LEMAN) på adressen Havnegade 2A. Firmaet flyttede senere til adressen Havnegade 2B, en bygning, der var ejet af Henrik Lehmann.

I 1960'erne og 1970'erne var der på havnen en hel del mindre og mellemstore linjeagenturer samt et par store som Bergmann, Smith & Co og J. Gotfred Jensen. De øvrige firmaer som f.eks. Poul Nørholt, Wilson & Co., C. Clausen, DFDS, Blæsbjerg & Co. og Knud Erichsen & Co. repræsenterede typisk et enkelt eller to rederier af en pæn størrelse, men derudover flere små med mindre betydning. De fleste af firmaerne varetog desuden toldklarering mv. for faste ladningsmodtagere. Det betød, at enten bude eller elever fra alle firmaerne jævnligt besøgte de andre firmaer for at udveksle udleveringssedler og den slags.

Wendelbo Nielsen & Co. repræsenterede i Århus en del udenlandske rederier, blandt andre det tyske Bruno Bischoff Reederei i Bremen med ugentlige anløb for losning af jern. Derudover var man fortsat repræsentant for det meget større firma Lehmann Junior, som havde kontor i København. Mange år senere valgte man, at også vi i Århus skulle hedde Lehmann Junior.

*Havnegade 2B. Der blev sat flag hver morgen. Hvis vi havde skib i havnen, da så vidt muligt det pågældende rederiflag, ellers vores eget firmaflag – og naturligvis Dannebrog på flagdage, runde fødselsdage og deslige.
Foto: Ole Ryolf.*

Læretiden var aftalt til tre år, titlen var volontør, det vil sige, at der ikke blev oprettet en lærekontrakt. Det fik senere elever – med hjælp fra en fagforening - ændret, sådan at vi fik en lærekontrakt og læretiden blev reduceret til to år, men det var absolut ikke med ledelsens gode vilje. Selv vil jeg mene, at tre år ikke er for meget, hvis man skal nå at lære det hele og få rutine i alle fagets funktioner. Lønnen det første år var 850 kroner om måneden, andet år 1.050 kroner og tredje år 1.250 kroner. Beløbene blev dog forhøjet, inden de tre år var gået.

Udover Svend-Aage Holmberg var der som fuldmægtig Bent Vagner, indehaveren Hans Erik Wendelbo Nielsen (i daglig tale Wendelbo), bogholder Frøken Ulsø, en udlært Steffen Nilsson, to elever fra året før, Flemming Schmidt og Per Ørnstrup, en telefondame Majken Laursen (Laura), en korrespondent Anne Dorthe Jeppesen (Jeppe), min ”makker” Henrik Hoffstedt samt formand Henry Friis, som stod for pakhussamt kontrol af losningen af jern fra Bremerbådene og andre opgaver på havnen. Man var Des med lederne, men dus elever og udlærte indbyrdes, men oftest på efternavn, da det var det, man brugte i telefonen, overfor kunderne osv. Jeg tror, det var omkring 1980, at man indførte, at vi alle skulle være dus.

Wendelbo var af den gamle skole, boede i nabohuset sammen med fru. Han gik hver dag tur med hunden Topsy og havde den ofte med ind og hilse på. Han havde en vane med at holde ”foredrag” om de mest forskellige ting, suppleret med en evne til at vælge en travl dag. Wendelbo blev på et tidspunkt udnævnt til belgisk konsul, og i den anledning blev hans Ford Taunus skiftet ud med en Ford Consul.

Når Wendelbo dikterede breve og canvassing-rapporter (rapporter fra kundebesøg), foregik det på den måde, at sekretæren stenograferede og derefter renskrev. Først senere lærte han at bruge en diktafon. Det var stort.

*Wendelbo dikterer og i en typisk situation, hvor piben tændes.
Fotos: Ole Ryolf.*

Holmberg var perfektionist, havde mange rutiner. For eksempel brugte han at vende sin fingerring en halv omgang, hvis der dukkede noget op, som han skulle huske. Holmberg var altid på forkant med begivenhederne, fremme i skoene, og havde altid en plan B klar, hvis plan A skulle glippe. Vagner havde jeg ikke så meget med at gøre de første par år. Han var en rolig og afbalanceret leder.

Firmaet var delt i en indgående afdeling, som tog sig af import med de rederier, vi repræsenterede, samt en udgående afdeling, som tilsvarende tog sig af eksporten. Det praktiske arbejde med skibsanløb, uanset om det var losning eller lastning, lå i indgående afdeling, hvor jeg startede. Det var meningen, at min makker og jeg skulle bytte efter halvandet år, men han var glad for at være, hvor han var, og jeg var glad for at være, hvor jeg var, så man accepterede, at vi ventede tre måneder med at bytte.

Fra det første år, mens vi var i stueetagen. Henrik Hoffstedt hjælper telefondamen Randi, eller er det bare hygge? Bemærk kaffemaskinen på væggen. Til højre Margit Pedersen og Lars Peter Jessen i stueetagen. Fotos: Ole Ryolf.

Lehmann Junior repræsenterede i Danmark en del udenlandske rederier. De mest markante var japanske Nippon Yusen Kaisha (NYK Line) til og fra Østen, to indiske rederier, brasilianske Aliança, argentinske Empresa Lineas Maritimas Argentinas (ELMA) til og fra Argentina. I november 1972 kom Avomeri Line til med to ugentlige anløb til og fra Finland. Den linje stoppede dog lige så pludseligt, som den var kommet, i maj 1975 men blev i februar 1976 afløst af Finn carriers, som skulle vise sig at blive et af firmaets største aktiver. Østtyske Deutsche Seereederei skulle vise sig med tiden også at blive et virkeligt stort agentur. Jeg fortæller nedenfor mere om nogle af disse agenturer og skibene.

Mit arbejde i indgående afdeling var alsidigt. Der var mange tråde, der skulle samles for at planlægge et skibs anløb: Havnevæsenet, Toldvæsenet, Stevedorekompagniet, proviant, ferskvand, spildolie, vaskeri, kontanter til skibet osv. Der skulle laves godslister til Stevedorekompagniet og kontrolfirmaet Dansk Tally- & Kontrol, godsregistrering til Toldvæsenet, skibene skulle indklareres – i starten kom tolderne om bord og foretog indklarering, men senere blev det overladt til agenterne. Hele proceduren med losning, kørsel til pakhus, udlevering af gods skulle ordnes. Godset skulle udleveres mod betaling af fragt samt aflevering af de nødvendige fragtdokumenter (konnossementer), der skulle arrangeres kørsel for noget af godset. Fra Brasilien omladede vi ofte gods til både Norge, Sverige, Finland og København, så der var rigtig mange aftaler, der skulle på plads og dokumenter, der skulle udskrives. Til allersidst skulle det hele samles i en afregning til rederiet.

Dengang skulle havnepengene betales, inden skibet fik lov at sejle. Det foregik hos Toldvæsenet. Ved indklareringen havde tolderne medtaget skibets målebrev (kan måske kaldes skibets dåbsattest) og det fik man udleveret, når havnepengene var betalt. Senere blev det ændret til, at Havnevæsenet sendte regning på havnepenge og vareafgift efter at skibet var sejlet igen.

Der var en af pigerne ved kassen på toldboden, som jeg syntes virkede sød. Det fortalte jeg hjemme på kontoret, og Stine (en af næste års elever) kunne blot tilføje, at det måtte da være Irene. De var veninder og havde gået på handelsskole sammen. Stine ringede straks til Irene og spurgte, om jeg måtte invitere hende i biografen. Det måtte jeg, men mere end det ene biografbesøg og en efterfølgende drink blev det ikke til.

”Bremerbådene” var de første skibs anløb, jeg fik med at gøre. Rederiet ejede en lille snes skibe, som betjente havne i Danmark, Norge og Sverige. Normalt lastede man i Bremen om tirsdagen og var klar til losning i Århus torsdag morgen.

Øverst M/S "Bremer Norden" ved Pier 3 i 1970. Nederst jern til Lemvigh-Müller & Munck A/S, der blev læsset direkte på vogne. Fotos: Ole Ryolf.

Skibene havde altid travlt. Jeg tror ikke, det var muligt at finde en telex uden ordene schnell, muss og unbedingt. Herman Voigtländer stod for trafikken, og hvis tingene ikke gik helt op, kunne man næsten se gennem telefonen, hvor gasblå han blev i hovedet.

Udover rederiets egne skibe var den lille coaster ”Roland Kruse” chartret til trafikken. Rederen var kaptajn, Hermann Kruse, en lille, kraftig mand, som vist ikke blev vasket hver dag. Under en samtale kunne han godt bøvsse flere gange, og hans kommentar var blot ”Ich bin krank”. Han brokkede sig altid over, at han fik for lidt i charter, men han fortsatte dog år efter år.

Hermann Voigtländer og næstkommanderende Eberhart Hönicke besøgte os i juni 1977 i Århus. Det lykkedes til vores store overraskelse at blive dus med dem, og fremover blev Herman Voigtländer kun lysegasblå i hovedet.

Langt størstedelen af lasten var til Lemvig-Müller & Munck A/S, som havde et stort lager på Pier 3. Man hentede godset ved skibssiden, det blev losset direkte til de specielle vogne, som blev trukket af en traktor. Der blev læsset godt på, og det er sket mere end en gang, at en vogn er knækket sammen på midten på grund af overlæs.

De første år blev traktoren kørt af en mand, der hed Ove. Han dumpede af og til ind på kontoret til en kop kaffe, og uanset om man mødte ham der eller på havnen, var hans sprogbrug af en sådan kaliber, at det ikke tåler at komme på tryk. Hvordan det skete, ved jeg ikke, men hans kolleger fornærmede ham på et tidspunkt så meget, at han sagde op og blev havnearbejder. Det var han kun i kort tid, så blev han skraldemand. Hans afløser hed Hans. Han var en tynd splejs og blev senere formand hos Stevedorekompagniet under navnet Piberenseren.

Da Viggo stillede træskoene

Fredag den 3. september 1971 lå ved kaj 27 i Århus havn skibet ”Bremer Reeder”, som det meste af dagen havde losset nogle hundrede tons jern fra Bremen – nøjagtigt som hun og andre af rederiet Bruno Bischoff & Co.’s skibe havde gjort en gang om ugen i ”hundrede år”. Efter udlosning skulle der denne gang lastes en lidt speciel last, som skibet skulle have med retur til Bremen.

På kajen ventede havnearbejderne på lasten, som stille og roligt trillede frem på fire lastbiler fra Peter Hornbæk i Herning – dengang sikkert Hernings største vognmand med 25-30 biler, måske flere, i flåden. På kajen ventede også Svend-Aage Holmberg, som var ledsaget af en ung, håbefuld elev, nemlig mig. Jeg havde også den dag medbragt mit elskede kamera, idet jeg tænkte: ”Om 40-50 år kan jeg måske glæde nogle gamle havnetosser med mine billeder”. Det viste sig at holde stik.

Den specielle last bestod af 16 store tanke på i alt godt 54 tons. De var fremstillet hos firmaet A. Boll i Herning og skulle leveres til det store Rolandwerft GmbH i Bremen, hvor de skulle indbygges i nogle supplyskibe til rederiet A. P. Møller i København. Jernpladerne, som tankene var bygget af, havde enten ”Bremer Reeder” eller en af hendes søstre faktisk selv sejlet fra Bremen til Århus et par måneder forinden.

Den første af lastbilerne trillede frem og holdt under kranen. Havnearbejderne på kajen kløede sig lidt i håret og var i tvivl om, hvordan de skulle komme af sted med at hugge an på disse store tanke, som var læsset ”sidelæns” på ladet af lastbilen. Inden de nåede frem til en løsning, stillede lastbilens chauffør, ”Millimeter-Viggo”, i bogstavelig forstand træskoene på kajen og lod sig hive op med kranen, så han kunne hugge an.

En efter en blev tankene løftet om bord. Nu, hvor tankene vendte rigtigt, havde havnearbejderne ingen problemer med at frigøre kæder og kroge, og alle 16 tanke kom om bord uden skader. De blev behørigt surret, så de ikke rendte nogle vegne i lastrummet, og ”Bremer Reeder” var klar til at sætte kursen mod Kielerkanalen og videre til Bremen.

Lastningen af de 16 tanke fra Boll i Herning på skibet Bremer Reeder i 1971. Det er "Millimeter-Viggo" i kranen. Fotos: Ole Ryolf.

Men historien sluttede ikke der. Der skete nemlig det, at Rolandwerft GmbH gik fallit, og tre supplyskibe lå ufærdige i Bremen. Der blev indgået kontrakt med Århus Flydedok om færdiggørelse af skibene, som blev slæbt til Århus. De blev færdiggjort og afleveret til rederiet i løbet af 1972. De tre skibe fik navnene "Mærsk Helper", "Mærsk Handler" og "Mærsk Hauler".

Og hvorfra havde "Millimeter-Viggo" så sit – skal vi kalde det – kælenavn? Jo, det var sådan, at Viggo stort set var daglig gæst i Århus, hvor han læssede jern til modtagere over hele Jylland, men nok mest til Herning Beholderfabrik og A. Boll i Herning. Alle Stevedore Kompagniets truckførere vidste, at når Viggo skulle have læs, skulle pladerne ligge meget nøjagtigt på bilen, så ofte måtte de lette et bundt plader for at flytte det "en enkelt millimeter" på ladet. Overdrivelse fremmer forståelsen.

En alsidig buket af rederier

Udover Bremer-bådene havde vi også anløb af skibe med jern fra Szczecin i Polen. Det var oftest danske coastere. NYK Lines containerskibe anløb Hamburg og containerne blev kørt til Århus på lastbiler. Mange containere var "full loads", som blev tømt hos modtagerne, men der var også containere (LCL Less than Container Load) med mindre partier. De blev tømt ved vores pakhus.

Tømning af container ved pakhuset. Til venstre Christian "Grønnegade", til højre Henry Friis. Foto: Ole Ryolf.

Vi havde også anløb af skibe, som lossede fabriksnye biler fra Japan. Det var dels bulk carriers (massegodsskibe), som var blevet udstyret med dæk og ramper, dels Pure Car Carriers (rene bilskibe), der var bygget nærmest som store færger med 10-12 dæk til biler. På et tidspunkt blev det et krav, at bilerne skulle forsynes med prøvenummerplader, når de blev kørt fra skibssiden til opmarchpladsen. Det ville tage så lang tid at montere og afmontere dem, at akkorden ville blive ødelagt. Et sæt nummerplader blev bundet sammen med stropper, så havnearbejderne tog dem blot om halsen, når bilerne skulle på plads. Opfindsomhed hjælper over mange vanskeligheder.

Bilbådene var – efter datidens forhold – kæmpestore. Ofte måtte havnen hyre en eller to ekstra slæbebåde fra Svitzer. Jeg husker en af kaptajnerne sagde: "Your tugboats are very very small, but very very good"

"Jinrei Maru" en ombygget bulk carrier. Foto: Ole Ryolf.

Der losses biler fra en bulk carrier ved Pier 4. Nederst kontrollør Freddy Lundberg fra Dansk Tally & Kontrolselskab, der tjekker bilerne. Fotos: Ole Ryolf.

Der losses kaffe fra et skib fra Brasilien. De senere år blev kaffesækkene (vejer 60 kg) pakket i såkaldte Marino-slings. Det gjorde, at der kunne losses væsentligt mere pr. time end ved løse sække. Foto: Ole Ryolf.

De første år i min tid var anløbene fra Brasilien og Argentina oftest med foderstoffer og ikke meget stykgods. Den tendens vendte, og gennem årene blev der lossset rigtig meget kaffe, tobak, sisal (senere bindegarn), autodele, industrigarn, træ og konserves fra Brasilien.

I november 1977 fandt tolderne 2.125 flasker whisky om bord i det brasilianske skib "Arpoador". Det medførte en kæmpe regning for told, afgifter og bøder. Det lykkedes dog rederiet at forhandle lidt med toldvæsenet, så den endelige regning "kun" blev på lidt over 424.000 kroner. Jeg var på toldboden med checken.

De indiske skibe lastede stort set kun mælkepulver, enten en Danida-almisse eller fra EF's overskudslagre.

Deutsche Seereederei (DSR) opretholdt i mange år trafik på Middelhavet, hvor vi havde anløb cirka hver 14. dag. Her lastede vi frosne halve oksekroppe ("pistoler"), store partier kyllingefoder, maskingods samt en del udrangeret entreprenørmateriel og gamle biler. Senere havde vi også anløb af store containerskibe, som lastede til Østen. I flere år havde DSR egen feederrute fra Århus til Hamburg, først med skibet "Warin", senere søsterskibene "Rechlin" og "Tessin". Herom senere.

Losningen drøftes mellem Frede Møller fra firmaet Mammen & Drescher (repræsenterede en stor modtager af kaffe), Claus Christiansen fra Dansk Tally & Kontrolselskab samt mig (med hænderne i lommen). Dresscode? – Nej. Fotograf ukendt.

De indiske skibe var ofte af lidt ældre dato, men i modsætning til mange nyere skibe havde de smukke linjer.

Containerskibene var pænt store efter datidens skala. Her er det vesttyske "Marcon" i charter til DSR. Til højre ses hvordan containerne lastes i såkaldte celler, hvor lastningen styres i en slags skinner, og det er ikke nødvendigt at surre containerne i lasten. Fotos: Ole Ryolf.

Vi repræsenterede flere sydamerikanske rederier, som indledte en samsejling under navnet Scan-Pas. Også til Sydamerika gik der en del gamle biler. Herop var det udelukkende foderstoffer. Det argentinske rederi ELMA var dog en undtagelse. Her lastede vi i en del år massevis af frosset oksekød. Herom nærmere nedenfor.

Trafikken på Finland var stort set det eneste aktiv i firmaet, som jeg ikke var involveret i. Den havde sin helt egen afdeling. Skibene ankom og sejlede på alle tider af døgnet, og ofte skulle der også losses eller lastes i weekenderne. Jobbet var så absolut ikke et 8 til 16 job på de dage, hvor der

var skib. En fordel var der ved at arbejde lørdag, søndag eller helligdage: Der lå ikke 25 sedler med anmodning om opringning, når man kom tilbage på kontoret. Og så lige det, at man spiste på firmaets regning, ofte på det nærliggende Viking Bøfhus.

Skibene sendte telegrammer med tidspunkt for forventet ankomst samt besked om, hvad de ønskede ved ankomsten. I dagtimerne kom de på telex, men aften, nat, weekends og helligdage blev de ringet til os på vores privatnumre. Telefonen stod altid på natbordet, og blok og kuglepen var altid parat, så man ikke først skulle lede efter det klokken tre om natten.

SKIBSNAVN	HAVN	ETA.	ANK.	FRA	ETS.	TIL
BR URANUS	KØBING	2 1/2		BREMEN		GÖTEBORO
P KRUSE	AALBORG	1 1/4		BREMEN		
BR NORDEN	RANDERS	1 1/2		BREMEN		SKIENFJ
VATERLAND	AARHUS	1 1/2	1 1/2	CONT.		
SHANGHAI LA	AARHUS	1 1/2		WALLHAMN	1 1/2	
BOIAFOBO	AARHUS	1 1/2		OSLO	1 1/2	MALMÖ
VENQUEN II	AARHUS	1 1/2		AALBORG		
CANTUARIA	AARHUS	1 1/2		KÖHN		STOCKHOLM
MARLY	AARHUS	1 1/2		HELSINKI	1 1/2	HELBORG
ERRA VERDE	AARHUS	1 1/2		BRASIL		
KULPINSEE	AARHUS	1 1/2		WISMAR		HAMBURG
BLAN KENSEE	AARHUS	2 1/2		WISMAR	2 1/2	HAMBURG
SCHUMALDE	AARHUS	1 1/2		WISMAR		HAMBURG
POLARIS	AARHUS	1 1/2		KÖTKA	1 1/2	KÖHN
		2 3/4		KÖTKA	2 3/4	KÖHN

For at gøre det overskueligt for alle, stod midt i lokalet en tavle, hvor vi opførte de skibe, vi ventede. Foto: Ole Ryolf.

Telex – også kaldet fjernskriver. Den svarer vel nogenlunde til det vi i dag kender som e-mail. Denne telex har jeg fotograferet om bord på Aarhus Søfartsmuseum. Til højre en af de længste telex-strimler fra min tid.

Mit arbejdsbord i udgående afdeling. Som det ses, var der tid til at spille med i DanToto (spil på heste). Jeg havde ikke en pind forstand på travheste, men det lykkedes mig at vinde en halvtredser i ny og næ. Foto: Ole Ryolf.

Ganske almindelige dage på kontoret, men også tid til fester

Efter et år og ni måneder byttede jeg med Henrik Hoffstedt, så jeg kom i udgående afdeling. Her var det stort set kun papirarbejde såsom duplikering af konnossementer på spritduplikator, regninger til kunderne og en del telex-skrivning (fjernskriver). Kedeligt og ikke så spændende som arbejdet, hvor man kom på skibene.

Når et skib havde lastet, skulle alle oplysninger om godset sendes til rederiet på telex. Det var ret omfattende. Man skrev først en "kladde" i form af en hulstrimmel. Den strimmel kunne blive meget lang, og hvis den knækkede, var det meget svært at sætte den sammen igen, så de fleste gange var det om igen. Arbejdet blev senere noget enklere, da alle firmaer fik telefax.

Indtil maj 1973 havde vi kontorer i stueetagen i ejendommen Havnegade 2B. Førstesalen var lejet ud til forskellige erhvervsdrivende mens andensalen rummede en meget lille frokoststue samt arkiver. Efter en større ombygning, der blandt andet medførte en stor vandskade, flyttede vi til andensalen i lyse og venlige lokaler. Stueetagen blev lejet ud til skibsprovianteringshandlen Sophus E. Johnsen & Co. Så havde vi nemt til at købe noget drikkeligt, hvis vi blev tørstige.

Havnegade 2B under ombygningen. Til højre ses de venlige kontorer på andensalen. Fra venstre: Claus Olsen, Jens Erik Bladt og Peter Schmidt. Fotos: Ole Ryolf.

Mig som nummer 33 hos Civilforsvaret i Padborg november/december 1973. Fotograf ukendt.

I 1973 blev jeg indkaldt til at aftjene min værnepligt: 30 dage ved Civilforsvaret i Padborg. Det var heldigt for mig, at jeg slap med det, for firmaet valgte – mod skik og brug – at tilbyde mig job, da jeg var udlært. Da det var job i indgående afdeling, takkede jeg straks ja. Man tilbød endda også at betale halvdelen til et kørekort, hvilket jeg også sagde ja tak til. Jeg fortsatte de opgaver, jeg tidligere har beskrevet, indtil 1987.

I forløbet skete der nogle ændringer i ledelsen, der medførte, at Bent Vagner fra januar 1976 blev direktør. Wendelbo flyttede i 1982 med resterne af det oprindelige Wendelbo Nielsen & Co. til lokaler på Fredens Torv. Han døde ret pludseligt i maj 1973, kun 62 år gammel.

Vi havde en del erhvervspraktikanter. Jeg husker især to. Den ene var en ung mand, som vi sludrede med fredag inden fyraften. Vi spurgte, om han havde fået noget ud af opholdet. Det havde han – han havde fundet ud af, at det i hvert fald ikke var denne branche, han skulle i. Men hans ophold har på den måde ikke været forgæves. En anden praktikant, Pia, kvitterede med et pænt brev, hvor hun takkede for oplevelserne. Hun fremhævede lille mig for at have taget hende med på havnen og opleve et af de store bilskibe.

Lehmann Junior var kendt for at holde nogle ret vilde julefrokoster. Dem vælger jeg at forbigå i tavshed. Hvert år var der desuden en firmafest – de første år lokalt med en lørdag aften på f.eks. Tranbjerg Kro. Senere blev det weekendophold, hvor vi blandt andet har været på Fanø, Feriehotel Fyrklit i Hirtshals og Sallingsund Fægekro.

I januar 1975 fejrede Lehmann Junior i København 25-års jubilæum. Alle medarbejdere fra København og Århus var inviteret til middag på Langelinie Pavillonen med Ulrik Ravnbøl som toastmaster. Der blev udloddet to gange to rejser til Mallorca. Middag, rejse og hotel betalt af firmaet.

I juni 1981 markerede vi i Århus vores 25-års jubilæum med en middag på Kaløvig Strandgaard. Her deltog alle medarbejdere fra Århus på nær én, som tilfældigvis skulle giftes den dag. Derudover deltog alle ”spidserne” fra København. Dagen forinden havde vi holdt reception på kontoret for kunder og venner af huset.

Flere gange har Holmberg arrangeret fisketure, først fra Århus, senere fra Ebeltoft. Nogle havde kone eller kæreste med, nogle havde børn med. Det var hyggelige ture med blandede fangster.

De senere år var det kutyme, at man gav en flaske Gammel Dansk, når man havde fødselsdag. Vi samlede omkring en lille reol i passende højde og ønskede fødselaren tillykke. Hvis det var på en stille dag, var det ikke usædvanligt, at vi efterfølgende splejsede til endnu en flaske Gammel Dansk.

Når vi inviterede kunder eller måske en kaptajn ud at spise, skete det ofte på Teater Bodega (eller Uffe, som den dengang kaldtes) i Skolegade. Det var nemt, tæt på. Vi havde en fast aftale om, at vi købte en hel flaske snaps, og stedet opbevarede det, vi ikke drak, til næste besøg. For at de ikke skulle snyde og sælge fra vores flaske til andre kunder, blev der hver gang sat en elastik rundt om flasken, der hvor vi var kommet til.

Omkring 1980 var vi fire medarbejdere – Jens Erik Bladt, Carsten Vammen, Per Ørnstrup og mig - på kursus i søret. Det foregik på Fynshav Kursuscenter i en villa, ombygget til formålet. Der var værelser på første sal og i kælderen, undervisning i stueetagen. Vi fire delte de to dobbeltværelser i kælderen. I middagspausen gik vi til købmanden og købte halvliters Tuborg, som vi lagde i lyskassen og dækkede dem med sne. Så kunne ingen se dem, og de var dejligt kolde til aften. Maden indtog vi på den nærliggende Fynshav Færgetro. En aften gik der lidt tid, inden maden - gule ærter - var klar, så vi hyggede os med lidt at drikke, for mit vedkommende en whisky. Jeg havde dog kun nået at nippe til whiskyen, da maden blev serveret. Mange år efter måtte jeg høre for at have drukket whisky til gule ærter.

Øverst til venstre firmafest på Tranbjerg Kro 1973. Foto: Leif Nielsen Øverst til højre Susanne og mig ved jubilæumsfesten på Langelinie Pavillonen. Fotograf ukendt. Nederste til venstre foto fra jubilæumsreceptionen – der har aldrig manglet fadøl, når vi festede i Århus. Foto: Ole Ryolf.

EDB begyndte at trænge sig på, vi kunne ikke undgå det. Ledelsens holdning var, at det skulle være os, der styrede EDB og ikke omvendt. Vi var nogle stykker til en lille introduktion hos firmaet Plus-Data i Skovby, og jeg må indrømme, at jeg fandt det spændende. I starten kunne det kun bruges til fakturering, alle kunder skulle oprettes med et kundenummer. Det endte med at blive kundens telefonnummer – for det første kunne man huske mange af dem, for det andet ville det være et nummer, der aldrig ville blive ændret. Senere blev det knyttet til vores telex, så vi kunne sidde på vores egen plads og skrive i stedet for i det lille telex-rum. Senere kom Stevedorekompagniet med EDB, der gjorde, at alt hvad der skulle ekspederes på containerterminalen skulle på EDB. Siden er det gået rigtig stærkt.

Havde man dengang vidst, hvilke muligheder der lå i EDB, havde man sikkert stillet større krav til leverandøren. Det kunne være, at man en gang for alle indtastede alle oplysninger om skib og gods og derefter fortalte computeren, hvilke af dem, der skulle bruges på hvilke blanketter. Det kunne have sparet mange timers arbejde.

I det sidste års tid af min ansættelse gik det tilbage for branchen, dermed også for Lehmann Junior. Flere rederier ophørte med at besejle Århus, og stemningen var lidt trykket de sidste dage i hver måned, hvor der blev holdt møder for lukkede døre, typisk efterfulgt af en afskedigelse. Jeg valgte at aflevere en uopfordret ansøgning hos Falck, som hele livet har været min anden store interesse. Jeg blev ansat som vagtmesteraspirant fra den 1. september 1987. Jeg kunne se tilbage på 17 gode, spændende og afvekslende år i firmaet.

I de 17 år hos Wendelbo Nielsen/Lehmann Junior tog jeg mange billeder selv, og sammen med avisudklip og forskellige andre udgivelser har jeg samlet 11 scrapbøger.

Jeg havde et godt samarbejde med det lille blad "Århus Havn", som dengang skrev meget om skibsanløb med skibe på jomfrurejse, specielle laster eller andre usædvanlige ting. Vi er nogle få fra min første tid i firmaet, som stadig ses en gang om året. Det er stort set de samme, som ofte var med på en fadøl på Nystrup (Nystrups Vinstue i Skolegyde). Den enkelte kunne nogle gange godt blive til flere. Vi kunne vist godt kaldes stamgæster på Nystrup. I den periode, hvor Elsebeth var gravid, satte hun sig ved bordet og sagde: "Jeg ska' ha' en lille". At det var fadøl, hun mente, var ingen i tvivl om. En anden gang kom fru Nystrup og meddelte: "Der står fire fadøl, fra sidst I var her". Kurt var hurtig til at kommentere: "Hæld bare dem ud, de må være dovne nu". Men selvfølgelig betalte vi for de fire fadøl. Jeg sørgede altid for at have en 20-kroneseddel bagest i tegnepungen til en taxa hjem – uden taxameter.

Her følger lidt blandede oplevelser og indtryk fra de 17 år i firmaet.

Botafogo

Vi havde blandt andet agenturet for det brasilianske rederi Empresa de Navegação Aliança S.A. Indtil midt i 80'erne havde vi et eller to månedlige anløb af rederiets skibe. Ofte omladede vi gods til andre havne i Danmark, Sverige, Norge og Finland. Vi oplevede ofte den typiske sydamerikanske mañana-mentalitet. Ved skibets ankomst – ofte om natten – aftalte vi med besætningen, at den-og-den luge skulle være åbne og klar til losning næste morgen klokken syv. Men næste morgen var der i bedste fald en eller to matroser at se på dækket, men intet var klart. Der kunne godt gå en halv times tid, inden disse søfolk i "pistøfler" (sandaler) og beskidte kedeldragter tog sig sammen og åbnede lugerne.

Sidst i 70'erne ændrede denne tendens sig lidt efter lidt, efterhånden som yngre styrmænd og kaptajner kom til. En af disse, Nilton de Paula, mødte vi først som styrmand på skibet "Botafogo". Her fungerede det hele; alt var klart, når havnearbejderne mødte om morgenen. Nilton blev senere kaptajn på "Botafogo", og vi fik et fint forhold til ham og skibets officerer.

Jeg husker et anløb i december 1979. "Botafogo" skulle losse tobak fra Nordbrasilien og samtidig indlade mælkepulver. For at være i stand til at tilrettelægge ekspeditionen, sendte vi en

"Botafogo". Foto: Ole Ryolf.

telex til Nilton, mens skibet lå i Bergen, og udbad os detaljer for losning og lastning samt om skibets forventede dybgang. Vi fik meget hurtigt svar:

dear friend
regarding your telex about cargo operation in aarhus (her fulgte detaljerne) stop on arrival at aarhus hope to see on the quay musicians and girls holding bands with sentences "welcome botafogo"
best regards to everyone in havnegade 2b / Nilton

Vi fik et brugbart svar omkring lasten, vi havde en plan, alt kunne times og tilrettelægges. Men den sidste bemærkning kunne vi naturligvis ikke sidde overhørig. I afdelingen havde vi nok at gøre med ekspedition af skib og gods, men vores bogholder Frøken Ulsø tog over med Niltons ønske. Jeg husker ikke, om vi forsøgte at få Pige-garden til at optræde, men tror det ikke. Der var ikke alverden af tid til at arrangere noget. I en butik tiggede vi et reklameskilt med en køn lyshåret pige. Vi fabrikerede et hjerteformet skilt med teksten "Welcome to Aarhus Botafogo" og bagpå damen limede vi en lille kassettebåndoptager. Pige, skilt og musik var klar ved "Botafogo"s ankomst og vakte stor moro hos skibets officerer - og ikke mindst hos Nilton.

Et par år senere blev Nilton kaptajn på et af rederiets nye full-containerskibe, "Copacabana".

Brudepar

Kaptajn Niltons ønske om piger, musik og plakat var ikke den eneste specialopgave for "Botafogo". Mens "Botafogo" lossede og lastede, fik vi endnu et ønske. Skibets brasilianske Chief Mate (overstyrmand), Marco Gomes Maia, skulle giftes med en tysk pige, Gabriele Schuhr, og parret havde besluttet, at vielsen skulle foregå i Tønder. Desværre var præsten bortrejst, så det kunne ikke lade sig gøre.

Kaptajn Nilton med den kønne pige og musikken. Foto: Ole Ryolf.

Også her trådte Frøken Ulsø til. I hast fik hun arrangeret et bryllup på Århus Rådhus, så parret kunne sejle fra Århus som mand og kone. Vi syntes, at historien var så sjov, at den måtte i avisen. *Aarhuus Stiftstidende* havde dog ikke mulighed for at sende journalist eller fotograf, så der trådte undertegnede til. Billede samt omtale af brylluppet var som bagsidehistorie i avisen et par dage efter. Kort efter brylluppet – og inden ”Botafogo” igen satte kursen mod hjemlandet – afmønstrede styrmanden og fru. Et par dage før jul modtog vi en hilsen fra det unge brudepar.

Like Coffee?

På de brasilianske skibe blev vi altid budt på en kop kaffe – alt andet ville også have undret. Når man tænker på, at Brasilien er et af verdens førende lande med produktion af kaffe, undrer det imidlertid, at de drikker kaffe af små kopper. Koppen er fem centimeter høj, så der var ikke meget kaffe deri, når der også skulle være plads til grums i bunden.

Mit samler-gen bød mig at tigge en kop på et skib fra rederiet Aliança og en fra rederiet Lloyd Brasileiro. Jeg har aldrig drukket af dem, de pynter på hylden over komfuret. Vi blev dog også budt på andet end kaffe om bord, for eksempel den brasilianske øl fra bryggeriet Brahma. Den smagte rigtig godt, dengang brygget på dansk malt, sejlet til Brasilien måske på netop det skib, der bød på øl.

Men det første, man blev spurgt om, når man var bænket hos kaptajnen, var: Like Coffee?

Til venstre den lille kop fra Aliança, og til højre den lille kop fra Lloyd Brasileiro. Foto: Ole Ryolf.

"British Tay" i havnen. Foto: Ole Ryolf.

The Old Man

I januar 1975 blev vi hos Wendelbo Nielsen & Co. betroet klareringen af tankskibe for Texaco. På det tidspunkt lastede skibene ved Texacos raffinaderi ved Pembroke i Wales. Senere etableredes et raffinaderi ved Lysekil i Brofjorden (Sverige), og transporten blev derefter foretaget med mindre, indchartrede tankskibe. Langt de fleste anløb var for losning af autodiesel og fyringsgasolie.

Vores første klarering blev tankskibet "British Tay", ejet af BP. Vi vidste ikke, at et olieselskab kunne sejle for at andet selskab, og det blev da også vores eneste klarering af den slags.

Efterfølgende var det hovedsageligt de to norske næsten-søsterskibe "Texaco Oslo" og "Texaco Norge" der kom, men vi så også engelske og andre norske tankskibe. Udover Århus havde vi også lejlighedsvist klareringer ved Studstrupværket og en enkelt gang ved Nato-broen ved Lyngsbæk.

"British Tay" ankom den 22. januar 1975, og da det var vores første klarering for Texaco, fulgtes vi to mand – min chef og mig – om bord for at give skibet den bedste service, og samtidig havde vi begge lidt at lære om det nye tiltag. Da vi kom om bord, spurgte vi straks efter kaptajnen. Ham vi spurgte fangede en ung mand og sagde: "Take them to The Old Man". Det smilte vi lidt ad. Da vi lidt senere var blevet bænket hos kaptajnen og vi drøftede anløbet, ringede hans telefon. Han undskyldte overfor os, og det var lidt svært ikke at trække på smilebåndet igen, da han besvarede opkaldet ved at præsentere sig som "It's The Old Man".

To skruer

Et godt agentur var det japanske rederi Nippon Yusen Kaisha (NYK Line) med trafik på Østen, især Japan. Containerskibene så vi aldrig i Århus, men i en årrække havde vi mange anløb af bilskibe (Car Carriers), som lossede fabriksnye biler fra Japan.

Særligt én transport husker jeg fra juli 1981 – to store skibsskruer med Aalborg Værft som modtager. De var afskibet på to 20' flats og blev losset en søndag aften fra Unifeeders "Christel". Jeg kunne ikke dy mig for at være på kajen, da de blev losset. Skruerne skulle bruges til en nybygning til rederiet Ove Skou – en til fremdrift, en som reserve. Efterfølgende blev skruerne kørt til Aalborg med en specialtransport, og så var de sådan set glemt igen.

Vi stiftede dog bekendtskab med dem igen et år senere, helt nøjagtigt den 11. juni 1982, hvor vi klarerede nybygningen "Ove Skou", da den ankom direkte fra værftet.

"Ove Skou" var chartret til samsejlingen Scan-Pas, hvis deltagere var rederier fra lande på Sydamerikas vestkyst, blandt andet Peru, Bolivia og Ecuador. Rederiet Ove Skou ville indsætte nybygningen i et timecharter, der gik fra Sydamerika til Østen. Man så chancen for at få lidt penge i kassen for turen til Sydamerika ved at chartre ud til Scan-Pas for denne ene tur, der ellers ville have foregået i ballast. På den måde hilste vi igen på de to skruer.

Skruerne losses fra
"Christel". Foto: Ole Ryolf.

Færdigt Arbejde

Sådan hedder en bog fra journalist Mogens Rasmussens pen, udgivet i 1983.

Bogen handler om havnearbejdernes arbejde. I kapitlet "Skibet er ladet med..." fortæller han først lidt om en fest i Århus midtby, hvori deltager flere havnearbejdere. Kapitlet fortsætter:

Ikke langt derfra, i en næsten øde havn, vandrer en enlig mand i pæn jakke og mappe rastløs frem og tilbage på kajen. Han har nu ingen grund til at være utålmodig. Han ved præcist, hvornår "Lloyd Marabá" vil komme og er bare lidt tidligt på den.

Dér er det også. Langt ude på den anden side af ydermolen kan han ane det store skib mod den lyse nattehimmel. Snart dukker de to slæbebåde op i havneindløbet.

– Det er nu ingen billig fornøjelse, tænker han. 13.000 kroner for at blive slæbt ind til kajen. Og dertil kommer den danske lods, som de har haft ombord, siden de rundede Skagen. Han koster vel godt 7.000 kroner.

To mænd i blå arbejdstøj dukker frem mellem den store havnekrans ben. De skal hjælpe med at fortøje "Lloyd Marabá", når slæbebådene har fået skubbet det til kaj".

Manden i den pæne jakke er såmænd mig.

Videre i bogen følger man hele ekspeditionen – losning af næsten 1.000 tons kaffe og blandet stykgods. Jeg traf Mogens Rasmussen på kajen den sene aften. Han fortalte om sin bog og spurgte, om han måtte følge arbejdet på skibet. Det kunne jeg naturligvis ikke sige ja til uden at have spurgt skibets kaptajn, men han var helt med på ideen. Jeg lovede at hjælpe med oplysninger henad vejen, eneste krav var, at jeg fik et eksemplar af bogen.

Bogen er rettet mod skoleelever, og jeg må konkludere, at hvis skoleelever skal have noget ud af den i dag, må det næsten være i historietimerne. Virkelig meget er sket i de 40 år, hvor containere har overtaget. Og hvis det havde været i dag, havde jeg ikke haft nødig at være i god tid. Jeg kunne have siddet hjemme og fulgt skibet på AIS (overvågning af skibe på samme måde som GPS for biler) og først kørt hjemmefra, når det var i havneindløbet.

Selvfølgelig fik jeg en bog med en personlig hilsen fra Mogens Rasmussen. Færdigt Arbejde.

20 dollars

På kontoret ekspederede vi masser af post til og fra skibene – crew mail. Før skibenes ankomst dukkede en del breve op, som vi opbevarede i en kurv indtil skibets ankomst. Ofte dukkede der også breve op, efter at skibet var sejlet. Hvis det var et enkelt eller to breve, omadresserede vi dem blot. Hvis der var mange, kom de i en samlekuvert, som man kunne få udleveret på posthuset, og sendt videre til en havn ud i fremtiden. I ingen af tilfældene skulle der frankeres.

Også den anden vej var der breve, altså post fra besætningsmedlemmer til kærester, slægt og venner, ofte ret mange breve. De kom med i vores udgående post, og postpigen opgjorde, hvor meget porto, der var brugt på disse breve, så vi kunne tage højde for det i afregningen til rederiet.

Engang modtog vi et brev med udelukkende skrifttegn, som ingen af os kunne tyde. Da vi ventede et japansk bilskib, gik vi ud fra, at det måtte være til en om bord i dette skib. Men da vi afleverede brevet til kaptajnen, vendte og drejede han det og gav os det tilbage. Han kunne heller ikke tyde tegnene. De var ikke japanske, og han mente heller ikke de var kinesiske. Hvordan Postvæsenet havde fundet på at lægge det i vores postboks, må stå hen i det uvisse. Vi droppede det igen i en postkasse og så det aldrig mere.

Vores elev Michael fik en stak breve med hjem fra et skib, sammen med 20 dollars til porto. Vi var tre-fire stykker som aftalte, at brevene bare gik med i posten som sædvanlig, og så skulle Michael passe på de 20 dollars til dollarkursen var steget til et fornuftigt niveau. Så ville vi veksle dem og ta' os en øl på Nystrups Vinstue. Efter et par måneder eller tre steg dollarkursen til et fornuftigt leje, og vi sagde til Michael, at nu kunne han godt få vekslet de dollars. Han gik til bekendelse og fortalte, at han havde vekslet dem til en lousy kurs, en dag hvor han havde været helt på røven.

Mon ikke vi alligevel gik på Nystrup og fik en øl?

Hvordan saften fra 80 millioner appelsiner endte i havnen og på lossepladsen

Langt de fleste skibsanløb foregik uden problemer, men nogle dog med diverse udfordringer grundet vejret eller andre ”udefra kommende faktorer”. I få tilfælde gik det dog langt fra, som sømandspræsten prædikede.

Sådan et tilfælde var anløbet af det brasilianske skib ”Maringá”, tilhørende Empresa de Navegação Aliança SA, i marts 1979. Som mange gange før skulle vi omlade gods til København, denne gang blandt meget andet en del frosset orangejuice i tønder.

Juicen er koncentreret og fragtes i fryserum. 250 liter juice er i en meget kraftig plasticpose i tønden, som brutto vejer 285 kg. Selvom varen er frosset, er den stadig flydende med en konsistens, der ligner sirup eller melasse. Juicen skal fortyndes 20 gange, før den kan drikkes. På skibene fik vi af og til foræret en lille dåse med juicekoncentrat – når den var fortyndet de 20 gange og drikkeklar,

smagte den pragtfuldt. Det var den rene vare. En reklame fra dengang lød: ”16 søde appelsiner til en liter”.

Juicen var lastet i luge 5, skibets fryseluge. Den første dag lossedes fra det øverste mellemdæk, helt uden problemer. Da lugen til det nederste mellemdæk blev åbnet, åbenbares et skue, som ikke tåler sammenligning med Jerusalems ødelæggelse. Tønderne lå hulter til bulter, nogle totalt smadrede, nogle kun bulede, sammen med stuvetræ og beklædning fra fryserummet. Det var resultatet af fem døgn i Nordsøen med vindstyrke 10. Da man et par dage senere åbnede til underrummet, var situationen den samme der.

Losningen blev – af gode grunde – stoppet. De ventende kølebiler sendt hjem, surveyor (synsmand) tilkaldt, og sammen med stevedorekompagniets trafikchef måtte der lægges en strategi. Den kom til at omfatte slamsugere, Flygt Pumper, opvarmning af den tykflydende juice, åbne containere til borttransport, specialaftale med lossepladsen, elektriker fra havnen, midlertidig opbevaring af bulede tønder på told-frilager hos Cold Stores i Kolding, Dansk Tally & Kontrol til at holde styr på det hele, Falck til rengøring af tromlerne og kajen – og alt det andet.

Havnearbejderne skulle naturligvis have lidt ekstra betaling for at vade rundt i det morads. Mågerne fik et ekstra tilskud C-vitaminer. Der flød juice ud i havnebassinets, men da det var den rene vare, var der ikke tale om en forurening. For ikke at brædder, plastikposer og metalskrot skulle blive suget med op, måtte pumpningen foregå ved at man pumpede fra et trådbur.

En del af et parti juice, som skulle videre til losning i London, blev losset og spulet ren, inden det blev lastet tilbage i det fryserum, som ikke var beskadiget. I alt blev 63 beskadigede tønder og 405 ubeskadigede eller kun let bulede tønder kørt til Kolding; indholdet af 998 tønder blev kørt på lossepladsen sammen med stuvetræ, plasticposer og beklædning fra fryselugen.

Hele processen tog tre-fire dage med hårdt arbejde fra alle involverede parter. Ekstraregningen for denne specielle losning og bortkørsel mv. blev på langt over 300.000 kroner. Dertil kommer naturligvis varens værdi samt senere reparation af skibets fryserum.

Således gik det til, at saften fra 80 millioner appelsiner endte i havnen og på lossepladsen.

Dette syn mødte os, da lugerne til mellemdækket blev åbnet. Til højre de ødelagte tromler, der blev kørt på lossepladsen i åbne containere. Fotos: Ole Ryolf.

Bøffer til argentinerne

Et af Lehmann Juniors agenturer var det argentinske rederi Empresa Lineas Maritimas Argentinas, i daglig tale ELMA. Kendetegnende for rederiet var de meget smukke skibe med linjer, der mindede meget om danske skibe fra blandt andet DFDS. Indtil midten af 70erne havde vi kun sporadiske anløb, men derefter gik det i en periode stærkt. Vi lastede meget projektgods, maskingods, ost og ikke mindst frosset oksekød. Den anden vej var det foderstoffer.

De argentinske søfolk var meget gæstfri. Jeg husker en weekend, hvor et skib lossede foderstoffer, og jeg aflagde besøg om bord, blot for at høre, om alt var i orden. Jeg blev inviteret med til middagsmåltidet, som bestod af store, mørre bøffer og salat. Ved min tallerken stod en flaske kølig rødvin. Den var åben, så jeg skænkede mig et halvt glas og sendte flasken videre til min sidemand. Han satte den tilbage til mig med besked om, at det var min, han havde sin egen. Jeg skulle køre og nøjedes derfor med det halve glas.

En anden episode var ankomsten en sen aften af "Dr. Atilio Malvagni", som også skulle losse foderstoffer. Her var det den kvindelige telegrafist, som stod for papirarbejdet. Det var mens tolderne kom om bord og forestod indklareringsen. Toldbetjenten bemærkede, at der var meget vin om bord, og jeg er helt sikker på, at pigen har opfattet det som en skjult opfordring til, at han skulle have en flaske (sådan er det jo nogle steder). Der blev sendt bud efter to flasker hvidvin, og hun gav den ene til tolderen, den anden til mig. Tolderen måtte naturligvis ikke tage imod flasken, men foreslog, at vi tre kunne dele den. Jeg sagde til ham, at jeg havde tænkt mig at tage min med hjem. Og sådan blev det.

Jeg husker stadig den pige. Hun var bedårende køn og havde de yndigste dådyrøjne. Huha. Hun forærede mig en kalender med billeder af rederiets skibe – på nogle af siderne to skibe med samme navn, et ældre og et nyt.

I 1982 ophørte rederiet med at besejle nordeuropæiske havne, efter at argentinere og englænderne var røget i totterne på hinanden om ejerskabet til Falklandsøerne. Dermed ikke flere anløb fra ELMA og ikke mere oksekød. Så måtte de en tur på pampassen efter bøffer til argentinere.

Det smukke skib "Rio Colorado"

Warin

I 1983 indledte det østtyske rederi Deutsche Seereederei (DSR) en feedertrafik under navnet DSR Shuttle Service, hovedsageligt mellem Århus og Hamburg. Første anløb var ”Warin” (62 TEU), som lossede én container og lastede tre. Kun få spåede den trafik en fremtid, men det fik den. Snart fyldte vi skibet hver uge, nogle gange blev det til to anløb, og flere gange blev ”Warin” suppleret af et af sine søsterskibe ”Rechlin” eller ”Tessin”.

Kaptajnen på ”Warin”, Eberhard Alburg – af alle kaldet Ali – var en hyggelig mand, med hvem jeg efterhånden opbyggede et nært venskab, vi blev hurtigt dus. Ikke helt så tæt kom jeg på afløserkaptajnen, Heinz Matuchniak. Vi forblev Des, men et godt samarbejde havde jeg med dem begge.

Når de officielle papirer som stuveplan og indklarering var foretaget hos Ali, blev døren lukket, inden vores samtale fortsatte – ”Jeg ved ikke, hvor jeg har de andre”. Sådan var det dengang. Når jeg kom om bord på ”Warin” omkring spisetiderne, var der altid dækket op til otte i messen, skønt besætningen var på syv mand. Jeg blev fast ”inventar” ved spisebordet, uanset om det var morgen, middag eller aften. Flere gange har kokken Walther spurgt mig om aftenen, hvad jeg ville ha’ til morgenmad. Valget var enkelt, det blev ”Hakkepeter”, tatar af svinekød med rå løg, en æggeblomme, salt og peber. Dengang var salmonellaen ikke opfundet. Det varme kunne være gule ærter, and eller kanin, og næsten altid suppleret med de typiske Knödeln (kartoffelboller). Ali bød altid på en øl eller en ”cognac”, som dog ikke var på helt samme niveau, som det vi kender som cognac. Han nærmest sugede øl ud af flasken, det tog ikke mange sekunder. Man kunne vælge mellem ”Stark Öl oder Schwach Öl”. Ali var meget stolt af at kunne sige ”rødgrød med fløde” næsten perfekt.

Når tiden var til det – det var desværre for sjældent – fandt vi på at køre en tur. Sammen med Susanne og drengene har vi besøgt Moesgaard Museum, et besøg, som Ali satte stor pris på. En lørdag fik jeg planteskolen i Tingskoven til at åbne for os, da Ali gerne ville købe et par ferskentræer til sin have. Han har været med hjemme hos os og spise flæskesteg med kartofler og brun sovs. Det var et hit.

En lørdag spurgte Ali, om jeg ville hjælpe ham med at købe en fødselsdagsgave til fru Helga. Han ville gerne give hende en morgenkåbe. Heldigvis var der tid til det den dag, så vi besøgte en dametøjsforretning i Østergade. Ali kunne naturligvis ikke huske, hvilken størrelse Helga brugte, men ekspeditricen foreslog, at han udpegede en af de øvrige ekspeditricer, som havde nogenlunde samme størrelse som fru. Han valgte en sød, lyshåret pige, Bettina, som prøvede morgenkåben. Den passede hende fint, så den valgte han. På vej ud af butikken stoppede Ali op ved en udstilling af pikant dameundertøj, kiggede lidt på det og spurgte mig: ”Tror du også, vi kan få Bettina til at prøve det dér?”

I 1986 blev ”Warin” taget ud af trafikken og erstattet af ”Rechlin”. Ali blev flyttet til et andet og større skib, ”Artern”. I november 1987, kort tid efter at jeg var startet hos Falck, blev jeg ringet op af en pige fra et mæglerfirma i Skagen. Hun skulle hilse mig fra Ali, som lå i havnen for at laste fiskemel. Jeg fik byttet min vagt næste dag og tog toget til Skagen for at besøge Ali. Jeg ankom sent om aftenen og overnattede på sømandshjemmet i Skagen. Morgenen og formiddagen efter var jeg om bord og hilse på Ali, men det var ikke helt det samme som dengang. Han virkede trist. Jeg har senere erfaret, at Ali er død for en del år siden. Selvom det kunne mærkes, at tiden og livet om bord var på de betingelser, som prægede tiden med Østtyskland og Vesttyskland, så mindes og savner jeg de fortrolige stunder, jeg havde sammen med Ali om bord på ”Warin”.

”Warin” og Ali med sit typisk lune smil. Foto: Ole Ryolf.

Falcks vagtcentral 1987-1991

I mellemtiden var jeg i 1974 flyttet sammen med Susanne i en lille lejlighed i Grøfthøjparken i Viby. I 1975 flyttede vi til Janesvej i Brabrand, og det år blev vi gift. I 1978 fik vi vores første barn, Kenneth. I 1980 flyttede vi til en større lejlighed på Bentesvej i Brabrand, så vi havde plads til barn nummer to, Morten, som kom til i 1981.

Min interesse for Falck hænger naturligvis sammen med min fars job. Han startede som redder i 1947 og blev vagtmester i 1964 og var der, indtil han gik på efterløn i 1989 efter 42 års ansættelse. Halvandet år nåede vi at arbejde sammen på vagtcentralen. Derudover har både min farmor og to farbrødre i kortere eller længere tid været ansat i korpset.

Jeg er kommet på Falck-stationen på Kystvejen, siden jeg lå i barnevogn. Da jeg blev stor nok og gammel nok, blev det min tjans at gå fra hjemmet på Skovvejen med varm mad til Far hver anden aften eller søndag middag. Engang i mellem kunne man være heldig at komme med på en tur i en kranbil.

Interessen holdt ved, og jeg er kommet så meget på den Falck-station, at den næsten kunne være mit andet hjem. Mens jeg var hos Lehmann Junior, havde jeg en fast aftale med kantinemutter Marie, at jeg dumpede ind til en håndfrikadelle, eller hvad der nu var at få den dag. Jeg betalte fast 50 kroner om måneden.

Der skulle bruges tre aspiranter i 1987. Vi var fem til samtale, og jeg slap ind. Vagtcentralleder Carsten Aagaard kendte jeg jo udmærket, og han kendte mig. Kort efter var jeg på et introduktionskursus på Falck kursuscenter, som dengang lå i Silkeborg og blev ledet af Finn Thranum, som senere blev medlem af både Folketing, Regionsråd og Byrådet i Odder, dog ikke på samme tid. Et af fagene på kurset var førstehjælp. Her skulle man blandt andet give hjertemassage på en dukke, som under kørsel lå på båren i en ambulance. Det var ikke så let med sving og opbremsninger.

Jeg startede på vagtcentralen den 1. september 1987. Den første tid gik med oplæring ved telefonerne, først på medhør, derefter som sidemandsoplæring. Det var Elisabeth Hovge, der fik tjansen at lære mig op, og det var hun god til. Efter nogen tid tilsvarende ved disponeringen, her var det i stort omfang Gustav Pedersen, jeg fulgte. Desuden var man i kørselspraktik med både autohjælp og ambulance.

Alt på vagtcentralen foregik dengang på papir. Alle opgaver blev skrevet på en blanket, en såkaldt rapport, som blev stemplet i et stempelur med tid for modtagelse samt tidspunkter for opgavens start- og sluttidspunkt. Efter en hel dag ved telefonerne kunne man godt have oparbejdet en pæn skrivekrampe. Meldingsmodtagerne sendte de udfyldte blanketter til disponenterne via et tredelt transportbånd: Et til autohjælp, et til liggende sygetransport og et til siddende sygetransport.

I slutningen af læretiden kom jeg ”på hold”, det vil sige, at man fik faste makkere og kørte skiftevagter med både dagvagter, aftenvagter og nattevagter. På holdet havde man en fast rytme, så man skiftedes til at passe autohjælp, ambulancer, alarmovervågning eller den knap så populære lægevagt.

Jeg husker en weekend, hvor jeg havde påtaget mig to nattevagter lørdag og søndag på overarbejde. Da jeg mødte ind lørdag, fik jeg straks af kollegaen den besked, at Christian skulle have haft lægevagten, så den er din i nat. Sådan var det jo bare. Hvad den pågældende kollega ikke vidste var, at jeg også skulle have vagten søndag nat, så der måtte han pænt selv tage lægevagten. Jeg tror godt, jeg vidste hvad der ville være sket, hvis det havde været en anden, der havde mødt på den nattevagt.

Det var holdlederen, der om aftenen skulle lægge alle oplysninger i computeren over de reddere, der var mønstret til næste dag. Min holdleder, Orla Carlsen, var ikke meget for den slags, så han fik hurtigt lært mig, hvordan man gjorde. Jeg havde ikke spor imod det, så mens jeg mønstrede, passede han min plads.

I april 1988 skete der det, at Falck blev solgt til forsikringsselskabet Baltica. Salget kom som en stor overraskelse for alle ansatte, og man lurede jo nok, at der ville ske ændringer i arbejdsgangen og organisationen. Det gjorde der. Blandt andet begyndte man at nedlægge og sammenlægge vagtcentraler. Flere ældre medarbejdere fik fratrædelsestilbud, og et sådant benyttede min far sig af. Han gik på efterløn i april 1989, og det tror jeg ikke, at han nogensinde fortrød. Jeg kan frygte, at han ville have haft svært ved at vænne sig til næste tiltag, som var anskaffelsen af EDB i slutningen af 1989. Næsten samtidig flyttede vagtcentralen fra stationen på Kystvejen til Falck-Gården på Trindsøvej. Nu med EDB og knapt så meget skriveri - ikke flere skrivekramper.

Hos Falck var det sådan, at alle i korpset var dus – dog med undtagelse af direktør Arno Andersson, som valgte at forlade posten kort efter salget til Baltica.

I 1991 mistede Falck aftalen med lægevagten i Århus. Det betød, at fem medarbejdere blev opsagt efter SIFU-princippet (sidst ind, først ud), og jeg var desværre blandt de fem. I mellemtiden var Carsten Aagaard blevet områdeleder, så det var den nye vagtcentralleder Leon Roger Jensen, der overbragte mig den trælse besked. Jeg blev opsagt i slutningen af september til fratrædelse den 31. januar 1992, men fik allerede i november nyt job, hvor jeg kunne starte den 1. december 1991. Jeg skulle altså ansøge om – med meget kort varsel – at forlade jobbet uden at kunne give den obligatoriske måneds opsigelse. Det blev naturligvis accepteret, alt andet ville også have været uartigt. Det viste sig, at de fire kolleger, der også blev opsagt, fik deres opsigelse annulleret, men på det tidspunkt var jeg i nyt job.

Århus Stevedore Kompagni 1991-1996

I mellemtiden var min familie og jeg flyttet fra Brabrand til Baunevej i Hasselager til et lejet hus på 119 m² og drengene begyndt i Hasselager Skole.

Det nye job fra 1. december 1991 var i gaten på containerterminalen der, hvor alle containere tjekkes ind og ud, hos Århus Stevedore Kompagni. Man søgte en medarbejder til en nyoprettet stilling, og ved min første jobsamtale forstod jeg, at man ønskede jobbet besat så snart muligt. Ved den anden jobsamtale deltog blandt andre trafikchefen, som jeg kendte udmærket fra årene hos Lehmann Junior, og jeg tror bestemt, at det har været befordrende til, at jeg fik jobbet.

Jeg skulle indgå som tredjemand i et team sammen med Karl Skaftø (Kalle) og Ole ”C.V.” Jørgensen, hvor vi arbejdede to uger fra klokken 07 til klokken 1830 – uden pauser – og derefter afspadsede en uge. Pladsen som tredjemand havde indtil da været besat af skibsformænd på skift, og det var en ildeset tjans, så min ansættelse var virkelig velkommen. Vi havde ingen afløsere til ferier, så i sommerperioden kunne vi sagtens arbejde seks-syv uger uden afspadsning. Det var hårdt, men det gav godt på lønsedlen. Både skibsformænd og ledere kendte jeg udmærket fra arbejdet på havnen, kun medarbejderne i administrationen (som ikke var i samme hus som os), var nye bekendtskaber. Tonen mellem os var derfor hurtigt slået an, da vi kendte hinanden ret godt gennem flere år.

Vores overordnede var de to driftsledere Jan Lauritsen og Steen Rasmussen, som ledede og fordelte arbejdet mellem skibsformændene. Vi så dog ikke så meget til dem, og det passede os egentlig udmærket.

Blandt skibsformændene blev vi kaldt lugekulier, blandt truckførerne burkokke.

Mig som burkok aka lugekuli cirka 1992. Foto i Aarhus Havns arkiv / Stadsarkivet).

Fem år som lugekuli

På mine arbejdspladser har jeg altid brugt navnet Ry, så det varede ikke længe, inden jeg fik kæle/kaldenavnet Generalen. Tidligt blev jeg advaret om, at havnearbejderne, som kørte de trucks, vi skulle dirigere, kunne være nogle rå børster. Det kunne de godt være, tonen var ofte rå og sprogbruget sjofelt, men det ændrede ikke på, at alle var hjælpsomme og udførte de opgaver, de var sat til at varetage. Der kunne i perioder være ret travlt, men så kom smilet frem, når Peter Knækæg i radioen spurgte ”Hvor Fanden bliver de biler af?”, når der måske holdt 15-20 af dem i kø på hans område.

Vi omsatte ofte 450-500 ”kasser” om dagen. Formiddagene var ofte rolige, når morgenrykket var ovre – til gengæld kunne eftermiddagene være ret hektiske. Og så kom det altid bag på vognmændene, at vi lukkede klokken 18 – og hvert år, at det var juleaften den 24. december.

Vi arbejdede godt sammen i lugen med Kalle som tidligere chauffør og bildisponent, Ole som tidligere truckfører og mig som tidligere linjeagent og bruger af containerterminalen. Til at tjekke

containerne for numre, segl og skader var der et antal ”runnere”, flere af dem piger. Jeg husker en episode, hvor en af dem, Dorthé, på en sommerdag gik med en meget lille bluse. Kalle kaldte hende ind til os og spurgte, om hun havde en god forsikring. Det undrede hun sig lidt over og spurgte, hvorfor hun skulle have det. Kalle svarede, at det var nødvendigt, for han kunne se, at hun lavede buler i chaufførernes bukser.

De chauffører, der kørte med containere, var noget af det mest stressede, jeg har oplevet. Typisk kom en chauffør hæsblæsende med ordene ”Jeg har skidetravlt, jeg skal være hos Angst & Bange i Andeby om en halv time”. Vores kommentar var: ”Så skulle du være kommet lidt før, vi har haft åbent siden klokken syv”.

Hver måned og hvert kvartal blev vores omsætning gjort op. Når underdirektør Knud Vang den 3. april fortalte, at vores omsætning af fyldte containere ud af Aarhus i første kvartal var steget med fire procent og ind til Aarhus med tre procent, kunne vi flere måneder senere læse de samme tal i opgørelsen fra Danmarks Statistik.

I de første dage af min ansættelse var det en aftale, at jeg skulle med et par gange i en truck, men senere forsømte jeg ikke nogen lejlighed til en tur med en af dem. Så var der mulighed for en lidt mere fortrolig snak. Jeg beundrede truckførerne for deres måde at håndtere tingene på, de vidste, hvad de havde med at gøre og var yderst professionelle.

Både Ørnen og Slaven og Klister-Leif

Som på så mange andre arbejdspladser florerede kæle/kaldenavne i stor stil, og det gjaldt også mange chauffører, der frekventerede containerterminalen. Chaufførerne kørte enten som selvstændige eller for de større vognmandsfirmaer og tilbragte i sagens natur mange timer alene i bilen, men dels har de sikkert haft en masse Conway-snak, dels mødtes de på udvalgte steder som containerterminaler, hos firmaer i fædrelandet, på rasteplasser eller ved pølsevogne og grillbarer. Her er sikkert udvekslet mange historier, hvoraf en del måske har givet grobund til et kæle/kaldenavn.

Nævnes kan nogle, hvor jeg ikke kender baggrunden for navnet: Go’e Herre, Futte, Gokke, Banjo og Brasso. Så husker jeg et mere, men det bør ikke nævnes her.

For andre kendte vi baggrunden for navnet: Tarok, fordi han altid havde travlt – Ørnen, han hed Øjvind – Klister-Leif, fordi han kom fra Lihme – Ole Bymand fordi han kun kørte ture i eller omkring Århus – Min Salighed fordi han ofte brugte det udtryk – Brødrene Grimm fordi de ikke ligefrem lignede fotomodeller – Bob, som egentlig hed Niels, men ofte efterlignede De Nattergales udtryk bob-bob-bob – Beostæren fordi han snakkede rigtig meget – Slaven var selvdøbt – Yrsa fordi han havde langt lyst hår – wak-wak-manden fordi ingen kunne forstå, hvad han sagde – Frede Banan, han kørte et år op mod jul et enkelt læs bananer, mens alle hans kolleger kørte appelsiner.

De fleste chauffører havde kørt ”kasser” i en del år og kendte forretningsgangen ud og ind, men der var også eksemplarer, som ikke havde følt studenterhuen trykke. Således kom en chauffør en dag med en container på vognen, som skulle læsses af, og han skulle så have en anden med ud. Han mente bestemt, at det var nemmest at læsse den nye på og så løfte den, han havde med, af bagefter.

En af de chauffører, som kom ofte og havde kørt i mange år, gik meget op i veteranbiler og knallerter. En dag kom han stolt og fortalte os, at han netop havde fundet og købt motoren til en ”røvskubber”. Han spurgte min makker Kalle, om han ville se den. Det fravalgte Kalle dog, men spurgte, hvor han havde motoren. Svaret var: ”Den ligger ude i køjen”.

En del chauffører og vognmænd havde en fastmonteret biltelefon, men mobiltelefoner var endnu ikke udbredt, så det skete ofte, at en chauffør spurgte efter en telefon. Der hang en mønttelefon på væggen, som vi henviste dem til. Flere gange kom bemærkningen ”Jamen, den skal der jo penge i!”. Dertil kunne vi kun svare ja. Hen mod slutningen af min tid i gaten blev det almindeligt, at de havde mobiltelefoner, så til sidst blev mønttelefonen næsten ikke brugt.

Det skete ret ofte, at en chauffør kom og forlangte en container, som allerede var udleveret. Så måtte vi beklage, men tilbyde, at han efter fyraften kunne få den at se på videoen fra kameraerne, der filmede alle containere, der passerede gaten.

Nogle af de vognmænd, der etablerede sig i den tro, at det var en guldgrube at køre containere, stoppede igen efter få måneder. Men rigtig mange holdt ud og var trofaste i hele "min tid". Det gælder både Ørnen og Slaven og Klister-Leif.

Bjergbestiger

Mens jeg sad i gaten på containerterminalen, blev vi en dag kaldt op af truckfører Stamme-Hans, om vi ville tilkalde værkstedet. Vi spurgte, hvad der var galt, og han fortalte, at han var gået på næsen med en Cont Champ (en stor truck, som kan række langt, i modsætning til de traditionelle containertrucks). Vi kunne ganske rigtigt se lidt af bagdelen af sådan en bag en af containerstakkene.

Vi tilkaldte værkstedet og spurgte Hans, om han var okay, hvilket han bekræftede. Derefter spurgte vi ham, hvordan han var kommet ned. Svaret kom prompte: "Ma-ma-ma-man er vel ga-ga-ga-gammel bje-bje-bjergbestiger".

Som stort set alle kolleger havde Stamme-Hans et kæle/kaldenavn. Da der var tre eller fire Hans'er, var det især nødvendigt for ikke at forveksle med Hans Søvnig eller Hans Skudhul. Men det uagtet, havde de nok alle alligevel haft et "navn".

Et par dage efter hændelsen kom en chauffør fra Ancotrans og spurgte, om vi ville have dette billede. Jeg svarede straks ja tak, og nu kunne vi se, at Hans aldrig selv var kommet ned, hvis ikke han havde haft en fortid som bjergbestiger. Fotograf ukendt.

Af andre kæle/kaldenavne på truckførere husker jeg Røde Pjevs, Per Tilst/Tillefar, Bettemand, Tom Dooley, Rodekassen, Preben Dania, Preben Sømand, Pluto, Gammel Gråhår, Megassen, Gunnar Snak-Back, Kirkeministeren, Rundsaven, Krølle-Gunnar, Koma, Jørgen Modsat, Peter Knækæg, Jan Knækæg (Peters søn), Daskemand og Kuglestøberen. De folk, der kørte terminaltraktorer, havde selvfølgelig også navne som Per Halv Tolv, Verner Bøjle, Krummen, Christian Bang-Bang, Peter Silkeborg, Kurt Sommer (hed Kurt Winther), Københavner-Ole, Småköd og Kalundborg.

Omkring 1994 blev der implementeret et nyt EDB-system. Det var for så vidt godt nok, men vi var noget utilfredse med det – dels fordi det - i modsætning til det gamle - var på engelsk, dels fordi alle de forbedringer, der i årenes løb var foretaget på det gamle, ikke fulgte med i det nye system. Der var ingen, der havde spurgt os brugere, om vi havde ønsker eller krav til det nye.

I det sidste år af min ansættelse i Stevedorekompagniet blev der varslet og indført nye arbejdsgange og ansat nye medarbejdere til gaten. De nye arbejdsgange betød, at vi nu kom til at arbejde i vagtskifte med gennemsnitlig 37 timer om ugen, og dermed ingen overtid. Afspadseringsdagene var nu ikke længere afspadsering, men fridage. Det betød naturligvis en mærkbar lønnedgang. Og endnu værre, en uvished om, hvad der ville ske, når vi havde lært de nye medarbejdere op.

I det sidste halve år af min ansættelse skete der store ændringer i arbejdsgangen med nye medarbejdere, ændringer i arbejdstiden og lønnen, hvilket fik mig til at tage imod et tilbud om at vende tilbage til Falck. Det skete i efteråret 1996. Men jeg havde det godt og sjovt i mine fem år som lugekuli.

Falcks vagtcentral 1996-2011

Et par gange var jeg blevet tilbudt at komme tilbage til Falck, og jeg fandt, at det måtte være tiden nu. Finn Thranum var i mellemtiden blevet amtsvagtcentralleder, Gunnar Thykjær var vagtcentralleder sammen med Torben Skovgaard. Jeg besøgte vagtcentralen en formiddag og fik en snak med Finn. Umiddelbart havde han ikke en ledig stilling, men der gik ikke lang tid, før han kontaktede mig og fortalte, at en vagtmester havde sagt op for at starte job hos politiet, og han tilbød mig den ledige stilling. Efter endnu et besøg var den sag i orden, jeg kunne starte med anciennitet på samme niveau, som da jeg stoppede i 1991.

1. oktober 1996 startede jeg på vagtcentralen. I de fem år, jeg havde været væk, var der sket en forholdsvis stor ændring, idet Falck havde købt Securitas og startet en samdrift, sådan at vægterne kunne køre nogle Falck-opgaver og nogle reddere var uddannet til at køre på alarmkald. Arbejdet med vægterne blev nu min primære opgave på weekend- og nattevagter.

Vægterne blev styret fra Falck, når de kørte på deres kreds (faste patruljer). Når de kørte på en alarm, overgik kontrollen til Securitas' kontrolcentral (KC), og så meldte de sig igen til os, når de var klar til at fortsætte på deres kreds.

Arbejdstilrettelægger Søren Holmgaard fik vægterne som arbejdsområde, Ove Jakobsen havde tilsvarende redderne. Dengang havde redderne stadig flere kompetencer end i dag, hvor stort set alle er specialerede. I Sørens ferie skulle Ove varetage opgaven med vægterne. Det havde nær taget livet af ham: ”Jeg vil langt hellere holde styr på 250 reddere end på 50 vægtere”.

Det var noget helt nyt og anderledes, så det krævede selvfølgelig lidt oplæring. For at opleve vægternes opgaver i praksis, var oplægget, at man skulle med som observatør tre gange, en gang fra hver station (Syd i Højbjerg, Nord på Bryggervej samt Falck-Gården). Jeg valgte dog at bruge nogle frinætter på nogle flere ture. Da jeg først var kommet ind i procedurerne og havde lært vægterne at kende, var det en god oplevelse. Alle – måske på nær en eller to – var meget positive og engagerede i deres arbejde. Hvis de havde en ledig stund, kaldte de op og spurgte, om der var noget de kunne hjælpe med.

I 2004 solgte Falck Securitas til G4S, og så forsvandt vægterne fra den ene dag til anden og blev nu styret fra KC, mærkværdigvis uden at der skete afskedigelser på vagtcentralen.

Dagvagterne gik med meldingsmodtagelse og disponering af personvogne. Man oplevede mange spøjse samtaler og bemærkninger, det kommer der lidt om senere. For eksempel havde kunderne svært ved at acceptere, at det ikke altid var muligt for Falck at åbne en låst bildør. Jeg gav gerne den forklaring, at hver gang fabrikanterne gør det sværere for biltyven, gør de det også sværere for Falck-manden. Efter at vi ikke længere skulle disponere vægterne, fik jeg mere med autohjælp at gøre.

Sammen med Ove Pedersen (bagest) styrer jeg autohjælpen. Foto: Nils-Jørgen Ribergaard.

Udover de traditionelle opgaver for et redningskorps varetog vi om aftenen, natten og i weekends telefonvagt for en lang række virksomheder. Samtalerne gik ind til os, og vi havde de forskellige firmaers vagtplaner for tilkald, så vi kunne rekvirere den rette hjælp. Omkring 2008 fik vi endda telefonvagt for et firma også i dagtimerne. Det foregik på den måde, at når kunden ringede til firmaets serviceafdeling, var det os, der besvarede opkaldet. Vi modtog besked om, hvad problemet var og hvor hastende det var, og sendte derefter opgaven videre til firmaets serviceteknikere, som ringede kunderne op i en prioriteret rækkefølge.

Nattevagterne på 13 timer (1800-0700) timer kunne ”trække tænder ud”, men særlig den nattevagt, hvor urene skulle stilles fra sommertid til normaltid. Den blev på 14 timer. Til gengæld slap man med 12 timer, når det var omvendt om foråret. Alle stempelurene skulle stilles. I løbet af aftenen kunne vi stille dem, der ikke blev brugt på nattevagten, men de resterende skulle stilles på det tidspunkt, hvor tiden skulle ændres.

I perioden var der en del udskiftninger af vagtcentralledere. Gerd Heuck, Annette Stentsøe, Peter Sølvsteen, Ulla Rasmussen, Rikke Gade, Frode Rasmussen, Finn Jensen, Gunnar Thykjær. Torben Skovgaard blev trofast på sin post. Han gik meget op i statistikker, et par gange sendte jeg ham en lykønskingsmail på Verdens Statistikdag den 20. oktober. Titlen amtsvagtcentralleder blev afskaffet og erstattet af en vagtcentralchef. Det blev først Gunnar Thykjær, senere Thomas Dietz, som stadig bar titlen, da jeg stoppede i Falck i 2011.

Sammenholdet mellem kollegerne på vagtcentralen var egentlig fint, men det kom aldrig på samme niveau som i shippingfirmaet. Det skyldtes utvivlsomt, at man var på arbejde med forskellige kolleger næsten fra dag til dag, afhængigt af, hvilken vagtform, man kørte – og der var mange, for eksempel dagvagt, DDN-vagt, 3-2-vagt og Dag-aften-vagt. Der var dog sociale arrangementer.

I december 1999 flyttedes vagtcentralen til en nyopført bygning på Brendstrupgårdsvej i Skejby, tæt på sygehuset. Samtidig blev vagtcentralerne Århus og Randers sammenlagt i den nye bygning. Forinden havde vi været på to ryste-sammen-kurser i Øer Maritime Ferieby ved Ebeltoft.

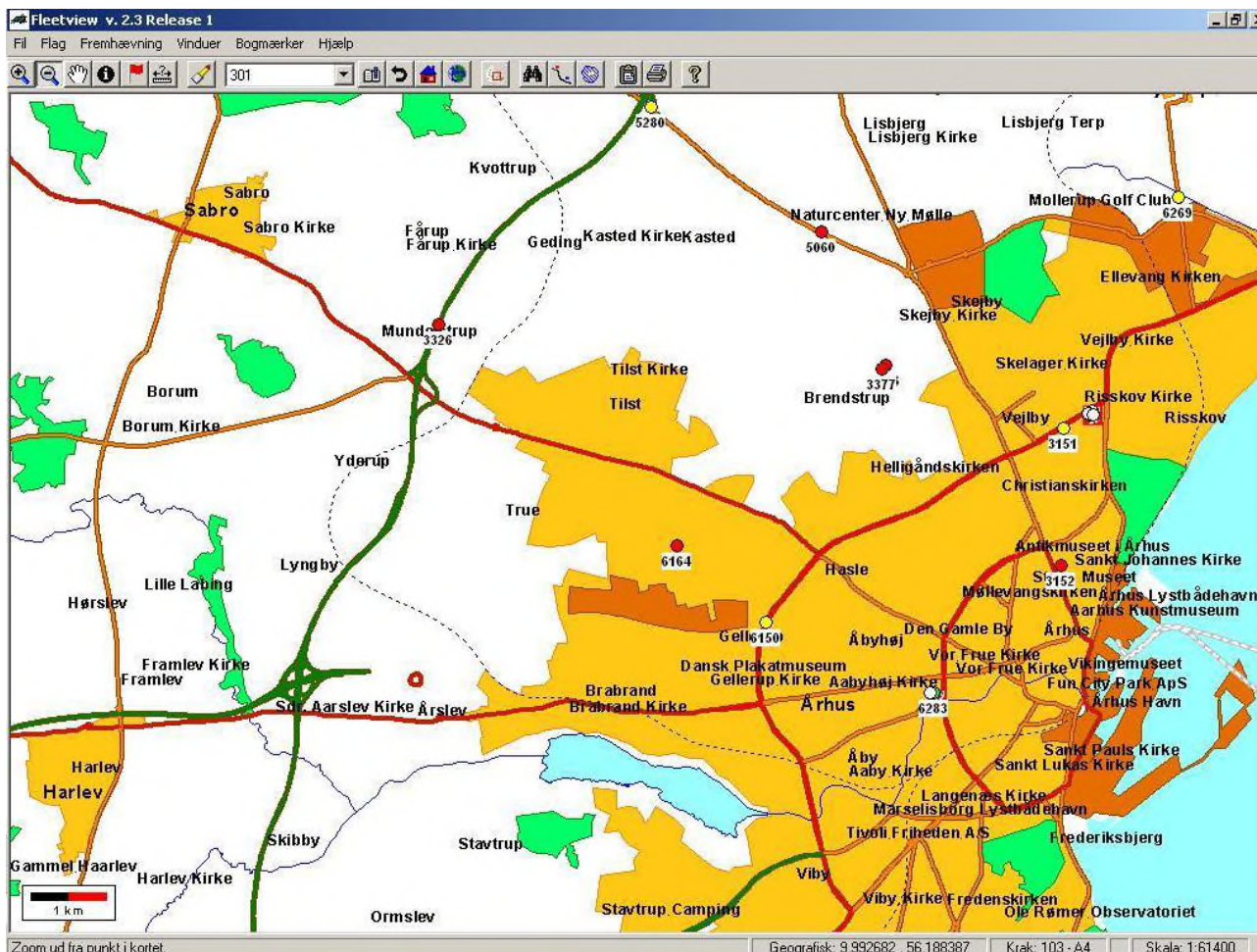
Vagtcentralen i Skejby kort før indvielsen i 1999. Den lå dengang ret øde – det blev den ikke ved med. Foto: Ole Ryolf.

Den nye vagtcentral fik sin ilddåb to dage efter, at den var taget i brug. Det var, da den kraftigste storm nogensinde (på det tidspunkt) i Danmark raserede landet den 3. december. Her kom samarbejdet med nye kolleger virkelig til eksamen.

Der er meget teknik på vagtcentralen: telefoner, computere med alskens programmer, skærme osv. Det er et sårbart arbejdsområde med blandt andet ambulancer og brandbiler. Derfor var der hele døgnet mulighed for at tilkalde den vagthavende tekniker til hardwaren og tilsvarende til software. Lige meget hvad der skulle installeres, skulle det være en tekniker, der gjorde det, så de helt havde styr på, hvordan det hele var sat sammen.

Når jeg tænker på hvor mange mennesker, jeg har arbejdet sammen med på vagtcentralerne, har der eksisteret forholdsvis få kæle/kaldenavne, men nogen har der været: Pastoren, Buddha, Morfar, Brumbassen, Skipper, Else Halv Vind, Hesten/Krikken, Mutter, Moster, Købmanden uden disk, Marmelade-Peter, Spinks, Syvogtres, Sygesedlen, Bassemand, Ole Julemand, Luffe og Guldklumpen. Helt anderledes var det blandt redderne, men dem forbigår jeg her.

I 2000 blev ambulancerne udstyret med GPS. Senere fik autohjælpskøretøjerne det også. En redder sagde en dag til os: ”Så kan I sidde og holde øje med os”. Og, ja, det kunne vi. Men det gjorde vi selvfølgelig ikke. Jeg husker en aften, hvor der udover at være mørkt var meget tåget. En grillvogn havde fået en opgave omkring Mårslet, og i området havde redderen meget svært ved at finde vej, og især finde den lille vej, han skulle ind på. Jeg fulgte ham tæt på GPS og dirigerede ham stille og roligt ind på vejen. Hvis ikke vi havde haft den mulighed, tror jeg, at han havde opgivet.

GPS-skærmen for autohjælpskøretøjerne. Screen dump: Ole Ryolf.

I årene 1997-2002 var jeg sammen med min bror Per og redder Bjarne Hinge engageret i at lave bogen ”Falck i Århus” (Århus Byhistoriske Udvalg 2002) i anledning af, at det var 75 år siden Falck etablerede sig i Århus. Det var et stort arbejde, især for Per, som skrev hele teksten. Vi interviewede flere gamle Falck-folk og indsamlede en mængde private billeder. Det, der skulle vise sig at være allersværest, var dog at fravælge billeder. Projektet blev støttet økonomisk af Falck, og på dagen var der etableret en slags Falck-station på det område, hvor stationen på Kystvejen oprindeligt lå. Den var revet ned i 1993. Alle byens Falck-biler kørte den dag ud fra denne ”station” og der var åbent hus, hvor især mange børn havde en fornøjelig dag. Dagen efter blev jubilæet markeret ved et arrangement på Falck-Gården, hvor flere prominente gæster var inviteret, blandt andre borgmester Louise Gade. Bogen blev præsenteret og foræret til alle de prominente.

Det var stort set den eneste kontakt, jeg havde med korpsets øverste ledelse. I det daglige var det vagtcentrallederne og amtsvagtcentrallederen (senere driftschefen) vi kunne referere til, og det var dem, der i givet fald stod for kontakt til direktionen. Vi havde kontakt til de enkelte stationsledere, men kun for at aftale daglig drift – hvis det var mere principielle ting, der skulle drøftes, var det også vagtcentralledelsens opgave. Vi kunne altid regne med ledernes opbakning, hvis der kom klager. Der blev ikke delt skidebatter ud ”offentligt”, det klarede vi efterfølgende internt.

I 2004 tog Susanne og jeg konsekvensen af, at drengene var flyttet hjemmefra. Vi flyttede til et lille rækkehus på Hasselengen i Hasselager.

I 2006 blev bygningen i Skejby udvidet til dobbelt størrelse. Vagtcentralen flyttede til den nye, større del, mens den gamle blev indrettet til kontorer for driftsadministrationen og vagtplanlægning. Samtidig blev vagtcentralerne i Skejby og Skive slået sammen, så vi nu dækkede hele Region Midt. Forinden havde vi været på to ryste-sammen-kurser i Feriepark Landal Søhøjlandet ved Gjern.

Den nye vagtcentral i Skejby. Foto: Ole Ryolf. Nederst lokalet med mange arbejdspladser. Foto: Falcks arkiv.

Der skete i 2006 noget for mig, som jeg ikke havde set komme: jeg gik ned med stress, min læge sygemeldte mig. Med en uvurderlig støtte fra vagtcentralledelsen, min læge, min familie samt Crecea (det, der tidligere hed Bedriftssundhedstjenesten) kom jeg stille og roligt på fode igen. Hos Crecea deltog jeg som en slags forsøgskanin i et projekt, der blev kaldt ”Diffust sygefravær”. Efter at have været sygemeldt omkring halvanden måned, startede jeg med at møde nogle få timer på job og øgede timetallet stille og roligt. Ledelsen fandt det bedst, at jeg ikke længere skulle disponere, og det var faktisk en lettelse for mig. Desuden passede det sammen med, at min kollega Merete, som varetog en del opgaver med at vedligeholde forholdsordrerne til telefonvagtstafalterne samt vores intranet, skulle aflastes, og jeg bød ind på disse opgaver, som efterhånden fyldte mere og mere af min tid. Jeg fik indført i min jobbeskrivelse, at jeg – udover at dele opgaver med Merete - også skulle varetage ad-hoc opgaver for vagtcentralledelsen. Dem elskede jeg.

Alarmpladsen, hvor brandalarmer og tryghedsalarmer blev overvåget og brandudkald blev foretaget, var den plads, der havde flest skærme.

Et par gange om året holdt man et intranet-seminar i Vejle. Her mødtes redaktører fra forskellige afdelinger fra hele landet og blev undervist samt udvekslede erfaringer. Vi skulle give en konstruktiv kritik af hinandens portaler, og jeg husker, at en lille afdeling med fem medarbejdere (vistnok i København) mente, at det var noget pjat, at vi havde opslag på intranettet, når en kollega havde fødselsdag. Efterfølgende blev Merete og jeg spurgt, hvad vi vil ændre ved det. Jeg svarede: Ganske enkelt intet. Vi var cirka 100 ansatte på vagtcentralen, og ofte gik der længe imellem, at vi så hinanden, da vi arbejdede i mange forskellige vagtrykter. Der var flere eksempler på, at man ikke kunne huske et navn på en kollega. Her var en oplagt mulighed for at gå hen og sige tillykke og måske få en lille snak.

I 2006 fejrede Falck 100 års jubilæum. Det blev markeret med en kæmpe fest i Bella Center i København. Bustransport, hotelophold, taxa til og fra hotel, fest med god mad, drikkevarer, underholdning – alt betalt. Søren Pilmark var toastmaster, og der var underholdning af en pigearde og forskellige orkestre. Det var en stor oplevelse. De kolleger, som var vagtsatte og derfor ikke kunne være med, fik – så vidt jeg husker – en ekstra lækker middag på et andet tidspunkt.

Mig ved jubilæumsfesten i Bella Center i 2006. Foto: Susanne Ryolf.

Jeg har deltaget i en overenskomststridig arbejdsnedlæggelse, husker egentlig ikke årsagen. Vi nedlagde arbejdet et par dage, men der gik dog lidt penge ind på kontoen i slutningen af måneden. Måske nogen havde fundet dem i en papkasse et sted? Vi har også været lockoutet. Da lockouten var slut, havde jeg en kunde i telefonen, som hævdede, at vi havde strejket. Jeg korrigerede ham og oplyste, at vi havde været lockoutet – vi havde faktisk stemt ja til den pågældende overenskomst. Kunden påstod, at det var da det samme. Det mente jeg nu ikke.

Flere gange har jeg på en fridag taget med på autohjælp for at se, hvordan tingene foregik i marken og få en god snak med redderne. Jeg var med René Blittrup i en grillvogn en hel dag, Morten Schram fra Skanderborg i ATV-vogn (Auto Tekniker Vogn) og Ole Zimmermann i ”Århus ATV 1”.

De første år af min ansættelse blev lønnen forhandlet mellem Falck og HK, men det ændredes til, at vi skulle forhandle løn individuelt. Kun genetillæg og betaling for overarbejde forblev i faste rammer, forhandlet af HK. Lønforhandlingen skete med en vagtcentralleder, og der har været flere i min tid. Et par af dem opgav efter kort tid ævred og vendte tilbage til jobbet som vagtmester. Her følger et par særlige minder fra mine år på vagtcentralen.

Karbonader

Omkring årtusindeskiftet var vi fem kolleger fra vagtcentralen på kursus i Vejle. Vi blev undervist på Falck-stationen og boede på Hotel Hedegården. De fem var Ove Pedersen, Jens Didriksen, Flemming Blittrup, ”Luffe” og mig. Vi spiste fra søndag til torsdag - fem aftener - så vi skiftedes til at give en flaske vin til maden. En sød, rødhåret pige, Pernille, var vores tjener. Den første aften kaldte Ove hende hen og spurgte, om vi en af dagene kunne få karbonader. Det ville Pernille spørge kokken om. Hun kom hurtigt tilbage og meddelte, at det var så heldigt, at der var karbonader på Dan-menuen torsdag. Ove fortsatte: ”Nu hørte du godt, at jeg sagde karbonader og ikke kødboller?” Jo, den var feset ind.

Da det blev torsdag, fik vi de største karbonader, jeg nogensinde har set. Luffe, som altid havde en god appetit, havde bestilt dessert. Da han ville afbestille den, sagde Pernille: ”Det vidste jeg godt, at du ville, så jeg har slet ikke bestilt den”. Vi kunne alle fem ”nøjes” med karbonader.

Hvor Fanden er jeg?

I mine år på Falcks vagtcentral havde jeg stor respekt for de udfordringer, som redderne kom ud for i deres daglige arbejde. De løste mange opgaver med kompetence, erfaring og ikke mindst konduite. På vagtcentralen havde vi dog også vores udfordringer med at få puslespillet til at gå op. Vi havde tre ting at operere med: Biler, folk og tid. Det sidste havde kunderne dog sjældent. Oftest var det nemt at få de nødvendige oplysninger fra kunderne, men af og til kunne det være lidt af en kamp. Jeg har valgt nogle eksempler:

Gået i stå på E45: ”Hvilken vej kører du på motorvejen?” - ”Jeg kører mod Århus”.

”Hvad er bilens registreringsnummer?” - ”Hvor finder jeg det?” - ”Det står på nummerpladen” - ”Guuuuudd, det var da smart”.

I en anden situation kan jeg høre føreren rode og skramle for at finde registreringsnummeret. Efter fire-fem minutter er hun forpustet tilbage i telefonen: ”Så fandt jeg registreringsattesten bagest i handskerummet - nummeret er XXXXX” Jeg nænnede faktisk ikke at sige til hende, hvor hun også kunne have fundet nummeret.

"Hvad er det for en bil?" - "Det er en firmabil".

"Min bil er faldet ned" - Da vi kom frem, lå den med fire hjul i vejret.

"Jeg er kørt mod en mur på Viborgvej" - "Hvor er det nærmere på Viborgvej?" - "Det er lige overfor ølfabrikken".

"Hvilken farve har bilen?" - "Den har ingen farve".

"Der kommer vand ned fra luften"

"Bilen vil ikke starte" - "Hvad er det for en bil?" - "Det er min fars, det er sådan en lang gul én".

"God dag, De taler med min søns mor".

I en mere alvorlig situation løste vi dog et problem, som refererer lidt til overskriften: En motorcyklist var kørt galt og trillet ned ad en lille skrænt. Han vidste, at han ikke kunne ses fra vejen. Vi sendte en ambulance mod den pågældende vej, mens en kollega holdt forbindelse med den tilskadekomne. Da manden kunne høre ambulancen nærme sig, bad vi redderne fortsætte langsomt, men stadig med udrykningshorn. Da manden kunne høre, at nu var ambulancen meget tæt på, bad vi den stoppe, og der fandt de ganske rigtigt den tilskadekomne mand. Så han fik hjælp, selvom han dårligt vidste, hvor Fanden han var.

Falck-flaget

En søndag i 2009 henvendte en redder-kollega sig på vagtcentralen i Skejby for at leje en brystpumpe. Han gjorde mig opmærksom på, at vores flag vendte på hovedet - det havde ingen af os på job bemærket. Efter at have ekspederet, gik jeg ud og vendte flaget.

Sidst på eftermiddagen ringede en tilfældig mand til os og gjorde os opmærksom på, at flaget på Falck-Gården på Trindsøvej vendte på hovedet. Vi fik en redder på stationen til at vende Falck-flaget.

I 2008 besluttede Region Midt at hjemtage disponeringen af ambulancer og liggende sygetransport. Det skete fra november 2009. Flere kolleger søgte og fik job på regionens AMK vagtcentral (Akut Medicinsk Koordinering) og regionen lejede det første halve års tid både disponenter og meldingsmodtagere fra Falcks vagtcentral. Regionen valgte i flere år at bruge Falcks disponeringssystem EVA2000, inden man selv opfandt den dybe tallerken og barslede med nyt system.

I sommeren 2011 var jeg så uheldig at pådrage mig et mavesår, blev hasteindlagt på Kommunehospitalet og behandlet efter 53 timers faste. Efter den tur var Susanne og jeg enige om, at nu var det tid at benytte mig af det efterlønsbevis, jeg havde liggende i skuffen.

Forinden havde jeg haft et ønske om en ændret vagtform. Susanne arbejdede hver anden weekend, jeg hver tredje. Det passede ikke sammen, når vi ville være sammen med vores børn og øvrige familie. Jeg foreslog, at man kunne sætte en fjerde mand på min vagtform, men da den ikke stod i overenskomsten, var det udelukket. Indtil august, hvor jeg i min ferie blev ringet op af en kollega, som ville forhøre, hvilke weekends det passede mig at arbejde. Både hun og en anden

Falck-flaget inden jeg vendte det om. Foto: Ole Ryolf.

kollega havde hørt om mit ønske, og de var begge interesserede i netop den vagtform. Men jeg bad hende slå koldt vand i blodet, for når jeg kom tilbage fra ferie, ville jeg informere ledelsen om min beslutning om efterløn. Sådan blev det, i september afleverede jeg min opsigelse, så jeg havde sidste arbejdsdag den 30. november.

På min sidste hele arbejdsdag hyrede jeg Nils-Jørgen Ribergaard til at lave en portion skipperlabskovs til alle vagtsatte på vagtcentralen. Foto: Ole Ryolf.

På den sidste dag var der arrangeret morgenkaffe og rundstykker. Begge mine drenge havde ytret ønske om, at de og deres familier (der var dengang fire børnebørn, nu har vi seks) måtte deltage. Det fik de lov til, og da morgenkaffen var overstået, kunne jeg overlevere de helt aktuelle opgaver til en kollega og følges med familien til Storcenter Nord, hvor vi spiste frokost på Rasmus Klump Restauranten.

Det blev mit farvel til Falck efter sammenlagt 19 gode år i korpset.

Afrunding

Hvis jeg skal lave en slags sammenligning af disse arbejdspladser, må det blandt andet være, at ansættelsen i den ene branche ikke udelukkede, at jeg fulgte med i, hvad der skete i den anden. I et vist omfang bevarede jeg kontakten til nogle få kolleger, og i dag kan man næsten ikke undgå at følge med, så længe man har tidligere ledere og kolleger i sit facebook netværk.

Jeg har oplevet travle perioder hos Falck og det stik modsatte med nattevagter, der sneglede sig af sted. Da det var de samme kolleger, man havde nattevagt med, var samtaleemnerne efterhånden

udtømte, og det blev ofte til lidt løs snak om dagligdags ting. Måske med en enkelt eller to undtagelser, hvor jeg havde kontakt med en kollega udenfor arbejdstiden.

På containerterminalen samme tendens, det var de samme to kolleger, man arbejdede med på skift. De øvrige arbejdsledere så vi sjældent. De to driftsledere så vi sjældent, og især for den enes vedkommende kunne det også være lige meget. Hvis den kollega, som havde afspadsring, blev syg, kom den pågældende ind og spurgte: ”Hvem af jer skulle have haft afspadsring i næste uge?” Når vi spurgte ind til det, hvad det betød, fik vi blot svaret: ”Det kan du vel høre”. Hver måned fik alle i huset et eksemplar af Århus Havns lille blad. Når den samme leder kom med vores eksemplarer, åbnede han blot døren og smed dem på gulvet. Underlig manér efter min mening.

Så var sammenholdet hos Wendelbo noget anderledes. Vi elever kunne mødes og få en øl og måske efterfølgende besøge et af byens diskoteker til i dag var blevet i morgen – men vi mødte altid på job næste morgen. Der blev aldrig sagt noget, når vi tog en øl eller to i arbejdstiden. På travle og hektiske dage var det ret normalt, at Holmberg, Frøken Ulsø og jeg skiftedes til at give en fyraftensøl, mens vi drøftede dagens hændelser og forberedte os på den næste dags udfordringer – dem af dem, vi kendte.

Siden 2015 – med undtagelse af de to Corona-år - har et par tidligere reddere arrangeret en sammenkomst for Falck-folk fra stationen på Kystvejen. Det højeste deltagerantal har været 123. Af naturlige årsager svinder antallet af emner år for år, og der kommer kun nye til, hvis der pludselig dukker nogen op, som man ikke før har kunnet finde frem til.

Nu (2023) nyder jeg som 72-årig tilværelsen som folkepensionist. Susanne blev i sommers også pensionist. Vores børn, svigerbørn og seks børnebørn bor i henholdsvis Viborg og Hammel, og vi nyder hvert øjeblik, vi har sammen med dem.

Jeg har ikke helt sluppet kontakten til skibsfarten, følger stadig lidt med i, hvad der sker. Jeg er i bestyrelsen for Aarhus Søhistoriske Selskab og redigerer medlemsbladet Logbogen, som sendes fire gange årligt til medlemmerne. Jeg har også lavet flere indlæg til medlemsbladet for Falck Museets Venner. Min interesse for at skrive er ikke blevet mindre med årene. På opfordring af en tidligere kollega Merete fra Falck har jeg i nogle måneder næsten dagligt begået et skriv – eller en klumme, som jeg vælger at kaldet det – på min facebook-profil. Jeg har fået rigtig mange positive tilkendegivelser, og det lader til, at mange af mine venner læser disse indlæg.

Victoria Chick (1936-2023) – et kvindeligt fyrtårn i en mandsdomineret fagdisciplin

AF FINN OLESEN

Som fagdisciplin er økonomi generelt mandsdomineret. Ikke mange kvinder har gennem tiderne spillet en afgørende rolle i udviklingen af den økonomiske teori. Der er dog undtagelser. Inden for den post keynesianske skole var Victoria Chick en ganske markant skikkelse for ganske mange år. Som sådan bidrog hun til udviklingen af denne tænkning både teoretisk som også metodologisk. Dette korte essay har til hensigt at belyse især hendes metodologiske opfattelse af økonomi som fag. Som hun selv udtrykte det: 'You cannot simply just do economics. You must consider *how* to do economics'.

Indledning

I januar i år døde Victoria Chick i en alder af 86. Dermed forstummede en af de helt store kvindelige fyrtårnes kritiske røst i den økonomiske fagdisciplin.¹

Victoria Chick var kendt for meget, men hun fremstod især som en af de mest markante post keynesianske tænkere. Om end født og uddannet i Californien, var hun for de fleste en af de helt store engelske økonomer, der siden 1963 havde sin akademiske tilknytning til University College London. Hun var først og fremmest makroøkonom med en særlig interesse for penge- og bankteori og metodologi. Alligevel var hendes hovedfokus i forskningen altid centreret omkring et studie af John Maynard Keynes' forfatterskab², og hvordan inspirationen herfra kunne anvendes til med held at udvikle den post keynesianske tænkning til bedre at kunne forstå, forklare, analysere og fremkomme med relevante løsningsforslag på de mange komplekse økonomiske problemstillinger, som moderne globalt interagerende, realøkonomisk som finansielt, økonomier mere eller mindre regelmæssigt rammes af.

I hendes perspektiv skulle man nok hente inspiration hos Keynes, men hun var al for vidende til at advokere for, at man blot kunne kopiere ham 1:1 fra hans egen samtid til vores meget mere anderledes og komplekse moderne nutid. Som Keynes var evolutionær i sin teoriudvikling, sådan skulle den post keynesianske tænkning også være. Som hun selv påpegede det, så bør denne tæknings forskningskerne være centreret omkring: "to recover the insights of Keynes, Kalecki and their early disciples, to extend those insights beyond the borders set by Keynes's *General Theory* ... and thus to complete the Keynesian Revolution", Chick (1995:20).

Men altid anerkendende, påpegede hun, at det var vigtigt at huske, at "the economy has changed and the fact that economic theory is always context-dependent", Armstrong (2020:7). Eller som Dow (2023:488) beskriver hendes grundsyn: "Because the context evolves, theory needs to adapt accordingly". Så Victoria Chick var konstant på vej fremad i hendes forståelse af økonomi og anvendelsen af økonomisk teori.

Finn Olesen, f. 1959, cand. oecon., ph.d., professor i makroøkonomi ved Aalborg University Business School, Aalborg Universitet.

Som den berømte økonom Victoria Chick var, har hun selv været en inspirationskilde for mange. Ihærdig var hendes indsats for at forsøge at få budskabet om Keynes' inspirationskraft og den post keynesianske tænkning relevans til at gå igennem og videre til den næste generation. I så henseende, som i så mange andre, var hun kendt for at være en meget venlig og hjælpsom person overfor alle.

I dette korte essay om Victoria Chick er der især sat fokus på hendes metodologiske bidrag.³ Hun advokerede altid, at metodologi var nødvendig, når den økonomiske teori skal udvikles og raffineres. Du kan ikke bare beskæftige dig med økonomisk teori, du er nødt til at overveje, *hvordan* du konkret bør tilgå og anvende den økonomiske teori. Har du ikke de metodologiske overvejelser med i din forskningsproces, bliver resultaterne af denne let alene en elfenbenstårsagtig aktivitet uden den helt store korrespondance til den virkelighed, hvorpå makroteorien nu en gang skal anvendes. Som Victoria Chick pointerede: "I think methodology is terribly important, because people who don't look at that level do ridiculous things", Armstrong (2020:22).

Og her halter det en del for den moderne makroøkonomiske mainstream, var hendes synspunkt. De overser helt betydningen af metodologi. Netop derfor var det også så vigtigt for hende at forsøge at få post keynesianere til at forstå vigtigheden af altid at inddrage metodologiske aspekter i deres økonomiske tænkning. Uden sådanne refleksioner står de dårligt rustet til at forstå en moderne kompleks økonomisk virkelighed på en fornuftig og hensigtsmæssig måde, når de laver deres analyser.

Førend fokus sættes skarpt på de metodologiske aspekter i det efterfølgende, følger der dog i det næste afsnit en kort præsentation af nogle få centrale udvalgte makroteoretiske nedslag i hendes omfattende forfatterskab. Endelig afrundes dette essay med nogle få opsamlende kommentarer.

Pengeteori og makroteori

Også inden for teoretisk økonomi har Victoria Chick sat sine fodspor. Gennem et langt liv har hun bidraget med mange væsentlige publikationer til forståelsen og videreudviklingen af grundlæggende makroteori. Vel nok mest substantielt fremstår i denne forbindelse hendes to bøger *The Theory of Monetary Policy*, fra 1973 og 1977⁴, og *Macroeconomics After Keynes* fra 1983, der gennem tiderne er læst af mange. Især den sidste bog fremstår som et hovedværk i hendes omfattende forfatterskab. Og indholdet heri dokumenterer en klar og anerkendende korrespondance til Keynes' bog fra 1936.

I *The General Theory* fra 1936 præsenterede Keynes nok en analyse, der havde et stort fokus på det korte sigt, men hans økonomiske forståelse rakte nu længere end som så, den indeholdt også det længere sigt. Og huskes skal det jo, at det lange sigt består af en lang række successive kortsigts forløb. Også derfor fokuserede analysen i *The General Theory* på såvel de kortsigtede som de mere langsigtede forventninger. Mens de kortsigtede forventninger set fra en virksomheds perspektiv typisk har at gøre med den aktuelle produktionsplanlægning, så er de mere langsigtede forventninger rettet mod investeringsdannelsen. Som Chick & Jespersen (2023a:190 & 191) formulerer det: "The main analytical outcome of the *GT* is a sequence of short-period equilibria adding up to a long period path-dependent system ... First he varies short-term expectations (output), then also long-term expectations (real investment)".

Af helt indlysende årsager, bliver de snærende bånd, som eksistensen af usikkerhed lægger på virksomhedens økonomiske beslutningstagen, mere betydningsfulde jo længere den relevante tidshorisont er. Jo længere der skal kigges ud i fremtiden, desto mindre af vores viden er på sikker grund. Dermed øges graden af usikkerhed med beslutningshorisontens længde.

Som bekendt kritiserede Keynes sin egen samtid for at opstille en alt for idyllisk fremstilling af, hvordan det økonomiske system i virkeligheden fungerer. Ja, selvfølgelig er udbudsforhold væsentlige og vigtige for, hvorledes det makroøkonomiske udfald i givne situationer bliver. Men at fokusere alene på udbudsmæssige forhold og argumenter er for simpel en tilgang til studiet af relevante makroøkonomiske fænomener. Hertil må man nødvendigvis også inddrage efterspørgselssiden. Som Chick (1983:10) klagørende skriver om selve formålet med *The General Theory*:

The primary purpose of the *General Theory*, and the chief justification for describing its message as a Revolution, was its destruction of Say's Law, the idea that there was no reason for production to stop short of the full-employment level and therefore unemployment was only a transitory phenomenon.

Eller alternativt formuleret; når vi nu ved fra den økonomiske historie, at den makroøkonomiske fortælling generelt ikke er en fortælling om økonomier, der opererer på deres kapacitetsgrænse med en automatisk realisering af en fuld beskæftigelses situation, så er der et behov for en indkomstdannelsesteori, der præcist kan fastlægge bestemmelsen af det makroøkonomiske udfald. Man kan ikke alene lade sig nøje med at stole på effekten og styrken af Adam Smiths usynlige hænder. Markedsmekanismen kan kun i sjældne tilfælde alene med held klare opgaven med at frembringe optimale makroøkonomiske udfald.

En sådan indkomstdannelsesteori var i *The General Theory* givet ved Keynes' effektive efterspørgselsprincip. Dengang som nu, set i et post keynesiansk perspektiv, udgør dette modelrammen inden for hvilken, man skal studere konsekvenserne af de enkeltes adfærdsmæssige økonomiske handlinger, der er foretaget på baggrund af deres individuelle forventninger i et økonomisk miljø, der er kendetegnet ved både usikkerhed som også en mangel på perfekt viden om fremtidige relevante økonomiske forhold.⁵ Og i en sådan bestemmelse af output niveauet må man ikke glemme den rolle, som penge, og finansielle forhold mere generelt, spiller. I modsætning til den klassiske tænkning er den realøkonomiske og den finansielle side af det økonomiske system uløseligt forbundet med hinanden hos Keynes. Uden en aktiv inddragelse i analysen af relevante finansielle aspekter bliver den makroteoretiske forståelse gold og irrelevant.⁶

I så henseende kan man betragte Chick (1983) som en moderne redigeret version af netop *The General Theory*.⁷ Som sådan er der ofte et sammenfald i struktur imellem de to værker. Skal man læse Keynes' bog fra 1936 for første gang, er det nu ikke så dårlig en ide at have Chick (1983) ved hånden. Den giver ofte nogle klagørende argumenter (og grafiske illustrationer), der får Keynes' egne pointer til at fremstå i et klarere lys. Og så slutter Victoria Chick sin bog af med at give en konklusion, der falder ganske godt i tråd med den belysning af hendes metodologiske grundholdning, som præsenteres mere detaljeret i det næste afsnit:

The most obvious conclusion ... [af gennemgangen i bogen] ... is that economic theory is not a body of abstract logical analysis based on general principles applicable to all times and types of economic systems ... But whatever the level of generality attained, the capacity of theories to capture the salient facts must remain under constant review, Chick (1983:360).

Metodologisk set bør man være realist, kritisk vurderende og bred i sin forståelse

Som heterodoks økonom er man på flere stræk i opposition til den herskende makroøkonomiske mainstream forståelse. Mens mainstream økonomer anvender en uniform metodologisk tilgang, er de heterodokse meget mere åbne overfor en bredere forståelse af den relevante metodologiske

forståelsesramme. I deres perspektiv bør man i modsætning til mainstream snarere anlægge en systemtankegang ved studiet af de makroøkonomiske fænomener – et sådant system kan ikke studeres ved blot at fokusere på aktionerne på individplanet alene, man bliver nødt til at betragte systemet under ét. Makroøkonomi er ikke blot en form for anvendt aggregeret mikroøkonomisk forståelse. Makroøkonomi er noget særegent selvstændigt, der bør studeres i sin helhed. Som Victoria Chick skrev, som noget af det sidste, sammen med Jesper Jespersen, så kan fronterne mellem de to lejre trækkes klart op:⁸

the one sees all decisions being taken by individuals, where those individuals are regarded as ‘atoms’ independent of each other. The other, non-reductive view, is that understanding the system as a whole requires looking not only at the elements of the system but also at the connections, and only when the connections are made clear is it possible to discover feedback relations and other intra-system repercussions that result from an event that impinges on the system”, Chick & Jespersen (2023:55).

En sådan betragtningsmåde er helt i overensstemmelse med den forståelse, som Keynes i 1936 forsøgte sig med, da han satte sig som mål at ville revolutionere sin egen samtids økonomiske mainstream forståelse metodologisk såvel som også teoretisk. Som Chick & Jespersen fortolker Keynes:

Keynes’s macroeconomic ‘landscape’ has a dynamic structure without a clearly defined gravitation centre and without any rigid expectation-formation. The macroeconomic system was therefore evolving into an increasingly unknowable future, which methodologically could point towards a path-dependent analysis, op. cit. p. 59.

Et sådant grundsyn på makroøkonomi afspejler sig altid styrende for den post keynesianske tænkning, udtrykt kort ved, at det er helt essentielt afgørende, at man altid har sit fokus på de tre kernelementer ’time’, ’uncertainty’ og ’money’. Som Chick (2003:320) præciserende skriver: “Time must lead to uncertainty and uncertainty to partial knowledge ... Time, the source of uncertainty, also dictates the open-system mode of theorizing”.

Så er man tro mod Keynes i hans forståelse af, hvor betydningsfuldt det er at have forstået, hvordan usikkerhedens svøbe omkranser al økonomisk adfærdsudfoldelse på en til tider ret restriktionerende facon, må disse elementer altid inddrages i det teoretiske arbejde⁹. Og betinget af sådanne vilkår bør det ikke undre, at det makroøkonomiske udfald i ’real-life’ sjældent er så harmonisk, at det per automatik er determineret som en helt optimal situation med realisering af et fuldt beskæftigelsesomfang. Og at det faktisk forholder sig sådan – altså at virkeligheden ofte og tit er langt mere disharmonisk og problematisk end lærebøgernes fremstilling – det ved vi jo alle godt; det belærer den økonomiske historie os om med mellemrum.

Derfor er vi nødt til at forstå makroøkonomi som noget dynamisk, der forandrer sig over tid – og af og til endda på en helt uforudsigelig vis. Og ja, økonomer anvender megen ligevægtsteori, men de bør nu også i mindst lige så stor en udstrækning studere forskellige uligevægtsmønstre, er Victoria Chicks grundholdning:

If only equilibrium is acknowledged, not only is there a drastic loss of relevance, but the whole notion of *cause* is removed from economic theorising ... the economy is not a system of simultaneous equations, particular not a static system. Chick (1998:1866 & 2022:109).

Derfor påpeger Chick (2022:110) også, at ”general equilibrium precludes the *possibility* of uncertainty *ever* playing a role: everything of relevance is endogenized in a timeless framework”.

I lyset af det ovenstående mener Chick (1978) derfor, at Keynes var revolutionerende i valget af analysemetode i *The General Theory*. Hun ser således Keynes definere en tilgang, som er uforenelig med den generelle ligevægtsmetode. I hendes fortolkning går Keynes væk fra en statisk simultan modelramme. I stedet for anvender han i bogen en dynamisk sekventiel modelstruktur, hvor der kan foregå såvel 'false trading' aktiviteter som også være situationer med en egentlig rationering på såvel vare- som faktormarkederne. Som Chick (1978:20) klagende påpeger, så betød Keynes' nye analysemetode: "the complete overthrow of the static method of solving a set of simultaneous equations, in favour of analysing the results of ... [individuelle] ... decisions which are taken in a well defined sequence, on the basis of information available at the time and forecasts of an uncertain future".

Derfor er den post keynesianske fortolkning også, at Keynes – ligesom de selv gør det – så det makroøkonomiske system som et åbent, socialt, foranderligt og stiafhængigt system. Hos Keynes er det makroøkonomiske system: "open in time ... path-dependent and not necessarily convergent", Chick (2003:317).

At det forholder sig sådan, har Victoria Chick påpeget talrige gange i sine mange bidrag til økonomisk teori og økonomisk metodologi. Grundlæggende må det således anerkendes, at "Macroeconomics is a system embedded in a social system", Chick (2023:149).

I hendes perspektiv skal det økonomiske system derfor altid betragtes som "a network, a structure with connections, within which agents act ... sometimes in ways which lead the system to evolve", Chick (2004:5). Og disse 'forbindelseslinjer' er heller ikke selv stabile over tid; også de udvikler og forandrer sig, er hendes opfattelse. De er derfor "mutable; institutions and behaviour evolve. Ideas change in response to changes in the real world, to discourse and by the exercise of imagination; new ideas can lead to new connections", Chick & Dow (2005:365).

Sådan en systemtankegang indikerer grundlæggende, at

the units of analysis – individuals and all the institutions of society: families, firms, governments etc. – evolve interdependently, changing society and creating new conventions of behaviour ... variables are interrelated, and both variables and their interrelations evolve, in such a way as to evade capture by a closed system of logic", Chick & Dow (2001:712 & 714).

Endelig kunne man spørge, hvad med et mikroøkonomisk fundament for makroteorien? Bør der ikke være et sådant; det er jo den helt centrale kerne i en moderne makroøkonomisk mainstream forståelse? Nok er det givet sådan, at mange heterodokse økonomer har en tilbøjelighed til at svare benægtende på et sådant spørgsmål. Men set fra Victoria Chicks perspektiv er det at anvende en mikroøkonomisk baseret form for argumentation ikke nødvendigvis ødelæggende for en relevant makroøkonomisk forståelse. Pointen hos hende er blot den, at et sådant fundament ikke bør være et såkaldt 'rational choice theoretic' fundament, hvor hele det økonomiske game går ud på at løse et dynamisk optimeringsproblem. For Victoria Chick er et sådant set up ganske irrelevant til at forsøge at fange den kompleksitet, som moderne økonomier nu en gang er kendetegnet af. Og der er da heldigvis også andre måder at designe et mikroøkonomisk fundament for makroteorien på, påpeger hun. Igen bør man kunne sin Keynes. Læs *The General Theory* og lær, at mesteren selv altid gav sine makroudsagn en mikroøkonomisk basis:

In my view, there is no need to reject the idea that macroeconomics should be related to micro decision-making in some way ... The study of decision-making has a legitimate place in macroeconomics. Indeed, the economist widely credited with initiating modern macroeconomics, Keynes, gave considerable attention to the question of individual decisions. But he did not base those decisions on the principles of rational choice theory ... Microdecision-making played a substantial role in Keynes' General Theory, but

the relationship between the micro and macro levels was complex and shifted between different elements of the theory: sometimes micro dominates, sometimes macro.”, Chick (2016:100, 101 & 110).

Et mikroøkonomisk fundament for makroteorien er derfor ikke i sig selv et problem. Det er derimod indholdet af dette, som afgør, om fundament er relevant i henseende til, at man kan rejse en hensigtsmæssig og solid makroøkonomisk bygning på fundamentet, som er i en rimelig korrespondance med de empiriske kendsgerninger fra 'real life'.

Og kompleksiteten i det makroøkonomiske system determinerer også, at systemet ikke kan studeres analytisk korrekt i sin helhed. Det kan ingen overskue. Og det kan ingen relevant makroøkonomisk tilgang med held ej heller gøre. Du er i stedet for, sådan som post keynesianerne som regel gør, nødt til at 'klippe' makroøkonomien op i overskuelige og håndterbare bider, når et givet problem skal analyseres nærmere; du indfører dermed en såkaldt form for analytisk 'semi-closure' i din makroøkonomiske analyse. Bid for bid kan systemet studeres, og samles de enkelte brikker til et hele, så opnår man en helt kuhnsk paradigmatiske referenceramme, hvorfra den konkrete makroøkonomiske verdensforståelse træder frem i lyset for dem, der betragter dette hele. Men man skal selvfølgelig altid være varsom med hensyn til, hvordan man 'klipper' det makroøkonomiske landskab op – man må nødvendigvis jage de for den undersøgte problemstilling vedkommende relevante analytisk betingede 'klip'. Med Chick (2023:152): "the chosen abstraction may be either apt or inappropriate and, if the latter, will yield misleading results".

Derfor er det helt essentielle aspekt ved anvendelsen af en sådan 'semi-closure' approach: "how this is done; reality has to be 'cut up' in some way for analysis, and some cuts make more sense than others", Chick & Dow (2005:378).

Den form for 'klipning', som Keynes illustrerede i sin *General Theory*, var netop en, som gav relevans i henseende til at studere makroøkonomier i ligevægt såvel som også udenfor ligevægt, er Victoria Chicks grundlæggende holdning. Som hun beskrev sin opfattelse af tilgangen i *The General Theory*, så repræsenterede dette værk analytisk set:

a single theory within which are several subsystems, each defined by a change in the *ceteris paribus* assumptions that define its borders. In this sense it is an open system comprising several closed models with different *quaesita* or dependent variables and exploring a different aspect, but they fit together, Chick (2004:11).

En kort afrunding

Som fagdisciplin er økonomi generelt set særdeles mandsdomineret. Og sådan har det egentlig altid været. Ikke mange kvinder har gennem tiderne spillet en afgørende rolle i udviklingen af den økonomiske teori¹⁰. Der er dog undtagelser. Inden for den post keynesianske skole var Victoria Chick således en ganske markant skikkelse i ganske mange år. Som sådan bidrog hun afgørende til udviklingen af denne tænkning både teoretisk som også metodologisk.

Egentlig er alle hendes bidrag gennem et langt forfatterskab forankret i hendes metodologiske forståelse. Uden metodologi ingen relevant økonomisk teori. Og her var det vigtigt, at der var en vis rimelig korrespondance mellem teorien og de empiriske kendsgerninger. Som hun bemærkede i Chick (1995:23 & 1998:1867): "Theory should be realistic abstraction, not models of an imaginary economy ... I for one see economics as defined by its real world subject matter".

Al økonomisk adfærd udfoldes i en historisk kalendertid, og det må man tage konsekvensen af, når man beskæftiger sig med at udvikle den makroøkonomiske teori. Udfoldelsen af

husholdningernes som virksomhedernes økonomiske handlen skal derfor altid betragtes som “a process through historical time. This should be reflected in theory”, Chick (1995:23).

Også derfor er det vigtigt at forstå, at det er en ganske futil opgave at forsøge at jage én og blot én makromodelmæssig forståelsesramme. Det giver simpelthen ingen mening, al den stund at vi ved, at økonomi er dynamisk og altid i mange henseender er kontekstuelt determineret. Det gælder, i god overensstemmelse med Keynes selv¹¹, derfor om at være i besiddelse af så god og righoldig en teoretisk som modelmæssig værktøjskasse som overhovedet muligt – kun klædt på præcist sådan, kan man som økonom håbe, at man kan komme til at gøre en positiv forskel. Både i henseende til at kunne bidrage til en relevant teoriudvikling som også i forsøget på at designe de rette økonomisk politiske tiltag til løsning af de mange komplekse problemer, som økonomier igen og igen rammes af.

En uniform metodologisk tilgang kan man ikke med overbevisende argumenter forsvare. Vejen frem må nødvendigvis være mere pluralistisk i sin formulering. Dette følger, jf. Chick (1998:1859), helt logisk af den kendsgerning, at “economics is so complex and interwoven that the achievement of cogent knowledge by any single method is impossible; therefore there is scope and need for a variety of approaches”¹².

Og når man skal vælge den teoretiske vej, ad hvilken man vil gå som økonom, var Victoria Chick ikke i tvivl. For hende var der intet relevant alternativ til den post keynesianske tænkning, når man skal vælge sin teoretiske forståelsesramme. Lad os derfor afslutte dette korte essay med den følgende opfordring til de kommende studerende i økonomi, som hun fremsatte i et interview med Marc Lavoie fra 2018: “If you are convinced that post-Keynesian economics is a good way of thinking, a positive and productive way of thinking, get on with it. What else can you do?”, Lavoie (2020:7).

Referencer

Armstrong, Phil (2020): *Can heterodox economists make a difference?* Edward Elgar.

Chick, Victoria (2023): ”Open and closed systems”, fra bogen *Routledge Handbook of Macroeconomic Methodology*, edited by Jesper Jespersen, Victoria Chick and Bert Tieben, Routledge, pp. 144-153.

Chick, Victoria (2022): ”Should equilibrium be abandoned by heterodox economists?”, fra bogen *Economic Methodology, History and Pluralism - Expanding Economic Thought to Meet Contemporary Challenges*, edited by Ioana Negru and Penelope Hawkins, Routledge, pp. 108-121.

Chick, Victoria (2016): ”On Microfoundations and Keynes’ Economics”, *Review of Political Economy*, 28(1), pp. 99–112.

Chick, Victoria (2004): ”On open systems”, *Brazilian Review of Political Economy*, 24(1), pp. 3-17.

Chick, Victoria (2003): ”Theory, method and mode of thought in Keynes’s *General Theory*”, *Journal of Economic Methodology*, 10(3), pp. 307-327.

Chick, Victoria (1998): ”On knowing one’s place: the role of formalism in economics”, *The Economic Journal*, 108, No. 451, pp. 1859-1869.

Chick, Victoria (1995): ”Is there a case for Post Keynesian economics?”, *Scottish Journal of Political Economy*, 42(1), pp. 20-36.

Chick, Victoria (1983): *Macroeconomics after Keynes – A Reconsideration of The General Theory*, Philip Allan Publishers Ltd., Oxford.

Chick, Victoria (1983a): ”A Question of Relevance: The *General Theory* in Keynes’s time and ours”, *The South African Journal of Economics*, 51(3), pp. 380-406.

- Chick, Victoria (1978): "The Nature of the Keynesian Revolution: A Reassessment", *Australian Economic Papers*, 17(30), pp. 1-20.
- Chick, Victoria & Dow, Sheila (2005): "The meaning of open systems", *Journal of Economic Methodology*, 12(3), pp. 363-381.
- Chick, Victoria & Dow, Sheila (2001): "Formalism, logic and reality: a Keynesian analysis", *Cambridge Journal of Economics*, 25(6), pp. 705-721.
- Chick, Victoria & Jespersen, Jesper (2023): "Holism and the fallacy of composition in macroeconomics", fra bogen *Routledge Handbook of Macroeconomic Methodology*, edited by Jesper Jespersen, Victoria Chick and Bert Tieben, Routledge, pp. 54-63.
- Chick, Victoria & Jespersen, Jesper (2023a): "Keynes's macroeconomic method", fra bogen *Routledge Handbook of Macroeconomic Methodology*, edited by Jesper Jespersen, Victoria Chick and Bert Tieben, Routledge, pp. 187-196.
- CW (XIV): *The Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol. XIV, The General Theory and After, Part II: Defence and Development*, Macmillan Cambridge University Press 1973.
- Dow, Sheila (2023): "Victoria Chick 1936-2023", *The European Journal of the History of Economic Thought*, 30(3), pp. 486-490.
- King, J.E. (2005): "Three Arguments for Pluralism in Economics", *post-autistic economics review*, Issue no. 30, 21 March 2005.
- Kærgård, Niels (2020): "Ellen Andersen 1. marts 1937 – 19. april 2018", *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 2020:2, pp. 1-15.
- Lavoie, Marc (2020): "'If you are convinced that post-Keynesian economics is a good way of thinking, get on with it' – Interview with Victoria Chick", *European Journal of Economics and Economic Policies: Intervention*, 17(1), pp. 1-8.
- Olesen, Finn (2023): "Victoria Chick (1936-2023): An eminent Post-Keynesian Scholar – some retrospective remarks", *Brazilian Keynesian Review*, 9(2), pp. 328-340.
- Olesen, Finn (2023a): "Om usikkerhedens svøbe – version II", *Working Papers - Macroeconomic Methodology, Theory and Economic Policy*, Aalborg University Business School; WP 2023-1.
- Olesen, Finn (2021): "Den besværlige fremtid – om usikkerhedens svøbe", *Erhvervshistorisk Årbog*, 2021:1-2, pp. 120-48.

Noter

¹ For en kort nekrolog, der er skrevet af hendes mangeårige samarbejdspartner indenfor metodologi, penge teori og Keynes-studier, se Dow (2023).

² Som hun selv angiv sine interessefelter i et interview med Phil Armstrong fra 2018, så var disse "Money, Keynes and methodology", Armstrong (2020:7).

³ Jf. Olesen (2023), som nærværende essay til dels bygger på, for en mere detaljeret diskussion af Victoria Chicks metodologiske grundholdning.

⁴ I denne bog giver hun en analyse af pengepolitikens muligheder under forskellige teoretiske scenarier af et traditionelt keynesiansk som også et monetaristisk tilsnit. Dette sker blandt andet inden for de modelmæssige rammer, der er givet af en IS/LM-forståelse, hvor hun præsenterer såvel en statisk som en mere dynamisk belysning af pengepolitikken. Og den 2. udgave vandt faktisk en del udbredelse som lærebog i videregående makroteori flere steder i slutningen af 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne, også på Aarhus Universitet, hvor den indgik i pensum på 1. år af 2. del i mit eget studieforløb i 1980.

⁵ Og denne makroøkonomiske modelramme udfoldes i detaljer i Chick (1983) i kapitlerne 4-6.

⁶ I Chick (1983) behandles penge og andre finansielle aspekter i kapitlerne 9-12.

⁷ Overkommer man ikke at læse hele fremstillingen i Chick (1983), er en art forkortet 'læs let' version af nogle af bogens mest centrale konklusioner præsenteret i Chick (1983a).

⁸ Derfor argumenterer Chick & Dow (2005:378) uddybende for det synspunkt, at metodologisk set har en mainstreamer alene sit fokus på det teoretiske niveau, hvorom det gælder: "At this level, the difference between us is between attempting to understand a complex reality by an open-systems technique which allows for uncertainty and mutability, and the method of closed models based on axioms and which fully specify external and internal forces, respectively".

⁹ Jf. eksempelvis fremstillingen i Olesen (2021 & 2023a).

¹⁰ Således er kun tre kvinder blevet tildelt Nobelprisen i økonomi ud af i alt 93 modtagere. I 2009 fik Elinor Ostrom prisen for "her analysis of economic governance, especially the commons". I 2019 blev den tildelt Esther Duflo (sammen med Abhijit Banerjee og Michael Kremer) for "their experimental approach to alleviating global poverty". Og i år fik Claudia Goldin prisen for "having advanced our understanding of women's labour market outcomes", jf. <https://www.nobelprize.org/prizes/lists/all-prizes-in-economic-sciences/>. Også i en dansk kontekst er det svært at finde mange betydningsfulde kvinder. Blot fire navne springer umiddelbart frem. Ellen Andersen, som blev mest kendt for at være ADAM's 'mor', jf. Kærgård (2020). En anden kendt økonometriker er Katarina Juselius, professor emerita ved KU. Bodil Nyboe Andersen som var direktør i Nationalbanken 1995-2005. Og endelig Nina Smith, som er professor ved AU.

¹¹ Jf. CW (XIV:296): "**Progress** in economics consists almost entirely in a progressive improvement in the choice of models ... Economics is a science in terms of models joined to the art of choosing models which are relevant to the contemporary world".

¹² Og som King (2005) uddybende pointerer: "Economic reality ... is widely believed to be very complicated. The questions that economists ask are therefore inherently difficult, and it is unlikely that they have simple answers ... in a subject as difficult as economics a state of doubt may not be very comfortable, but a state of certainty would be ridiculous".